

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

**Valtionhallinto liikunnan ja
liikkumisen edistäjänä 2019–2023:
opetus- ja kulttuuriministeriö**

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2023:17

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO

Statens idrottsråd

Opetus- ja kulttuuriministeriö/
Undervisnings- och kulturministeriet
Valtion liikuntaneuvosto/Statens idrottsråd
PL/PB 29
00023 Valtioneuvosto/Statsrådet
www.liikuntaneuvosto.fi
Ulkoasu: Graafinen suunnittelu Pirjo Uusitalo-Aura
Taitto: Tmi Airos, Antero Airos
Kansikuva: Kimmo Helander / Vastavalo.net
ISBN 978-952-263-976-9 (pdf)
ISSN 2242-4571 (verkkajulkaisu)
Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:17

Valtion liikuntaneuvosto on opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntalaissa määritelty asiantuntijaelin, jonka tehtävänä on käsitellä liikunnan ja liikuntapolitiikan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita. Liikuntaneuvosto seuraa liikunnan kehitystä, antaa lausuntoja liikuntamäärärahoista ja arvioi valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella.

**Valtionhallinto liikunnan ja
liikkumisen edistäjänä 2019–2023:
opetus- ja kulttuuriministeriö**

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2023:17

Sisällys

1 Johdanto	6
2 Perustiedot ja kosketuspinta liikuntaan	12
3 Keskeiset liikkumista ja liikuntaa edistävät toimenpiteet	15
3.1. Liikunnallisen elämäntavan edistäminen.....	15
3.2. Liikuntapaikkarakentaminen sekä sen kehittämis- ja tutkimustoiminta.....	27
3.3. Liikunnan kansalaistoiminta	32
3.4. Liikunnan vapaa sivistystyö sekä liikuntatieteellinen tutkimus ja tiedonvälitystyö.....	39
3.5. Kuntien liikuntapalvelut ja aluehallintovirastojen liikuntatoimi	56
3.6. Huippu-urheilu.....	64
3.7. Liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä kestävä kehitys	77
3.8. Liikunnan ja urheilun kansainvälinen toiminta.....	87
3.9. Liikkumisen edistäminen osana varhaiskasvatusta	88
3.10. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana esi- ja perusopetusta, aamu- ja iltapäivätoimintaa, lukiokoulutusta, taiteen perusopetusta ja vapaata sivistystyötä	91
3.11. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana ammatillista koulutusta	107
3.12. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana korkea-asteen koulutusta, korkeakoululiikunta ..	117
3.13. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana nuorisopolitiikkaa ja nuorisotyötä	126
3.14. Esittävät taiteet (tanssi, sirkus ja performanssitaide)	130
3.15. Erasmus+ -ohjelman liikuntaa edistävät hankkeet	131
3.16. Liikunta- ja urheilutiedon sekä liikuntavälineiden välittäminen kirjastoissa	132
4 Johtopäätökset ja kehittämissuositukset	135

1

Johdanto

1 Johdanto

Lapsista vain noin kolmannes ja aikuisista neljännes täyttää liikkumissuosituksen. Ikääntyneistä ja toimintarajoitteista henkilöistä vielä tätäkin harvempi.¹ Lapsista ja nuorista noin 40 %:lla fyysisen toimintakyky on jo tasolla, joka voi haitata arjessa selviämistä.²

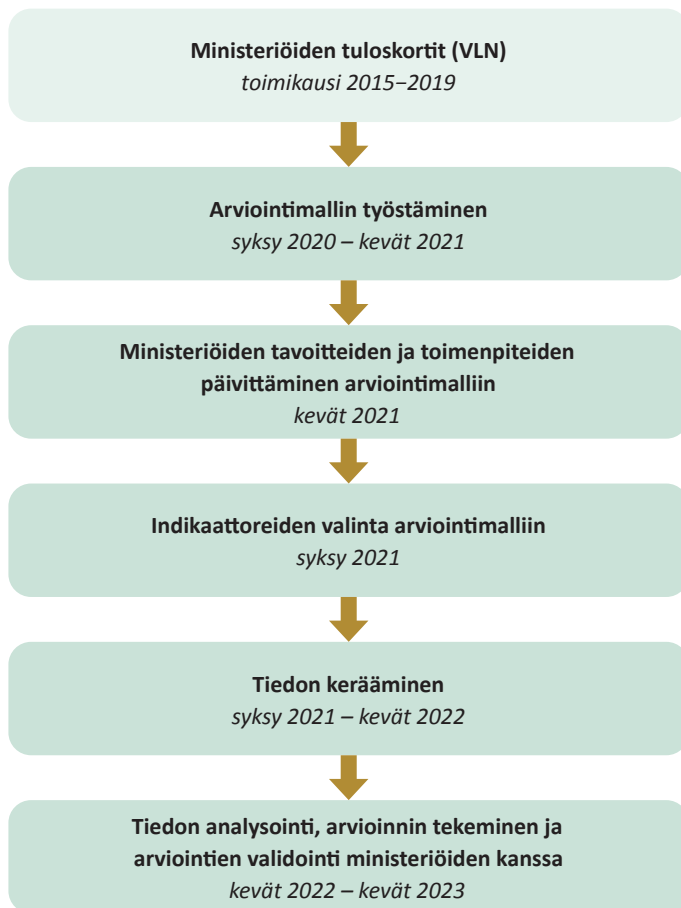
Liikkumisen määrä on vähentynyt erityisesti siksi, että arjessa liikutaan yhä vähemmän. Ihmisten arkikuluu suurelta osin eri hallinnonalojen vaikutuspiirissä ja liikuntahallinnon ulottumattomissa, kuten varhaiskasvatuksessa, kouluissa, työpaikoilla tai näiden välisillä matkoilla. Arkiliikkumiseen vaikutetaan eri hallinnonalojen toimilla, kuten kasvatus- ja koulutus-, ympäristö-, rakentamis-, liikenne- ja liikuntapolitiikalla. Liikkumisen ja liikunnan poikkihallinnollinen edistäminen vaatii paljon toimenpiteitä ja koordinaatiota hallinnonalojen välillä, mutta myös hallinnonalojen sisällä.

Liikunnalla ja urheilulla on oma tärkeä itseisarvonsa. Liikunta ja urheilu ovat itsessään arvokkaita ja monilla ihmisillä yksi merkityksellisen elämän sisällöistä. Välinearvona liikunta edistää terveyttä, oppimista, työkykyä, osallisuutta ja kotoutumista sekä vähentää työstä poissaoloja ja terveydenhoidon tarvetta. Liikunta ylläpitää ikääntyvän väestön toimintakykyä ja vähentää palvelutarvetta. Liikkuminen päästöttömillä, fyysisesti aktiivisilla kulkutavoilla edistää hiilineutraaliustavoitteeseen pääsyä. Lisäksi liikunta liittyy sotilaalliseen suorituskykyyn. Väestön liikkumisen edistäminen on keino hakea julkiseen talouteen säästöjä, kuten vähentää sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia. Urheilulla voidaan muun muassa edistää maakuvaa ja Suomen tunnettuutta, kansallista identiteettiä, yhteisöllisyyttä ja hyvää mieltä sekä tuottaa esikuvia.

Valtion keskushallinto muodostuu 12 ministeriöstä sekä niiden alaisista virastoista ja laitoksista. Käytännössä kaikkien hallinnonalojen toimilla vaikutetaan väestön liikkumiseen ja liikuntaan. Kaikilla hallinnonaloilla on ainakin välillisesti liikkumista ja liikuntaa tai urheilua edistäviä toimenpiteitä, mutta myös toimenpiteitä, jotka vähentävät mahdollisuuksia liikkumiseen ja liikunnan harrastamiseen. Eri hallinnonaloilla on kuitenkin erilaisia intressejä edistää liikkumista ja liikuntaa. Usein liikunta ja liikkuminen ovat välineitä hallinnonalan keskeisten omien tavoitteiden (esimerkiksi luontosuhteen, maaseudun elinvoimaisuuden, hiilineutraaliuden tai kotoutumisen) edistämisessä.

Valtion liikuntaneuvoston lakisääteisenä tehtävänä on arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia ja tuottaa arvioinnin tuloksena toimikaudellaan esitys liikunnan ja huippu-urheilun kehittämistä ja kehittämistarpeesta osana valtionhallinnon toimintaa³. Liikuntaneuvoston toimikaudella 2019–2023 arviointi toteutettiin ministeriökohtaisesti. Arviointi perustuu liikuntaneuvoston edellisen toimikauden (2015–2019) ministeriöiden tulokorttityöhön⁴, jonka arviointimallia kehitettiin tällä toimikaudella eteenpäin liikuntaneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointijaostossa (Kuvio 1.).

- 1 Leena Martin ym.: Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntatilanteet, liikkumisympäristöt ja liikkumisen seurantalaitteet. Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023. SEKÄ Pauliina Husu ym.: Liikuntaraportti. Suomalaisten mitattu liikkuminen, paikallaanolo ja fyysinen kunto 2018–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:33. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.
- 2 Valtakunnalliset fyysisen toimintakyvyn Move!-mittaustulokset 2022. Opetushallitus ja opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.
- 3 Valtioneuvoston asetus liikunnan edistämisestä 550/2015.
- 4 Liikunnan ja liikkumisen edistäminen valtionhallinnossa – Ministeriöiden tulokortit. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:6. Valtion liikuntaneuvosto 2019.

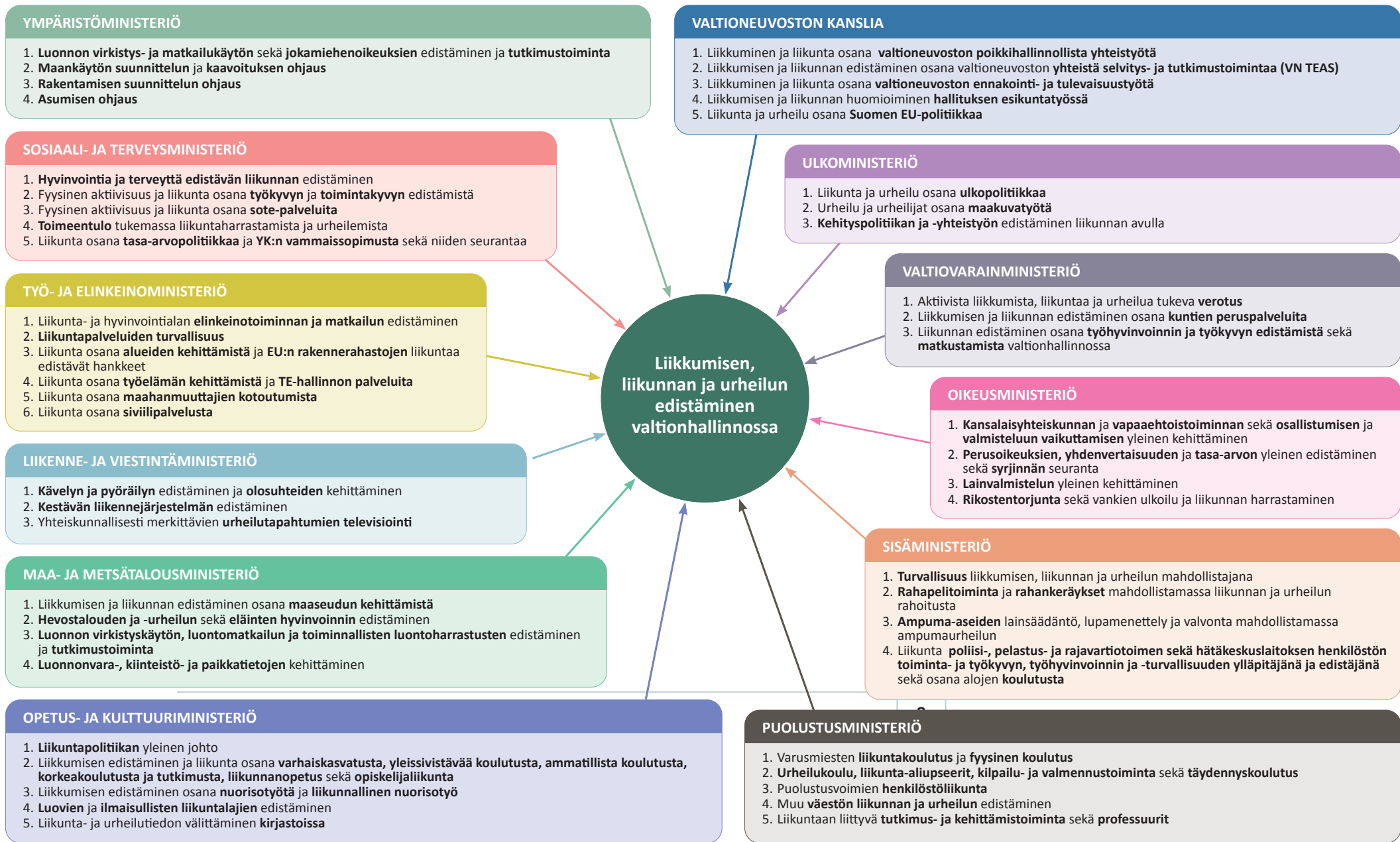

Kuvio 1. Valtion liikuntaneuvoston toimikauden 2019–2023 arvioinnin eteneminen.

Kunkin ministeriön arvioinnissa käydään läpi ministeriön perustiedot, yleiset tavoitteet, kosketuspinta ja intressi sekä toimenpiteet (mm. strategiat ja suunnitelmat sekä normi-, resurssi- ja informaatio-ohjaus) liittyen liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseen. Läpileikkaavina teemoina kunkin ministeriön toimenpiteiden tarkastelussa ovat yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja kestävä kehityksen näkökulmat. Arvioinnin lopussa esitetään analyysi ja kehittämissuosituksia liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseksi kyseisellä hallinnonalalla valtionhallinnon osalta.

Ministeriöiden arvioinnit perustuvat aineistoihin, jotka kerättiin useista julkisista lähteistä (raportit, verkkosivut, strategia- ja ohjelmadokumentit, lainsäädäntö, tutkimustieto jne.) sekä henkilökohtaisilla tiedusteluilla eri asiantuntijoilta. Aineiston pohjalta tehdyistä johtopäätöksistä ja kehittämissuosituksista käytiin keskusteluja laajasti eri asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi osana prosessia ministeriökohtaisia arviointeja työstettiin yhdessä kunkin ministeriön edustajien kanssa niin kirjallisesti kuin mahdollisuuksien mukaan tapaamisissa. Arvioinneissa esitetyistä tiedoista, johtopäätöksistä ja kehittämissuosituksista vastaa valtion liikuntaneuvoston sihteeristö.

Arviointien avulla lisätään ymmärrystä ja tietoa eri hallinnonalojen toimenpiteistä ja intresseistä liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseksi sekä tilannekuvaa toimenpiteiden edistymisestä (Kuvio 2.). Lisäksi luodaan edellytyksiä liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämistyölle eri hallinnonaloilla.

Kuvio 2. Ministeriöiden kiinnostukset ja keskeiset toimenpiteet liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseksi.

Taulukko 1. Liikunnan indikaattoreita (opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala).

MITTARIT					
RAKENNEMITTARIT					
LAINSÄÄDÄNTÖ	TILANNE				
Liikunnan lainsäädäntö	Päivitetiin Liikuntalakia ja -asetusta hallituskaudella 2019–2023 eikä ole akuutteja päivitystarpeita.				
Liikunnan asema osana OKM:n muiden hallinnonalojen (kuin liikunta) lainsäädäntöä	Näkyvä esimerkiksi osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöä, mutta kehitystarpeita liittyy liikunnan huomioimiseen osana OKM:n muiden hallinnonalojen lainsäädäntöä.				
STRATEGIAT JA SUUNNITELMAT	TILANNE				
Liikunnan strategiat ja suunnitelmat	Laadittu koko liikuntapolitiikka suuntaava valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta (2018). Lisäksi on toimialakohtaisia suunnitelmia, kuten liikuntapaikkarakentamisen ja tiedolla johtamisen suunta-asiakirjat. Strategisuudessa ja suunnitelmällisyydessä on kuitenkin vielä kehitettävää.				
Liikunnan asema osana OKM:n yleisiä strategioita ja suunnitelmia	Tunnistettu hyvin osana OKM:n yleisiä strategioita ja suunnitelmia, kuten osana ministeriön strategiaa, tulevausuuskatsausta ja sivistyskatsausta.				
Liikunnan asema osana OKM:n muiden hallinnonalojen (kuin liikunta) strategioita ja suunnitelmia	Tunnistettu osassa OKM:n muiden sektoreiden strategioita ja suunnitelmia, kuten Valtakunnallista nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa (VANUPO), mutta osassa strategioita ja suunnitelmia ei nouse esille, kuten Koulutuspoliittisessa selonteossa.				
POIKKIHALLINNOLLISET TYÖRYHMÄT	TILANNE				
Liikunnan poikkialhallinnolliset työryhmät valtionhallinnossa	Käynnistetty Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO), jossa mukana yhtä ministeriötä lukuunottamatta kaikki hallinnonalat.				
TOIMENPIDEMITTARIT					
LIIKUNTAMÄÄRÄRAHAT YHTEENSÄ*					
Valtion liikuntamäärärahat, veikkausvoittovarat ja budjettivarat yhteensä (sisältää lisätalousarviot)	2019	2020	2021	2022	2023
	159,3 milj. €	190,7 milj. €	217,3 milj. €	159,9 milj. €	160,2 milj. €
Valtion liikuntamäärärahat, veikkausvoittovarat ja budjettivarat yhteensä (Ns. liikunnan perusrahoitus, ei sisällä lisätalousarvioita)	159,0 milj. €	166,0 milj. €	160,8 milj. €	153,2 milj. €	155,2 milj. €
KESKEISIÄ LIIKUNTAMÄÄRÄRAHOJEN AVUSTUSKOHTEITA*					
Valtionosuus kuntien liikuntatoimintaan	2019	2020	2021	2022	2023
	19,5 milj. €	19,6 milj. €	19,6 milj. €	19,6 milj. €	19,7 milj. €
Liikuntapaikkarakentamisen perustamishankkeiden valtionavustukset**	29,9 milj. €	32,4 milj. €	30,9 milj. €	28,3 milj. €	28,2 milj. €
Liikuntajärjestöjen yleisavustukset	42,3 milj. €	42,3 milj. €	41,8 milj. €	42,0 milj. €	42,0 milj. €
Valtionosuudet valtakunnallisille ja alueellisille liikunnan koulutuskeskuksille	17,9 milj. €	17,8 milj. €	18,8 milj. €	17,7 milj. €	18,4 milj. €
Liikunnallisen elämäntavan edistämisen avustukset	8,7 milj. €	8,2 milj. €	6,3 milj. €	5,8 milj. €	6,2 milj. €
Liikuntatieteen ja tutkimushankkeiden sekä tutkimus- ja kehitysyhteisöjen valtionavustukset	8,0 milj. €	7,7 milj. €	7,8 milj. €	7,9 milj. €	8,3 milj. €
Huippu-urheilun valtionrahoitus (laaja laskentamalli)***	27,1 milj. €	29,2 milj. €	30,6 milj. €	29,6 milj. €	29,7 milj. €
Koronatuet	-	26,4 milj. €	19,5 milj. €	7,5 milj. €	-

* Lähde: Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustiedot 2019, 2020 ja 2021 sekä Valtion talousarviot sekä Valtion tilinpäätösten tiedot

** Lähde: Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusten valtakunnallinen ja alueellinen jakautuminen. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2022. Vuoden 2022 ja 2023 tiedot saatu opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Summat eivät sisällä lisätalousarvioita.

*** Laaja laskentamalli = Valtion liikuntabudjetin huippu-urheilurivi + arvioitu HU-osuus lajiliittojen, Olympiakomitean ja Paralympiakomitean yleisavustus + kv. arvokilpailut sekä urheiluoppilaitokset. Laskelmista puuttuvat koronatuet, noin 12 milj. euroa vuosina 2020–2022). Lähde: Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU 25.8.2023.

Rakenne- ja toimenpidemittarien värien selitteet:

- = Tilanne hyvä, ei merkittäviä kehittämistarpeita
- = Tilanne tyydyttävä, jonkin verran kehittämistarpeita
- = Tilanne heikko, merkittäviä kehittämistarpeita

Taulukko 1.

TULOSMITTARIT			
VÄESTÖN LIIKKUMISEN MÄÄRÄ			
Liikkumissuosituksen täyttäneiden osuus, lapset ja nuoret (vuonna 2016 9-15-vuotiaat, vuosina 2018 ja 2022 7-15-vuotiaat) ^①	2016	2018	2022
	31 %	38 %	36 %
Liikkumissuosituksen täyttäneiden osuus, toimintarajoitteiset lapset ja nuoret (11-15-vuotiaat) ^②	2016	2018	2022
	22 %	20 %	23 %
Liikkumissuosituksen täyttäneiden osuus, työikäiset (20-69-vuotiaat) ^③	2010	2017	2022
	-	25 %	26 %
Liikkumissuosituksen täyttäneiden osuus, ikääntyneet (70 vuotta täyttäneet) ^④	-	-	16 %
VÄESTÖN FYYSINEN TOIMINTAKYKY			
8. luokan oppilaiden osuus (%), joiden fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveyttä ja hyvinvointia kuluttavalla tasolla ^④	2018	2020	2022
	39 %	39,2 %	41,2 %
Varusmiespalveluksen aloittaneiden miesten kestävyyskunto, Cooperin testin tulos (metriä) ^⑤	1995	2010	2022
	2 582 m	2 454 m	2 376 m
500 metrin matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia, osuus (%) 65 vuotta täyttäneistä ^⑥	2018	2020	2022
	14,9 %	17,7 %	17,3 %
JÄRJESTÖ- JA SEURATOIMINTA SEKÄ SEURAHARRASTAMINEN			
Kuinka monta tuntia on tehnyt vapaaehtoistyötä liikunnassa ja urheilussa neljän edeltävän viikon aikana (h) ^⑦	2015	2018	2021
	7,71 h	12,97 h	9,62 h
Urheiluseurojen toimintaan säännöllisesti ja aktiivisesti osallistuneiden lasten ja nuorten osuus, (vuonna 2016 9-15-vuotiaat, vuosina 2018 ja 2022 7-15-vuotiaat) ^①	2016	2018	2022
	51 %	50 %	45 %
Naisten osuus liikuntajärjestöjen hallituksissa ^⑧	1995	2007	2020
	16 %	28 %	33 %
KUNTIEN LIIKUNTAPALVELUT JA LIIKKUMISEN EDISTÄMINEN			
Liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä ^⑨	2014	2018	2022
	64 %	81 %	83 %
Kuntien liikuntatoimen käyttökustannukset, indeksikorjattu ^⑩	2016	2018	2022
	739 milj. €	754 milj. €	776 milj. €
Kunnista mukana Liikkuvan koulu -ohjelmassa ^⑪	2014	2018	2023
	53 %	93 %	94 %
Poikkihallinnollisen liikuntaneuvonnan palveluketjun toteutuminen kunnissa (%) ^⑫	2020	2021	2022
	50 %	57 %	61 %
LIIKUNTA-ALAN KOULUTUS JA LIIKUNTATUTKIMUS			
Liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön opiskelijamäärät, (hlöä) ^⑬	2014	2018	2021
	79 000	151 000	79 000
Liikunnanohjauksen perustutkinnon vetovoimakertoimen suhteutettuna opiskelupaikan vastaanottaneiden määrään (vetovoima sitä parempi, mitä pienempi suhdeluku tai mitä lähemmäksi se asettuu arvoa 1,0). ^⑭	2014	2018	2022
	1,04	1,1	1,2
Liikuntatiede, vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit (kpl) ^⑮	2014	2018	2022
	131	186	254
HUIPPU-URHEILUN EDELLYTYKSET JA TULOKSELLISUUS			
Vakuutettujen urheilijoiden lukumäärä (kuvaava osaltaan ammattiurheilijoiden määrää Suomessa)(hlöä) ^⑯	2018	2020	2022
	1 132	1 183	1 262
Urheiluvallmentajien ja toimitsijoiden määrä, työsuhteessa tai yrittäjänä, (hlöä) ^⑰	2014	2018	2021
	1 556	2 485	3 495
TOP8-pisteet (olympiakisat + MM-kisat) ^⑱	2006	2014	2022
	131	87	117
Paralympiamitalien määrä, Kesä- ja Talviparalympialaiset yhteensä, (kpl) ^⑲	2012 ja 2014	2016 ja 2018	2020 & 2022
	7	6	9

① Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016, 2018 ja 2022 (Jyväskylän yliopisto ja UKK-instituutti)

② Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022 (Jyväskylän yliopisto ja UKK-instituutti)

③ KunnanKartta-tutkimus 2021–2022 (UKK-instituutti)

④ Move!-mittaukset

⑤ Varusmiespalveluksen aloittaneiden miesten kestävyyskunto vuosina 1975-2022 (Puolustusvoimat)

⑥ Terve Suomi - tutkimus (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos)

⑦ Vapaaehtoistyö Suomessa 2015-2021 (Kansalaisareena)

⑧ Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021 (opetus- ja kulttuuriministeriö)

⑨ TEAviisari 2014, 2018 ja 2022 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos)

⑩ Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. (opetus- ja kulttuuriministeriö)

⑪ Liikkuva koulu -ohjelma

⑫ Työikäisten liikuntaneuvonnan tila 2020, 2021 ja 2022 (Liikkuva Aikuinen -ohjelma)

⑬ Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen

⑭ Vetovoimakertoimen laskettu Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen tiedoista.

⑮ Urheilijavakuutusrekisteri (Tapaturmavakuutuskeskus)

⑯ Työssäkäyntitilasto (Tilastokeskus)

⑰ Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU. Lähteenä käytetty: Vesa Tikander, Kulttuurikeskus TAHTO.

2

Perustiedot ja
kosketuspinta liikuntaan

2

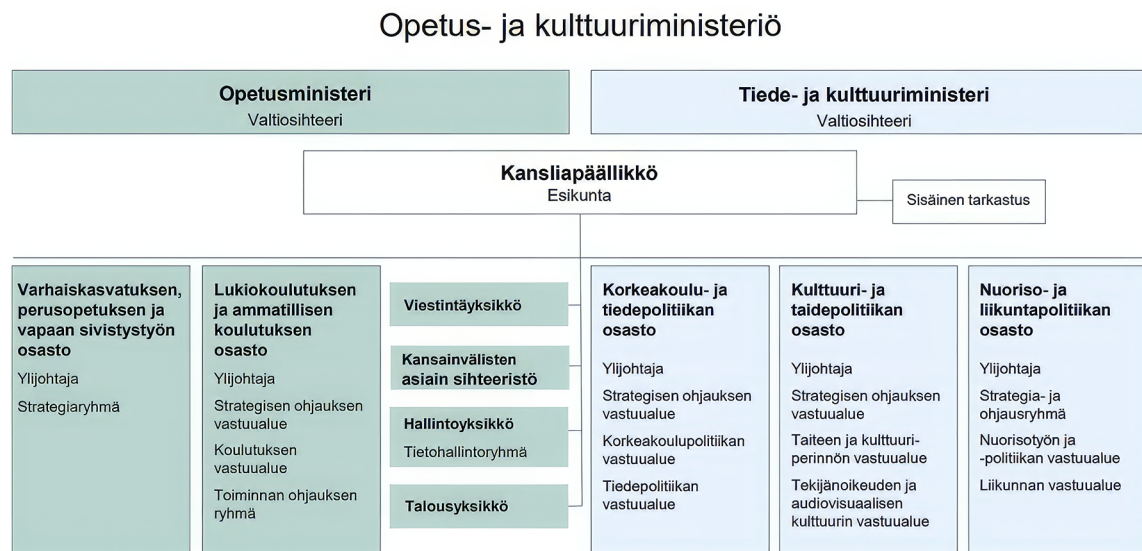
Perustiedot ja kosketuspinta liikuntaan

Vastuulla: Varhaiskasvatus, koulutus, opintotuki, tiede, taide ja kulttuuri, tekijänoikeus, liikunta, nuoriso, kirjastot ja kirkollisasiat⁵.

Talous: 7,8 mrd. € / 10 % valtion talousarviosta (2022).

Henkilöstö: Ministeriössä noin 250 työntekijää⁶, koko hallinnonalalla noin 2 700 työntekijää (2022)⁷.

Organisaatio:

22.6.2022

| OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Hallinnonalan virastoja ja laitoksia: Kansallisarkisto, Kotimaisten kielten keskus, Museovirasto, Opetushallitus ja sen erillisyyksikköinä Kansallinen koulutuksen arviointikeskus ja ylioppilastutkintolautakunta sekä toimialaan kuuluvat valtion oppilaitokset, Suomen Akatemia, Taiteen edistämiskeskus, taideneuvosto sekä aluehallintovirastot (AVI) ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY) sivistystoimen tehtävissä jne.⁸

5 Opetus- ja kulttuuriministeriön vastuualueet. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/vastuualueet>. Viitattu 7.9.2023.

6 Opetus- ja kulttuuriministeriö työpaikkana. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/tyopaikat>. Viitattu 7.9.2023.

7 Henkilöstötiedot. Tutki hallintoa.fi-internetsivut, <https://www.tutkihallintoa.fi/valtio/henkilostotiedot/>.

8 Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialan virastoja, laitoksia, yhtiöitä ja muita toimijoita. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/hallinnonala>. Viitattu 7.9.2023.

Kosketuspinta liikkumiseen:

MINISTERIÖN YLEISET TAVOITTEET	KESKEISET LIKKUMISTA, LIIKUNTAA JA URHEILUA EDISTÄVÄT TOIMENPITEET
<ul style="list-style-type: none">• Kaikkien kyvyt ja osaaminen vahvistuvat• Luova, tutkiva ja vastuullinen toiminta uudistaa yhteiskuntaa• Merkityksellisen elämän edellytykset turvataan yhdenvertaisesti	<ol style="list-style-type: none">1. Liikunnallisen elämäntavan edistäminen2. Liikuntapaikkarakentaminen sekä sen kehittämis- ja tutkimustoiminta3. Liikunnan kansalaistoiminta4. Liikunnan vapaa sivistystyö sekä liikuntatieteellinen tutkimustoiminta ja tiedonvälitystyö5. Kuntien liikuntapalvelut6. Huippu-urheilu7. Liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä kestävä kehitys8. Liikunnan ja urheilun kansainvälinen toiminta9. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana varhaiskasvatusta10. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana esi- ja perusopetusta, lukiokoulutusta, taiteen perusopetusta ja vapaata sivistystyötä11. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana ammatillista koulutusta12. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana korkea-asteen koulutusta, korkeakoululiikunta13. Liikkumisen edistäminen osana nuorisopolitiikkaa ja nuorisotyötä14. Esittävät taiteet (tanssi, sirkus ja performanssitaide)15. Erasmus+ -ohjelman liikuntaa edistävät hankkeet16. Liikunta- ja urheilutiedon sekä liikuntavälineiden välittäminen kirjastoissa

Hallinnonalan intressi liikkumisen ja liikunnan edistämiseen: Liikunnan välinearvo kasvatuksen, oppimisen ja osallisuuden tukena, liikunta ja urheilu osana merkityksellistä elämää.

3

Keskeiset liikkumista
ja liikuntaa edistävät
toimenpiteet

3

Keskeiset liikkumista ja liikuntaa edistävät toimenpiteet

3.1. Liikunnallisen elämäntavan edistäminen

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) tehtävänä on luoda edellytyksiä koko väestön liikunnalliselle elämäntavalle⁹. Liikunnallinen elämäntapa sisältää varsinaisen liikunnan ja urheilun harrastamisen lisäksi arjessa tapahtuvan liikkumisen, eli fyysisen aktiivisuuden kokonaisuudessaan. Tässä kappaleessa käsitellään OKM:n liikunnan vastuualueen toimenpiteitä liikkumisen edistämiseksi. Arvioinnin luvussa 2.3. *Liikunnan kansalaistoiminta* käsitellään liikunnan ja urheilun harrastamista.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman (2019–2023) yhtenä poikkihallinnollisena tavoitteena oli liikunnallisen aktiivisuuden nostaminen kaikissa ikäryhmissä. **Liikunnallisen elämäntavan lisääminen oli yksi kuluneen hallituskauden keskeisistä liikuntapoliittisista tavoitteista.**

Väestön liikkumisen ja fyysisen toimintakyvyn tilanne

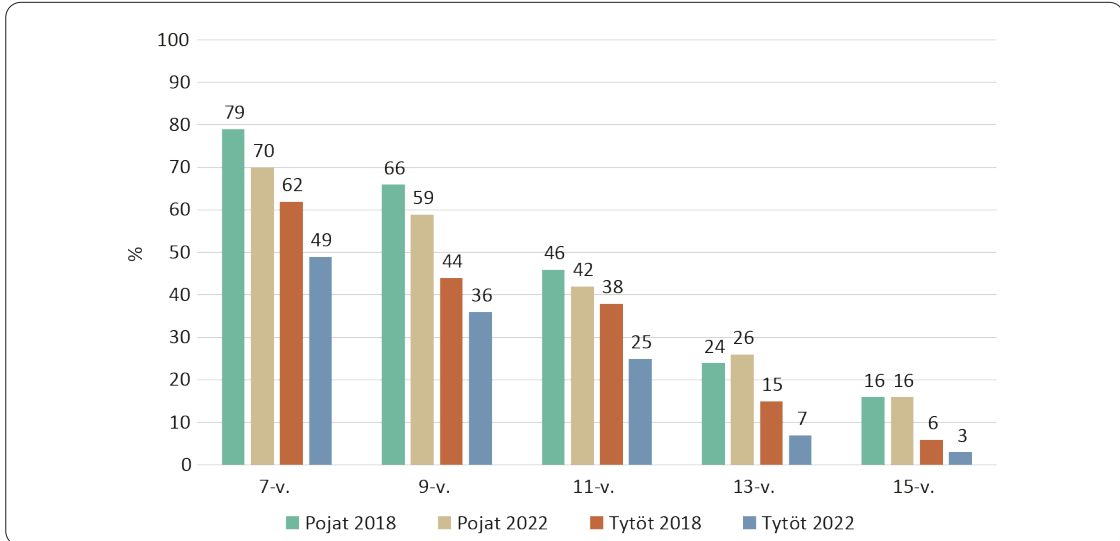
Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaan lapsi tarvitsee joka päivä vähintään kolme tuntia kuormittavuudeltaan monipuolista liikkumista: kaksi tuntia kevyttä liikuntaa ja reipasta ulkoilua sekä tunti vauhdikasta fyysistä aktiivisuutta¹⁰. Tutkimusten mukaan liikunnallisen elämäntavan omaksuminen alkaa varhain, jo noin kolmevuotiaana¹¹.

Lähes kaikki 4–6-vuotiaat (95 %) liikkuvat vähintään kolme tuntia päivässä, kun mukaan lasketaan kevyt, reipas ja rasittava liikkuminen¹². Liikemittarilla mitattuna 67 % 4–6-vuotiaista (pojista 77 %, tytöistä 58 %)¹³ ja 71 % 3–6-vuotiaista¹⁴ liikkuu reippaasti keskimäärin vähintään tunnin päivässä. Kyselytutkimusten mukaan 4-vuotiaiden vanhemmista 74 % arvioi, että heidän lapsensa (pojista 77 %, tytöistä 70 %) liikkuu kotioissa vauhdikkaasti yli tunnin päivässä¹⁵.

Liikkumissuosituksen mukaan lasten ja nuorten (7–17-vuotiaat) tulisi liikkua päivittäin 60 minuuttia reippaasti tai rasittavasti¹⁶. **Kyselyyn perustuvan tutkimustiedon perusteella liikkumissuosituksen**

- 9 Liikunnallinen elämäntapa. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/liikunnan-edistaminen>. Viitattu 7.8.2023.
- 10 Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016.
- 11 Arja Sääkslahti ym.: Liikunnallisen lapsuuden askelmerkit asetetaan jo päiväkotiyössä. *Liikunta & Tiede* 50, (2-3/2013), 27–31.
- 12 Arja Sääkslahti ym.: Fyysinen aktiivisuus 4–6-vuotiailla lapsilla Suomessa vuosina 2020–2021. Teoksessa Arja Sääkslahti ym. (toim.): Piilo – Pienten lasten liikunnan ilon, fyysisen aktiivisuuden ja motoristen taitojen seuranta. Kehittämisyhteistyön 2019–2021 tulosraportti. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 398, 63–74.
- 13 Arja Sääkslahti ym.: Fyysinen aktiivisuus 4–6-vuotiailla lapsilla Suomessa vuosina 2020–2021. Teoksessa Arja Sääkslahti ym. (toim.): Piilo – Pienten lasten liikunnan ilon, fyysisen aktiivisuuden ja motoristen taitojen seuranta. Kehittämisyhteistyön 2019–2021 tulosraportti. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 398, 63–74.
- 14 Tulokortti 2022. Lasten ja nuorten liikunta Suomessa. 2022. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 401. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Perustuen lähteeseen: Suvi Määttä: DAGIS-tutkimuksen tulokset 2018. Julkaisematon tiedonanto.
- 15 Maaret Vuorenmaa: Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 10/2019.
- 16 Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:19. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

täytti vuonna 2022 yhteensä reilu kolmannes (36 %) 7–15-vuotiaista. Suosituksen täyttäminen vähenee iän karttuessa: 7-vuotiaista 46 % täyttää suosituksen, kun 15-vuotiaista enää 23 %.¹⁷ Myös liikemittaritietoon perustuen liikkumissuosituksen täyttäneiden määrä vähenee jyrkästi alakouluiästä yläkouluikään siirryttäessä. Liikemittaritiedon mukaan vuonna 2022 suosituksen täytti 7-vuotiaista 71 %, mutta 15-vuotiaista enää 10 %¹⁸. **Liikkumisen määrä on laskenut vuodesta 2018 vuoteen 2022 tyttöillä ja pojilla kaikissa ikäryhmissä, lukuun ottamatta 13-vuotiaita poikia, joiden osalta suosituksen täyttäneiden määrä on noussut, sekä 15-vuotiaita poikia, joiden osalta määrä on pysynyt ennallaan (Kuvio 3). Pojat liikkuvat tyttäjä enemmän kaikissa ikäryhmissä.**

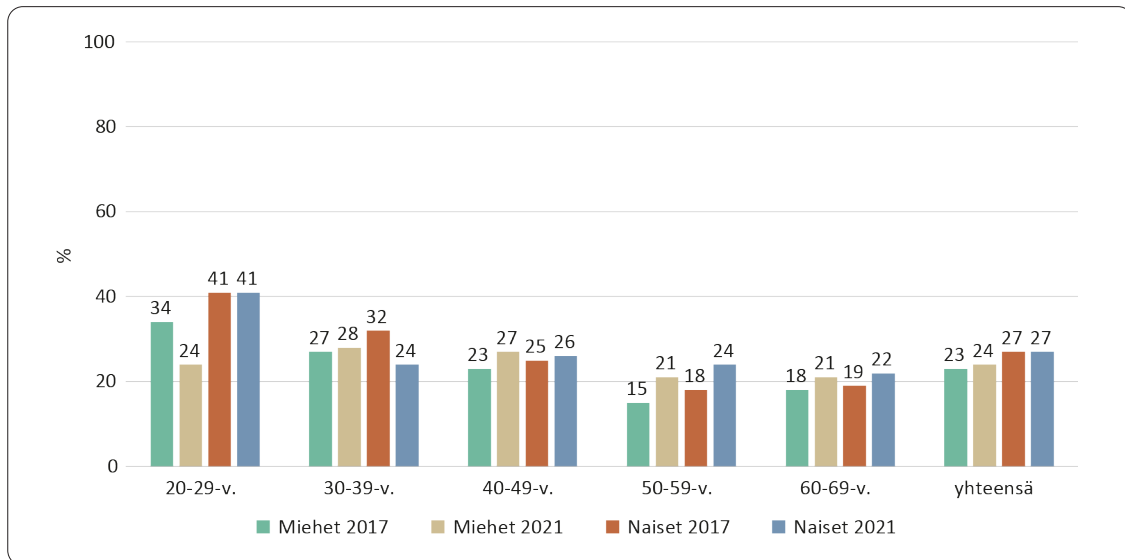
Kuvio 3. Liikkumissuosituksen saavuttaneiden lasten ja nuorten osuudet eri ikäryhmissä vuosina 2018 ja 2022 (%)¹⁹.

Liikkumisen määrä vähenee ja paikallaan olon määrä lisääntyy siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle. Ammattiin opiskelevat liikkuvat keskimäärin vähemmän kuin lukiolaiset. Lukiolaisista 11 % (naiset 11,5 % ja miehet 10,5 %) ja ammattiin opiskelevista 19 % (naiset 20 % ja miehet 19 %) oli vuonna 2021 vähän liikkuvia, eli he liikkuivat viikossa tunnin korkeintaan yhtenä päivänä²⁰. Kyselytutkimuksen mukaan lukiolaisista 14 % täytti liikkumissuosituksen²¹. Liikemittausten mukaan suosituksen täytti vain 3 % lukiolaisista²².

Liikkumisen suosituksen mukaan aikuisväestön (18–64-vuotiaat) tulisi liikkua viikoittain reippaasti 2 tuntia 30 minuuttia tai vaihtoehtoisesti rasittavasti 1 tunti 15 minuuttia. Lisäksi lihaskuntoa ja liikehallintaa tulisi harjoittaa kaksi kertaa viikossa.²³

- 17 Leena Martin ym.: Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntatilanteet, liikkumisympäristöt ja liikkumisen seurantalaitteet. Teoksessa Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.
- 18 Pauliina Husu ym.: Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntatilanteet, liikkumisympäristöt ja liikkumisen seurantalaitteet. Teoksessa Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.
- 19 Pauliina Husu ym.: 2022. Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntatilanteet, liikkumisympäristöt ja liikkumisen seurantalaitteet. Teoksessa Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023. SEKÄ UKK-instituutti. Sähköpostitiedoksianto 22.6.2023. Perustuen lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen (LIITU) 2018 -tutkimuksen tuloksiin.
- 20 Kouluterveyskysely 2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- 21 Sami Kokko ym.: Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntamuodot, -tilaisuudet ja -paikat, sekä liikkumisen seurantalaitteet ja -sovellukset. Teoksessa Sami Kokko ym. (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021.
- 22 Pauliina Husu ym.: Liikemittarilla mitatun liikkumisen, paikallaanolon ja unen määrä. Teoksessa Sami Kokko ym. (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021.
- 23 Aikuisten liikkumisen suositus. UKK-instituutin internetsivut, <https://ukkinstituutti.fi/liikkuminen/liikkumisen-suositukset/aikuisten-liikkumisen-suositus/>. Viitattu 25.9.2023.

Kyselyyn perustuvan tiedon (2021–2022) perusteella reilu neljäsosa (26 %) aikuisista täyttää liikkumisen suosituksen. Naiset täyttävät suosituksen hieman miehiä yleisemmin (27 % vs. 24 %). Nuorimmassa ikäryhmässä (20–29-vuotiaat) kolmasosa (33 %) täyttää liikkumisen suosituksen, mutta vanhimmassa ryhmässä (60–69-vuotiaat) enää reilu viidennes (21 %). **Kokonaisuudessaan liikkumisen suosituksen täyttäneiden määrä on pysynyt lähes ennallaan vuosien 2017 ja 2021/2022 välillä.** Joissakin ikäryhmissä on tapahtunut kuitenkin muutoksia: esimerkiksi 20–29-vuotiaista miehistä selvästi entistä harvempi saavuttaa liikkumisen suosituksen (2017: 34 % vs. 2021/2022: 24 %). (Kuvio 4).

Kuvio 4. Liikkumisen suosituksen täyttäneiden miesten ja naisten määrä ei ikäryhmissä ja yhteensä vuosina 2017 ja 2021 (%)²⁴.

Tarkasteltaessa aikuisväestön liikkumista väestöryhmittäin, esimerkiksi korkeakouluopiskelijoista lähes puolet saavutti liikkumisen suosituksen. Suosituksen saavutti 18–21-vuotiaista opiskelijoista 49 %, ja 30–34-vuotiailla opiskelijoilla määrä oli 38 %.²⁵ Vähän liikkuvien määrä on laskenut hieman²⁶ ja liikkumissuosituksen täyttäneiden määrä kasvanut hieman²⁷ vuosien 2019 ja 2021 välillä.

Ikääntyneiden (65 vuotta täyttäneet) liikkumissuositus vastaa määrällisesti muun aikuisväestön suositusta, mutta suosituksessa painotetaan 18–64-vuotiaiden suosituksia enemmän lihasvoimaa ja tasapainoa, joilla on vaikutusta erityisesti arjessa selviytymiseen ja liikkumiskykyyn sekä esimerkiksi kaatumisten ehkäisyyn²⁸.

Kyselytietojen mukaan 16 % ikääntyneistä liikkuu suosituksen mukaisesti. Miesten ja naisten välillä ei ole juurikaan eroa suosituksen täyttäneiden osuuksissa. Nuoremmissa ikäryhmissä (70–79-vuotiaat) viidesosa (20 %) täyttää liikkumisen suosituksen, mutta vanhemmassa ryhmässä (80 vuotta täyttäneet) osuus on enää 11 %.²⁹

24 Pauliina Husu ym.: Liikuntaraportti. Suomalaisten mitattu liikkuminen, paikallaanolo ja fyysinen kunto 2018–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:33. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. SEKÄ UKK-instituutti. Sähköpostitiedoksianto 22.6.2023. Perustuen KunnonKartta 2017 -tutkimuksen tuloksiin.

25 Suvi Parikka ym.: KOTT 2021 -tutkimuksen perustulokset 2021. Verkkojulkaisu: www.terveytemme.fi/kott.

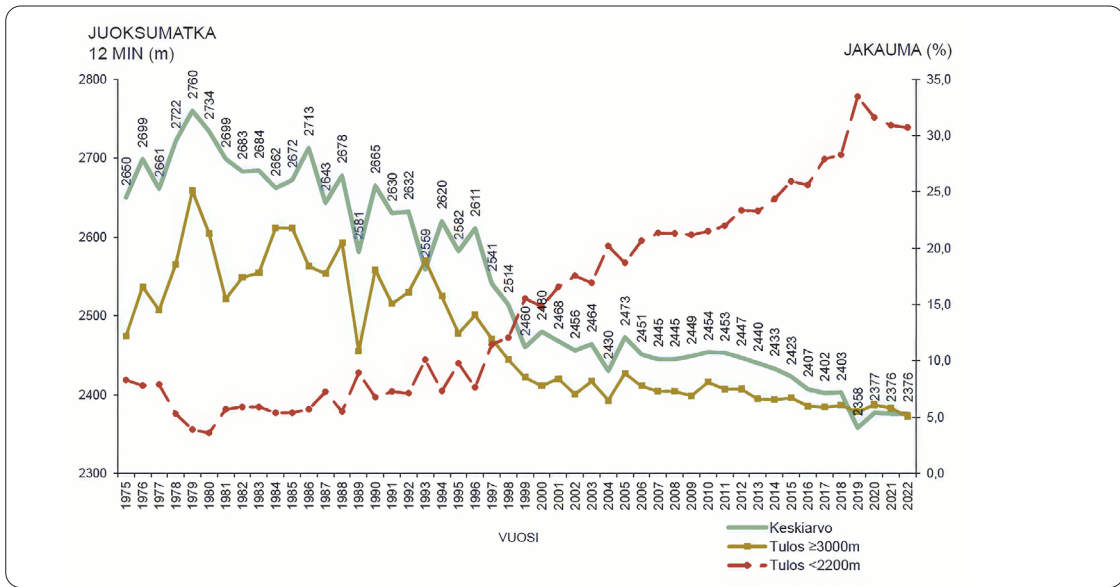
26 Liikkumista tunti päivässä korkeintaan yhtenä päivänä viikossa. Ammatillinen oppilaitos 2019: 21,2 % / 2021: 19,2 %. Lukio 2019: 13,3 % / 2021: 11,1 %.

27 Liikkumista vähintään tunti päivässä seitsemän päivää viikossa. Ammatillinen oppilaitos 2019: 15,0 % / 2021: 15,4 %. Lukio 2019: 13,9 % / 2021: 15,4 %.

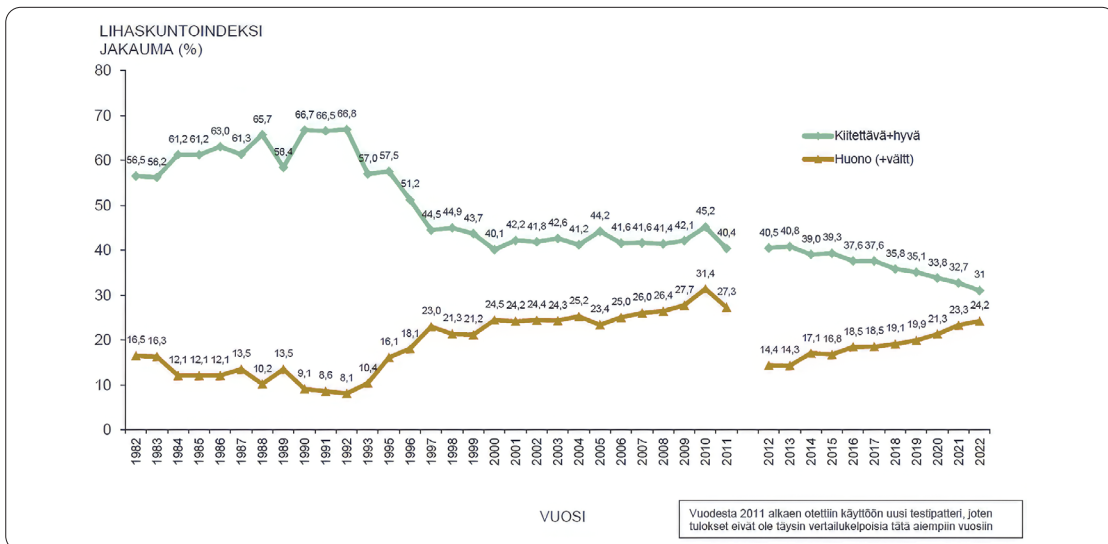
28 Liikkumisen suositus yli 65-vuotiaille. UKK-instituutin internetsivut, <https://ukkinstituutti.fi/liikkuminen/liikkumisen-suositukset/liikkumisen-suositus-yli-65-vuotiaille/>. Viitattu 13.3.2023.

29 Pauliina Husu ym.: Liikuntaraportti. Suomalaisten mitattu liikkuminen, paikallaanolo ja fyysinen kunto 2018–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:33. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

Väestön fyysisen toimintakyvyn muutosta kuvaava kattavin aineisto Suomessa on varusmiespalveluksen aloittavien miesten kuntotestituloksista. **Nuorten miesten kunto on laskenut kestävyysosan osalta huomattavasti 1970-luvun lopusta lähtien ja lihaskunnan osalta 1990-luvun alusta lähtien.** Merkittävin lasku tapahtui molemmilla osa-alueilla 1990-luvun lopulla. Vuonna 2022 palveluksen alussa varusmiesten suorittaman 12 minuutin juoksumatkan keskiarvo oli 2 376 metriä, joka oli mittaushistorian toiseksi huonoin tulos (2 358 m/vuonna 2019) (Kuvio 5.). Lihaskunnoltaan hyväkuntoisten osuus on myös laskenut hieman ja heikkokuntoisten osuus on kasvanut viime vuosina. Vuonna 2022 noin 31 % sai kiitettävän tai hyvän tuloksen lihaskuntotestissä ja noin 24 % heikon tuloksen (Kuvio 6.). Varusmiesten kehon keskipaino on noussut vajaassa 30 vuodessa (1993–2021) 70,8 kilosta 78,7 kiloon.³⁰

Kuvio 5. Varusmiespalveluksen aloittaneiden miesten kestävyyskunto vuosina 1975–2022³¹.

Kuvio 6. Varusmiespalveluksen aloittaneiden miesten lihaskunto vuosina 1982–2022³².

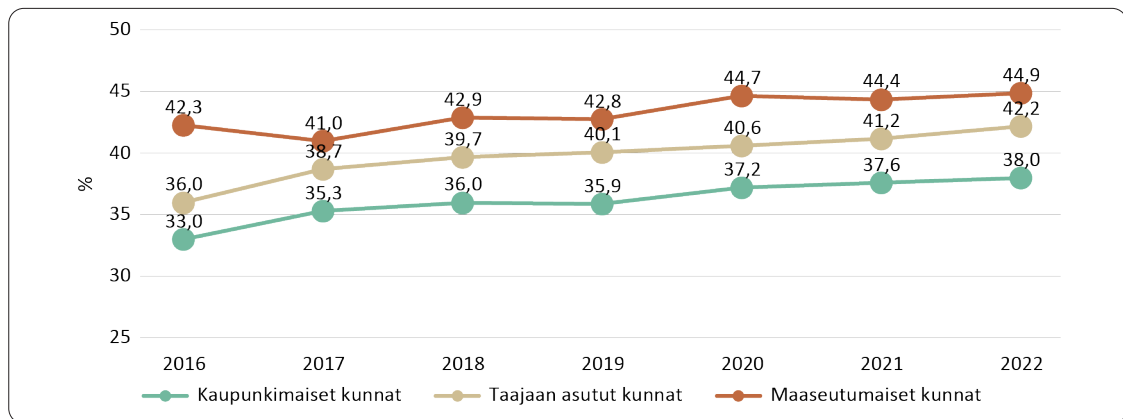
30 Varusmiespalveluksensa aloittaneiden nuorten miesten fyysisen kunnan, pituuden ja painon muutokset 1970–2020-luvulla. Puolustusvoimat 2022.

31 Varusmiespalveluksensa aloittaneiden nuorten miesten fyysisen kunnan, pituuden ja painon muutokset 1970–2020-luvulla. Puolustusvoimat 2022.

32 Varusmiespalveluksensa aloittaneiden nuorten miesten fyysisen kunnan, pituuden ja painon muutokset 1970–2020-luvulla. Puolustusvoimat 2022.

Fyysisen toimintakyvyn Move!-mittaukset on toteutettu 5.- ja 8.-luokkalaisille osana perusopetuksen liikunnan opetusta vuodesta 2016 alkaen (8.-luokkalaisille kattavasti vuodesta 2018 alkaen). **Move!-mittausten tulosten perusteella yli 40 %:lla lapsista ja nuorista fyysinen toimintakyky on tasolla, joka voi olla mahdollisesti terveystä ja hyvinvointia kuluttavaa.** Niiden lasten ja nuorten, joiden fyysinen toimintakyky aiheuttaa huolta, määrä on kasvanut viimeisten seitsemän vuoden aikana, jolloin Move!-mittauksia on toteutettu.³³

Maaseutumaisissa kunnissa on kaupunkimaisia kuntia enemmän oppilaita, joiden fyysinen toimintakyky on tasolla, joka voi vaikeuttaa arjessa jaksamista. Kaupunkimaisissa kunnissa 5. ja 8. luokan oppilaita fyysinen toimintakyky on 38 %:lla mahdollisesti terveystä ja hyvinvointia kuluttavalla tasolla, kun maaseutumaisissa kunnissa näin on lähes 45 %:lla (Kuvio 7.).³⁴

Kuvio 7. Move!-mittaustulosten perusteella osuus (%) 5.- ja 8.-luokkalaisista, joiden fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveystä ja hyvinvointia kuluttavalla tasolla³⁵.

Normiohjaus

Liikunnallinen elämäntavan edistäminen sisältyy **Liikuntalain (390/2015)** tavoitteisiin. Lain tavoitteena on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia ja terveystä, fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä. Laissa terveystä ja hyvinvointia edistävällä liikunnalla tarkoitetaan *”elämäntavan eri vaiheissa tapahtuvaa kaikkea fyysistä aktiivisuutta, jonka tavoitteena on hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitäminen ja parantaminen”*.

Liikuntalakiin tehtiin vuonna 2023 päivityksiä, joiden yhteydessä terveystä ja hyvinvointia edistävän liikunnan määrittelyä lisättiin tarkennus. Uuden muotoilun mukaan terveystä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa edistetään kehittämällä alan toimintaa, koordinaatiota ja rahoitusta. Liikuntalaissa yhdeksi kuntien tehtäväksi on määritelty liikuntapalvelujen sekä terveystä ja hyvinvointia edistävän liikunnan järjestäminen eri kohderyhmät huomioon ottaen.

Resurssiohjaus

Hallituskaudella 2019–2023 liikunnallista elämäntapaa edistävät OKM:n rahoittamat valtakunnalliset liikunnan edistämishjelmat koottiin Liikkuvat-kokonaisuudeksi. Kokonaisuuteen kuuluvat: 1) Liikkuva perhe, 2) Liikkuva varhaiskasvatus, 3) Liikkuva koulu, 4) Liikkuva opiskelu, 5) Liikkuva aikuinen sekä 6) Ikiliikkuja. Liikkuva perhe -toimintaa koordinoi Suomen Latu, Ikiliikkuja Ikäinstituutti ja muita osakokonaisuuksia Likes Jyväskylän ammattikorkeakoulussa.

33 Move!-mittaustuloksia. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/move-mittaus-tuloksia>. Viitattu 25.9.2023.

34 Mikko Huhtiniemi: Move! Fyysisen toimintakyvyn seurantarjestelmä. Tulokset, syyskuu 2022. Esitys tilaisuudessa: Lasten ja nuorten toimintakyky kunnissa ja hyvinvointialueilla – Move!-mittausten 2022 tulokset 14.12.2022.

35 Mikko Huhtiniemi: Move! Fyysisen toimintakyvyn seurantarjestelmä. Tulokset, syyskuu 2022. Esitys tilaisuudessa: Lasten ja nuorten toimintakyky kunnissa ja hyvinvointialueilla – Move!-mittausten 2022 tulokset 14.12.2022.

Liikunnalliseen elämäntapaan on myönnetty hallituskaudella (vuosina 2020–2023) yhteensä noin 44,6 miljoonaa euroa. Tästä Liikkuvat-kokonaisuuden paikallisiin toimiin on myönnetty yhteensä 17,6 miljoonaa euroa (avataan tarkemmin alla osakokonaisuuksittain). Jäljelle jäävästä noin 27 miljoonasta eurosta valtaosa (noin 2/3) on myönnetty Liikkuvat-osakokonaisuuksien johtamiseen, koordinointiin ja toimeenpanoon sekä loput (noin 1/3) valtakunnallisiin ja alueellisiin liikunnan edistämisen hankkeisiin.

Liikkuva perhe

Liikkuva perhe käynnistyi vuonna 2020, ja ohjelmaa koordinoi Suomen Latu ry. Tavoitteena on, että eri perheliikunnan toimijat tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia omaehtoiseen ja ohjattuun perheliikuntaan sekä viestivät perheliikunnasta. Tätä kautta tavoitteena on perheiden liikkumisen lisääminen.³⁶ **OKM:n liikunnan vastuualue (OKM/LV) on rahoittanut toimintaa vuosina 2020–2023 yhteensä 344 000 eurolla.** Lisäksi OKM/LV on avustanut yksittäisiä perheliikuntaan joko osittain tai kokonaan kohdistuvia hankkeita.³⁷

Yksi Liikkuvan perheen toimenpiteistä on ollut Arkiseikkailu-kampanja (yhdessä Liikkuvan varhaiskasvatuksen kanssa). Kampanjan tavoitteina on kannustaa perheitä liikkumaan lähiympäristössä yhdessä, kannustaa aktiiviseen kulkemiseen kodista varhaiskasvatukseen sekä lisätä lasten osallisuutta.³⁸ Vuonna 2022 kampanjaa toteutti 1 294 varhaiskasvatusyksikköä ja 35 neuvolaa, joiden kautta tavoitettiin 81 485 perhettä 209 kunnasta. Määrä kattoi 22 % varhaiskasvatusikäisistä lapsista ja heidän perheistään sekä 35 % varhaiskasvatuksessa mukana olevista lapsista.³⁹

Liikkuva varhaiskasvatus

Vuodesta 2015 saakka toimineen Ilo kasvaa liikkuen -ohjelman nimeksi vaihdettiin vuonna 2020 Liikkuva varhaiskasvatus. Liikkuvan varhaiskasvatuksen tavoitteena on, että jokaisella lapsella on mahdollisuus liikkua päivittäin riittävästi, monipuolisesti ja kokea liikkumisen iloa, varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaisesti. Tavoitteen mukaisesti varhaiskasvatus mahdollistaa lapsen liikkumisen vähintään kaksi tuntia päivässä, joka kattaa 2/3 fyysisen aktiivisuuden suosituksesta. Lisäksi tavoitteena on, että varhaiskasvatusyksiköiden toimintakulttuuri kehittyy liikkumista mahdollistavaksi ja siihen kannustavaksi.⁴⁰ Päämääränä on myös, että Liikkuva varhaiskasvatus vakiintuu ja laajenee valtakunnalliseksi kattamaan koko maan⁴¹.

Liikkuvan varhaiskasvatuksen valtionrahoitus oli yhteensä 4,5 miljoonaa euroa vuosina 2020–2023⁴². Lisäksi liikunnallisen elämäntavan rahoituskokonaisuudesta kohdistettiin varhaiskasvatuksen liikunnallistamiseen arviolta noin miljoona euroa vuodessa, millä katettiin: 1) Liikkuva varhaiskasvatus -toiminnan valtakunnallinen johtaminen ja koordinaatio (OPH/Likes), 2) Liikkuvan varhaiskasvatuksen alueellinen koordinaatio ja tuki (liikunnan aluejärjestöt) sekä 3) varhaiskasvatuksen liikunnallistamiseen kohdistuvat tai sitä tukevat valtakunnalliset hankkeet⁴³.

Liikkuva varhaiskasvatus -toimintaan rekisteröityneiden varhaiskasvatuksen toimipaikkojen määrä on kasvanut hallituskauden 2019–2023 aikana 58 %:sta 72 %:iin.⁴⁴ Toiminta on laajentunut viime vuosina,

36 Liikkuva perhe -ohjelma. Liikkuva perhe -internetsivut, <https://www.liikkuvaperhe.fi/fi/liikkuva-perhe/liikkuva-perhe.html>. Viitattu 9.8.2023.

37 Tiedonanto opetus- ja kulttuuriministeriö/liikunnan vastuualueelta 16.6.2023.

38 Arkiseikkailu. Liikkuva perhe -ohjelman internetsivut, <https://www.liikkuvaperhe.fi/fi/liikkuva-perhe/liikkuva-perhe/arkiseikkailu.html>. Viitattu 9.8.2023.

39 Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023 toimikauden raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:31. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

40 Johanna Hentunen ym. (toim.): Verkostotyöllä lisää liikettä varhaiskasvatukseen. Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman toteutus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 403.

41 Liikkuvat-kokonaisuus (Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu) tarkennettu toimintasuunnitelma vuodelle 2023. Sähköpostitiedonanto 14.8.2023.

42 Tiedonanto opetus- ja kulttuuriministeriö/liikunnan vastuualueelta 16.6.2023.

43 Tiedonanto opetus- ja kulttuuriministeriö/liikunnan vastuualueelta 16.6.2023.

44 Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023 toimikauden raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:31. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

mutta koko maan kattavaan laajentumistavoitteeseen yltämiseen on vielä hieman matkaa⁴⁵. Varhaiskasvatuksen liikunnallistamisen tilannetta ja tuloksia käsitellään tarkemmin arvioinnin luvussa 2.4. *Liikkumisen edistäminen osana varhaiskasvatusta*.

Liikkuva koulu

Liikkuva koulu -ohjelma oli Juha Sipilän hallituksen (2015–2019) kärkihanke. Liikkuvan koulun tavoitteeksi määriteltiin Sipilän hallituksen ohjelmassa *”liikutaan tunti päivässä”* sekä keinoksi *”laajentamalla Liikkuva koulu -ohjelma valtakunnalliseksi”*. Sanna Marinin (2019–2023) hallitusohjelmaan kirjattiin tavoite liikunnallisen kokonaisaktiivisuuden nostamisesta kaikissa ikäryhmissä, ja yhtenä toimenpiteenä mainittiin Liikkuva koulu -ohjelman laajentaminen eri elämänvaiheisiin.⁴⁶ Vuoden 2023 Liikkuva koulu -toiminnan päämääräksi asetettiin:

1. Koulun Liikkuva koulu -toiminnan tukeminen ja jatkuvuuden turvaaminen,
2. Liikkuva koulu -toiminnan rakenteiden vahvistaminen kunnassa ja
3. Alueellisten ja valtakunnallisten verkostojen vahvistaminen paikallisen Liikkuva koulu -toiminnan tueksi⁴⁷.

Liikunnallisen elämäntavan rahoituskokonaisuudesta myönnettiin 6,1 miljoonaa euroa osakokonaisuuksien johtamiseen, koordinointiin ja toimeenpanoon (sis. Liikkuva varhaiskasvatus, koulu ja opiskelu sekä Fiksusti kouluun ja Liikkuvat-kokonaisuuden koordinointi). Liikkuvat-osakokonaisuuksien alueelliseen toimeenpanoon myönnettiin vuosina 2020–2023 yhteensä 2,6 miljoonaa euroa⁴⁸, josta osa kohdentui perusopetuksen liikunnallistamiseen tähtääviin toimenpiteisiin. Lisäksi rahoitusta myönnettiin hallituskauden 2019–2023 aikana muutamiin valtakunnallisiin hankkeisiin, joiden toimenpiteet kohdistuvat liikunnan lisäämiseen perusopetuksessa. Hallituskauden 2019–2023 aikana rahoitusta paikallisiin perusopetuksen liikunnallistamisen toimenpiteisiin oli käytössä vain vuonna 2022 (2 milj. euroa, josta osa yläkouluille ja osa ammatilliseen koulutukseen).

Vuonna 2023 peruskouluista 92 % on rekisteröitynyt Liikkuva koulu -toimintaan. Määrä ei ole kasvanut merkittävästi hallituskauden 2019–2023 aikana, sillä laaja kattavuus (91 %) saavutettiin jo edellisellä hallituskaudella.

Vuonna 2019 toteutetun Liikkuva koulu -ohjelman kärkihankekautta (2015–2019) koskevan ulkoisen arvioinnin mukaan ohjelma on ollut luonteeltaan pikemminkin kouluikäisten lasten ja nuorten liikkumisen ja hyvinvoinnin liike kuin tiiviisti johdettu toimintaohjelma. Ohjelman kärkihankekauden merkittävimmäksi saavutukseksi todettiin perusopetuksen koulujen laajamittainen ja monipuolinen kapasiteetin vahvistaminen kouluikäisten lasten ja nuorten kouluaikana tapahtuvan liikkumisen lisäämisen edellytyksissä. Arvioinnin mukaan laajasti verkostomaisella, koulut toimintaympäristöksi ottavalla ja alhaalta ylös -toimintaperiaatetta noudattavalla ohjelmalla voidaan muuttaa koulujen toimintakulttuuria ja koulupäivien rakennetta liikkumisen lisäämistä ja istumisen vähentämistä suosiviksi. Sen sijaan näin toteutetulla ohjelmalla ei arvioinnin mukaan voida tutkimustulosten valossa lisätä kärkihankekauden mittaisella ajanjaksolla suuressa määrin kouluikäisten lasten ja nuorten reipasta liikuntaa. Nopeammin todennettavien liikkumisvaikutusten aikaansaaminen edellyttäisi arvioinnin mukaan toimintatapaa, jossa koulujen olisi sitouduttava tiettyihin kaikille yhteisiin toimiin ja niiden toteuttamisen tasoon.⁴⁹

45 Liikkuvat-kokonaisuus (Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu) tarkennettu toimintasuunnitelma vuodelle 2023. Sähköpostitiedonanto 14.8.2023.

46 Kati Lehtonen ym. (toim.): Liikkuva koulu -ohjelman kärkihankevaiheen jatkoseurantatiedonanto. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023.

47 Liikkuvat-kokonaisuus (Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu) tarkennettu toimintasuunnitelma vuodelle 2023. Sähköpostitiedonanto 14.8.2023.

48 Summa sisältää varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, toisen asteen liikunnallistamistoimet sekä harrastusmahdollisuuksien edistämisen.

49 Kati Isoaho ja Anna-Mari Summanen: Liikkuva koulu -ohjelman kärkihankekauden 2015–2018 ulkoinen arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:4. Valtion liikuntaneuvosto 2019.

Kärkihankkeen (2015–2019) päätyttyä päättyi myös valtion kehittämisavustuksina myönnetty rahoitus peruskoulujen toimintakulttuurin liikunnallistamisen osalta. Hallituskaudella 2019–2023 koettu koronapandemia vaikutti osaltaan koulujen toimintakulttuuriin, koska koulutyötä tehtiin osin etäopetuksena ja turvavälein. **Nämä hallituskaudella 2019–2023 tapahtuneet toiminnan muutokset aiheuttivat kouluilla muutoksia, joiden seurauksena liikunnallisen toimintakulttuurin rakenteita on kouluissa osin purettu. Samaan aikaan pandemian seurauksena tarve oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi liikunnan keinoin on entistä suurempi.**⁵⁰

Nykytilan arviointi on pedagoginen työkalu koulun liikunnallisen toimintakulttuurin suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Nykytilan arviointi tekee näkyväksi koulun liikunnallisen toimintakulttuurin nykytilan.⁵¹ Nykytilan arvioinnin täyttäneiden koulujen osuus on laskenut erityisavustusten myöntämisen päättymisen jälkeen (46 % v. 2016–2017, 21 % v. 2022–2023). Tämä johtui ainakin osin siitä, että avustuksen saaneilta veloitettiin Nykytilan arvioinnin täyttämistä. Kun rahoitusta ei ole ollut enää saatavilla, kouluissa ei ole täytetty Nykytilan arviointia yhtä usein kuin aiemmin tai Liikkuva koulu -toimenpiteet ovat vähentyneet oleellisesti.

Nykytilan arvioinnin mukaan 48 % kouluista tekee yhteistyötä kunnan eri hallintokuntien kanssa liikunnallisen elämäntavan edistämiseksi⁵². Kunnista 46 % on nimennyt Liikkuva koulu -vastaavan kaikkiin kouluihin⁵³.

Edellisen hallituskauden kärkihankkeen jälkeen, hallituskaudella 2019–2023 huomio käännettiin koulujen toimintakulttuurista harrastamiseen koulupäivän yhteydessä Harrastamisen Suomen mallin mukaisesti (mallista kerrotaan tarkemmin myöhemmin tässä luvussa).

Liikkuva opiskelu

Liikkuva koulu -toimintaa pilotoitiin toisen asteen oppilaitoksissa vuonna 2017. **Liikkuva opiskelu -toiminta kirjattiin hallitusohjelmaan vuonna 2019, tavoitteena sen laajentaminen valtakunnalliseksi.** Liikkuva opiskelu -toiminnan tavoitteena on lisätä opiskelijoiden fyysistä aktiivisuutta ja opiskelukykyä kehittämällä ja tukemalla aktiivisuutta tukevaa toimintakulttuuria toisen asteen oppilaitoksissa ja korkeakouluissa⁵⁴. Vuoden 2023 Liikkuva opiskelu -toiminnan päämääräksi määriteltiin:

1. Opiskelijoiden liikkumista ja opiskelukykyä tukeva henkilöstö,
2. Laadukkaat liikkumista ja opiskelukykyä tukevat toiminnot oppilaitoksissa sekä
3. Liikkuva opiskelu -toiminta laajenee ja vakiintuu valtakunnalliseksi.⁵⁵

Liikkuva opiskelu -toiminnan paikallisiin toimenpiteisiin myönnettiin vuosina 2020–2022 yhteensä noin 3,6 miljoonaa euroa⁵⁶. Lisäksi liikunnallisen elämäntavan valtakunnallisten kehittämisavustusten rahoitusta **Liikkuva opiskelu -toimintaan myönnettiin muun muassa korkeakouluille ja valtakunnallisille yhteisöille vuosina 2020–2022 yhteensä noin 4,4 miljoonaa euroa**⁵⁷.

50 Liikkuvat-kokonaisuus (Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu) tarkennettu toimintasuunnitelma vuodelle 2023. Sähköpostitiedonanto 14.8.2023.

51 Nykytilan arviointi. Liikkuva koulu -ohjelman internetsivut, <https://liikkuvakoulu.fi/tyokalut/nykytilan-arviointi/>. Viitattu 14.9.2023.

52 Liikkuva koulu Nykytilan arviointi. Tieto 15.8.2023.

53 Liikkuva koulu -ohjelman Koordinaattorikysely 2023, n=62.

54 Kirsti Siekkinen ja Hanna Vehviläinen (toim.): Aktiivisuutta ja opiskelukykyä. Liikkuva opiskelu -ohjelman toiminnan kuvaus vuosina 2019–2022. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023.

55 Liikkuvat-kokonaisuus (Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu) tarkennettu toimintasuunnitelma vuodelle 2023. Sähköpostitiedonanto 14.8.2023.

56 Kirsti Siekkinen ja Hanna Vehviläinen (toim.): Aktiivisuutta ja opiskelukykyä. Liikkuva opiskelu -ohjelman toiminnan kuvaus vuosina 2019–2022. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023.

57 Kirsti Siekkinen ja Hanna Vehviläinen (toim.) 2023. Aktiivisuutta ja opiskelukykyä. Liikkuva opiskelu -ohjelman toiminnan kuvaus vuosina 2019–2022. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Vuonna 2022 Liikkuva opiskelu -toimintaan oli rekisteröitynyt yli puolet toisen asteen oppilaitoksista, mikä kattaa noin 500 000 opiskelijaa⁵⁸. Liikkuva opiskelu -toiminnan tavoitteeksi oli asetettu, että vuoden 2022 loppuun mennessä mukana on toisen asteen oppilaitoksista 80 % ja korkeakouluista 60 %⁵⁹. **Liikkuvaan opiskeluun mukaan rekisteröityneiden lukiodien määrä nousi hallituskaudella (2019–2023) 55 %:sta 68 %:iin, ammatillisissa oppilaitoksissa 52 %:sta 62 %:iin ja korkeakouluissa 32 %:sta 55 %:iin⁶⁰.** Vaikka kasvua on tullut, asetettuja tavoitteita ei saavutettu täysin. Tätä selittää osin korona-aika, joka vei oppilaitosten voimavaroja ja hankaloitti tapahtumien sekä toiminnan järjestämistä⁶¹.

Liikkuva aikuinen

Vuodesta 1995 saakka toteutettu aikuisväestön liikkumisen lisäämiseen tähtäävä Kunnossa Kaiken Ikää -ohjelma päättyi vuoden 2019 lopussa, ja uusi Liikkuva aikuinen -toiminta käynnistyi vuoden 2020 alussa. Samassa yhteydessä toiminnan tavoitteet ja tehtävät uudistettiin.⁶² Liikkuva aikuinen -toiminnalle laaditussa strategiassa vuosille 2020–2025 on määriteltä kaksi päätehtävää:

1. Lisää liikettä työelämään
2. Liikuntaneuvontaa yksilön tukena.

Liikkuva aikuinen -toiminnan tavoitteena on:

1. Jokaisessa kunnassa on suositusten mukaista liikuntaneuvontaa, ja jokainen saa tukea liikunnallisen elämäntavan löytämiseksi,
2. Riittävä fyysinen kunto ja liikkuminen nähdään työkyvyn avaintekijänä ja
3. Liikkuva aikuinen -brändin tunnistaa valtaosa suomalaisista.⁶³

OKM myönsi Liikkuva aikuinen -toimenpiteiden johtamiseen, koordinoitiin ja toimeenpanoon vuosina 2019–2023 yhteensä noin 4,7 miljoonaa euroa. Lisäksi Liikunnan aluejärjestöille myönnettiin aikavälillä yhteensä miljoona euroa Liikkuvan aikuisen toimeenpanoon. Aluehallintovirastojen kautta myönnettiin vuosina 2019–2023 liikunnallisen elämäntavan hankkeisiin Liikkuva aikuinen -päätehtävien mukaisesti yhteensä kolme miljoonaa euroa. Myös OKM:stä myönnettyissä liikunnallisen elämäntavan valtakunnallisissa kehittämishankkeissa on ollut mukana aikuisten liikkumisen lisäämiseen tähtääviä hankkeita.

Liikuntaneuvontaa tarjoavien kuntien määrä kasvoi hallituskaudella 2019–2023. Vuonna 2020 liikuntaneuvontaa tarjosi 50 % kunnista, kun vuonna 2022 määrä oli jo 61 %. Vuonna 2023 liikuntaneuvontaa tarjottiin kaikissa yli 100 000 asukkaan kaupungeissa.⁶⁴ Liikuntaneuvonnan tilanteesta kerrotaan tarkemmin arvioinnin luvussa 2.5. *Kuntien liikuntapalvelut ja aluehallintovirastojen liikuntatoimi.*

Henkilöstöliikunnan barometrissä (2021) työpaikat luokiteltiin sen mukaan, miten hyvin ne täyttävät Liikkuvan työelämän suositukset. Tasolla 3 liikkumisen edistäminen on strateginen valinta, tasolla 2 liikkuminen kuuluu työpäivään, tasolla 1 liikunta kuuluu henkilöstötuihin ja tasolla 0 ei ole mitään liikkumista edistävää toimintaa. Tulosten mukaan työpaikoista 15 % saavutti tason 3, 52 % oli tasolla 2, 19 % tasolla 1 ja 4 % jäi tasolle 0. Koska seuranta on uusi, vertailutietoa alkaa kertymään vasta myöhemmin.⁶⁵

58 Liikkuva opiskelu. Liikkuva opiskelu -internetsivut, <https://liikkuvaopiskelu.fi/liikkuva-opiskelu/>. Viitattu 10.8.2023.

59 Kirsti Siekkinen ja Hanna Vehviläinen (toim.): Aktiivisuutta ja opiskelukykyä. Liikkuva opiskelu -ohjelman toiminnan kuvaus vuosina 2019–2022. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023.

60 Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023 toimikauden raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:32. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

61 Kirsti Siekkinen ja Hanna Vehviläinen (toim.): Aktiivisuutta ja opiskelukykyä. Liikkuva opiskelu -ohjelman toiminnan kuvaus vuosina 2019–2022. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023.

62 Historia. Liikkuva aikuinen -internetsivut, <https://liikkuva aikuinen.fi/mika-liikkuva-aikuinen/>. Viitattu 26.9.2023.

63 Strategiamme. Liikkuva aikuinen -internetsivut, <https://liikkuva aikuinen.fi/mika-liikkuva-aikuinen/>. Viitattu 23.8.2023.

64 Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023 toimikauden raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:31. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

65 Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023 toimikauden raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:31. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Ikiliikkuja

Ikiliikkujan kohderyhmää ovat yli 65-vuotiaat, jotka eivät liiku terveytensä kannalta riittävästi. Visiona on, että ikäihmisten osallisuus, fyysinen aktiivisuus ja liikunta lisääntyvät, mikä edistää liikkumiskykyä sekä mahdollisuuksia toimintakykyiseen vanhuuteen. Ikiliikkujan toimenpiteinä ikäihmisten liikkumis- mahdollisuuksia lisätään kehittämällä rakenteita, osaamista ja toimintaa.⁶⁶

Ikiliikkuja -toimenpiteiden johtamista, koordinoitua ja toimeenpanoa rahoitettiin vuosina 2020–2023 yhteensä miljoonalla eurolla. Paikallisille hankkeille myönnettiin vuosina 2020–2023 yhteensä 3,9 miljoonaa euroa. Lisäksi OKM:stä myönnettiin rahoitusta valtakunnallisille hankkeille.

Paikallisia kehittämishankkeita on vuosina 2020–2023 toteutettu yhteensä 283 (v. 2020: 70, v. 2021: 56, v. 2022: 69, v. 2023: 88) ja valtakunnallisia hankkeita 18 (v. 2020: 5, v. 2021: 4, v. 2022: 2, v. 2023: 7). Valtakunnallisina ikiliikkuja-hankkeina on rahoitettu muun muassa Allergia- ja Astmaliiton Happihyppely – lisää liikettä arkeen, Eläkeläiset ry:n Liikuntaverstaat ja Muistiliiton Muistiliikkuja -hankkeita⁶⁷.

Vuonna 2023 Ikäinstituutti järjesti yhdessä kuntien, järjestöjen ja yritysten kanssa Ikiliikkuja-viikon, jonka tavoitteena oli muistuttaa arjen pienten valintojen merkityksestä hyvinvoinnille ja tarjota monipuolisia liikkumismahdollisuuksia yli 65-vuotiaille. Ikiliikkuja-viikon toimia toteutettiin 60 paikkakunnalla. Lisäksi vuonna 2022 järjestettiin kaksi Ikiliikkuja-kampanjaviikkoa.

Alueellisissa ikiliikkuja-oppimisverkostoissa oli vuonna 2023 mukana 72 % kunnista. Mukana olevien kuntien määrä on kasvanut vuodesta 2020 alkaen, jolloin mukana oli 49 % kunnista. Kuntia on mukana kaikilta hyvinvointialueilta. Lisäksi ikiliikkuja toimenpiteinä on tuotettu liikkumisen edistämisen materiaaleja ja tehty sidosryhmäyhteistyötä.

Harrastamisen Suomen malli

Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisena tavoitteena oli taata jokaiselle lapselle ja nuorelle aito mahdollisuus mieluisaan harrastukseen koulupäivän yhteydessä luomalla Islannin mallista suomalainen toteutus⁶⁸. Harrastamisen Suomen mallin tavoitteena on tukea lasten ja nuorten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. **Pilotoinnin jälkeen toimintamalli laajentui lähes koko Manner-Suomeen, ja lukuvuonna 2023–2024 toimintaa järjestetään 262 kunnan alueella.** Kohderyhmänä ovat perusopetuksen vuosiluokkien 1–9 oppilaat. Tavoitteena on juurruttaa Harrastamisen Suomen malli pysyväksi toiminnaksi kunnissa.⁶⁹

Nuorisolakiin (955/2022) lisättiin vuoden 2023 alusta uudet säännökset Harrastamisen Suomen mallin mukaisesta nuorten harrastustoiminnasta sekä toimintaan myönnettävästä valtionavustuksesta.

OKM on rahoittanut Harrastamisen Suomen mallia vuosina 2021–2023 vuosittain noin 14,5 miljoonalla eurolla. Lisäksi lisätalousarviosta on myönnetty joinakin vuosina lisämäärärahoja mallin toteutukseen.⁷⁰ Vuonna 2023 valtionavustusta myönnettiin Harrastamisen Suomen mallin toteuttamiseen 252 hakijalle. Myönnettyillä avustuksilla järjestetään noin 11 000 kerhoa yli 2 000 koulussa. Tarkkaa tietoa ei ole siitä, kuinka suuri osa kerhoista on liikuntakerhoja. Myös muut kuin varsinaiset liikuntakerhot voivat sisältää liikkumista.

Harrastamisen Suomen mallin arvioinnin mukaan malli on koettu merkityksellisenä toimintana. Lasten mukaan harrastukseen sitoutumisessa on erityisen tärkeää vuorovaikutus ja aito yhteys ohjaajan

66 Ikäinstituutti. Sähköpostitiedonanto 17.8.2023.

67 Valtakunnalliset Ikiliikkuja-hankkeet. Ikäinstituutin internetsivut, <https://www.ikainstituutti.fi/ikiliikkuja/valtakunnalliset-hankkeet/>. Viitattu 10.8.2023.

68 Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019 Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.

69 Tietoa. Harrastamisen Suomen mallin internetsivut, <https://harrastamisensuomenmalli.fi/tietoa/>. Viitattu 11.8.2023.

70 Talousarvioesitys 2023.

kanssa. Harrastuksen mieluisuutta lisäsivät mahdollisuudet vaikuttaa harrastuksen sisältöön, tekemisen laatu, paineettomuus ja yhteisöllisyys. Arvioinnin mukaan mieluisa ja maksuton harrastus vaikuttaa myönteisesti lasten yhdenvertaisuuteen ja koulujen arkeen. **Arvioinnissa todetaan, että harrastamisen Suomen mallin toiminnalle olisi huomattavasti enemmän kysyntää kuin mitä tällä hetkellä pystytään tarjoamaan.** Arvioinnissa nostettiin esiin myös, että harrastamisen maksuttomuus mahdollistaa osallistumismahdollisuuden kaikille lapsille ja nuorille, taustasta riippumatta.⁷¹

Fiksusti kouluun

Fiksusti kouluun on Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likesin ja Pyöräilykuntien verkoston yhteinen koulumatkaliikkumisen edistämisen ohjelma, jota rahoittavat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Liikenne- ja viestintävirasto Traficom⁷². Vuoden 2022 alkuun asti toteutuksessa oli mukana myös valtion kestävän kehityksen yhtiö Motiva Oy. Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes koordinoi Fiksusti kouluun -ohjelmaa Liikkuvan koulun yhteydessä.

Koulumatkoihin liittyvää kehittämistyötä pilotoitiin vuosina 2018–2019 Sitran rahoittamassa Fiksusti kouluun -hankkeessa. Fiksusti kouluun -ohjelma käynnistyi vuonna 2020.⁷³ **Ohjelma tarjoaa tietoa ja neuvoja fiksumpien koulumatkojen suunnitteluun ja toteutukseen.** Ohjelma vastaa osaltaan valtionhallinnon päästövähennys- ja hiilineutraaliustavoitteisiin sekä kävelyn, pyöräilyn ja liikunnan määrän lisäämisen tavoitteisiin⁷⁴.

Fiksusti kouluun -ohjelman päämääränä on aktiivisten kulkumuotojen käytön lisääntyminen lyhyillä koulumatkoilla ja että tieto- ja osaamisperusta aktiivisten koulumatkojen tueksi vahvistuu. **Fiksusti kouluun -ohjelman toimenpiteisiin on osallistunut 80 koulua 34 kunnasta.** Nämä koulut ovat selvittäneet koulumatkojen kulkutapaosuuksia ja kehittäneet olosuhteitaan aktiivisia kulkutapoja suosiviksi, vaikuttaneet asenteisiin ja lisänneet pyöräily- ja liikenneopetusta.⁷⁵

Fiksusti kouluun -ohjelma on sisältynyt OKM:n Liikkuvat-kokonaisuuden (Liikkuva varhaiskasvatus, koulu ja opiskelu sekä Fiksusti kouluun) johtamiseen, koordinointiin ja toteutukseen myöntämään rahoitukseen (kuvattu edellä). Kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen on myönnetty lisäksi kehittämisavustuksia, OKM:stä:stä valtakunnallisiin ja aluehallintovirastoista paikallisiin hankkeisiin.

Informaatio-ohjaus ja työryhmät

Hallituksen ohjelman (2019–2023) yhtenä poikkihallinnollisena tavoitteena oli liikunnallisen aktiivisuuden nostaminen kaikissa ikäryhmissä. Eri hallinnonalojen liikuntapoliittisia toimenpiteitä koordinoimaan asetettiin **Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO)** toimikaudeksi 1.1.2020–30.4.2023. Koordinaatioelimeen nimitettiin jäsenet kaikista ministeriöistä (pl. ulkoministeriö) sekä asiantuntijajäseniä liikunnan asiantuntija- ja koulutusorganisaatioista. OKM vastasi koordinaatioelimen toiminnan valmistelusta. Sihteeristössä oli mukana myös STM:n edustus.⁷⁶

LIPOKO:n tehtävänä oli koordinoida, seurata ja arvioida eri ministeriöissä tehtävää liikunnan edistämistyötä sekä käsitellä Liikkuvat-kokonaisuutta ministeriöiden välisen yhteistyön ja koordinaation

71 Tanja Laimi ym.: Mielekästä vapaa-aikaa, kavereita ja koordinaatiota. Harrastamisen Suomen mallin arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 12:2023. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus 2023.

72 Fiksusti kouluun -ohjelma kannustaa aktiivisiin ja kestäviin koulumatkoihin. Liikkuva koulu –internetsivut, <https://liikkukuvakoulu.fi/ideapankki/idea/fiksusti-kouluun-ohjelma-kannustaa-aktiivisiin-ja-kestaviin-koulumatkoihin/>. Viitattu 15.8.2023.

73 Liikkuvat-kokonaisuus (Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu) tarkennettu toimintasuunnitelma vuodelle 2023. Sähköpostitiedonanto 14.8.2023.

74 Liikkuvat-kokonaisuus (Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu) tarkennettu toimintasuunnitelma vuodelle 2023. Sähköpostitiedonanto 14.8.2023.

75 Liikkuvat-kokonaisuus (Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu) tarkennettu toimintasuunnitelma vuodelle 2023. Sähköpostitiedonanto 14.8.2023. SEKÄ Fiksusti kouluun/sähköpostitiedonanto 21.9.2023.

76 Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023 toimikauden raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:31. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

osalta. LIPOKO-työlle määriteltiin toimintasuunnitelmassa 126 toimenpidettä, joista toimikauden aikana saatiin 77 toteutetuksi ja 34 aloitetuksi. LIPOKO-toimintakertomuksen mukaan toimikauden aikana onnistuttiin lisäämään ministeriöiden välistä yhteistyötä ja syventämään ministeriökohtaista työtä.⁷⁷

LIPOKO toteutti tehtäviään myös viiden alatyöryhmänsä kautta. Alatyöryhmiä olivat:

1. Liikkuvat
2. Liikkumisvaikutusten arvioinnin kehittäminen
3. Liikuntaneuvonta osana elintapaohjausta tulevissa sote-rakenteissa
4. Urheilijoiden toimeentuloturva ja koulutus
5. Lasten ja nuorten liikkumissuositus

Liikkuvat-ohjausryhmän tavoitteena oli yhtenäistää käytäntöjä Liikkuvat-kokonaisuuden eri osien toteutuksessa sekä vahvistaa yhteistyötä ja löytää synergiaetuja. Lisäksi keskeisenä tavoitteena oli kuvata selkeämmin toiminnan vaikutuksia yhdenmukaistamalla osakokonaisuuksien tavoitteet vuoden 2023 aikana siten, että niille on tietolähteet ja toiminnan tuloksellisuutta voidaan arvioida.⁷⁸

Liikkumisvaikutusten arvioinnin kehittämistyöryhmän työn tuloksena julkaistiin loppuraportti, jossa kuvataan, mitä liikunta- ja liikkumisvaikutusten arvioinnilla tarkoitetaan, miten arviointia on tähän mennessä toteutettu valtionhallinnossa ja kunnissa, mitkä ovat liikunnan ja liikkumisen kannalta keskeisiä vaikutusten arviointeja sekä tietopohja liikunta- ja liikkumisvaikutusten arvioinnille. Lisäksi raportissa kuvataan työryhmän esitykset jatkotoimenpiteiksi.⁷⁹ Työryhmän työn tuloksena julkaistiin myös liikunta- ja liikkumisvaikutusten arvioinnin internetsivut, jonne on koottu muun muassa tarkistuslistat liikkumisvaikutusten arvioinnin tueksi sekä hyviä esimerkkejä tehdyistä vaikutusten ennakoarvioinneista.⁸⁰

Liikuntaneuvonta osana elintapaohjausta tulevissa sote-rakenteissa -työryhmä julkaisi kesäkuussa 2022 kuntien ja hyvinvointialueiden käyttöön ohjeistuksen siitä, miten sote-uudistuksessa kuntien ja hyvinvointialueiden välille luodaan toimiva liikuntaneuvonnan yhdyspinta osaksi elintapaohjauksen kokonaisuutta. Ohjeistuksessa kuvattiin myös soveltavan liikunnan ja Move!-mittausten yhdyspinta-asiat.⁸¹

Urheilijoiden toimeentuloturva ja koulutus -työryhmän tuloksena julkaistiin kuusi toimenpide-ehdotusta urheilijan työttömyysturvaan, tapaturma- ja eläkevakuuttamiseen, opiskeluun, opintososiaalisiin etuihin, lakisääteisen eläkevakuutukseen ja urheilijarahastoon liittyen.⁸² Urheilijoiden sosiaaliturvaky- symyksiä esitellään tarkemmin valtion liikuntaneuvoston toteuttamassa sosiaali- ja terveysministeriön arvioinnissa (valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:15).

Lasten ja nuorten liikkumissuositus -työryhmän työn tuloksena julkaistiin päivitetty liikkumisen suositus 7–17-vuotiaille⁸³.

77 Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023 toimikauden raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:31. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

78 Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023 toimikauden raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:31. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

79 Liikunta- ja liikkumisvaikutusten arvioinnin kehittämistyöryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:24. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

80 Liikunta- ja liikkumisvaikutusten arviointi (LIVA). Valtion liikuntaneuvoston internetsivut, <https://www.liikuntaneuvosto.fi/liva/>. Viitattu 25.9.2023.

81 Liikuntaneuvonta osana elintapaohjausta tulevissa sote-rakenteissa -työryhmä. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM031:00/2022>. Viitattu 11.8.2023.

82 Liikuntapolitiittisen koordinaatioelimen (LIPOKO) alatyöryhmän Urheilijan toimeentuloturva ja koulutus ehdotukset jatkotoimenpiteiksi, https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/18457c06-8c2f-47b2-98d8-08bc5eea256f/11e2417a-800c-4c1f-9f3d-a3a77780f0b8/RAPORTTI_20230508053548.pdf. SEKÄ Marjaana Maisonlahti ja Tuomas Helminen: Selvitys urheilijoiden ansioturvasta. Sosiaali- ja terveysministeriö 13.2.2023.

83 Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:19. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

Hallituskaudella 2019–2023 uusittiin eri väestöryhmiä koskevat liikkumissuosituksot OKM:n rahoittamana tai rahoittamien yhteisöjen toimesta. UKK-instituutti julkaisi loppuvuonna 2019 päivitetyn **aikuisväestön liikkumisen suosituksen**. Lisäksi UKK-instituutti julkaisi päivitetyn **liikkumisen suosituksen yli 65-vuotiaille, liikkumisen soveltavat suosituksot, liikkumisen suosituksen raskauden aikana sekä liikkumisen suosituksen synnytyksen jälkeen**.⁸⁴ Lisäksi osana LIPOKO-työtä (ks. edellä) julkaistiin päivitetty **7–17-vuotiaiden lasten ja nuorten liikkumissuositus**.⁸⁵ OKM rahoitti liikunnallisen elämäntavan valtakunnallisena kehittämishankkeena vuosina 2021–2023 uusien liikkumissuositusten viestintää ja käyttöönottoa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, valtion liikuntaneuvosto ja Opetushallitus vastaavat **fyysisen toimintakyvyn Move!-järjestelmästä**. Move!-mittauksot toteutetaan vuosittain osana liikunnanopetusta kaikille 5.- ja 8.-luokkalaistille. Mittauksot käynnistettiin 5.-luokkalaisten osalta vuonna 2016 ja 8.-luokkalaisten osalta kattavasti vuonna 2018. **Hallituskaudella 2019–2023 Move!-mittauksot ovat vakiintuneet ja ne toteutuvat erittäin laajasti**.

Valtakunnallisessa tiedonkeruussa vuonna 2022 mittaustuloksot syötettiin 87 %:lta (noin 54 000 oppilasta) 5.-luokkalaistia ja 85 %:lta (noin 53 000 oppilasta) 8.-luokkalaistia. Kuntakohtaisia Move!-mittaustuloksot seuraa 97 % kunnista⁸⁶. Oppilaskohtaiset mittaustuloksot siirtyvät huoltajien luvalla käytettäväksi laajoissa terveystarkastuksissa. Tarkkaa tietoa ei ole siitä kuinka laajasti mittaustuloksot siirtyvät terveystarkastuksiin.

3.2. Liikuntapaikkarakentaminen sekä sen kehittämis- ja tutkimustoiminta

3.2.1. Liikuntapaikkarakentaminen

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue (OKM/LV) luo edellytyksiä liikunnan ja urheilun harrastamiseen avustamalla ja ohjaamalla liikuntapaikkarakentamista. OKM/LV avustaa erityisesti laadukkaiden ja laajoille käyttäjäryhmille suunnattujen liikuntapaikkojen rakentamista ja peruskorjaamista.⁸⁷ Liikuntapaikkarakentamisen avustamisella on pitkä historia ja se on ollut keskeinen osa valtion liikuntapolitiikkaa jo vuosikymmenten ajan.

Liikuntapaikkarakentamisen tilannekuva

Suomalaisen liikuntakulttuurin vahvuus on monipuolinen ja kattava liikuntapaikkaverkosto. Suomessa oli noin 43 300 liikuntapaikkaa vuonna 2023⁸⁸. Liikuntapaikoista yli kaksi kolmasosaa (71 %) on kuntien omistamia. Lisäksi liikuntapaikoista 10 % on yritysten ja 8 % rekisteröityneiden yhdistysten omistamia. Muita omistajatahoja ovat muun muassa säätiöt ja valtio.⁸⁹

Liikuntapaikkojen määrä näyttää kasvaneen huomattavasti viimeisten kymmenen vuoden aikana (taulukko 2.). Tilastoissa näkyvä liikuntapaikkojen määrän kasvu selittyy pitkälti liikuntapaikkojen tiedonkeruun paranemisella sekä liikuntapaikka-käsitteen laajenemisella. Liikuntapaikkojen käsite on laajentunut perinteisistä liikuntapaikoista (yleisurheilu- ja pallokentät, liikuntasalit jne.) moniin uudentyyppisiin liikuntapaikkoihin, kuten erilaisiin ulkoliikuntapaikkoihin (ulkoilu- ja retkeilykohteet, kuntoportaat, skeittipaikat jne.). Osittain kasvussa on kyse myös liikuntapaikkojen määrän todellisesta kasvusta. Uusia liikuntapaikkoja on tullut etenkin lähiliikuntapaikkoihin, maastopyöräilyreitteihin ja frisbeegolfratoihin.⁹⁰

84 Liikkumisen suosituksot. UKK-instituutin internetsivut, <https://ukkinstituutti.fi/liikkuminen/liikkumisen-suositukset/>. Viitattu 11.8.2023.

85 Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:19. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

86 TEAviisari 2022 tuloksot. Liikunta. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

87 Liikuntapaikkarakentaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/liikuntapaikkarakentaminen>. Viitattu 25.9.2023.

88 Lipas-tietokanta 2.5.2023.

89 Lipas-tietokanta. 27.3.2023.

90 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:19. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

Taulukko 2. Liikuntapaikkojen lukumäärät pääliikuntapaikkatyypeittäin Lipas-tietojärjestelmässä⁹¹.

LIIKUNTAPAIKKATYYPPI	2014 (KPL)	2023 (KPL)
Ulkokentät ja liikuntapuistot (lähiliikuntapaikat ja liikuntapuistot, yleisurheilukentät ja -paikat, pallokentät, jääurheilualueet ja luonnonjäät sekä golfkentät)	13 704	15 998
Sisäliikuntatilat (kuntoilukeskukset ja liikuntasalit, liikuntahallit, yksittäiset lajikohtaiset sisäliikuntapaikat, jäähallit ja keilahallit)	6 471	7 647
Maastoliikuntapaikat (laskettelu- ja maastohiitokeskukset, katetut talviurheilupaikat, hyppyrimäet, liikunta- ja ulkoilureitit, suunnistusalueet, kiipeilypaikat ja ampumapaikat)	6 382	8 867
Vesiliikuntapaikat (uima-altaat, hallit ja kylpylät sekä maauimalat ja uimarannat)	2 824	2 821
Virkistyskohteet ja -palvelut (virkistys- ja retkeilyalueet sekä retkeilyn palvelut)	2 543	6 185
Eläinurheilualueet (hevosurheilu ja koiraurheilu)	732	1 328
Veneily, ilmailu ja moottoriurheilu (veneurheilupaikat, urheiluilmailu-alueet ja moottoriurheilualueet)	305	324
YHTEENSÄ	32 961	43297

Suomen liikuntapaikoista valtaosa on rakennettu 1980–1990-luvuilla, mikä tarkoittaa, että suuri määrä liikuntapaikkoja odottaa ensimmäistä peruskorjaustaan. Vuonna 2020 tehdyn liikuntapaikkojen korjausvelkaselvityksen mukaan arviolta kolmasosa Suomen liikuntapaikoista on investointitarpeessa⁹².

Normiohjaus

Liikuntalain (390/2015) mukaan valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha avustusten myöntämiseksi liikuntapaikkojen ja niihin liittyvien vapaa-aikatilojen perustamishankkeisiin. Liikuntapaikkojen valtionavustuksia myönnetään laajojen käyttäjäryhmien tarpeisiin tarkoitettujen liikuntapaikkojen rakentamiseen, hankkimiseen, perusparannukseen ja näihin liittyvään varustamiseen. Avustusta myönnetään kunnalle tai kuntayhtymälle taikka niiden määräämisvallassa olevalle yhteisölle. Avustusta voidaan myöntää myös muille yhteisöille, jos avustaminen on tarpeen liikuntalain tavoitteiden toteuttamiseksi.

Hallituskaudella 2019–2023 liikuntalain muutoksessa (lakimuutos tuli voimaan 3.2.2023) 2 § 2 momenttiin lisättiin lain tavoitteen toteuttamisen lähtökohdaksi turvallinen toimintaympäristö.

Hallituksen esityksen perusteluissa (HE 259/2022 vp) on todettu, että turvallisen toimintaympäristön käsite pitää sisällään myös liikunnan olosuhteiden, kuten liikuntapaikkojen rakennetun ympäristön ja liikuntavälineiden turvallisuuden. Lisäksi turvallisuudella tarkoitetaan myös liikunta- ja aistivammaisten turvallisuutta ja oikeutta käyttää liikuntapaikkoja.⁹³

Liikunnan edistämisestä annetun valtioneuvoston asetuksen (550/2015) 11 §:ssä säädetään valtionapuviranomaisesta liikuntapaikkojen perustamishankkeissa. Aluehallintovirasto on valtionapuviranomainen liikuntapaikkoja koskevilla perustamishankkeissa, joiden arvioidut kokonaiskustannukset ovat enintään 1 200 000 euroa. Sitä suuremmissa perustamishankkeissa valtioneuvoston on opetus- ja kulttuuriministeriö.

91 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:19. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

92 Harri Isoniemi ja Tommi Isoniemi: Suomen kuntien ja kuntayhtymien rakennusten reaaliarvojen, korjausvelan ja perusparannustarpeen määrittäminen ja laskenta v. 2019. Trellum Consulting Oy/Opetus- ja kulttuuriministeriö 9.10.2023.

93 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi liikuntalain muuttamisesta (HE 259/2022).

Hallituskaudella 2019–2023 asetusta päivitettiin (muutokset tulivat voimaan 1.5.2023), jolloin tämä niin kutsuttu delegointiraja nostettiin aiemmasta 700 000 eurosta 1 200 000 euroon. Delegointirajan nostaminen ei aiheuta merkittävää muutosta hankkeiden kohdentumisessa OKM:n ja aluehallintovirastojen välillä. Muutoksesta enemmän arvioinnin luvussa 2.5.2. *Aluehallintovirastojen liikuntatoimi*.

Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamiseen liittyviä säädöksiä sisältyy myös **opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun lakiin (1705/2009)** sekä **opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen (1766/2009)**. Liikunnan koulutuskeskusten perustamishankkeista (liikuntapaikkarakentaminen) säädetään lisäksi **laissa vapaasta sivistystyöstä (1998/632)** sekä **asetuksessa vapaasta sivistystyöstä (805/1998)**.

Valtionavustusprosessissa avustettavaksi haettavia liikuntapaikkoja arvioidaan myös **maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999)** ja sen nojalla annettujen asetusten sekä rakentamisen ohjeistuksen näkökulmasta.

Resurssiohjaus

Liikuntapaikkarakentamisen avustuspolitiikkaa linjataan **Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjassa**. Hallituskaudella 2019–2023 voimassa olleen suunta-asiakirjan mukaan avustuksissa painotetaan hankkeita, jotka palvelevat laajojen käyttäjäryhmien liikuntatarpeita. Muina rahoittamisen kriteereinä on kirjattu, että kunta tai sen määräämisvallassa oleva yhteisö on ensisijainen avustuksen saaja, hanke on suunniteltu yleisiä rakentamisen laatuperiaatteita korostaen ja sillä vastataan muuttuviin ja kehittyviin olosuhdetarpeisiin ja sen tarve on selkeästi osoitettu. Muita edistäviä asioita on, että hanke on perusrannus- tai peruskorjaushanke, yhteisrahoituskohde useamman kunnan, hallintokunnan tai muiden toimijoiden kanssa ja että hanke edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta liikunnassa ja huippu-urheilussa.⁹⁴

Korotettua avustusta on voinut saada hankkeisiin, joiden (1) energiaratkaisut parantavat merkittävästi rakennuksen elinkaaren aikaista energiatehokkuutta tai energiaratkaisuna on uusiutuvan energia käyttö, (2) eri toimijoiden yhteishankkeille sekä (3) hankkeille, joissa peruskorjataan samassa yhteydessä useampi toiminnallisesti merkittävä liikuntapaikka. Myös lähiliikuntapaikkojen rakentamishankkeisiin on kannustettu siten, että niille on voitu myöntää kustannusarviosta suurempi prosentuaalinen osuus valtionavustusta kuin muille kohteille (35–45 % kustannusarviosta vs. muut hankkeet 30 %).⁹⁵

Tavanomaista suuremman valtionavustuksen ovat voineet saada myös valtakunnalliset huippu-urheiluhankkeet, jolla on tarkoitettu huippu-urheilun kannalta kansallisesti merkittävien urheilumuotojen kansainvälisten kilpailujen järjestämisvaatimukset täyttäviä olosuhteita. Hanke on pitänyt hyväksyä liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjassa määriteltujen tahojen toimesta valtakunnalliseksi.⁹⁶

Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjan uudistustyö toteutettiin valtion liikuntaneuvoston olosuhdejaostossa hallituskaudella 2019–2023. Uusi suunta-asiakirja otettiin käyttöön syyskuussa 2023. Uuden suunta-asiakirjatyön myötä valtionavustamisen ns. delegointiraja nostettiin 700 000 eurosta 1,2 miljoonaan euroon (ks. edellä kuvattu liikunta-asetuksen muutos) ja valtakunnallisesti merkittävien rakentamishankkeiden määritelmää laajennettiin koskemaan huippu-urheilun kansainvälisten kilpailu- ja tapahtumaolosuhteiden lisäksi valtakunnallisesti merkittäviä, laajaa urheilijakuntaa palvelevia harjoituskeskuksia.

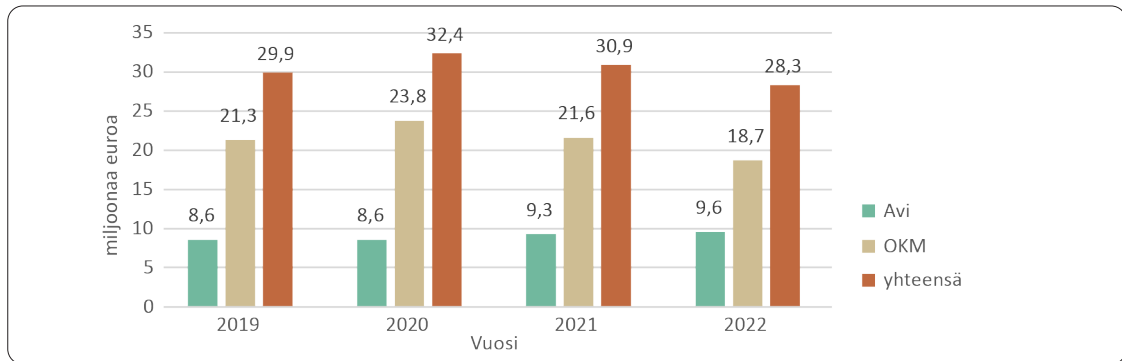
Liikuntapaikkarakentamiseen myönnettiin hallituskaudella 2019–2023 määrärahoja tasaisesti, noin 28–30 miljoonaa euroa vuodessa (Kuvio 8.). Lisäksi liikuntapaikkarakentamiseen myönnettiin rahoitusta lisätalousarvioista. **Vuonna 2020 koronapandemian johdosta lisätalousarviossa osoitettiin avustuksia kertaluonteiseen liikuntapaikkarakentamisen tukemiseen yhteensä 6,8 miljoonaa euroa**⁹⁷.

⁹⁴ Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:4. Valtion liikuntaneuvosto 2014.

⁹⁵ Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:4. Valtion liikuntaneuvosto 2014.

⁹⁶ Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:4. Valtion liikuntaneuvosto 2014.

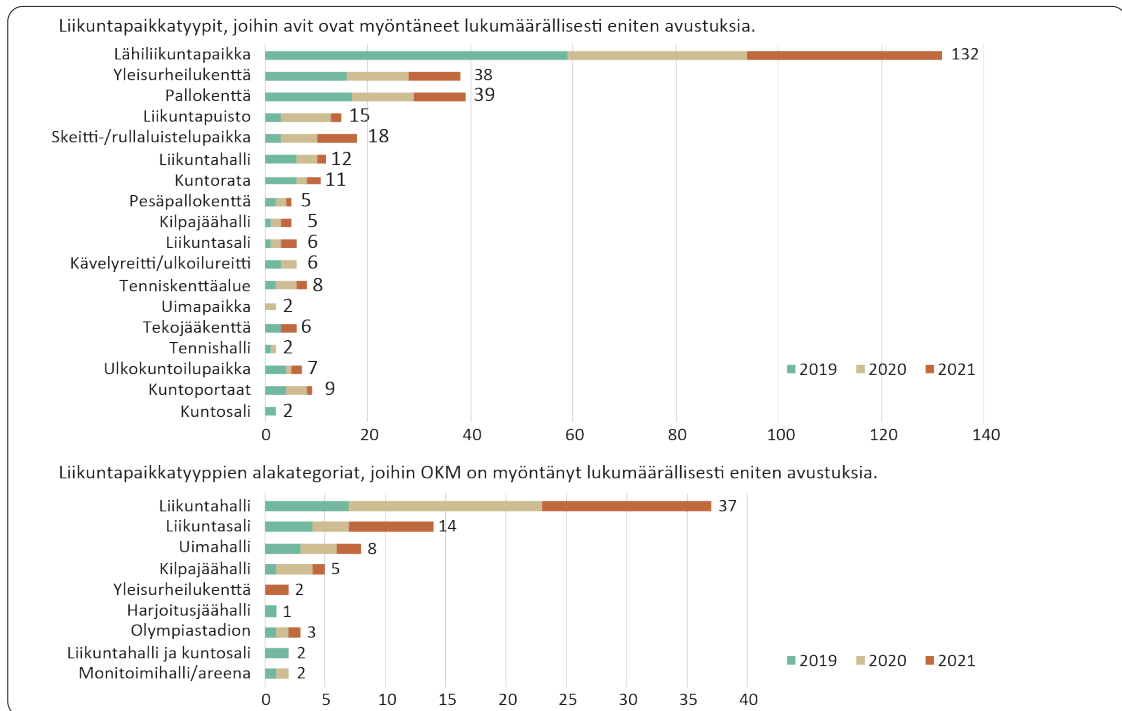
⁹⁷ Opetus- ja kulttuuriministeriö. Sähköpostitiedonanto 17.8.2023.

Kuvio 8. Liikuntapaikkarakentamisen hankkeille myönnetty valtionavustus vuosina 2019–2022. Aluehallintovirastojen (Avi), opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) jakamat summat sekä summa yhteensä⁹⁸.

Avustuspäämäärä pysyi suhteellisen vakaana koko hallituskauden ajan, jos huomioon ei oteta koronan johdosta myönnettyjä avustuksia. Vuosina 2019–2022 valtionavustettavien hankkeiden vuosittainen kappalemäärä vaihteli 147:n ja 167:n välillä. Aluehallintovirastoista myönnettiin aikavälillä avustuksia vuosittain 117–144 hankkeelle ja OKM:stä 23–30 hankkeelle.⁹⁹

Kappalemääräisesti tarkasteltuna eniten avustuksia on kohdennettu aluehallintovirastojen myöntämistä avustuksista lähiliikuntapaikkojen rakentamiseen, yhteensä 353 kappaletta vuosina 2019–2021. Seuraavaksi yleisimmin avustettavia liikuntapaikkatyyppisiä ovat olleet yleisurheilukentät (95 kpl) ja pallokentät (91 kpl). Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämiä avustuksia on kohdennettu aikavälillä kappalemääräisesti eniten liikuntahallien rakentamiseen (37 kpl). Seuraavaksi yleisimmät myöntökohteet ovat olleet liikuntasalit (14 kpl) ja uimahallit (8 kpl).¹⁰⁰ (Kuvio 9.)

Kuvio 9. Liikuntapaikkatyytit, joihin aluehallintovirastot ja OKM ovat myöntäneet lukumääräisesti eniten avustuksia vuosina 2019–2021¹⁰¹.

⁹⁸ Kuvio muokattu alkuperäisestä lähteestä: Marianne Turunen ym.: Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusten valtakunnallinen ja alueellinen jakautuminen. Tutkimustiivistelmä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2022. Vuoden 2022 tiedot saatu opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

⁹⁹ Marianne Turunen ym.: Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusten valtakunnallinen ja alueellinen jakautuminen. Tutkimustiivistelmä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2022. / Vuoden 2022 tieto opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

¹⁰⁰ Ks. Marianne Turunen ym.: Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusten valtakunnallinen ja alueellinen jakautuminen. Tutkimustiivistelmä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2022.

¹⁰¹ Marianne Turunen ym.: Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusten valtakunnallinen ja alueellinen jakautuminen. Tutkimustiivistelmä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2022.

Vuosina 2020–2023 rahoitettiin yhteensä viittä liikuntapaikkarakentamisen hanketta valtakunnallisena huippu-urheiluhankkeena: Olympiastadion 2 M€ vuosittain 2020–2023, Urhea-halli 2,2 M€ v. 2020, Jyväskylän Hippos 2,5 M€ v. 2023, Kuortaneen Uintikeskus 2,5 M€ v. 2023 ja Ruutikankaan ampumaurheilukeskus 0,77 M€ v. 2023.¹⁰² Olympiastadionin rahoitukseen on sitouduttu vuosittaisella kahdella miljoonalla eurolla vuoteen 2027 saakka.

Hallituskaudella 2019–2023 tehtiin myös päätös **valtionavustuksesta päiväkotipihojen liikuntaedellytysten parantamiseen ja luonnonmukaistamiseen**. Päiväkotien pihojen liikuntaedellytysten parantamisella halutaan innostaa liikunnallisen elämäntavan omaksumiseen jo varhaisella iällä. Kertaluonteista avustusta varten on kohdennettu vuoden 2023 ensimmäisessä lisätalousarviossa miljoona euroa. Avustushaku avattiin syyskuussa 2023. Avustusta myönnetään kunnalle tai kuntayhtymälle taikka niiden määräämisvallassa olevalle yhteisölle.

Hallituskaudella 2019–2023 laadittiin ympäristöministeriön johdolla ensimmäistä kertaa **Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia**¹⁰³. OKM oli mukana strategian ohjausryhmässä sekä strategian toimeenpanon ja seurannan koordinaatioryhmässä. **Hallituskaudella OKM:stä myönnettiin aluehallintovirastojen kautta investointiavustuksia luonnon virkistyskäyttöön tarkoitetun liikuntapaikkarakentamisen perustamishankkeille yhteensä noin kaksi miljoonaa euroa**. Avustus oli kertaluonteinen ja sitä myönnettiin ainoastaan vuonna 2022.¹⁰⁴ Avustusta myönnettiin esimerkiksi luontopolkujen, lähi-virkistysalueiden ja kuntoratojen ja -portaiden rakentamiseen ja kehittämiseen.¹⁰⁵

Liikunnan koulutuskeskusten liikuntapaikkarakentaminen

Vapaasta sivistystyöstä (632/1998) annetun lain mukaan liikunnan koulutuskeskukselle voidaan myöntää valtionavustusta perustamishankkeeseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt harkinnanvaraista valtionavustusta koulutuskeskuksille liikuntatilojen sekä esimerkiksi vapaan sivistystyön koulutustehtävään liittyvien majoitus- ja koulutustilojen uudisrakentamiseen tai peruskorjaukseen.

Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjan mukaan valtionavustamisessa korostetaan seuraavia kriteereitä: rakentamishanke palvelee liikunnan koulutuskeskuksille laissa vapaasta sivistystyöstä määrättyjä tehtäviä, rakentamishanke palvelee liikunnan koulutuskeskukselle määrättyä valmennuskeskustoimintaa ja rakentamishankkeella parannetaan koulutuskeskusten esteettömyyttä. Suunta-asiakirjan mukaan liikunnan koulutuskeskusten hankkeissa avustuksen määrä on enimmillään 50 prosenttia hankkeen kustannusarvion vapaan sivistystyön osuudesta.¹⁰⁶

Liikunnan koulutuskeskusten rakentamishankkeisiin (perustamishankkeet) on myönnetty hallituskaudella 2019–2023 yhteensä 1,67–2,0 miljoonaa euroa. Avustusten kohdentamisen painotus on vaihdellut vuosittain liikuntatilojen ja muiden tilojen välillä (Kuvio 10.). Painottuminen on riippunut siitä, millaisia hankkeita koulutuskeskuksissa on ollut minäkin vuonna vireillä ja mihin on haettu valtionavustusta.

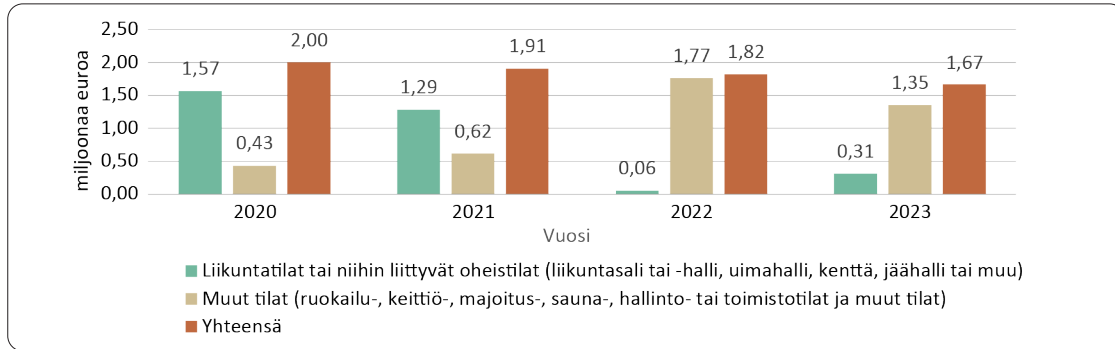
102 Liikuntapaikkojen ja niihin liittyvien vapaa-aikatilojen perustamishankkeiden investointiavustukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/liikuntapaikkojen-ja-niihin-liittyvien-vapaa-aikatilojen-perustamishankkeet>. Viitattu 17.8.2023.

103 Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisu 2022:13. Valtioneuvosto 2022.

104 Luonnon virkistyskäyttöön tarkoitetun liikuntapaikkarakentamisen perustamishankkeiden investointiavustukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/luonnon-virkistyskayttoon-tarkoitettun-liikuntapaikkarakentamisen-perustamishankkeiden-investointiavustukset>. Viitattu 17.8.2023.

105 Opetus- ja kulttuuriministeriö. Sähköpostitiedonanto 17.8.2023.

106 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:4. Valtion liikuntaneuvosto 2014.

Kuvio 10. Liikunnan koulutuskeskusten perustamishankkeisiin myönnetyt valtionavustukset vuosina 2020–2023.¹⁰⁷

3.2.2. Liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämistyö

Liikuntapaikkarakentaminen edellyttää erityisosaamista ja on luonteeltaan usein rakennuttajalleen ker-tarakentamista. Liikuntapaikkarakentamisen avustamisen lisäksi ministeriö on nähnyt tärkeänä ylläpitää ja kehittää liikuntapaikkarakentamisen tietoperustaa.¹⁰⁸ OKM myöntää vuosittain avustusta **liikunta-paikkojen ylläpitoon sekä käyttöön kohdistuvaan tutkimus- ja kehittämistyöhön**.

Liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämishankkeilla pyritään edistämään liikuntapaikkaraken-tamisen laatua toiminnallisuuden, terveellisuuden, turvallisuuden, esteettömyyden ja kestävän kehityk-sen näkökulmasta. Tätä tutkimus- ja kehittämistyötä tekevät etenkin tutkimuslaitokset ja korkeakoulut sekä yksityiset tutkimus- ja kehitysorganisaatiot. **Hakemuksia arvioidaan Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjan kriteerien pohjalta, ja määrärahaa käytetään ensisijaisesti suunta-asiakirjassa mää-ritellyille painopistealueille**, kuten liikuntapaikan rakentamis-, korjaus- tai ylläpito-oppaisiin tai raken-tamista yleisesti ohjaaviin käsikirjoihin, sekä liikuntapaikan rakentamisen tai käytön teknistaloudellista, toiminnallista tai ekologista laatua parantaviin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin.

Vuosina 2020–2023 vuosittainen avustussumma oli yhteensä 439 000–473 000 euroa. Summa on las-kenut aiempaan hallituskauteen verrattuna, jolloin vuosittainen summa oli noin 700 000 euroa. Vuosina 2020–2023 avustuksia myönnettiin vuosittain 9–12 hankkeelle.¹⁰⁹ Avustus on kohdentunut monipuo-lisesti erilaisiin teemoihin, kuten ympäristöön ja kestävän kehitykseen, rakennustekniikkaan, tietojär-jestelmiin sekä yhdyskuntasuunnitteluun liittyviin hankkeisiin. Avustusta on myönnetty esimerkiksi liikuntapaikkojen esteettömyyden tutkimiseen, Lipas 2.0 järjestelmän (liikuntapaikat) ylläpitoon ja kehittämiseen, Tekonurmikenttien SBR-rouhepäästöjen arviointiin ja ympäristövaikutusten tarkasteluun sekä talviuintipaikkojen edistämishankkeeseen.¹¹⁰

3.3. Liikunnan kansalaistoiminta

Liikuntaharrastusten yhtenä keskeisenä perustana on vapaaehtoinen järjestö- ja kansalaistoiminta.¹¹¹ Opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue edistää liikuntaan ja urheiluun osallistumista erityi-sesti osana kansalaistoimintaa, niin liikunnan harrastajina kuin muissa rooleissa, kuten vapaaehtoisto-i-mijoina ja päätoimisina työntekijöinä.

107 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:19. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

108 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:4. Valtion liikuntaneuvosto 2014.

109 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:19. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

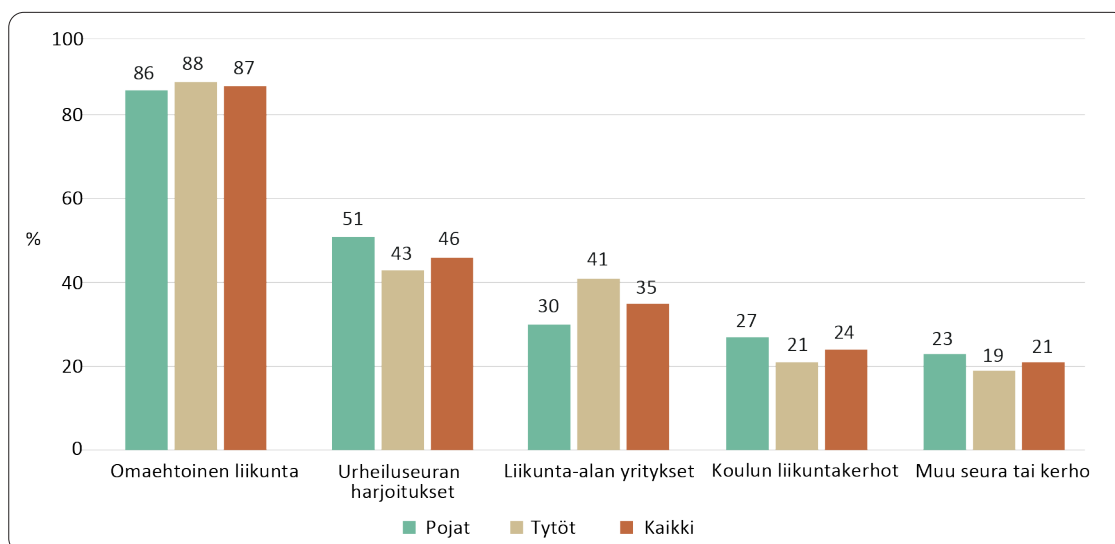
110 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustiedot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2021:49. Ope-tus- ja kulttuuriministeriö 2021. SEKÄ Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustiedot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuu-riministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

111 Liikuntaa edistävät järjestöt. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/liikuntajarjestot>. Viitattu 25.9.2023.

Seuratoiminnan tilannekuva

Seuratietokannan mukaan Suomessa on yli 8 000 urheiluseuraa¹¹². Seuratoiminnassa on mukana arviolta noin puoli miljoonaa vapaaehtoistoimijaa, jotka huolehtivat monista tehtävistä valmennuksesta hallintoon ja tiedottamisesta kilpailujen järjestämiseen. Seuroissa tehdyn vapaaehtoistyön taloudellinen arvo on vuosittain noin 700 miljoonaa euroa. **Väestöstä yli 40 % kiinnittyy jollain tapaa liikunnan ja urheilun kansalaistoimintaan.**¹¹³

Lapsista ja nuorista lähes puolet (46 %) harrastaa liikuntaa viikoittain urheiluseurassa. Yrityksissä liikkuu 24 %, koulun liikuntakerhoissa 24 % ja muissa seuroissa tai kerhoissa 21 %.¹¹⁴ (Kuvio 11.)

Kuvio 11. 9–15-vuotiaiden osallistuminen liikuntatilaisuuksiin (%)¹¹⁵

Seuraharrastaminen on yleisintä 11-vuotiaana, jolloin useampi kuin kaksi kolmännestä (69 %) harrastaa urheiluseurassa säännöllisesti ja aktiivisesti tai silloin tällöin. Urheiluseuraharrastaminen laskee iän myötä. 15-vuotiaista urheiluseurassa harrastaa säännöllisesti ja aktiivisesti tai silloin tällöin 42 %.¹¹⁶ (Kuvio 12.)

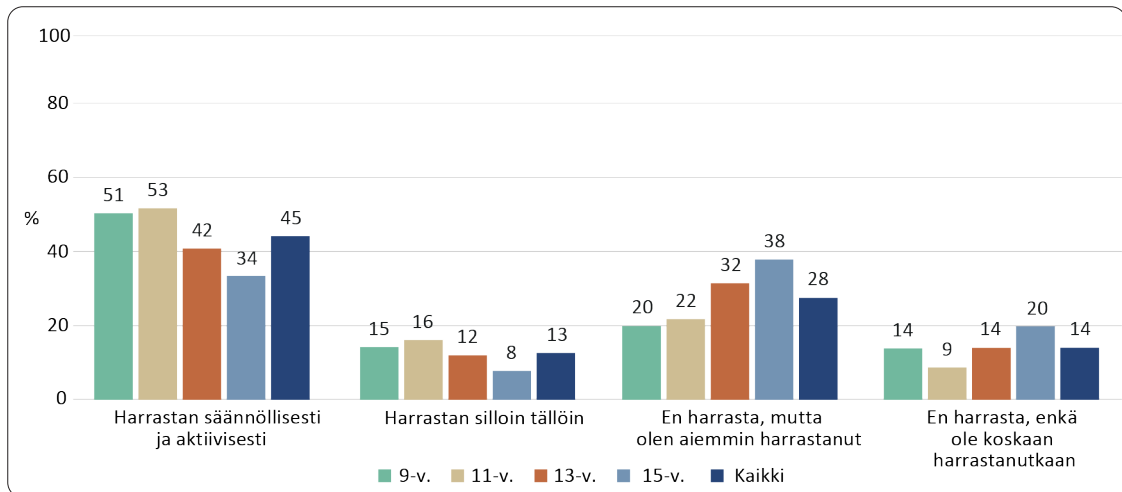
112 Seuratietokanta. Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. www.seuratietokanta.fi. Viitattu 17.8.2023.

113 Outi Aarresola ym.: Liikunnan ja urheilun vapaaehtoistyö, osallistuminen ja jäsenyys. Teoksessa Jarmo Mäkinen (toim.): Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018. Jyväskylä: KIHUn julkaisusarja nro 67, 28-47. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU 2019.

114 Leena Martin ym.: Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntatilanteet, liikkumisympäristöt ja liikkumisen seurantalaitteet. Teoksessa Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

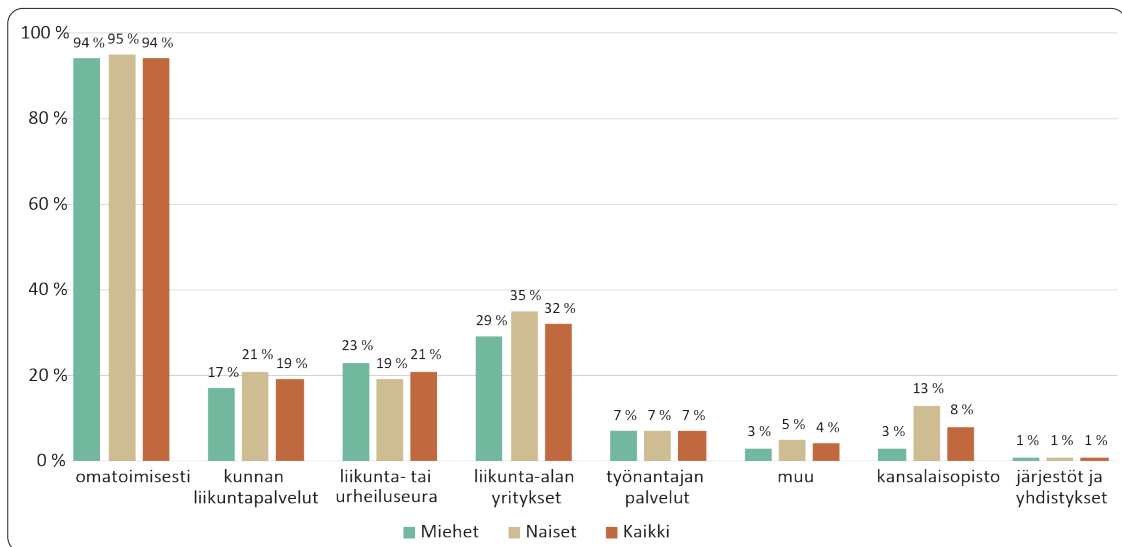
115 Leena Martin ym.: Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntatilanteet, liikkumisympäristöt ja liikkumisen seurantalaitteet. Teoksessa Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

116 Minna Blomqvist ym.: Urheilu, seuraharrastaminen ja epäasiallinen kohtelu. Teoksessa Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

Kuvio 12. Lasten ja nuorten urheiluseuraharrastaminen iän mukaan (%)¹¹⁷.

Aikuisväestöstä liikunta- tai urheiluseurojen tarjoamia liikuntapalveluja käyttää noin joka viides (21 %), miehet hieman useammin kuin naiset (23 % vs. 19 %). Nuorempi ikäryhmä (20–45-vuotiaat) käyttää vanhempaa ikäryhmää (46–69-vuotiaat) enemmän niin liikunta-alan yritysten (39 % vs. 25 %) kuin liikunta- ja urheiluseurojen (26 % vs. 16 %) palveluja. Aikuisväestössä liikunta-alan yrityksissä tapahtuva liikunta (32 %) on yleisempää kuin liikunta- tai urheiluseurassa harrastaminen.¹¹⁸ (Kuvio 13.)

Kuvio 13. Vastaajien käyttämät liikuntapalvelut sukupuolittain KunnanKartta-tutkimuksessa 2021–2022¹¹⁹.

Suomalainen seuratoiminta perustuu vapaaehtoistoimintaan. Seurojen toiminnassa on kuitenkin viime vuosikymmeninä tapahtunut ammattimaistumista ja monien lajien isommissa seuroissa toimii nykyään yksi tai useampia palkattuja työntekijöitä. Seuratietokannan mukaan vuonna 2020 henkilötyövuosien määrä seuroissa oli yhteensä 6 099¹²⁰. Vuonna 2019 henkilötyövuosien määrä oli huipussaan (6484 htv.), jonka jälkeen määrä näyttää kääntyneen laskuun. Koronapandemia on todennäköisesti vaikuttanut laskuun.

117 Blomqvist, ym. 2023. Urheilu, seuraharrastaminen ja epäasiallinen kohtelu. Teoksessa Kokko, S. & Martin L. (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1.

118 Husu, P. ym. 2022. Liikuntaraportti. Suomalaisten mitattu liikkuminen, paikallaanolo ja fyysinen kunto 2018–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:33.

119 Husu, P. ym. 2022. Liikuntaraportti. Suomalaisten mitattu liikkuminen, paikallaanolo ja fyysinen kunto 2018–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:33.

120 Seuratietokanta. Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. www.seuratietokanta.fi. Viitattu 17.8.2023.

Työnantajina toimivien urheiluseurojen lukumäärä näyttää vakiintuneen noin kahteen tuhanteen seuraan¹²¹. Tilastokeskuksen mukaan urheiluseurat maksoivat palkkoja vuonna 2021 noin 150 miljoonaa euroa. Määrä on lähes kaksikertaistunut vuodesta 2013.¹²²

Hallituskaudella 2019–2023 koronapandemia vaikutti merkittävästi liikuntatoimialaan, erityisesti liikunnan harrastamiseen seuroissa ja yrityksissä sekä sarjoihin ja tapahtumiin. Keväällä 2023 tehdyn selvityksen mukaan koronapandemian aikana liikunta- ja urheiluseuroista toimintamahdollisuudet heikentyivät yli puolella (52 %), pysyivät ennallaan 40 %:lla ja paranivat 8 %:lla. Seurojen vuositulot vähenivät keskimäärin 5 % ja jäsenmäärä vähentyi 3 % koronavuosien aikana. Keskimääristä enemmän haasteita ilmeni suurten kaupunkien vuosituloiltaan suurille seuroille, sekä seuroille, joiden toiminta painottui kilpaurheiluun ja joiden toimintaa pyöritettiin sisäolosuhteissa. Seurojen taloudellinen tasapaino säilyi ja organisaatiot selviytyivät kokonaisuudessaan toimintakykyisinä erityisvuosista 2020–2022 pääosin hyvin. Pitkään jatkunut seurojen talouden kasvu ja toiminnan ammattimaistumisen kehitys näyttävät kuitenkin pysähtyneen.¹²³

Lajiliitoista ja järjestöistä koronapandemian aikana toimintamahdollisuudet heikentyivät valtaosalla (67 %:lla), pysyivät ennallaan 23 %:lla ja paranivat 10 %:lla. Vuonna 2022 lajiliittojen oma tulonhankinta väheni 8 %, mutta vuositulo oli kuitenkin keskimäärin jopa parempi kuin vuonna 2019. Lajiliittojen urheilijalisenssien määrä lisääntyi koronapandemiavuosien aikana 2 %, mutta jos reilusti lisenssimääriään lisänneiden jalkapallon ja golfin lisenssejä ei huomioida, niin määrä väheni muissa lajeissa keskimäärin 9 %. **Koronapandemia kohteli näin ollen eri lailla eri lajeja.**¹²⁴

Kansanlaistoiminnan ja vapaaehtoistoiminnan yleistä tilannekuvaa käydään läpi valtion liikuntaneuvoston tekemässä Oikeusministeriön arvioinnissa (valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:13).

Normiohjaus

Liikuntalain (390/2015) yhtenä tavoitteena on edistää liikunnan kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoimintaa. Liikuntalaissa säädetään liikuntaa edistävien järjestöjen valtionapukelpoisuudesta sekä valtionavustuksen myöntämisestä. Laissa säädetään, että valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha liikuntaa edistävien järjestöjen toiminnan avustamiseen. Lisäksi säädetään valtionavustuksen määrään harkintaan liittyvistä huomioonotettavista asioista.

Valtioneuvoston liikunnan edistämisestä antamassa asetuksessa (550/2015) säädetään liikuntaa edistävien järjestöjen valtionapukelpoisuuden hakemisesta, valtionapukelpoiseksi hyväksymisestä sekä valtionavustuksen hakemisesta ja myöntämisestä.

Liikuntalain tavoitteeksi on kirjattu seuratoiminnan edistäminen, mutta seuratoiminnan valtionavustamisesta ei ole tarkempia määrittelyjä laissa.

Muusta lainsäädännöstä liikunnan kansalaistoiminnan kannalta keskeinen on muun muassa **yhdistyslaki (503/1989)**, joka kuuluu oikeusministeriön hallinnonalalle. Oikeusministeriö (OM) käynnisti maaliskuussa 2019 **Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla -hankkeen**, jonka tavoitteena oli selvittää ja tehdä **ehdotukset kansalaistoimintaa helpottaviksi muutoksiksi yhdistyslakiin ja muun kansalaistoiminnan yhteisömuotoisen harjoittamisen helpottamiseksi**. Hanketta varten OM asetti työryhmän

121 Marianne Turunen ym.: Palkkatyö urheiluseuroissa: Urheiluseurat työnantajina 2013–2020. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 385.

122 Kati Lehtonen, ym. (toim.): Palkkatyö urheilu- ja liikuntaseuroissa. Tilastoaineistot kuvaamassa ammattimaistuvaa urheilua. Likes by Jamk. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023.

123 Liikuntatoimijoiden tilannekuva – Koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:2. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

124 Liikuntatoimijoiden tilannekuva – Koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:2. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

valmistelemaan ehdotusta yhteisömuotoista kansalaistoimintaa helpottavaksi yhteisöoikeudelliseksi sääntelyksi.¹²⁵

Työryhmän keskeiset muutosehdotukset yhdistyslakiin koskivat toimitusjohtaja-toimielintä, yhdistyksen yhdistämisen helpottamista, etäosallistumisen helpottamista, verkkokokouksen sallimista sekä jäsen- ja liittoäänestyksen sallimista hallituksen valinnassa. Työryhmä ehdotti myös, että perinteistä yhdistystoimintaa kevyemmin järjestäytyneen kansalaistoiminnan tarpeet otetaan huomioon uudella toimintaryhmä-oikeushenkilöä koskevalla lailla. Lisäksi työryhmä ehdotti, että pienimmät yhdistykset ja toimintaryhmät vapautettaisiin kirjanpitolain mukaisista talouden seuranta- ja raportointia koskevista vaatimuksista ja niille sallittaisiin kevyempi, jäsenten ja sidosryhmien tiedontarpeet täyttävä tilinpito.¹²⁶

Liikunta- ja urheilualan yhdistykset ja järjestöt pääasiassa kannattivat työryhmän muutosehdotuksia. Esimerkiksi toimintaryhmät tulisivat oletettavasti alentamaan kynnystä kansalaistoiminnan käynnistämiseen. Liikunnassa ja urheilussa erilaisten kaveriryhmien organisoitumien osaksi lajiliittojen tai niiden aluejärjestöjen kilpailutoimintaa voisi aluksi tapahtua toimintaryhmien kautta.¹²⁷

Eduskunta hyväksyi 13.1.2023 lain yhdistyslain muuttamisesta. Keskeiset muutokset liittyvät kirjanpitovelvollisuuden poistumiseen pieniltä yhdistyksiltä sekä muutokset päätöksentekoon. Taloudeltaan pienten, alle 30 000 euron yhdistysten ei enää tarvitse laatia tilinpäätöstä ja toimintakertomusta kirjanpitolain mukaisesti. Lisäksi hallitus ja jäsenet voivat tietyin edellytyksin tehdä päätöksiä ilman kokousta. Jo aiemmin voimaan astuneessa yhdistyslain uudistuksessa 11.7.2022 mahdollistettiin etäkokoukset.¹²⁸ **Yhdistyslakiin ei kuitenkaan sisällytetty määräyksiä muun muassa toimintaryhmistä, koska uudistuksen edellyttämää rahoitusta ei voitu varmistaa**¹²⁹.

Resurssiohjaus

OKM:n liikunnan vastuualue myöntää valtionavustusta **liikuntaa edistävälle järjestöille**. Avustuksella edistetään liikuntalain tavoitteita, kuten eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia ja terveyttä, fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista, lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, liikunnan kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta, huippu-urheilua, liikunnan ja huippu-urheilun rehellisyyttä ja eettisiä periaatteita sekä eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa.¹³⁰

Valtionapukelpoiseksi järjestöksi voidaan hyväksyä rekisteröity yhdistys, jonka tarkoituksena on liikunnan edistäminen ja joka toimii liikuntalaissa säädetyn tavoitteen mukaisesti. Valtionapukelpoisuutta harkittaessa otetaan huomioon järjestön toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä noudattaa liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita ja Suomea sitovia kansainvälisiä säännöksiä.¹³¹

Hallituskaudella 2019–2023 toteutettiin Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustusjärjestelmän uudistus, joka otettiin käyttöön vuonna 2021. Uuden järjestöryhmittelyn mukaan liikuntajärjestöt jao-

125 Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla. Oikeusministeriön internetsivut, <https://oikeusministerio.fi/yhteisollisen-kansalaistoiminta-2020-luvulla>. Viitattu 8.8.2022.

126 Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla. Luonnos hallituksen esitykseksi yhdistyslain muuttamiseksi ja toimintaryhmälaki. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:8.

127 Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla – työryhmän mietintö. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:30 SEKÄ Suomen Olympiakomitean lausunto 13.4.2021 Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020 -työryhmän mietinnöstä. Lausuntopalvelu.fi.

128 Anneliina Wevelsiep: Yhdistyslakia uudistettiin taas. Kansalaisyhteiskunta-verkkolehti 2/2023, <https://kansalaisyhteiskunta.fi/verkkolehti/yhdistyslakia-uudistettiin-taas/>.

129 Yhdistyslain muutos. Eduskunnan internetsivut, https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/yhdistyslain-uudistaminen.aspx. Viitattu 25.5.2023.

130 Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/liikuntaa-edistavien-jarjestojen-yleisavustus>. Viitattu 18.8.2023.

131 Liikuntaa edistävien järjestöjen valtionapukelpoisuushaku. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/liikuntaa-edistavien-jarjestojen-valtionapukelpoisuushaku>. Viitattu 28.8.2023.

tellaan neljään ryhmään: valtakunnallisiin lajiliittoihin, palvelujärjestöihin, muihin liikuntaa edistäviin järjestöihin ja liikunnan aluejärjestöihin.

Myös avustuskriteerit uudistettiin siten, että huomiota kiinnitetään entistä enemmän vastuullisuuteen. Avustus määräytyy peruskriteereiden (85 % avustuksesta) ja vastuullisuuskriteereiden perusteella (15 % avustuksesta). Peruskriteereillä arvioidaan järjestöjen toiminnan laajuutta, laatua sekä yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Vastuullisuuskriteerien avulla arvioidaan järjestöjen toiminnan laatua ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta, liikuntalain tavoitteiden toteuttamista sekä liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita. Vastuullisuuskriteereissä on osakokonaisuuksina hyvä hallinto, sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, turvallinen ja terveellinen toimintaympäristö sekä ympäristövastuu. Lisäksi huomioidaan, miten järjestö noudattaa Suomea sitovia kansainvälisiä säännöksiä. Antidopingtoimintaa arvioidaan osan järjestöistä osalta.¹³²

Hallituskaudella 2019–2023 liikuntaa edistäville järjestöille myönnettiin valtionavustusta yhteensä noin 40–42 miljoonaa euroa. Avustuksen taso pysyi melko vakaana, mutta hallituskauden viimeisenä vuonna (2023) avustus oli hieman aiempia vuosia pienempi. (Taulukko 3.)¹³³

Taulukko 3. Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustukset 2020–2023.

	2020*	2021	2022	2023
Lajiliitot		23,45	23,56	23,56
Palvelujärjestöt		8,65	8,65	6,79
Muut liikuntaa edistävät järjestöt		5,78	5,82	5,72
Liikunnan aluejärjestöt		3,96	3,97	3,97
Yhteensä	42,31	41,83	42	40,04

*Vuoden 2020 osalta esitetään vain yhteenlaskettu yleisavustussumma, sillä järjestöryhmittely eroaa vuosien 2021–2023 ryhmittelystä.

Yleisavustusten lisäksi liikuntaa edistäville järjestöille voidaan myöntää **erityisavustuksia** kehittämissä hankkeisiin, kilpailujen ja tapahtumien järjestämiseen, julkaisujen ja historiikkien kirjoittamiseen sekä kansainväliseen yhteistyöhön. **Liikuntaa edistäville järjestöille myönnettiin erityisavustuksia yhteensä 14 miljoonaa euroa vuonna 2020 ja 11,6 miljoonaa euroa vuonna 2021.** Isoin yksittäinen erityisavustus myönnettiin molempina vuosina Suomen Olympiakomitealle huippu-urheiluyksikön toimintaan (6,9M€ v. 2020, 7M€ v.2021).¹³⁴

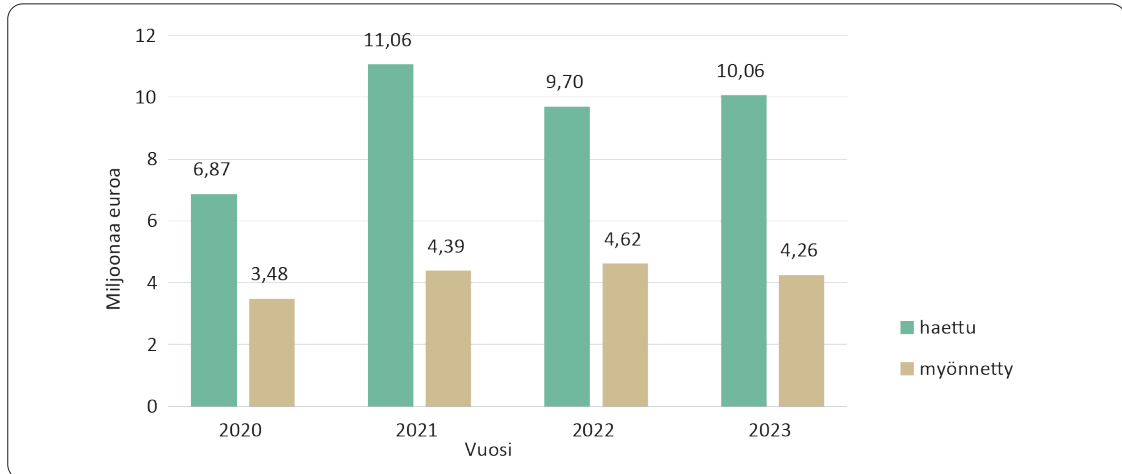
Liikuntaa edistävien järjestöjen toiminnan avustamisen lisäksi OKM:n liikunnan vastuualue myöntää **kehittämistukea seuratoimintaan** liikuntaa ja/tai urheilua järjestäville paikallisille rekisteröityneille yhdistyksille lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen lisäämiseen sekä monipuolisen organisoidun liikunnan kehittämiseen.¹³⁵ **Hallituskaudella 2019–2023 seuratoiminnan kehittämistukea myönnettiin noin 3,5–4,6 miljoonaa euroa (Kuvio 14.).**

132 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

133 Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/liikuntaa-edistavien-jarjestojen-yleisavustus>. Viitattu 28.8.2023.

134 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2021:49. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. SEKÄ Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

135 Seuratoiminnan kehittämistuki (seuratuki). Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/seuratoiminnan-kehittamistuki-seuratuki>. Viitattu 17.8.2023.

Kuvio 14. Seuratoiminnan kehittämistukea haettu ja myönnetty vuosina 2020–2023¹³⁶.

Lisäksi hallituskaudella 2019–2023 myönnettiin **koronapandemian johdosta avustuksia** vuosina 2020–2023 liikunta- ja urheiluseuroille sekä valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille yhteensä 40 miljoonaa euroa (mukaan laskettu seurojen, järjestöjen, tapahtumien ja sarjojen koronatuet)¹³⁷.

Informaatio-ohjaus

Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustamisen vastuullisuuskriteereihin kiinnitty informaatio-ohjausta. OKM:n liikunnan vastuualue viestii yhteistyössä Olympiakomitean kanssa liikunnan ja urheilun vastuullisuusasioista sekä järjestää koulutuksia.

OKM:n liikunnan vastuualue tavoiteohjaa Suomen Olympiakomiteaa, Suomen Paralympiakomiteaa sekä liikunnan aluejärjestöjä. Tavoiteasiakirjat laadittiin kyseisten järjestöjen kanssa vuosille 2021–2024. Olympiakomitean tavoiteasiakirja myös päivitettiin vuosille 2023–2024. Olympiakomitean tavoiteasiakirjassa sovitaan liikunnan, seura- ja järjestötoiminnan ja huippu-urheilun tavoitteista¹³⁸. Paralympiakomitean tavoiteasiakirjassa sovitaan vammaisliikunnan ja -urheilun tavoitteista¹³⁹. Liikunnan aluejärjestöjen tavoiteasiakirjassa sovitaan niistä liikkumisen edistämisen tavoitteista, joita Liikunnan aluejärjestöt edistävät toiminnallaan hallitusohjelmaan sekä ministeriö- ja toimialakohtaisiin strategioihin perustuen¹⁴⁰.

Kansalaistoiminnan tietotuotanto

OKM rahoitti hallituskaudella 2019–2023 liikunnan kansalaistoimintaa koskevaa **tutkimus- ja selvitystoimintaa**. Esimerkiksi vuonna 2021 julkaistiin selvitys yleisseurojen tilanteesta ja tulevaisuudesta Suomessa¹⁴¹ ja vuonna 2023 selvitys pienistä liikunta- ja urheiluseuroista osana suomalaista seuratoimintaa¹⁴². Vuonna 2023 julkaistiin myös selvitys palkkatyöstä urheilu- ja liikuntaseuroissa¹⁴³. OKM rahoittaa Turun yliopiston kolmivuotista tutkimus- ja kehittämishanketta ”Yhteenkuuluvuudesta hyvinvointia”, jossa tavoitteena on tunnistaa ja sanoittaa urheiluseuratoiminnan yhteiskunnallista ja yhteisöllistä merkitystä.

136 Seuratietokanta. Likes by Jamk. Jyväskylän ammattikorkeakoulun internetisivut, www.seuratietokanta.fi. Viitattu 17.8.2023. SEKÄ Opetus- ja kulttuuriministeriö 28.8.2023.

137 Opetus- ja kulttuuriministeriön sähköpostitiedonanto 17.8.2023.

138 Suomen Olympiakomitean hallitustiedote 25.4.2023.

139 Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Suomen Paralympiakomitea ry:n tavoiteasiakirja 2021–2024. Viitattu 28.8.2023.

140 Opetus- ja kulttuuriministeriön sähköpostitiedonanto 6.9.2023.

141 Pasi Mäenpää (toim.): Yleisseurojen tilanne ja tulevaisuus Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:32. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

142 Pasi Mäenpää: Pienet liikunta- ja urheiluseurat osana suomalaista seuratoimintaa. Toimintaprofiili, rooli ja merkitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2023:23. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

143 Kati Lehtonen ym. (toim.): Palkkatyö urheilu- ja liikuntaseuroissa. Tilastoaineistot kuvaamassa ammattimaistuvaa urheilua. Likes by Jamk. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023.

OKM rahoitti hallituskaudella 2019–2023 myös Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likesin toteuttamaa **liikunnan järjestötiedon kehittämisen hanketta**. Hankkeessa julkaistiin vuonna 2023 Liikunnan järjestötietokanta ja Liikunnan seuratiетokanta. Liikunnan järjestötietokantaan on koottu tietoja valtakunnallisten ja alueellisten liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustuksen hakuprosessista sekä liikuntajärjestöjen verkkosivuilta¹⁴⁴. Seuratiетokanta on julkinen tietokanta, johon on koottu tietoa suomalaisista liikunta- ja urheiluseuroista¹⁴⁵.

OKM on tukenut myös **urheilujärjestöjen digitaaliseen ja vahvaan tunnistautumiseen perustuvia järjestelmiä**, joiden kautta on tavoitteena saada yksilöityä ja aiempaa luotettavampaa tietoa muun muassa harrastajien määristä. Yhteisen digitaalisen alustan käyttäjiä ovat liikkujat, urheiluseurat ja lajiliitot. OKM:n myöntämää seuratoiminnan kehittämistukea haetaan tämän digitaalisen alustan kautta.

VN TEAS -hankkeena julkaistiin vuonna 2020 **kansalaisyhteiskunnan tilaa ja tulevaisuutta koskeva selvitys**, jonka tavoitteena oli selvittää toimintaympäristön muutosten vaikutuksia kansalaistoimintaan ja tehdä suosituksia siitä, miten kansalaisyhteiskuntaa voidaan tukea¹⁴⁶. VN TEAS -hanketta koordinoi oikeusministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriö oli mukana hankkeen ohjausryhmässä.

3.4. Liikunnan vapaa sivistystyö sekä liikuntatieteellinen tutkimus ja tiedonvälitystyö

3.4.1. Liikunnan vapaa sivistystyö

Vapaa sivistystyö on kaikille avointa ja ei-tutkintotavoitteista koulutusta, jonka sisällöistä ei säädellä lainsäädännössä. Vapaan sivistystyön koulutusten tavoitteena on edistää yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta sekä ihmisten monipuolista kehittymistä ja hyvinvointia. Vapaan sivistystyön oppilaitoksia ovat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, opintokeskukset ja liikunnan koulutuskeskukset. Tässä osiossa käsitellään liikunnan koulutuskeskusten tarjoamaa vapaata sivistystyötä. Kansalaisopistojen, kansanopistojen, kesäyliopistojen ja opintokeskusten liikuntaan liittyvää vapaata sivistystyötä käsitellään arvioinnin luvussa 3.10. *Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana esi- ja perusopetusta, aamu- ja iltapäivätoimintaa, lukiokoulutusta, taiteen perusopetusta ja vapaa sivistystyötä*.

Suomessa on 11 valtakunnallista ja kolme alueellista **liikunnan koulutuskeskusta (urheiluopistoa)**. Koulutuskeskukset ovat kokopäiväistä opetusta antavia valtakunnallisia sisäoppilaitoksia tai alueellisia oppilaitoksia, joiden toiminta muodostuu:

1. ammatillisesta peruskoulutuksesta ja lisäkoulutuksesta
2. vapaan sivistystyön koulutuksesta
3. valmennuskeskustoiminnasta (ei kaikilla keskuksilla)
4. maksullisesta palvelutoiminnasta sekä vapaa-ajan liikunta-, virkistys- ja matkailupalvelutoiminnasta.¹⁴⁷

Liikunnan koulutuskeskusten valtionohjaus kuuluu **opetus- ja kulttuuriministeriössä liikuntasektorin ja koulutussektorin vastuulle**. Koulutussektorin ohjaukseen kuuluu keskusten tutkintoon johtava ammatillinen koulutus. Liikuntasektori osallistuu koulutuskeskusten vapaan sivistystyön ohjaukseen ja avustamiseen yhdessä koulutussektorin kanssa sekä myöntää koulutuskeskuksille perustamishankkeiden (rakentaminen ja irtain omaisuus) ja erilaisten kehittämishankkeiden avustuksia esimerkiksi val-

144 Liikunnan järjestötietokanta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun internetsivut, <https://www.jamk.fi/fi/projekti/liikunnan-jarjestotietokanta>. Viitattu 25.9.2023.

145 Seuratiетokanta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun internetsivut, <https://www.jamk.fi/fi/projekti/seuratiетokanta>. Viitattu 25.9.2023.

146 Petri Ruuskanen ym.: Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:47. Valtioneuvoston kanslia 2020.

147 Urheiluopistojen toiminta. Urheiluopistot ry:n internetsivut, <https://www.urheiluopistot.fi/urheiluopistojen-toiminta>. Viitattu 1.3.2023.

mennuskeskustoimintaan. Valmennuskeskustoimintaa ohjaa ja koordinoi Suomen Olympiakomitean Huippu-urheiluyksikkö.¹⁴⁸

Koulutuskeskusten vapaan sivistystyön valtionosuuteen oikeuttava koulutus sisältää liikuntaharrastusta, hyvinvointia ja terveyttä edistävää koulutusta, liikunnan järjestö- ja seuratoimintaa palvelevaa koulutusta ja valmennustoimintaa.¹⁴⁹ Vapaan sivistystyön koulutus kuuluu kaikkien valtakunnallisten ja alueellisten liikunnan koulutuskeskusten toimintaan. Vapaalla sivistystyöllä on merkittävä asema osana koulutuskeskusten toimintaa, erityisesti koulutustoimintaa: Vuonna 2019 liikunnan koulutuskeskusten opiskelijamääristä puolet muodostui vapaan sivistystyön koulutuksesta. Tosin vapaan sivistystyön koulutuksen määrät ja volyymit vaihtelevat merkittävästi koulutuskeskusten välillä.¹⁵⁰

Normiohjaus ja ohjeistus

Merkittävin osa liikunnan koulutuskeskusten yleisestä ohjauksesta tapahtuu normiohjauksen avulla¹⁵¹. Liikunnan koulutuskeskusten vapaata sivistystyötä säätelee moni laki, mutta vapaan sivistystyön koulutuksen sisällöistä ei säädellä lainsäädännössä. **Vapaan sivistystyön koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä päättävät oppilaitosten ylläpitäjät¹⁵² eikä esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriöstä ole asetettu vapaalle sivistystyölle varsinaisia tavoitteita¹⁵³.**

Koulutuskeskusten vapaan sivistystyön koulutuksen tavoitteista järjestämisestä, henkilöstöstä ja valtionosuuksista ja -avustuksista säädetään **Laissa vapaasta sivistystyöstä (632/1998) ja Asetuksessa vapaasta sivistystyöstä (805/1998)**. Keskuksissa vapaana sivistystyönä tarjotun ja vapaan sivistystyön valtionosuuteen oikeutettavan koulutuksen tulee olla liikunnan koulutuskeskuksen itsensä järjestämää, koulutuksen kustannuksista tulee keskuksen vastata itse ja koulutuksen tulee vastata vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa säädettyjä tarkoitusta ja tavoitteita (1 §).

Vapaasta sivistystyöstä annetun lain 1 §:n mukaan vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Lain mukaan vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.

Laissa vapaasta sivistystyöstä määritellään liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön osalta myös muun muassa koulutuksen järjestämisestä, valtionosuuden laskennasta ja määrästä sekä valtionavustuksista perustamishankkeisiin. Lain mukaan oppilaitoksen tulee myös arvioida antamaansa koulutusta ja osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. OKM seuraa vuosittain vapaan sivistystyön koulutuksen opiskelijavuorokausien määrää ja sisältöjä ja voi suorittaa toiminnan muuta arviointia. Laki vapaasta sivistystyöstä mahdollistaa myös koulutusta tukevan tai siihen läheisesti liittyvän maksullisen palvelutoiminnan järjestämisen.¹⁵⁴

148 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

149 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022. JA Liikunnan koulutuskeskukset. Täyttöohje. Perustiedot 20.9.2018. https://vos.oph.fi/doc/perus/s18/p10_s18.pdf.

150 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

151 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

152 Tarkoitus ja tavoitteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/vapaa-sivistystyo>. Viitattu 1.3.2023.

153 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

154 Opetus- ja kulttuuriministeriön ohje valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön opiskelijavuorokausien kirjaamisen käytännöiksi. VN/18603/2022. Annettu 21.6.2022. JA Laki vapaasta sivistystyöstä (632/1998).

Asetuksessa vapaasta sivistystyöstä säädetään koulutuskeskusten osalta muun muassa koulutuksen vähimmäispituudesta, suoritteiden laskemisesta ja perustamishankkeesta. Muuta liikunnan koulutuskeskusten vapaaseen sivistystyötä liittyvää normiohjausta on esimerkiksi **Valtionavustuslaki (688/2001)** ja **Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (1705/2009)**.

Hallituskaudella 2019–2023 tehtiin koronapandemian takia vapaata sivistystyötä koskevaan lainsäädäntöön muutoksia, joilla oli vaikutuksia myös liikunnan vapaaseen sivistystyöhön. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun lakiin sekä vapaasta sivistystyöstä annettuun lakiin tehtiin muutoksia, jotta koronapandemiasta johtuvat toiminnan volyymin ja kustannusten pienentyminen eivät vaikuta alentavasti tulevien vuosien rahoitustasoon ja jakautumiseen.¹⁵⁵ Lisäksi lainsäädäntöön tehtiin muutoksia, joilla rajoitettiin koulutuksen järjestäjien velvollisuutta järjestää vapaata sivistystyötä sekä mahdollistettiin etäopetuksen täysimääräinen järjestäminen vapaassa sivistystyössä. Etäopetuksen täysimääräisen järjestämisen mahdollistamiseksi poistettiin asetuksella kirjaukset lähiopetusjakson sisällyttämisestä etäopetukseen ja etäopetuksen 20 prosentin rajauksesta.¹⁵⁶

Lisäksi hallituskaudella 2019–2023 opetus- ja kulttuuriministeriön ja koulutuskeskusten yhteinen työryhmä (toimikausi 1.2.–30.6.2022) valmisteli uuden **opetus- ja kulttuuriministeriön ohjeen valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön opiskelijavuorokausien kirjaamisen käytännöiksi**¹⁵⁷. Ohjeella ministeriö selkeytti ja yhdenmukaisti valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön opiskelijavuorokausien kirjaamistapoja sekä tarkensi, millaisiin sisältöihin vapaan sivistystyön koulutukset voivat kohdistua. Ohjeessa valtionosuuteen oikeuttava vapaan sivistystyön koulutus jaotellaan sisällöllisesti viiteen kategoriaan:

1. **Liikuntaharrastusta, hyvinvointia ja terveyttä edistävä koulutus**, joka sisältää koko väestölle tarjotut liikuntaharrastusta edistävät vapaan sivistystyön koulutukset ja perhekurssit. Osallistujat voivat olla lapsia, nuoria, työikäisiä tai ikääntyviä.
2. **Valmentaja- ja ohjaajakoulutus**, joka on urheiluseurojen sekä valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen ohjaajille ja valmentajille tarkoitettu tutkintoon johtamaton koulutus.
3. **Huippu-urheilukoulutus** on usein tavoitteellista ja valmennuksellista koulutusta, jota voi olla myös seurojen ja lajiliittojen yhteistoimintaleirit.
4. **Muu kansalaisjärjestötoimintaa edistävä koulutusta** on esimerkiksi yhdistysten luottamushenkilöille ja muille vapaaehtoistoimijoille järjestettävä koulutus, seuratoiminnan kehittämiskoulutus, tuomari- ja toimitsijakoulutus tai muu yhdistystoiminnan täydennyskoulutus.
5. **Muu koulutus**, joka kattaa kaiken sen vapaan sivistystyön koulutuksen, joka ei luokitukseltaan sisällöllisesti kuulu edeltäviin ryhmiin 1–4. Myös yläkoululeiritys ja kilpailutapahtumat voidaan tietyn edellytyksin laskea vapaan sivistystyön suoritteisiin.¹⁵⁸

Strategiat ja suunnitelmat

Liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön toiminta toteutuu koulutuskeskuksissa omien painopisteiden mukaisesti¹⁵⁹. Vapaalle sivistystyölle tai liikunnan vapaalle sivistystyölle ei ole laadittu valtionhallinnon toimesta omaa erillistä strategiaa tai suunnitelmaa. Koulutuskeskukset saavat yllä-

155 Hallituksen esitys opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain ja vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM022:00/2022>. Viitattu 30.8.2023.

156 Valtioneuvoston asetus vapaasta sivistystyöstä annetun asetuksen 1 ja 2 §:n väliaikaisesta muuttamisesta 200/2020. SEKÄ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista 126/2020.

157 Opetus- ja kulttuuriministeriön ohje valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön opiskelijavuorokausien kirjaamisen käytännöiksi. VN/18603/2022. Annettu 21.6.2022.

158 Opetus- ja kulttuuriministeriön ohje valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön opiskelijavuorokausien kirjaamisen käytännöiksi. VN/18603/2022. Annettu 21.6.2022.

159 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

pitämislupansa rajoissa suhteellisen vapaasti päättää vapaan sivistystyönä toteutettavan koulutuksen sisällöstä¹⁶⁰.

Liikunnan koulutuskeskuksilla on **koulutuksen järjestämistä koskeva toimintasuunnitelma** ja koulutuskeskusverkoston yhteinen **vapaan sivistystyön opetussuunnitelma**, jonka tarkoitus on yhtenäistää koulutuskeskuksissa tapahtuvaa koulutusta ja lisätä koulutuksen laatua. Koulutuksen järjestäjä suunnittelee opetuksen tarjonnan ja päättää opetuksen määrästä opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.¹⁶¹

Laajemmin tarkasteltuna koko liikunnan koulutuskeskusten toiminnan strateginen ohjaus tapahtuu valtionhallinnon tasolta osana liikuntapolitiikan yleistä tavoitteenasettelua ja periaatelinjauksia (OKM). Liikuntapolitiikan tavoitteet on asetettu liikuntalaissa, ja tärkeimmistä kehittämislinjauksista sovitaan hallitusohjelmassa ja erillisissä ohjelmissa. Hallitusohjelman ohella keskeisimpiä koulutuskeskusten toimintaa ohjaavia valtionhallinnon strategia-asiakirjoja ovat Liikuntapolitiittinen selonteko ja Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Esimerkiksi Liikuntapolitiittisen selonteon voi nähdä sisältävän koulutuskeskusten osalta kaksi strategista linjausta: 1. Toimintaa kehitetään nykyisen verkoston pohjalta ja 2. Koulutuskeskuksia kehitetään verkostona eli toisiaan tukevana ja täydentävänä kokonaisuutena, joka mahdollistaa valtakunnallisen työnjaon ja profiloitumisen.¹⁶²

Koulutuskeskusverkoston kehittämiselle ei ole kuitenkaan annettu täsmällisempiä strategisia suuntaviivoja tai tavoitteita valtionhallinnon toimesta. Strategisella tasolla liikunnan koulutuskeskusten ohjaus muodostuu lähinnä koulutuskeskusten tehtävien ja yleisen toiminta-ajatuksen määrittelystä eikä ohjaukseen sisälly varsinaista tavoitteenasettelua. Koulutuskeskusten yleiset tehtävät ja toiminta-ajatus on määritelty edellä esitellyssä laissa vapaasta sivistystyöstä.¹⁶³

Ylläpitämis- ja järjestämisluvat

Opetus- ja kulttuuriministeriön yksi vahvimpia ohjauskeinoja ohjata koulutuskeskusten toimintaa ovat **ylläpitämis- ja järjestämisluvat**. Ylläpitämisluvan saaneessa oppilaitoksessa voidaan järjestää vapaan sivistystyön koulutusta, jota varten koulutuskeskukset saavat vapaan sivistystyön lain mukaista valtionosuutta. Vapaan sivistystyön ylläpitämisluvan myöntää OKM:n perusopetuksen ja vapaan sivistystyön osasto. Myöntäminen edellyttää, että koulutus vastaa olemassa olevaan koulutus- tai sivistystarpeeseen ja hakijalla on ammatilliset ja taloudelliset edellytykset oppilaitoksen ylläpitämiseen ja koulutuksen järjestämiseen. Ylläpitämisluvassa määrätään vapaan sivistystyön oppilaitoksen nimi ja sijaintipaikka ylläpitämisluvassa, ja opetus järjestetään kyseisessä oppilaitoksessa.¹⁶⁴

Ylläpitämisluvilla ohjataan oppilaitosten määrää ja verkoston kokonaisuutta, mutta ei toiminnan painopisteitä tai tavoitteita (muutamien keskusten erityistehtävien määrittelyä lukuun ottamatta). Ylläpitämisluvissa koulutuskeskuksille määritellyt koulutustehtävien kuvaukset antavat oppilaitoksille mahdollisuuden järjestää laaja-alaisesti liikuntaan liittyvää koulutus- ja palvelutoimintaa kaikenikäisille, mutta ne eivät määrittele koulutuksen sisällöllisiä painotuksia tai erityisiä osaamisalueita.¹⁶⁵

160 Liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön valtionohjauksen kehittäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:20.

161 Opetus- ja kulttuuriministeriön ohje valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön opiskelijavuorokausien kirjaamisen käytännöiksi. VN/18603/2022. Annettu 21.6.2022.

162 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

163 Laki vapaasta sivistystyöstä (632/1998). JA Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

164 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

165 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

Resurssiohjaus

Liikunnan koulutuskeskuksille myönnetään **vapaan sivistystyön valtionosuutta** koulutuksen järjestämiseen. Valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten valtionosuus määräytyy opetus- ja kulttuuriministeriön vahvistaman opiskelijavuorokausien määrän ja opiskelijavuorokautta kohden määrätyn yksikköhinnan perusteella. Vapaan sivistystyön koulutuksessa valtionosuuteen oikeuttavan opiskelijavuorokauden koulutuksen vähimmäistuntimäärä on kymmenen tuntia. Vuodelle 2021 vahvistettu vuorokausimäärä oli 279 900. Valtakunnallisille koulutuskeskuksille myönnetään valtionosuutta 65 % lasketusta valtionosuuden perusteesta. Opiskelijavuorokauden yksikköhinta lasketaan käyttökustannusten perusteella. Vuonna 2021 yksikköhinta oli 100,53 euroa (sis. alv). Yhden valtionapukelpoisen opiskelijavuorokauden tuki oli keskimäärin noin 65,10 euroa.¹⁶⁶

Alueellisten liikunnan koulutuskeskusten valtionosuuksien laskentaperusteena käytetään opiskelijapäivää, johon sisältyy yhden opiskelijan vähintään neljän tunnin mittainen päiväkohtainen opiskelujakso. Toteutuneita vapaan sivistystyön opiskelijapäiviä kertyi alueellisissa liikunnan koulutuskeskuksissa yhteensä noin 32 400. Alueellisten liikunnan koulutuskeskusten valtionosuuden perusteena olevaksi opiskelijapäivien enimmäismääräksi vahvistettiin 53 000. Opiskelijapäivän yksikköhinta määritetään vuosittain valtion talousarviossa olevan määrärahan rajoissa. Vuonna 2021 yksikköhinta oli 16,60 euroa per opiskelijapäivä.¹⁶⁷

Hallituskaudella 2019–2023 valtakunnallisille ja alueellisille koulutuskeskuksille myönnetty vapaan sivistystyön suoriteperusteinen valtionosuus on vaihdellut 17,7–18,8 miljoonan euron välillä (18,4 M€/2020, 18,8 M€/2021, 17,7 M€/2022 ja 18,5 M€/2022). Vapaan sivistystyön valtionosuuksien osuus liikunnan koulutuskeskusten kokonaisrahoituksesta oli noin 50 %¹⁶⁸.

Hallituskaudella 2019–2023 opetus- ja kulttuuriministeriön ja liikunnan koulutuskeskusten yhteinen työryhmä tarkensi vapaan sivistystyön sisällöiksi hyväksyttävää toiminnan sisältöä uudella ohjeella (ks. kohta Normiohjaus ja ohjeistus).¹⁶⁹

Liikunnan koulutuskeskusten toteuttamaan vapaan sivistystyön koulutus, urheiluakatemia- ja valmennuskeskustoiminta sekä muu palvelutoiminta vaikeutuivat merkittävästi koronarajoitusten myötä vuosien 2020 ja 2021 aikana.¹⁷⁰ **Hallituskaudella 2019–2023 OKM:n liikunnan vastuualue myönsi valtakunnallisille liikunnan koulutuskeskuksille vuosina 2020 ja 2021 tuoton menetyksen kompensointiin koronapandemian aiheuttamassa poikkeustilanteessa yhteensä 4,1 miljoonaa euroa.**

Liikunnan vapaan sivistystyön toteutuminen

Liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön toteutunut koulutus on ollut muun muassa urheilijoiden valmennukseen liittyvää koulutusta, urheiluseurojen ohjaajien, valmentajien ja seurahenkilöstön koulutusta yhteistyössä liikuntajärjestön kanssa, ammatillista koulutusta täydentävää ja ammatillisen koulutuksen ulkopuolelle jäävää koulutusta (esim. personal trainer- tai ryhmäliikunnan-ohjaajan koulutukset), urheiluleirityksiä, lajileirityksiä ja yläkoulutoimintaa. Liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön koulutusta on suunnattu laajasti eri kohderyhmille, mutta koulutus kytkeytyy läheisesti keskusten valmennuskeskustoimintaan. Vapaan sivistystyön koulutuksen kohderyhminä ovat olleet usein muun muassa lapset ja nuoret, urheilijat, lajiliitot ja seuramat. Etenkin isoissa koulutuskeskuk-

166 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:9. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

167 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:9. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

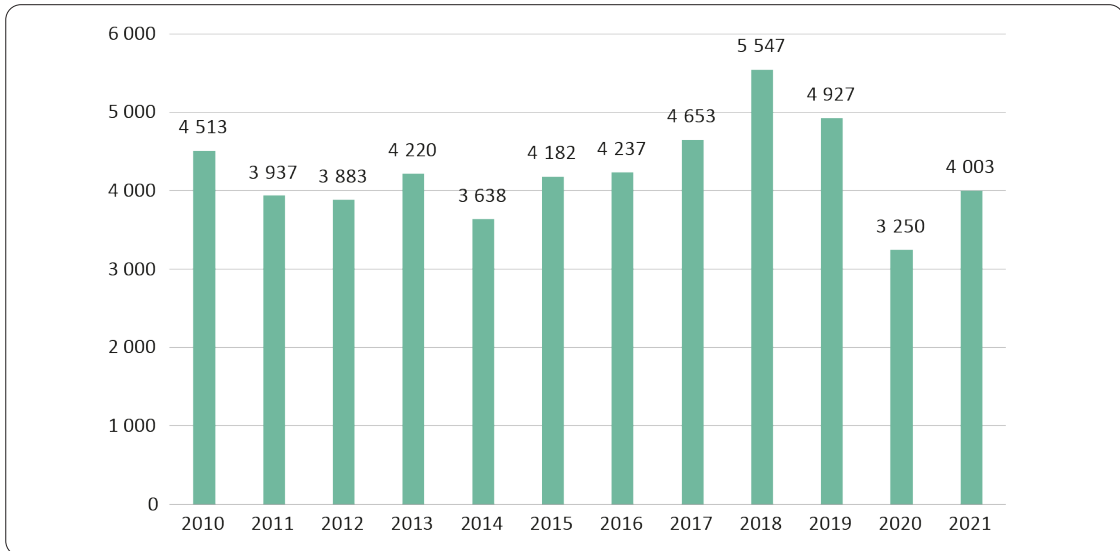
168 Laskennasta on jätetty pois Lapin Urheiluopisto ja Virpiniemen liikuntaopisto.

169 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

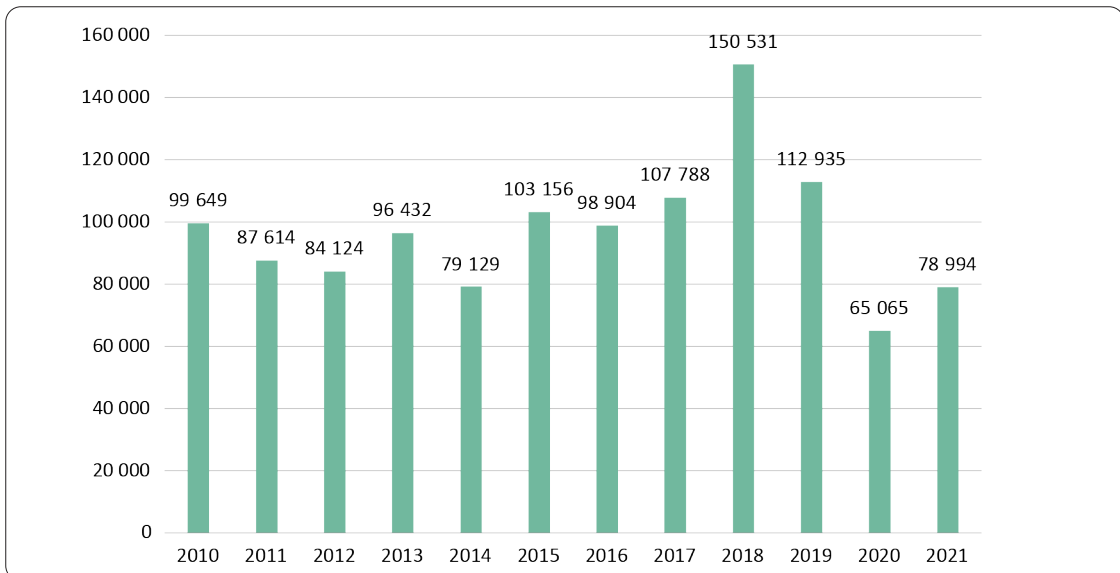
170 Koronapandemian akuutit vaikutukset liikuntatoimialaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2020:1. Valtion liikuntaneuvosto 2020.

sisä vapaan sivistystyön toiminta painottuu voimakkaasti seurayhteistyöhön, kuten valmentajien koulutuksiin, lajileirityksiin ja yhteistyöhön painopistelajien kanssa.¹⁷¹

Liikunnan vapaan sivistystyön koulutuksien määrä ja niihin osallistuneiden määrässä on ollut merkittävää vuosittaista vaihtelua. Vuonna 2020 liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön koulutukseen osallistui yhteensä noin 65 000 henkilöä. Vapaan sivistystyön koulutuksia järjestettiin yhteensä 3 250. Vuonna 2021 koulutuksiin osallistui noin 79 000 henkilöä ja koulutuksia järjestettiin 4 000. Koulutusten ja niihin osallistuneiden määrät putosivat koronapandemiavuosina 2020–2021 suhteessa edeltäviin vuosiin. Esimerkiksi vuonna 2018 koulutuksia järjestettiin yhteensä noin 5 550 ja koulutuksiin osallistui yhteensä vajaat 151 000 henkilöä. (Kuvio 15. ja Kuvio 16.)

Kuvio 15. Liikunnan koulutuskeskusten vapaana sivistystyönä järjestettyjen koulutuksien määrä¹⁷².

Kuvio 16. Liikunnan koulutuskeskusten vapaana sivistystyönä järjestettyyn koulutuksiin osallistuneet¹⁷³.

171 Laki vapaasta sivistystyöstä (632/1998). JA Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikunta-neuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

172 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

173 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

Koulutuskeskuksissa toteutuneessa liikunnan vapaassa sivistystyön koulutusten määrissä ja osallistujien määrissä on merkittäviä koulutuskohtaisia vaihteluita. Esimerkiksi valtakunnallisten koulutuskeskusten osalta järjestettyjen koulutusten määrä vaihteli koulutuskeskuskohtaisesti 63 koulutuksesta 471 koulutukseen ja osallistujamäärät 1 600 henkilöstä 16 000 henkilöön vuonna 2021.¹⁷⁴

Liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön toiminta toteutuu koulutuskeskuksissa omien painopisteiden mukaisesti. Koulutuskeskusten sidosryhmien keskuudessa vapaan sivistystyön koulutus nähdään pääsääntöisesti positiivisena ja merkittävänä toimintana, jolla on paikkansa keskusten toiminnassa. Erityisesti lasten ja nuorten liikunnan ja urheilun kannalta vapaan sivistystyön koulutus tukimuotona on nähty tärkeänä.¹⁷⁵

Liikunnan koulutuskeskusten vapaaseen sivistystyöhön liittyvää tuloksellisuuden tai vaikutusten mitaamista ja seuranta ei ole. Vapaan sivistystyön osalta toiminnan vaikutuksia tarkastellaan toteutuneiden päivien ja osallistujamäärien kautta sekä välillisesti koulutuspalautteena. Kysymys koulutusten vaikutuksista ja vaikuttavuudesta on käytännössä vieras vapaassa sivistystyössä. Koulutuskeskukset tarkastelevat koulutusten toteutumista ja osallistujien tyytyväisyyttä. **Suurin osa koulutuskeskuksista seuraakin vapaan sivistystyön osalta asiakaspalautetta, ja palaute on osalla erittäin hyvää.** Liikunnan koulutuskeskusten sidosryhmissä on nähty, että vapaan sivistystyön koulutuksen sisältöjä tulisi kehittää vastaamaan alan tarpeita nykyistä paremmin ja yhteistyössä käyttäjien kanssa.¹⁷⁶

3.4.2. Liikuntatieteellinen tutkimus- ja tiedonvälitystoiminta

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) strategisena tavoitteena on päätöksenteon perustaminen yhä vahvemmin tutkittuun tietoon. Tiedolla johtamisen perustana on systemaattisesti kerätty ja käsitelty tieto. Toiminnan kehittämisen mahdollistaa se, että päätöksenteossa on käytettävissä luotettavaa, laadukasta ja ajantasaista tietoa sekä omasta toiminnasta että toimintaympäristöstä. Tiedolla johtaminen liittyy julkisessa hallinnossa myös ohjaukseen ja resurssien asianmukaiseen suuntaamiseen.¹⁷⁷

Liikuntalain (390/2015) mukaan valtion talousarvioon vuosittain otettavasta määrärahasta voidaan myöntää avustuksia ja apurahoja muun muassa liikuntatieteelliseen tutkimus- ja kehitystyöhön, liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämishankkeisiin, liikuntatieteellisten yhteisöjen toimintaan, liikunnan tietohuoltoon ja koulutukseen. **Asetuksen liikunnan edistämisestä (550/2015)** mukaan valtion liikuntaneuvoston tehtävänä on antaa lausunto liikuntatieteelliseen tutkimukseen ja tiedonvälitykseen sekä liikuntatieteelliseen toimintaan myönnettävistä avustuksista.

OKM (liikunnan vastuualue) on rahoittanut viime vuosina liikuntatieteellistä tutkimusta ja siihen liittyvää tiedonvälitystoimintaa, liikuntapaikkarakentamisen tutkimusta, kansainvälisten tieteellisten kongressien järjestämistä sekä muuta tiedolla johtamista yhteensä vuosittain noin kymmenellä miljoonalla eurolla.¹⁷⁸

Lisäksi OKM tulosohjaa **Suomen Akatemiaa**, jonka tehtävänä on edistää korkealaatuista tieteellistä tutkimusta, toimia tieteen ja tiedepolitiikan asiantuntijana sekä vahvistaa tieteen ja tutkimustyön asemaa Suomessa. OKM avusti myös Suomen Akatemiaa niin toimintamenojen osalta kuin myöntämällä tutkimusmäärärahoja. Suomen Akatemian omissa rahoitusmuodoissa (pois lukien OKM:n tukema liikunta-

174 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

175 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

176 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi (Owal Group Oy). Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

177 Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja 2020–2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:42. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.

178 Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja 2020–2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:42. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.

tieteellinen tutkimus) myönnettiin tutkimusrahoitusta liikuntaan liittyvään tutkimukseen noin kolmen miljoonaa euroa vuonna 2017.¹⁷⁹

Liikuntatutkimuksen tilanne

Liikuntaan liittyvää tutkimusta tehdään Suomessa useilla tahoilla ja useilla eri tieteenaloilla. Liikuntatutkimusta tehdään Suomessa yliopistoissa, liikuntalääketieteen keskuksissa, ammattikorkeakouluissa sekä muissa tutkimus- ja oppilaitoksissa. Suuri osa liikuntatutkimuksesta tapahtuu Jyväskylän yliopistossa ja muutamissa keskeisissä ammattikorkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa.

Tutkimuksen teon lisäksi muutamat toimijat ovat keskittyneet liikuntatutkimuksen tiedonvälitykseen. Keskeisiä liikuntatutkimuksen toimijoita on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4. Liikuntatutkimuksen keskeisiä toimijoita Suomessa.¹⁸⁰

Yliopistot:	Muut tutkimustoimijat:
Helsingin yliopisto	Ammattikorkeakoulut
Itä-Suomen yliopisto	Huippu-urheilun instituutti KIHU
Jyväskylän yliopisto	Kuntoutus- ja tutkimuskeskukset
Oulun yliopisto	Likes
Tampereen yliopisto	Nuorisotutkimusseura ry
Turun yliopisto	Puolustusvoimat
Liikuntalääketieteen keskuskeskukset:	Suomen Urheiluhistoriallinen Seura
Helsingin urheilulääkäriasema HULA	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL
Kuopion liikuntalääketieteen tutkimuslaitos KulTu	Työterveyslaitos
Oulun Liikuntalääketieteellinen Klinikka	UKK-instituutti
Paavo Nurmi –keskus	Yksittäiset tutkijat
Tampereen Urheilulääkäriasema TaULA	Yliopistolliset keskussairaalat
	Tiedonvälittäjät:
	Liikuntatieteellinen Seura ry, LTS

Liikuntatutkijoiden määrästä ei ole tarkkaa tietoa. **Liikkumiseen ja liikuntaan liittyvää tutkimustyötä tekee tai on tehnyt lähivuosina Suomessa arviolta vähintään 400–500 henkilöä.**¹⁸¹

Kokonaiskuvan luominen liikuntaan liittyvän tutkimuksen volyymista on myös haastavaa, koska tutkimustoimintaa tehdään eri tieteenaloilla. Liikuntaan liittyvän tutkimuksen volyymiä voidaan havainnollistaa aiheeseen liittyvien väitöskirjojen (Taulukko 5.) ja liikuntatieteellisten vertaisarvioitujen artikkelien määrällä (Taulukko 6.). Näissä luvuissa ei ole kuitenkaan mukana kaikkia Suomessa tehtyjä liikuntaan liittyviä väitöskirjoja tai tutkimusartikkeleita. **Nämä tunnusluvut antaisivat viitteitä siitä, että liikuntaan liittyvän tutkimuksen määrä olisi kasvanut viime vuosina.**

179 Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja 2020–2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:42. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.

180 Mukailen: Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja 2020–2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:42. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.

181 Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja 2020–2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:42. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.

Taulukko 5. Liikkumisen, liikunnan ja urheilun väitöskirjojen määrä Finna.fi -tietokannassa.

Vuosi	Väitöskirjojen määrä
2022	109
2021	120
2020	141
2019	114
2018	109
2017	89
2016	106
2015	121
2014	85
2013	76
2012	99

Taulukko 6. Liikuntatieteelliset vertaisarvioidut artikkelit Vipunen.fi -tietopalvelussa¹⁸².

Vuosi	AMK, liikuntatiede, vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit (kpl)	Yliopistot, liikuntatiede, vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit (kpl)	Kaikki toimijat, liikuntatiede, vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit (kpl)
2022	28	183	254
2021	5	207	252
2020	9	211	265
2019	8	182	234
2018	7	143	186
2017	3	159	195
2016	12	156	187
2015	7	120	149
2014	4	125	131
2013	4	114	124
2012	4	110	118

Suomalaisen liikuntatutkimuksen tilasta, resursseista sekä laadusta suhteessa kansainväliseen tasoon ei ole ajankohtaista ja laaja-alaista tietoa. Suomalaista liikuntatutkimusta on edellisen kerran arvioitu yli 10 vuotta sitten osana pohjoismaalaista liikuntatieteellisen tutkimuksen kokonaisarviointia **Sport Sciences in Nordic countries**¹⁸³.

Arviointiin osallistui yhteensä 97 liikuntatieteellistä tutkimusta harjoittavaa yksikköä (laitosta tai tutkimusryhmää) Pohjoismaista (Norja, Suomi, Ruotsi, Tanska ja Islanti). Suomesta arviointiin osallistui 22 yksikköä. Arvioinnin yleishavaintona oli, että liikuntatieteellinen tutkimus oli Pohjoismaissa korkealuokkaista, mutta tutkimuksen laatu vaihteli merkittävästi tutkimusyksiköiden, maiden ja tutkimusalojen välillä. Toisaalta pohjoismaainen liikuntatieteellinen tutkimus ei näyttäytynyt enää niin innovatiiviselta ja urauurtavalta, mitä sitä on perinteisesti pidetty. Eri maiden liikuntatieteellinen tutkimus oli vahvaa eri aloilla. Suomen vahvuus näytti olevan tutkimusta tekevien yksilöiden ja julkaisujen perusteella lääketieteen ja terveyden alalla, kuten liikunnan roolissa kroonisten kansantautien ehkäisyssä.¹⁸⁴

182 Vipunen – Opetushallinnon tilastopalvelut. Tietolähde: Virta-julkaisutietopalvelu ja OKM:n tiedonkeruu. Kaikkien toimijoiden tiedot sisältävät yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, yliopistosairaaloiden (liikuntalääketieteen keskuskeskukset) ja sektoritutkimuskeskusten vertaisarvioidut tieteelliset julkaisut, joissa tieteenalana liikuntatiede.

183 Sport Sciences in Nordic countries. Evaluation report. Publications of the Academy of Finland 1/12.

184 Sport Sciences in Nordic countries. Evaluation report. Publications of the Academy of Finland 1/12.

Suomalaiset yksiköt ilmoittivat henkilötyövuosina reilut 42 alan professoria, mikä oli neljänneksi eniten. Suomalaisissa yksiköissä oli kuitenkin henkilötyövuosina toiseksi eniten (60,0) vanhempia tutkijoita (senior researcher) sekä tohtoriopiskelijoita (120,7). Suomalaiset yksiköt ilmoittivat eniten julkaisuja (lähes 1 600 kpl) kansainvälisissä vertaisarvioituissa julkaisuissa. Suomalaiset yksiköt ilmoittivat saaneensa ulkopuolisesta rahoituksesta eniten valtiolta (Suomi 82 %, kun esim. Ruotsi 77 %, Norja 73 % ja Tanska 45 %). Toisaalta suomalaisten yksiköiden ulkopuolisesta rahoituksesta oli vähiten erilaista yksityistä ja kansainvälistä rahoitusta.¹⁸⁵

Arviointipaneeli ei antanut varsinaisesti maakohtaisia suosituksia vaan lähinnä yhteisiä suosituksia kaikille pohjoismaille. Arviointipaneeli suositteli muun muassa pohjoismaisen tutkimusyhteistyön jatkamista ja vahvistamista, kannustimien lisäämistä monitieteisille tutkimusryhmille, liikunnan määrän vähenemisen tutkimukseen panostamista, kansainvälisesti korkeatasoisen huippu-urheilututkimuksen ylläpitämistä, olemassa olevien tietokantojen suunnitelmallista käyttöä sekä tutkimusten julkaisemista korkeatasoisimmissa julkaisusarjoissa ja myös muissa kuin liikuntatieteellisissä julkaisusarjoissa.¹⁸⁶

Liikuntatutkimukseen vaikuttaa myös tutkimustoiminnan yleinen tilanne ja kehitys Suomessa.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menojen osuus (T&K-intensiteetti) laski Suomessa merkittävästi 2010-luvun alkupuolella, mutta vuosikymmenen lopulla se kääntyi nousuun. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan osuus Suomen bruttokansantuotteesta oli noin 3 % vuonna 2021. Tavoitteena on ollut kasvattaa menojen osuus 4 %:iin vuoteen 2030 mennessä. Kansainvälisessä verrokkimaiden vertailussa (Ruotsi, Tanska, Norja, Alankomaat) Suomi sijoittui toiseksi T&K-menojen vertailussa suhteessa bruttokansantuotteeseen edellään vain Ruotsi (3,35 %). Lisäksi Suomen T&K-intensiteetti on ollut korkeampi kuin EU-maissa (keskimäärin 2,15 % vuonna 2021) ja OECD-maissa (keskimäärin 2,7 % vuonna 2021) keskimäärin koko 2000-luvun ajan. Toisaalta Suomi oli verrokkimaista ainoa, jonka T&K-intensiteetti oli selvästi laskenut vuoteen 2010 verrattuna.¹⁸⁷

Yliopistojen T&K-toiminnan rahoitus oli yhteensä 1 400 miljoonaa euroa ja ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan rahoitus 235 miljoonaa euroa vuonna 2021. Tutkimuslaitosten T&K-toiminnan rahoitus yhteensä oli 442 miljoonaa euroa vuonna 2021.¹⁸⁸ Korkeakoulujen tutkimustyövuodet säilyivät lähes samalla reilun 15 000 htv:n tasolla koko 2010-luvun alkuvuosien, kunnes vuosikymmenen lopulla tutkimustyövuosissa oli pienoista kasvua. Eniten tutkimustyövuodet ovat kuitenkin kasvaneet viime vuosina yrityksissä, joissa tehtiin suurin osa kaikista tutkimustyövuosista.¹⁸⁹

Resurssien lisäksi tutkimuksen tekemiseen vaikuttaa tutkimustyön ja tutkijoiden arvostus sekä yhteiskunnallinen ilmapiiri. Viime vuosien yhteiskunnallisen keskustelun ilmapiirin kiristyminen ja poliittinen polarisaatio ovat lisänneet tutkimustiedon ja asiantuntijoiden näkemysten kyseenalaistamista. Samalla näyttää yleistyneen tutkijoiden kohtaama erilainen vaikuttaminen, painostaminen, vaientaminen, häirintä, uhkailu ja jopa vainoaminen, mihin sosiaalinen media on tarjonnut yhä tehokkaamman kanavan. Vaikuttamista, uhkailua ja häirintää ovat kohdanneet viime vuosina muun muassa ympäristö-, ravitsemus-, rasismi-, monikulttuurisuus- ja sukupuolentutkijat.¹⁹⁰

Liikuntatutkijoille tehdyn kyselyn tulokset antavat yleiskuvaa liikuntatutkijoiden kokemasta vaikutamisesta ja häirinnästä. Kyselyn tulosten perusteella myös liikuntatutkijat ovat kohdanneet vaikuttamista ja häirintää. Kyselyn vastaajista 15 % (14 henkilöä) kertoi joutuneensa tutkimustyöhön liittyvän vaikuttamisen tai painostamisen kohteeksi edeltävien viiden vuoden aikana. Häirintää tai maalittamista oli kokenut 6 % vastaajista (6 henkilöä).¹⁹¹

185 Sport Sciences in Nordic countries. Evaluation report. Publications of the Academy of Finland 1/12.

186 Sport Sciences in Nordic countries. Evaluation report. Publications of the Academy of Finland 1/12.

187 Tieteen tila -tilastot: Tutkimuksen rahoitus. Suomen Akatemia 28.6.2023.

188 Tieteen tila -tilastot: Tutkimuksen rahoitus. Suomen Akatemia 28.6.2023.

189 Tieteen tila -tilastot: Tutkimuksen rahoitus. Suomen Akatemia 28.6.2023.

190 Esa Väliverronen: Vapaan ajattelun ja tutkimuksen tila kaventuu maailmalla. Teoksessa: Esa Väliverronen ja Kai Ekholm (toim.): Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus. Vastapaino 2020.

191 Saku Rikala ja Minttu Korsberg: Liikuntatutkijoihin kohdistuva vaikuttaminen ja häirintä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:2. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

Verrattaessa kyselyn tuloksia muihin vaikuttamista ja häirintää selvittäneisiin kyselyihin, näyttää siltä, että liikuntatutkijat eivät ehkä joudu yhtä yleisesti vaikuttamisen ja häirinnän kohteeksi kuin muiden alojen tutkijat. Esimerkiksi tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan selvityksissä noin viidennes tutkijoista sai häiritsevää palautetta toisinaan tai usein¹⁹². Akava Worksin selvityksessä joka kolmas akavalainen oli joutunut häirinnän tai muun epäasiallisen kohtelun kohteeksi¹⁹³.

Vaikuttaminen ja häirintä näyttävät kohdistuvan liikuntatutkijoihin erityisesti liikunta-alan sisältä, ei niinkään toimialan ulkopuolelta. Häirintä tai maalittaminen oli yleisimmin sanallista häirintää tai väärän tiedon levittämistä. **Liikuntatutkijoiden kohtaamaa vaikuttaminen ja häirintä näyttävät liittyvän erityisesti liikunnan tai urheilun kannalta epämiellyttäviin tai negatiivisiin tutkimusaiheisiin tai -tuloksiin.** Erityisen herkkiä teemoja ovat erilaiset yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoon, vähemmistöihin ja syrjintään liittyvät teemat, huippu-urheilu ja urheilujärjestelmä, liikunnan ja urheilun talous ja rahoitus sekä teemat, joihin liittyy jotain negatiivista (esim. doping tai kiusaaminen).¹⁹⁴

Vaikuttaminen ja häirintä aiheuttivat niiden kohteille useimmiten henkilökohtaista pahaa oloa ja vaikeumista sekä vähensi julkiseen keskusteluun osallistumista. Lisäksi ne vaikuttivat tutkimuksen tekemiseen tai tuloksiin.¹⁹⁵

Liikuntatieteelliset tutkimushankkeet

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue rahoittaa valtion talousarviossa linjattujen liikunta-toimen yhteiskunnallisten vaikuttavuuden tavoitteiden mukaisia **liikuntatieteellisiä tutkimushankkeita.** Tutkimusrahoituksen avulla on tarkoitus lisätä liikuntapoliittisesti relevantin tutkimuksen määrää, lisätä vuoropuhelua tutkijoiden ja päätöksentekijöiden kanssa, vahvistaa tutkimuksen asemaa päätöksenteon tukena ja siten lisätä tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Rahoitettavan tutkimuksessa on korostettu tutkimuksen korkeaa tieteellistä tasoa, innovatiivisuutta, ainutlaatuisuutta ja korkeaa sovellettavuusarvoa liikuntapoliittiseen päätöksentekoon, tutkimuksen monitieteisyyttä ja yhteistyötä, tutkimuksen rahoituspohjan laajuutta, tutkimusryhmän kompetenssia sekä tiedeviestintää.¹⁹⁶

OKM:n liikunnan vastuualue on valmistellut yhdessä valtion liikuntaneuvoston kanssa **Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirjan 2020–2024**, jossa linjataan OKM:n rahoittamien tutkimushankkeiden teema-alueet, hakemusprosessi ja hakemusten arvioinnin perustelut. Lisäksi suunta-asiakirjassa tarkastellaan tiedolla johtamista osana liikuntapoliittista päätöksentekoa ja liikunnan tiedolla johtamisen resursointia.

Liikuntapoliittisessa päätöksenteossa tarvitaan monipuolista, eri tavoin tuotettua tietoa niin suunnittelu-, toimeenpano- kuin arviointivaiheessa. Ministeriön tukeman tutkimuksen rahoittamisen ydintavoitteena on innovatiivisen, monialaisen ja sovellettavuusarvoltaan korkean liikuntatutkimuksen tukeminen. Ministeriö rahoittaa vuosina 2020–2024 liikuntatieteellisiä tutkimushankkeita seuraavilta neljältä teema-alueelta:

1. Fyysisesti aktiivisen elämäntavan edistäminen
2. Liikunnan yhdenvertainen saavutettavuus
3. Liikuntaan ja urheiluun osallistumisen lisääminen
4. Huippu-urheilun tuloksellisuus ja vastuullisuus

192 Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta 2015. Kysely tutkijoiden asiantuntijaroolissa saamasta palautteesta. Tulossyhteenveto. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta 22.12.2015.

193 Joonas Miettinen: Väkivalta ja häirintä akavalaisten työssä. Akava Works, Artikkelit 16/2021.

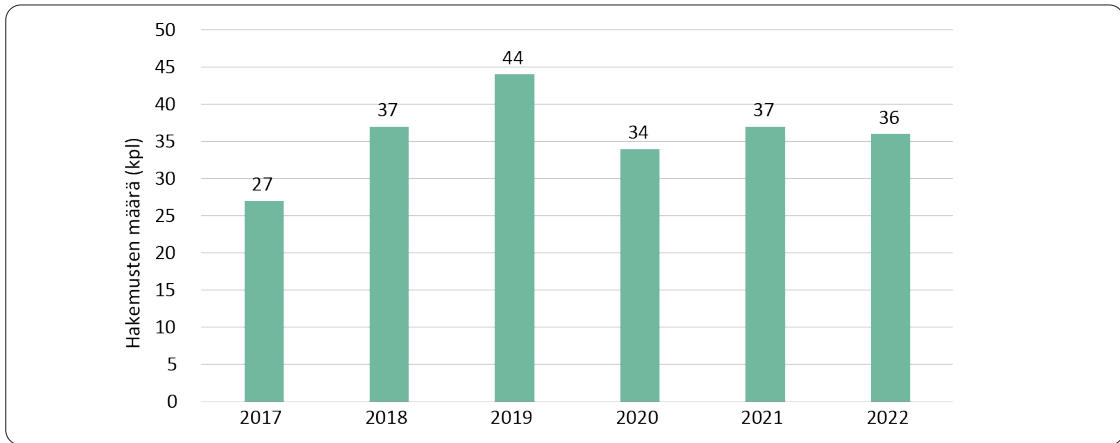
194 Saku Rikala ja Minttu Korsberg: Liikuntatutkijoihin kohdistuva vaikuttaminen ja häirintä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:2. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

195 Saku Rikala ja Minttu Korsberg: Liikuntatutkijoihin kohdistuva vaikuttaminen ja häirintä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:2. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

196 Liikuntatiede: liikuntatieteelliset tutkimushankkeet. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/liikuntatiede-tutkimusprojektit>. Viitattu 28.2.2023.

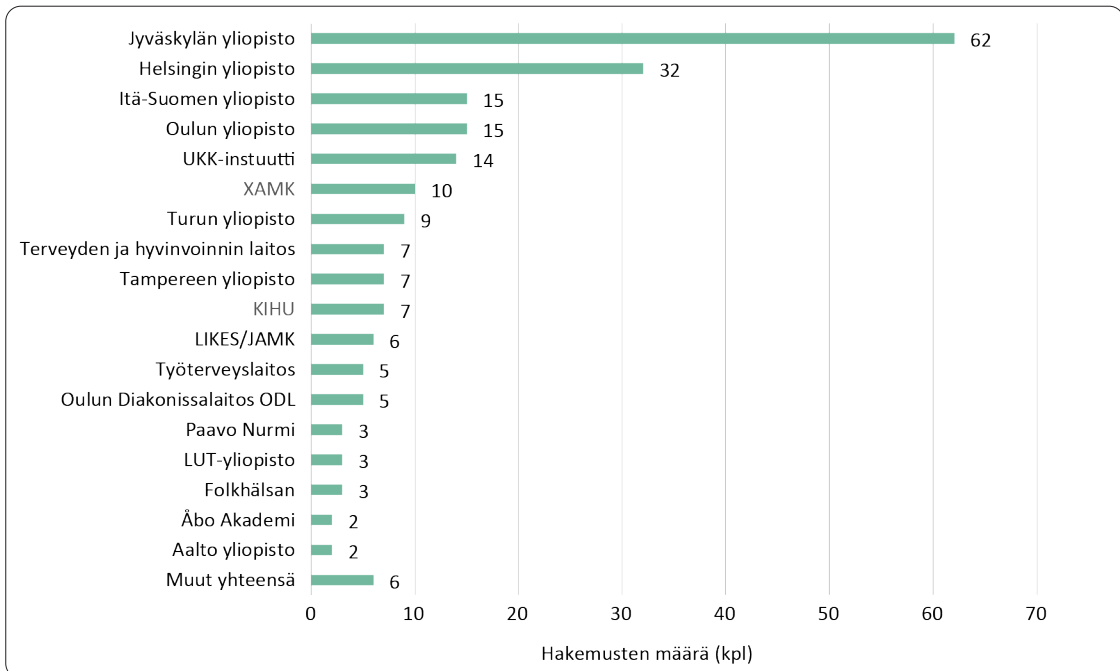
Tutkimushankkeet voivat kohdistua usealle teema-alueelle. Teema-alueiden painopisteitä voidaan tarkentaa liikuntatieteellisten tutkimushankkeiden hakuohjeessa.¹⁹⁷

Liikuntatieteellisten tutkimushankkeiden hakuprosessi on toteutettu Suomen Akatemian hakujärjestelmän kautta. Vuosina 2019–2022 Akatemiaan on tullut vuosittain 34–44 uutta tutkimushankehakemusta¹⁹⁸. (Kuvio 17.)

Kuvio 17. Liikuntatieteellisten tutkimushankehakemusten määrä 2017–2022, Suomen Akatemia.

Vuosina 2017–2022 saapuneista hakemuksista (yhteensä reilut 210 hakemusta) eniten, lähes kolmannes (29 %) tuli Jyväskylän yliopistosta ja toiseksi eniten Helsingin yliopistosta (15 %). Muut yleisimmät hakijatahot ovat olleet Itä-Suomen yliopisto, Oulun yliopisto sekä UKK-instituutti (7 % per yhteisö). (Kuvio 18.)

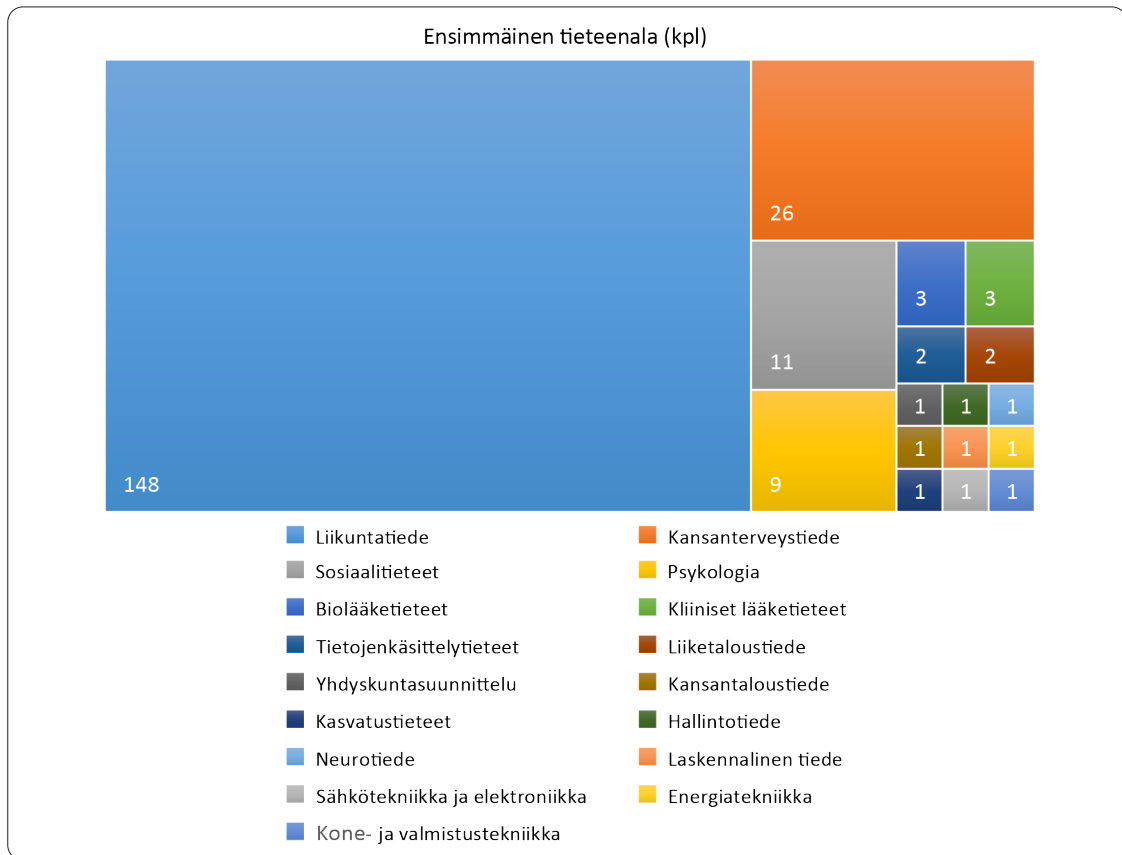

Kuvio 18. Liikuntatieteellisten tutkimushankehakemusten hakijaorganisaatiot 2017–2022, Suomen Akatemia.

197 Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja 2020–2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:42. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.

198 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

Vuosina 2017–2022 Saapuneissa hakemuksissa on mainittu noin 70 %:ssa ensimmäisenä tieteenalana liikuntatieteet ja noin 12 %:ssa kansanterveystieteet. Lopuissa hakemuksista ensimmäinen tieteenala oli muun muassa sosiaalitiede ja eri lääketieteen alat. (Kuvio 19.).

Kuvio 19. Liikuntatieteellisten tutkimushankehakemusten hakijoiden ensimmäinen tieteenala 2017–2022, Suomen Akatemia.

Hakemusten tieteellinen taso on arvioitu ensin Suomen Akatemian järjestämässä kansainvälisissä arviointipaneeleissa, minkä jälkeen valtion liikuntaneuvoston tutkimusasioista vastaava jaosto on arvioinut hakemusten liikuntapolitiittisen relevanssin. Seuraavaksi valtion liikuntaneuvosto on antanut opetus- ja kulttuuriministeriölle avustusesityksestä lausunnon, jonka pohjalta ministeriö on tehnyt päätökset avustuksista.¹⁹⁹

Kolmivuotisiin liikuntatieteellisiin tutkimushankkeisiin on varattu vuosina 2020–2023 vuosittain yhteensä noin 2,5 miljoonaa euroa. Uusille tutkimushankkeille vuosittain käytettävissä oleva summa vaihtelee sen mukaan, miten paljon rahoitusta on sidottu edellisinä vuosina alkaneisiin hankkeisiin. Viime vuosina käynnissä oleviin tutkimushankkeisiin on sidottu vuosittain noin 1,7–1,9 miljoonaa euroa. **Uusille tutkimushankkeille on voitu myöntää yhteensä noin 0,7–0,8 miljoonaa euroa, mikä on tarkoittanut vuosittain noin 6–8 uutta tutkimushanketta.**

Myönnettyissä avustuksissa 2020–2023 hakijan organisaatio on ollut noin 67 %:ssa yliopisto (mm. Jyväskylän yliopisto tai Helsingin yliopisto). Lopuissa hakijan organisaatio on ollut esimerkiksi ammatikorkeakoulu (JAMK tai XAMK), tutkimuskeskus/-yhteisö (esim. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos) tai liikuntalääketieteen keskus. **Puolessa myönnettyissä avustuksista saaja on ollut Jyväskylän yliopisto, reilussa neljänneksessä (27 %) Helsingin yliopisto ja loput ovat jakaantuneet lähinnä yksittäisille organisaatioille.** (Taulukko 7.)

¹⁹⁹ Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja 2020–2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:42. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.

Taulukko 7. Myönnetyt liikuntatieteellisten tutkimushankkeiden avustukset organisaatioittain vuosina 2020–2023 (OKM)²⁰⁰.

Organisaatio	Myöntöjä (kpl)
Jyväskylän yliopisto	11
Helsingin yliopisto	6
Turun yliopisto	2
ODL Liikuntaklinikka	2
Jyväskylän ammattikorkeakoulu	2
Oulun yliopisto	1
Helsingin Urheilulääkäriasema	1
Folkhälsan	1
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos	1
UKK-instituutti/Tampereen Urheilulääkäriasema	1
Huippu-urheilun instituutti KIHU	1
Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu	1
Yhteensä	30

Avustusta saaneissa hankkeissa vajaassa puolessa (46 %) on ollut teemana mukana fyysisesti aktiivisen elämäntavan edistäminen. Hankkeissa on tutkittu erityisesti eri väestöryhmien liikkumisaktiivisuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Reilussa kolmasosassa (36 %) hankkeista on ollut mukana liikuntaan ja urheiluun osallistumisen lisäämisen -teema ja vajaassa kolmanneksessa liikunnan yhdenvertainen saavutettavuus -teema. Näiden osalta on tutkittu muun muassa keinoja lisätä liikuntaan osallistumista sekä erityistä tukea tarvitsevien väestöryhmien liikkumista ja liikuntaa. Reilussa viidenneksessä hankkeista on edistetty huippu-urheilun tuloksellisuutta ja vastuullisuutta. Näissä hankkeissa on tutkittu muun muassa urheilijoiden suorituskykyä, kaltoinkohtelua ja hyvinvointia sekä urheiluorganisaatioita. (Taulukko 8.)

Taulukko 8. Valtionavustukset liikuntatieteellisille tutkimusprojekteille 2020–2021²⁰¹.

Teema	Haettu (lkm)	Haettu (€)	Myönnetty (lkm)	Myönnetty (lkm)	Myönnetty/haettu (€), %
Fyysisesti aktiivisen elämäntavan edistäminen	56	5 767 480	24	2 671 000	46 %
Liikunnan yhdenvertainen saavutettavuus	17	2 039 802	6	612 000	30 %
Liikuntaan ja urheiluun osallistumisen lisääminen	14	1 962 393	6	710 000	36 %
Huippu-urheilun tuloksellisuus ja vastuullisuus	22	2 890 488	6	650 000	22 %
Yhteensä	109	12 660 163	42	4 643 000	37 %

Kohderyhmittäin tarkasteltuna avustetuista hankkeista noin kahdessa kolmesta (68 %) hankkeissa kohderyhmänä on ollut mukana lapset ja nuoret sekä noin 60 %:ssa aikuisväestö. Lopussa hankkeissa ovat olleet kohderyhmänä muun muassa ikääntyneet tai urheilijat. Hankkeissa on ollut mukana myös yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon teemoja, kuten erityistä tukea tarvitsevien lasten liikkuminen sekä tyttöjen ja naisten liikkumiseen liittyviä erityiskysymyksiä.

200 Tiedot koostettu lähteestä: Liikuntatiede: liikuntatieteelliset tutkimushankkeet. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetisivut, <https://okm.fi/-/liikuntatiede-tutkimusprojektit>. Viitattu 16.8.2023.

201 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustiedot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2021:49. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. SEKÄ Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustiedot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

Hallituskaudella 2019–2023 toteutetun liikuntalain uudistuksen yhteydessä (2023) liikuntalakiin lisättiin uudeksi valtionapuviranomaiseksi Suomen Akatemia, joka voisi toimia jatkossa myös valtionapuviranomaisena liikuntatieteellisten avustusten myöntämisessä. Liikuntatutkimuksen valtionavustukset siirtyvätkin jatkossa opetus- ja kulttuuriministeriöstä kokonaisuudessaan Suomen Akatemian hoidettaviksi.

Suomen Akatemia käynnistää **Liikuntatutkimuksen akatemiaohjelman**, jonka tavoitteena on edistää liikuntatieteellisen tutkimuksen laatua, uusiutumista ja vaikuttavuutta hyödyntämällä Akatemian tutkimusrahoitus- ja ohjelmalveluja. Ohjelman tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa liikunnan edistämiseksi suuntaamalla tutkimusrahoitusta korkeatasoiseen, innovatiiviseen ja monialaiseen liikuntatutkimukseen.²⁰²

Suomen Akatemia ja opetus- ja kulttuuriministeriö tekevät ohjelman puitteissa yhteistyötä liikuntatutkimuksen rahoittamisessa ja toiminnan kehittämisessä, jotta liikuntatutkimuksen valtionavustusprosessissa voidaan toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla eduskunnan asettamat liikuntapolitiittiset tavoitteet. Liikuntatutkimuksen akatemiaohjelman teemat määritellään kulloinkin voimassa olevan ministeriön liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirjan mukaan. Nykyinen suunta-asiakirja on voimassa vuoteen 2024 asti, ja se toimii ensimmäisen tutkimusmäärärahaan pohjana.²⁰³

Hakuprosessi liikuntatutkimuksen akatemiaohjelman hakemukset arvioidaan kansainvälisessä vertaisarvioinnissa yhdessä Akatemian muiden hakemusten kanssa. Ensimmäinen uuden Liikuntatutkimuksen akatemiaohjelman haku päättyy tammikuussa 2024.²⁰⁴

Liikunnan tiedolla johtamisen ja tietopohjan vahvistamisen hankkeet

OKM:n liikunnan vastuualue avustaa vuosittain varsinaisten tutkimushankkeiden lisäksi myös erilaisia **liikunnan tiedolla johtamisen** sekä **tietopohjan vahvistamiseen** tähtääviä hankkeita. Tavoitteena on kehittää liikunta-alan tiedolla johtamista, vahvistaa alan tietopohjaa sekä edesauttaa strategisen tason tiedollisen kokonaisuuden rakentamista.²⁰⁵

Tiedolla johtamisen avustuksia on jaettu vuosina 2020–2022 vuosittain yhteensä 680 000–870 000 euroa. Summalla on avustettu muun muassa Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa - LIITU-tutkimuksen toteuttamista (Jyväskylän yliopisto ja UKK-instituutti), Lasten ja nuorten fyysisen toimintakyvyn Move!-seurantajärjestelmän kehittämistä ja koordinoitua (Jyväskylän yliopisto), TEAvisarin toteuttamista (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos THL), Kunnon Kartta -väestötutkimusta (UKK-instituutti), SUH uimataitotutkimusta (Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto ry) sekä Pienten lasten liikunnan ilon, fyysisen aktiivisuuden ja motoristen taitojen seuranta - Piilo-tutkimusta (Jyväskylän ammattikorkeakoulu).

Liikuntatieteelliset tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöt

OKM:n liikunnan vastuualue avustaa vuosittain myös **liikuntatieteellisiä tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöjä**. Yhteisöjen avustamisen tavoitteena on tuottaa ja laajentaa liikunta- ja liikuntalääketieteellistä tietopohjaa tutkimus- ja selvitysprojektein, tukea liikuntalääketieteen erikoislääkärinkoulutusta sekä lisätä yhteistyötä liikuntatieteellisten tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöjen ja muiden sidosryhmien välillä liikuntalain mukaisesti. Avustus on tarkoitettu yhteisöille, joiden päätoimintamuotona on liikuntalääke-

202 Liikuntatutkimus. Suomen Akatemian internetsivut, <https://www.aka.fi/tutkimusrahoitus/ohjelmat-ja-muut-rahoitus-muodot/akatemiaohjelmat/liikuntatutkimus/>. Viitattu 16.8.2023.

203 Liikuntatutkimus. Suomen Akatemian internetsivut, <https://www.aka.fi/tutkimusrahoitus/ohjelmat-ja-muut-rahoitus-muodot/akatemiaohjelmat/liikuntatutkimus/>. Viitattu 16.8.2023.

204 Liikuntatutkimus. Suomen Akatemian internetsivut, <https://www.aka.fi/tutkimusrahoitus/ohjelmat-ja-muut-rahoitus-muodot/akatemiaohjelmat/liikuntatutkimus/>. Viitattu 16.8.2023.

205 Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja 2020-2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:42.

tieteellinen tai liikuntatieteellinen tutkimus tai liikuntatieteellinen tiedonvälitys ja jotka ja jotka eivät saa toimintaansa muuta merkittävää julkista tukea.²⁰⁶

Osana liikuntatieteellisten tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöjen toiminnan avustamista OKM rahoittaa viiden **liikuntalääketieteen keskuksen** toimintaa. Liikuntalääketieteen keskusten saaman valtionavustuksen perusteena on pidetty keskusten liikuntatieteellistä tutkimustyötä, koulutustoimintaa ja tiedonvälitystä sekä liikuntalääketieteen erikoislääkärikoulutusta. Ministeriö käy keskusten kanssa vuosittaiset tavoiteohjauskeskustelut ja laatii tavoiteohjausasiakirjat, joiden tarkoituksena on muun muassa lisätä keskusten toiminnan tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. Jokaisella keskuksella on oma liikunta- tai liikuntalääketieteellisen tutkimuksen painopistealueensa.²⁰⁷

Liikuntatieteellisestä tiedonvälityksessä OKM:n tuki kohdistuu erityisesti **Liikuntatieteelliselle Seuralle (LTS ry)**, jonka tehtäviin kuuluu tutkimustiedon popularisointi ja levittäminen alan toimijoiden käyttöön.²⁰⁸ Lisäksi OKM on tukenut **Liikunnan ja kansanterveyden edistämistätiö LIKES/Jyväskylän ammattikorkeakoulu (Likes-tulosalue)**, joka toteuttaa muun muassa liikuntatieteellistä tutkimusta, liikunnan päätöksentekoa palvelevaa tutkimus-, arviointi- ja selvitystyötä, koulutus- ja asiantuntijatoimintaa sekä tiedeviestinnällistä toimintaa. OKM on tukenut myös **Suomen urheiluhistoriallista seuraa (SUHS)**, joka tuottaa urheiluhistoriaan liittyvää tutkimusta ja tiedonvälitystä.

Vuodesta 2021 lähtien avustusta on saanut myös **Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiö (UKK-instituutti)**, jonka toimintaa avustettiin aiemmin Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksesta (STEA). UKK-instituutti tuottaa avustuksella muun muassa tieteellistä tutkimustoimintaa fyysisestä aktiivisuudesta, paikallaanolosta ja fyysisestä kunnosta, tekee liikunnan päätöksentekoa palvelevaa tiedon kokoamistyötä ja verkostotyötä sekä toteuttaa koulutus- ja asiantuntijatoimintaa ja viestintää. Myös LTS:n, UKK-instituutin ja Likesin kanssa ministeriö on laatinut tavoiteasiakirjat ja käynyt tavoiteohjauskeskustelut.

Vuonna 2020 OKM myönsi yleisavustusta tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöille yhteensä 3,5 miljoonaa euroa. Vuosina 2021–2023 avustussumma nousi 3,8 miljoonaan euroon vuosittain. Lisäksi yhteisöt ovat voineet saada erilaisia erityisavustuksia toimintaansa esimerkiksi tutkimushankkeisiin tai välinehankintoihin. Tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöille ei myönnetty erityisavustusta koronapandemiasta selviämiseen vuosina 2020 ja 2021.

Valtion liikuntaneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointijaosto on vuosittain arvioinut tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöjen (liikuntalääketieteen keskuksset, LTS, Likes, UKK-instituutti ja SUHS) avustushakemukset, minkä jälkeen valtioneuvoston asetuksen (550/2015) mukaisesti valtion liikuntaneuvosto on antanut lausuntonsa liikuntatieteelliseen tiedonvälitykseen sekä liikuntatieteelliseen toimintaan myönnettävistä avustuksista.

Valtion liikuntaneuvosto on nostanut lausunnoissaan esiin muun muassa positiivisena kehityksenä sen, että Liikuntalääketiede Suomi - yhteistyö on näkynyt entistä paremmin kaikkien liikuntalääketieteen keskusten hakemusmateriaaleissa ja toiminnassa. Yhteiset tavoitteet ja yhdessä tekeminen näyttää suuntaavan keskusten toimintaa aiempaa paremmin, mikä oli yksi keskeisimmistä valtion liikuntaneuvoston vuonna 2016 toteuttaman liikuntalääketieteen keskusten arvioinnin suosituksista. Toisaalta kunkin keskuksen on tärkeää tunnistaa myös omat vahvuutensa ja jatkaa omaa profiloitumistaan.²⁰⁹

206 Liikuntatieteellisten tutkimusyhteisöjen ja tiedonvälitysyhteisöjen toiminta-avustukset 2023. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/liikuntatiede-tutkimusyhteisot-ja-tiedonvalitysyhteisot>. Viitattu 28.2.2023.

207 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

208 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

209 Valtion liikuntaneuvoston kokouksen pöytäkirja 26.1.2023.

Vuodesta 2022 lähtien tutkimusyhteisöiltä on edellytetty ajantasaista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa. Vuoden 2023 osalta hakijoilta vaaditaan lisäksi kuvausta hakijan vastuullisuusohjelmasta (sis. hyvä hallinto, turvallinen ja terveellinen toimintaympäristö sekä ympäristövastuu).²¹⁰

Valtion liikuntaneuvosto on nostanut esiin lausunnoissaan, että muutamien yhteisöjen suunnitelmat ovat laaja-alaisia ja huolellisesti laadittuja. Valtaosalla yhteisöistä suunnitelmat jäivät kuitenkin hyvin yleiselle tavoitetasolle ja niistä puuttuvat konkreettiset toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi sekä seurannan tai arvioinnin toimenpiteet. Muutamilta yhteisöiltä on puuttunut kokonaan vastuullisuussuunnitelmat.²¹¹

OKM on avustanut vuosittain myös **Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen KIHU, nykyisin Huippu-urheilun instituutti KIHU** toimintaa. KIHUn toiminta-avustus on myönnetty kilpa- ja huippu-urheilun kehittämisen momentilta, joten KIHUsta tarkemmin arvioinnin luvussa 3.6. *Huippu-urheilu*.

Muuta

Osana liikuntatieteellisen toiminnan tukemista OKM avustaa vuosittain Helsingin yliopiston **urheilu-oikeuden professuuria**, joka kattaa tutkimus- ja opetusalan laajasti urheilun ja oikeuden toimialan. Urheilu-oikeuden professuuria on avustettu vuosittain noin 40 000–50 000 eurolla. Lisäksi OKM on avustanut viime vuosina myös **Suomen Urheilufysioterapeutteja, Suomen Urheilupsykologista Yhdistystä sekä Urheilu-oikeuden yhdistystä**²¹².

OKM avustaa myös **Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus TAHTOA** (aiemmin Urheilumuseo), joka on liikunnan ja urheilun valtakunnallinen erikoismuseo Suomessa. TAHDOn toimii muun muassa Urheilumuseo, joka on valtakunnallinen vastuumuseo ja alansa ainoa yleismuseo Suomessa. Urheiluarkisto toimii valtakunnallisena päätearkistona. TAHDOn toimii myös yksi maailman laajimmista urheilu- ja liikuntalan kirjastoista.²¹³ Urheilumuseon/TAHDOn toiminta-avustus on ollut vuosittain noin 400 000 euroa²¹⁴.

OKM myöntää vuosittain Tieteellisten seurain valtuuskunta TSV:lle valtionavustuksen, jonka se välittää **liikunta-alan kansainvälisten konferenssien ja kokouksien järjestämiseen**. TSV:n myöntäessä avustuksia etusijalla ovat kansainvälisten tieteellisten järjestöjen toistuvat konferenssit, joita kotimaiset toimijat järjestävät Suomessa. Viime vuosina määräraha on ollut 100 000 euroa vuosittain. TSV on jakanut avustusta eteenpäin vuonna 2021 yhteensä 14 000 euroa ja vuonna 2022 yhteensä 51 000 euroa. Avustusta ovat saaneet muun muassa Puijo Symposium, Nordic Football Conference 2022, Fourth Scientific Conference on Motor Skill Acquisition sekä Kuntotestauspäivät 2022 ja 2023.²¹⁵

Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteydessä toimii **valtion liikuntaneuvosto (VLN)**, joka on liikuntalaissa määritelty OKM:n asiantuntijaelin. Valtioneuvosto asettaa liikuntaneuvoston eduskunnan toimikaudeksi. Liikuntaneuvoston tehtävänä on käsitellä liikunnan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita sekä erityisesti arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella. Lisäksi VLN:n tehtävänä on tehdä aloitteita ja esityksiä liikunnan kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja toimialansa liikuntamäärärahojen käytöstä. Liikuntaneuvoston toimintaan varattiin vuosittain 480 000 euroa 2020–2023.²¹⁶ Tässä arvioinnissa ei arvioida valtion liikuntaneuvoston toimintaa tarkemmin.

210 Liikuntatieteellisten tutkimusyhteisöjen ja tiedonvälitysyhteisöjen toiminta-avustukset 2023. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/liikuntatiede-tutkimusyhteisot-ja-tiedonvalitysyhteisot>. Viitattu 28.2.2023.

211 Valtion liikuntaneuvoston kokouksen pöytäkirja 26.1.2023.

212 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustiedot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2021:49. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

213 TAHTO. Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus TAHDON internetsivut, <https://tahto.com/tahdosta/>. Viitattu 2.3.2023.

214 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2022.

215 Myönnetty avustukset. Tieteellisten seurain valtuuskunta TSV:n internetsivut, <https://www.tsv.fi/fi/avustukset/liikunta-alan-kansainvaliset-konferenssit-ja-kokoukset/my%C3%B6nnetyt-avustukset>. Viitattu 2.3.2023. JA Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2022.

216 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2022.

3.5. Kuntien liikuntapalvelut ja aluehallintovirastojen liikuntatoimi

3.5.1. Kuntien liikuntapalvelut

Kunnat ovat keskeisiä liikuntapalvelujen tuottajia ja liikunnan toimintaedellytysten luoja Suomessa. Kunnat käyttävät esimerkiksi valtion liikuntabudjettiin verrattuna moninkertaisesti enemmän resursseja liikuntaan, omistavat valtaosan liikuntapaikoista ja tuottavat liikuntapalveluita. Kuntien liikuntapalveluiden merkitys korostuu niille väestöryhmille, joilla vaikeuksia osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan (esimerkiksi toimintakyvyltään heikentyneet henkilöt).

Kuntien liikuntapalveluiden tilanne

Kuntien liikunnan edistäminen perustuu hyvin vahvasti kuntien omiin panostuksiin. Kuntien liikunnan käyttötalous on kasvanut viime vuosina. Vuonna 2019 kuntien liikuntatoimien käyttökulut olivat yhteensä 776 miljoonaa euroa, josta oma rahoitusosuus oli 625 miljoonaa.²¹⁷ Vuonna 2020 käyttökulut olivat yhteensä 782 miljoonaa euroa, josta nettokäyttömenot olivat noin 630 miljoonaa euroa. Kuntien liikunnan nettokustannukset olivat vuonna 2020 keskimäärin 119 euroa asukasta kohden, mutta kunta-kohtaiset panostukset vaihtelevat suuresti.²¹⁸

Kuntien liikuntatoimien eriytymiskehitys näkyy liikuntatoimien resursseissa. Liikuntatoiminnan käyttökustannukset ja tuotot sekä nettokustannukset ovat selvästi suurimmat kaupunkimaisissa kunnissa ja pienimmät maaseutumaisissa kunnissa. Kuntien liikuntatoiminnan nettokäyttökustannukset asukasta kohden olivat suurimmat asukasluvultaan suurimmissa kunnissa vuonna 2020. Pienimmät liikuntatoiminnan nettokustannukset asukasta kohden olivat asukasluvultaan pienimmissä kunnissa.²¹⁹

Kuntien liikuntatoiminnan toimintamenot muodostuvat henkilöstömenoista, vuokrasta, asiakas- ja muiden palveluiden ostoista, avustuksista, materiaalikustannuksista sekä muista käyttömenoista. Vuonna 2020 kuntien liikuntatoiminnan toimintamenoista noin 41 % kohdentui vuokriin, vajaat viidennes (23,5 %) henkilöstömenoihin ja vajaa viidennes (19,5 %) ostopalveluihin.²²⁰

Kuntien liikuntatoimien tulot kasvoivat 2010-luvulla. Kuntien ja kuntayhtymien liikuntatoimien tulot olivat yhteensä noin 103 miljoonaa euroa vuonna 2010, mutta vuosikymmenen loppuun mennessä tulot olivat kasvaneet vajaaseen 140 miljoonaan euroon (2018). Koronapandemia kuitenkin vähensi kuntien liikuntatoimien tuloja. Vuonna 2020 kuntien liikuntatoimien tulot olivat tippuneet noin 110 miljoonaan euroon.²²¹ Liikuntaneuvoston korona-kyselyyn vastanneissa kunnissa liikuntatoimien tulonmenetys oli kunnissa (n=199) keskimäärin 17 % koko vuoden 2020 budjetoiduista tuloista²²². Kuntien liikuntatoiminnan toimintatulot koostuvat maksuista, myyntituloista, vuokratuloista, tuista ja avustuksista sekä muista tuloista.

Myös liikuntoimien investointimenot ja osuus kokonaisinvestoinneista kasvoivat 2010-luvun aikana. Vuonna 2015 investointimenot olivat 209 miljoonaa euroa ja 4,5 % kokonaisinvestoinneista. Vuonna 2018 investointien määrä oli noussut 254 miljoonaan euroon ja osuus kokonaisinvestoinnista 5,4 %:iin.

217 Tilastokeskus 2020. Kuntien ja kuntayhtymien raportoimat taloustiedot. Verkkojulkaisu. (3.5.2021). JA Timo Ala-Vähälä ym.: Liikunnan talous Suomessa vuonna 2018. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 19. Liikuntatieteellinen Seura 2021 SEKÄ Mari Ahonen-Walker: Kunnat ja liikunta 2021. Liikunta & Tiede -lehti 3/2021.

218 Rahoitus. Suomen Kuntaliiton internetsivut, <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/liikuntapalvelut>. Viitattu 24.2.2023.

219 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:9. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

220 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:9. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

221 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:3. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. SEKÄ Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2021:49. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

222 Koronapandemian akuutit vaikutukset liikuntatoimialaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2020:1. Valtion liikuntaneuvosto 2020.

Kunnat ovat jakaneet liikunnan edistämiseen avustuksia 2010-luvun loppupuolella vuosittain hieman yli 50 miljoonaa euroa. Jaettujen avustusten määrä on kasvanut viime vuosina. Vuonna 2018 Manner-Suomen kuntien avustusten määrä oli 53,9 miljoonaa euroa. Vuonna 2019 määrä nousi 57,8 miljoonaa euroon.²²³ Vuonna 2020 kunnat myönsivät avustuksia 61 miljoonaa euroa yli 5 300 yhteisölle²²⁴.

Kuntien liikuntatoimen henkilöstöresursseista ei ole tarkkaa tietoa. **Vuoden 2016 tietojen mukaan kuntien liikuntatoimissa oli yhteensä 4 229 henkilötyövuotta.** Henkilöstöstä yli puolet oli liikuntapaikkojen käyttö- ja kunnossapitohenkilöstöä. Aiempaan verrattuna erityisesti liikunnanohjaushenkilöstö oli vähentynyt.²²⁵ Toisaalta TEAviisarin tietojen perusteella liikunnanohjaushenkilöstön sekä liikunnan hallinnon ja suunnittelun henkilöstön resurssit olisivat kunnissa hieman parantuneet vuosien 2019 ja 2021 välillä²²⁶.

Osaan liikuntapalveluiden tehtävistä on ollut kunnilla vaikea saada työntekijää. Reilulla viidenneksellä (21 %) kunnista on ollut haasteita saada tehtävään liikuntapaikkojen hoitajaa, reilulla neljänneksellä (27 %) liikunnanohjaajaa, 39 %:lla uinninvalvojaa ja 41 %:lla uimaopettajaa.²²⁷

Kuntien panostukset liikuntaan ovat siis monella mittarilla tarkasteltuna kasvaneet viime vuosina, mutta kuntien liikuntapalveluiden tulevaisuuteen liittyy haasteita resurssien näkökulmasta. Kuntien liikuntatoimen vastuuhenkilöt ja kuntien johto näkevät haasteina erityisesti henkilöstöresurssien ja investointimäärärahojen tason. Kolmannes heistä arvioi liikunnan investointimäärärahatilanteen heikoksi tai huonoksi. Lähitulevaisuuden ongelmia ovat muun muassa liikuntapaikkojen peruskorjaustarpeet, taloudellisten resurssien yleinen riittävyys sekä väestön ikääntymiseen vaikutukset palveluiden tuottamiselle. Erityisen merkittävänä ongelmana nähdään liikuntapaikkojen peruskorjausrahoitus²²⁸. Liikuntapaikkoihin liittyvää korjausvelkaa on arvioituna vähintään 680 miljoonaa euroa, mutta summa voi nousta noin 1,3 miljardiin euroon²²⁹. Vaikka arvioon liittyy monia epävarmuustekijöitä, summa näyttää joka tapauksessa merkittävältä.

Liikunnan poikkihallinnollinen ja strateginen edistäminen näyttävät kehittyneen kunnissa viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana. Kunnista 83 %:ssa on poikkihallinnollinen työryhmä, jossa käsitellään liikunnan edistämistä. Liikunta- ja urheiluseurojen ja yhdistysten sekä kunnan yhteiselin kokoontuu 84 %:ssa kunnista. Kunnissa 70 %:lla on voimassa oleva liikuntasuunnitelma, liikunnan kehittämisohjelma tai poikkihallinnollinen liikkumisohjelma. Lähes kahdessa kolmanneksessa (64 %) kunnista on hyvinvointikertomukseen tai muuhun vastaavaan dokumenttiin sisällytetty kuvaus kuntalaisten liikuntaaktiivisuudesta. Valtaosa kunnista seuraa lasten ja nuorten (86 %), työikäisten (62 %) ja ikääntyneiden (69 %) liikuntaaktiivisuutta. Sen sijaan liikkumis- ja toimintaesteisten liikuntaaktiivisuutta seurataan vain kolmanneksessa kunnista.²³⁰

Kansalliseksi tavoitteeksi on asetettu, että jokaisessa kunnassa olisi suositusten mukaista liikuntaneuvontaa, ja jokainen ihminen saisi tarvitsemaansa tukea liikunnallisen elämäntavan löytämiseksi.²³¹

223 Timo Ala-Vähälä ym.: Liikunnan talous Suomessa vuonna 2018. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 19. Liikuntatieteellinen Seura 2021.

224 Rahoitus. Suomen Kuntaliiton internetsivut, <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/liikuntapalvelut>. Viitattu 24.2.2023.

225 Rahoitus. Suomen Kuntaliiton internetsivut, <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/liikuntapalvelut>. Viitattu 24.2.2023.

226 Teaviisari.fi. Liikunta kunnan toiminnassa 2022. Päivitetty 7.12.2022. SEKÄ Pia Hakamäki ym.: Liikunnan edistäminen kunnissa – TEA 2020. Valtakunnalliset liikuntapoliittiset linjaukset alihyödynnettyjä kuntien työkaluna. Tilastoraportti 42/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 27.10.2020.

227 Teaviisari.fi. Liikunta kunnan toiminnassa 2022. Päivitetty 7.12.2022.

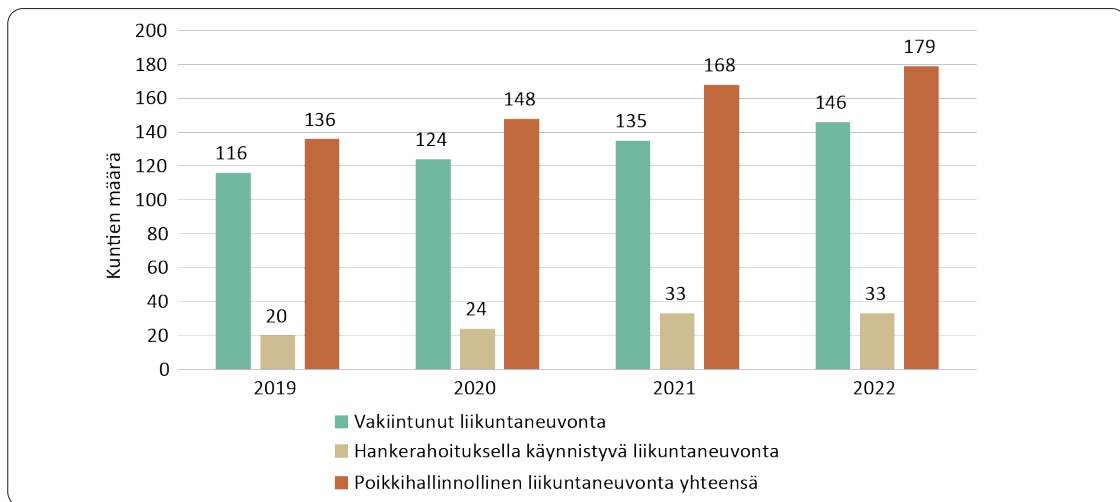
228 Jan Norra ym.: Kuntien liikuntapalveluiden tulevaisuuden haasteet ja mahdollisuudet -selvitys. Verkkojulkaisu 29.4.2021. SEKÄ Mari-Ahonen Walker: Kunnat ja liikunta 2021. Liikunta & Tiede -lehti 3/2021.

229 Harri Isoniemi ja Tommi Isoniemi: Suomen kuntien ja kuntayhtymien rakennusten reaaliarvojen, korjausvelan ja perusparannustarpeen määrittäminen ja laskenta v. 2019. Trellum. Verkkojulkaisu 9.10.2020.

230 Teaviisari.fi. Liikunta kunnan toiminnassa 2022. Päivitetty 7.12.2022.

231 Vasta puolet Suomen kunnista tarjoaa liikuntaneuvontaa, vaikka sillä saisi paljon hyvää aikaan. Liikkuva Aikuinen – ohjelman internetsivut, <https://liikuntaneuvonta.fi/paattajille/liikuntaneuvontaa-joka-toisessa-kunnassa/>.

Liikuntaneuvontaa tarjoavien kuntien määrä on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Vuonna 2020 vakiintunut poikkihallinnollinen liikuntaneuvonta oli vakiintunut 124 Manner-Suomen kunnassa eli 42 %:ssa kuntaa. Lisäksi 24 kuntaa (8 % kunnista) käynnisti toimintaa hankeavustuksella vuonna 2020.²³² Vuonna 2021 vakiintunut poikkihallinnollinen liikuntaneuvonta toteutui jo 135 Manner-Suomen kunnassa eli 46 %:ssa kunnista. Lisäksi poikkihallinnollinen liikuntaneuvontahanke oli 33 kunnassa (11 % kunnista).²³³ Vuonna 2022 vakiintunut poikkihallinnollinen liikuntaneuvonta toteutui 146 Manner-Suomen kunnassa eli puolessa kunnista. Hankerahoituksella liikuntaneuvontaa käynnisti ja toteutti edelleen 33 kuntaa. (Kuvio 20.) **Edelleen kuitenkin 114 kunnassa (39 % Manner-Suomen kunnista) ei toteutettu poikkihallinnollista liikuntaneuvontaa vuonna 2022.**²³⁴

Kuvio 20. Työikäisille kohdennetun poikkihallinnollisen liikuntaneuvonnan palveluketjun toteutuminen Manner-Suomen kunnissa.²³⁵

Maakuntien välillä on suuria eroja liikuntaneuvonnan toteutumisessa. Parhaiten liikuntaneuvonta toteutui Kymenlaaksossa, Päijät-Hämeessä ja Pohjois-Karjalassa, joissa kaikissa kunnissa oli vakiintunut poikkihallinnollinen liikuntaneuvonta vuonna 2022. Lisäksi Etelä-Karjalassa ja Kainuussa oli tarjolla liikuntaneuvontaa yhtä kuntaa lukuun ottamatta kaikissa kunnissa. Heikoin tilanne liikuntaneuvonnan suhteen oli Pohjois-Savossa, Pohjanmaalla ja Lapissa.²³⁶

Kunnat järjestivät erilaisia liikkumisryhmiä eri väestöryhmille joko omana toimintana tai yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kunnista 79 % järjesti liikuntaryhmiä liikunta- ja urheiluseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille sekä vajaa puolet kunnista painonhallintaa tarvitseville (49 %), opiskeluiden tai työelämän ulkopuolella oleville nuorille (48 %) ja työttömille (46 %).²³⁷

Kuntien liikuntapalvelut ovat erityisen tärkeitä erityistä tukea tarvitseville väestöryhmille, joille kunnat tarjoavat soveltavan liikunnan palveluita. Osana soveltavan liikunnan palveluita kunnat järjestävät muun muassa erilaista ryhmätoimintaa ja tapahtumia, tukevat omatoimista liikkumista ja tukevat soveltavaa liikuntaa järjestäviä yhdistyksiä. Vuonna 2019 soveltavan liikunnan ryhmien määrät olivat edellisiin tarkasteluvuosiin verrattuna pääpiirteittäin ennallaan, todennäköisemmin nousussa kuin laskussa (yhteensä arviota 5500 ryhmää, 15,6 ryhmää 10 000 asukasta kohden). Yli puolella kunnista (56 %) oli käytössä jokin alennuskortti tai muu vastaava järjestelmä, jolla kunta tarjoaa mahdollisuuden käyttää uimahallien, kuntosalien ja vastaavien tilojen palveluja maksutta tai alennettuun hintaan. Reilu kolmannes (35 %) kunnista tarjosi maksuttomia vuoroja liikuntatiloissaan järjestöille, jotka järjestävät soveltavaa liikuntaa. Noin viidennes (19 %) lainasi erilaisia liikuntavälineitä.

232 Työikäisten liikuntaneuvonnan tila 2020. Liikkuva Aikuinen -ohjelma 2021.

233 Työikäisten liikuntaneuvonnan tila 2021. Liikkuva Aikuinen -ohjelma 2022.

234 Työikäisten liikuntaneuvonnan tila 2022. Liikkuva Aikuinen -ohjelma. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023.

235 Työikäisten liikuntaneuvonnan tila 2019–2022. Liikkuva Aikuinen -ohjelma 2020, 2021, 2022 ja 2023.

236 Työikäisten liikuntaneuvonnan tila 2022. Liikkuva Aikuinen -ohjelma. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023.

237 Teaviisari.fi. Liikunta kunnan toiminnassa 2022. Päivitetty 7.12.2022.

Kunnat joutuivat sopeutumaan Covid 19 -pandemian aiheuttamiin rajoituksiin vuonna 2020.

Sopeutuminen tarkoitti esimerkiksi osin toiminnan väliaikaista alasajoa tai rajoituksia, osin uusien toimintamuotojen, kuten etäpalveluiden kehittämistä sekä ulkoliikunnan palvelujen lisäämistä. Liikuntapalveluiden tarjonta on pääosin palautunut kunnissa koronaa edeltävälle tasolle, mutta kaikki asiakkaat eivät ole palanneet käyttämään palveluja. Vain noin puolet kunnista – uimahallien osalta vielä harvemmat – ilmoitti alkuvuodesta 2023 asiakasmäärien palanneen entiselle tasolle. Lähes kaksi kolmasosa kunnista käynnisti koronarajoitusten aikaan etäpalveluja. Noin puolet kunnista tarjoaa ryhmäliikunnan etäpalveluja edelleen. Toinen keskeinen korona-ajan uudistus kunnissa oli ulkoliikunnan palvelujen ja liikuntapaikkojen lisääminen sekä niihin liittyvä tiedotus.²³⁸

Hallituskaudella 2019–2023 koronapandemian lisäksi kuntien liikuntatoimelle toi haasteita talvella 2022–2023 koettu **energian hinnannousu**. Monien laajoja käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen (kuten uimahallit, jäähallit ja palloiluhallit) ylläpito kuluttaa paljon energiaa. Osa kunnista joutui supistamaan liikuntapaikkojen aukioloaikoja ja joitain liikuntapaikkoja suljettiin hetkeksi kokonaan.

Normiohjaus ja ohjeistus

Kuntien liikuntapalveluiden ohjaamisessa merkittävimmät lait ovat **Kuntalaki (410/2015)** ja **Liikuntalaki (390/2015)**.

Kuntalain mukaan kunnan tehtävänä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävällä tavalla. Liikuntapalvelut on yksi kunnan peruspalveluista ja niiden avulla edistetään asukkaiden hyvinvointia. Kuntalakiin ei ole tehty kuntien liikuntapalveluiden kannalta muutoksia hallituskaudella 2019–2022.

Liikuntalain mukaan kunnan tehtävänä on yleisten edellytysten luominen liikunnalle paikallistasolla. Kunnan tulee luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle (1) järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen, (2) tukemalla kansalais-toimintaa mukaan lukien seuratoiminta sekä (3) rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja. Laissa mainittu seuratoiminnan tukeminen tarkoittaa esimerkiksi avustusten jakamista liikuntaseuroille.

Liikuntalaissa mainittuja tehtäviä hoitaessaan kunnan tulee tehdä yhteistyötä eri toimialojen kesken ja eri toimijoiden kanssa. Kunnan tulee myös kuulla asukkaitaan liikuntaa koskevissa keskeisissä päätöksissä sekä arvioida asukkaitensa liikunta-aktiivisuutta. Kunnan ei tule näitä tehtäviään hoitaessa toimia kilpailutilanteessa markkinoilla, ellei niitä toteuteta liiketoiminnallisin tavoittein ja perustein.

Hallituskaudella 2019–2023 liikuntalaki päivitettiin. Päivitysten yhteydessä muun muassa tarkennettiin ja selkiytettiin laissa olevaa käsitteistöä sekä tiettyjen toimijoiden (esimerkiksi valtion liikuntaneuvosto) tehtäviä vastaamaan vallitsevaa nykytilaa.²³⁹ Päivityksillä ei ollut merkitystä kuntien vastuulle.

Lisäksi **Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009)** säädetään kunnalle myönnettävästä valtionosuudesta liikuntatoiminnan käyttökustannuksiin. Valtionosuus on 29,70 prosenttia euromäärästä, joka saadaan, kun kunnan asukasmäärä kerrotaan liikuntatoimintaa varten asukasta kohden määrättyllä yksikköhinnalla. Lain mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa liikuntatoiminnan yksikköhinnan kunnan asukasta kohden vuosittain valtion talousarvion rajoissa. Lisäksi laissa säädetään aluehallintovirastojen tehtävästä laatia liikuntapaikkojen perustamishankkeiden rahoitussuunnitelmaa varten luettelo toiminta-alueellaan toteutettaviksi aiotuista perustamishankkeista.

Tartuntatautilain 1227/2016 nojalla aluehallintovirastot määräisivät koronapandemian aikana (2020–2021) julkisia urheilu- ja liikuntatiloja suljettavaksi. Lisäksi yli 10 hengen kokoontumisia kiel-

²³⁸ Koronapandemia vaikutti liikunta-alan toimijoihin vaihtelevasti – ihmiset eivät ole täysin palanneet toimintaan. Valtion liikuntaneuvoston tiedote 29.3.2023.

²³⁹ Liikuntalakia muutetaan. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 10.11.2022. Valtioneuvoston internetsivut, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/liikuntalakia-muutetaan>.

lettiin. Kunnissa keskeiset liikuntapalvelut olivatkin pääosin keskeytetty tai suljettu koronarajoitusten aikana.²⁴⁰

Strategiat ja suunnitelmat sekä muu informaatio-ohjaus

Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja on keskeisin strategia tai suunnitelma, jolla valtion liikuntahallinto ohjaa kuntien liikuntapalveluiden toimintaa. Suunta-asiakirjalla linjataan valtion liikuntapaikkarakentamisen avustuspolitiikkaa. Suunta-asiakirjan uudistustyö toteutettiin valtion liikuntaneuvoston olosuhdejaostossa hallituskaudella 2019–2023. Uusi suunta-asiakirja otettiin käyttöön syksyllä 2023. Suunta-asiakirjasta tarkemmin arvioinnin luvussa 3.2. *Liikuntapaikkarakentaminen sekä sen kehittämistä ja tutkimustoiminta.*

Hallituskaudella 2019-2023 tuotettiin myös muuta ohjeistusta kuntien liikuntapalveluille. **Liikuntaneuvonta yhdyspinnoilla – ohjeistus sote-uudistuksen valmisteluun ja toimeenpanoon** on tarkoitettu kuntien käyttöön sote-uudistuksen toimeenpanossa. Ohjeistuksessa taustoitetaan ja kuvataan liikuntaneuvonnan palveluketjun nykytilannetta, tarkennetaan yhdyspinnan osatekijöitä sekä avataan liikuntaneuvonnan roolia osana elintapaohjausta. Ohjeistuksessa on mukana myös soveltavan liikunnan palveluihin ja Move!-mittauksiin sisältyvää ohjeistusta.²⁴¹

Resurssiohjaus

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää kunnille **valtionosuutta liikuntatoiminnan käyttökustannuksiin** kunnan asukasmäärään ja valtion talousarviossa määriteltyyn asukaskohtaiseen yksikköhintaan perustuen. Liikuntalain mukaisesti kuntien tulee käyttää valtionosuus liikunnan edellytysten luomiseen paikallistasolla. **Vuodesta 2009 lähtien yksikköhinta on ollut 12,00 euroa.** Valtionosuutta on myönnetty viime vuosina vuosittain yhteensä noin 20 miljoonaa euroa vajaalle 300 kunnalle. Valtionosuudet kattavat keskimäärin vain muutamia prosentteja kuntien liikuntatoiminnan käyttökustannuksista, mutta osuus vaihtelee kuntakohtaisesti.²⁴² (Taulukko 9.)

Valtionosuuden lisäksi OKM tuki kuntien liikuntaa **harkinnanvaraisilla avustuksilla**, kuten kuntien liikuntapaikkojen rakentamis-, peruskorjaus- ja varustamishankkeita. Harkinnanvaraisia avustuksia voidaan myöntää myös paikallisen liikuntatoiminnan kehittämiseen sekä muihin liikuntaa edistäviin hankkeisiin, kuten hyvinvointia ja terveyttä edistävän liikunnan kehittämiseen (ks. arvioinnin luku 2.1. Liikunnallisen elämäntavan edistäminen).²⁴³ **Lisäksi hallituskaudella 2019–2023 kunnille osoitettiin lisätalousarviossa koronapandemian johdosta avustuksia kertaluonteiseen liikuntapaikkarakentamisen tukemiseen yhteensä 6,8 miljoonaa euroa.**

Taulukko 9. Kuntien liikuntatoiminnan käyttökustannukset 2017–2021, indeksikorjattu JMHI 2015=100 ja RKI 2015=100.

Vuosi	Valtionosuus (1 000 €)	Liikuntatoimen käyttö- kustannukset (1 000 €)	Vos/Käyttökustannukset (%)
2017	20 589	772 508	2,7
2018	20 399	768 850	2,7
2019	20 089	791 405	2,5
2020	19 946	791 156	2,5
2021	19 586	*	*

* Tietoja ei saatavilla

240 Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

241 Liikuntaneuvonta yhdyspinnoilla – ohjeistus sote-uudistuksen valmisteluun ja toimeenpanoon. Liikuntaneuvonnan palveluketjut osana elintapaohjausta uusissa sote-rakenteissa -työryhmä (2021-2022). Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

242 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

243 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2021:49. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

Työryhmät ja verkostot

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue on ylläpitänyt yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa **Suurimmat kunnat 15 + -verkostoa** kolmen hallituskauden ajan. Verkosto on koostunut asukasluvultaan Suomen viidentoista suurimman kunnan liikuntatoimen johtajasta (tai vastaavasta toimialajohtajasta, jonka alaisuuteen liikunta kuuluu) sekä parin kolmen vuoden välein vaihtuvasta pienemmän kunnan (15 000–54 000 asukasta) edustajista (3-5 edustajaa). Tapaamisiin on osallistunut myös aluehallintovirastojen liikuntatoimen edustajat. Verkoston tapaamisissa on käsitelty ajankohtaisia liikuntatoimen asioita. **Verkoston ylläpitäminen päättyi hallituskauteen 2019–2023.**

Liikuntaneuvonnan palveluketjut osana elintapaohjausta uusissa sote-rakenteissa -työryhmä toimi Liikuntapolitiikan koordinaatioelimen (LIPOKO) alaisuudessa vuosina 2021–2022. Työryhmän taustalla on sote-uudistus sekä tarve luoda kuntien ja hyvinvointialueiden välille saumaton liikuntaneuvonnan yhdyspinta osana elintapaohjauksen kokonaisuutta. Tämä tarkoittaa selkeää tehtävien ja vastuiden jakoa sekä uudenlaisten yhteistyön rakenteiden varmistamista. Kunnat ja hyvinvointialueet tarvitsevat tukea, jotta yhdyspintapalvelut toimisivat uusissa rakenteissa hyvin. Työryhmän tehtävänä oli laatia kunnille ohjeistus yhdyspintaan sijoittuvan liikuntaneuvonnan palveluketjuun liittyvän yhteistyön onnistumiseksi. Lisäksi työryhmä ohjeisti soveltavan liikunnan ja Move!-mittauksiin liittyvän yhdyspintatyön toimeenpanoa.²⁴⁴ Poikkihallinnollisessa työryhmässä oli jäseniä liikunta-alan järjestöistä ja muista toimijoista, sosiaali- ja terveysalan toimijoista sekä kunnista²⁴⁵.

Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset -työryhmän (toimikausi 9.1.–15.3.2023) tehtävänä oli muun muassa koota olemassa olevan tutkimus- ja muun tiedon pohjalta kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset, laatia kokonaisvaltainen nykytilan kuvaus kulttuurin ja liikunnan toimialoista osana hyvinvointipolitiikkaa ja työnjaosta eri toimijoiden kesken sekä laatia ehdotukset tarvittavista kehittämistoimista sekä mahdollisista muutoksista ohjaus- ja rahoitusjärjestelmiin.²⁴⁶

Työryhmä tuotti raportin **Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää**. Työryhmä esittää raportissaan muun muassa, että valtion ohjausjärjestelmää muutetaan ilmiöpohjaiset kokonaisuudet tunnistavaksi ja tutkittuun tietoon sekä luotettavaan dataan perustuvaan vaikuttavuuteen perustuvaksi.²⁴⁷

3.5.2. Aluehallintovirastojen liikuntatoimi

Manner-Suomessa on kuusi aluehallintovirastoa, jotka ovat ministeriöiden edustaja alueilla ja toteuttavat ministeriöiltä saatuja tehtäviä. Aluehallintovirastojen tehtävänä on edistää perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumista, peruspalvelujen saatavuutta, ympäristönsuojelua, ympäristön kestävää käyttöä, sisäistä turvallisuutta sekä terveellistä ja turvallista elin- ja työympäristöä alueilla. Aluehallintovirastot hoitavat myös lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus- ja valvontatehtäviä alueillaan. Aluehallintovirastojen toimintaa ohjaavat eri lait ja kahdeksan eri ministeriötä.²⁴⁸ Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan tehtäviä hoidetaan aluehallintovirastoissa OKT-vastuualueella eli opetus- ja kulttuuritoimen vastuualueella.

244 Liikuntaneuvonta osana elintapaohjausta tulevissa sote-rakenteissa – työryhmä. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM031:00/2022>. Viitattu 21.8.2023.

245 Liikuntaneuvonnan palveluketjut osana elintapaohjausta uusissa soterakenteissa -alatyöryhmän asettaminen Liikuntapolitiikan koordinaatioelimen (LIPOKO) alaisuuteen. Asettamispäätös 8.9.2021 (VN/20746/2021), opetus- ja kulttuuriministeriö.

246 Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset -työryhmä, toimikausi 9.1.2023-15.3.2023. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM001:00/2023>.

247 Jouni Backman ym.: Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:16. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

248 Aluehallintovirastot. Aluehallintovirastojen internetsivut, <https://avi.fi/aluehallintovirastot>. Viitattu 29.8.2023.

Normiohjaus

Liikuntalain (390/2015) mukaan liikunnan aluehallinnon tehtävistä vastaavat aluehallintovirastot. Liikunta-asetuksessa määritellään tarkemmin liikunnan aluehallinnon tehtävistä, joita ovat:

1. **informoida** kuntia ja liikunnan sidosryhmiä sekä järjestää **koulutuksia** liikuntapoliittisista tavoitteista, toimenpiteistä ja resursseista;
2. edistää ja tukea eri väestöryhmien **terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa**;
3. ohjata, tukea ja osin päättää **liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksista**
4. antaa **lausunto OKM:n toimivaltaan kuuluvista liikuntapaikkarakentamisen perustamishankkeiden rahoitussuunnitelmaesityksistä ja perustamiskustannuksiin myönnettävistä avustuksista**;
5. kehittää **eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä** liikunnan edistämisessä
6. **kansainvälinen yhteistyö** sekä
7. **muut ministeriön osoittamat tehtävät.**²⁴⁹

Hallituskaudella 2019–2023 liikuntalakia ja -asetusta päivitettiin. Liikunta-asetuksen päivityksen yhteydessä nostettiin niin sanottua delegointirajaa liikuntapaikkoja koskeissa perustamishankkeissa. Aluehallintovirasto määriteltiin valtionapuviranomaiseksi liikuntapaikkoja koskeissa perustamishankkeissa, joiden arvioidut kokonaiskustannukset ovat enintään 1,2 miljoonaa euroa, kun aiemmin tämä niin kutsuttu delegointiraja oli 700 000 euroa. Jatkossakin 1,2 miljoonaa euroa suuremmissa perustamishankkeissa valtionapuviranomainen on opetus- ja kulttuuriministeriö.

Delegointirajan nostaminen ei aiheuta merkittävää muutosta hankkeiden kohdentumisessa OKM:n ja aluehallintovirastojen välillä. Esimerkiksi vuosina 2018 ja 2019 korkeampi raja (700 000 euroa vs. 1 200 000 euroa) olisi aiheuttanut 12 hankkeen käsittelyn siirtymisen OKM:stä aluehallintovirastoihin. Lähiliikuntapaikat ja kenttähankkeet jäivät käytännössä 1 200 000 euron delegointirajan alle ja siten AVI:en päätösvaltaan.²⁵⁰

Strategiat ja suunnitelmat

Aluehallintovirastojen valtioneuvoston ohjauksen keskeiset asiakirjat ovat **strategia-asiakirja** ja **tulosopimus**, jotka laaditaan hallituksen toimikaudeksi, ja niiden sisältö tarkistetaan tarvittaessa vuosittain.

Aluehallintovirastoille sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille (ELY-keskus) on laadittu yhteinen strategia-asiakirja **Kestävää tulevaisuutta tekemässä – ihmisten ja alueiden parhaaksi** vuosiksi 2020–2023. Strategisina painopisteiksi on valittu muun muassa työllisyysasteen nouseminen 75 prosenttiin, ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutumisen tukeminen sekä osallisuuden lisääntyminen ja syrjäytymisen väheneminen. **Strategiassa ei nouse esille liikunnan tai liikkumisen kysymyksiä tai väestön liian vähäisen liikkumisen haastetta.**²⁵¹

Aluehallintovirastojen ja ohjaavien ministeriöiden välisessä tulosopimuksessa määritellään toiminnan keskeiset tavoitteet, henkilöstö- ja määräraha-kehitykset. Tulosopimus tehdään valtiovarainministeriön (VM) kanssa.²⁵² VM ohjaa tulosopimus-prosessia, mutta opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sen liikunnan vastuualue on ohjaavana ministeriönä mukana laatimassa esimerkiksi tulosopimustavoitteita.

Tulosopimuksen toimintaympäristön kuvauksissa ei ole tunnistettu väestön liian vähäisen liikkumisen haastetta. Sen sijaan aluehallintovirastoja ohjaavissa ja eri ministeriöiden asettamissa vaikuttavuustavoitteissa strategiakaudelle 2020–2023 liikunta kiinnittyy vaikuttavuustavoitteeseen

249 Valtioneuvoston asetus liikunnan edistämisestä 550/2015.

250 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:19.

251 Kestävää tulevaisuutta tekemässä – ihmisten ja alueiden parhaaksi. Aluehallintovirastojen ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten strategia 2020–2023.

252 Suunnittelu ja seuranta. Aluehallintovirastojen internetsivut, <https://avi.fi/tietoa-meista/toimintamme/toimintaperiaatteemme/suunnittelu-ja-seuranta>. Viitattu 29.8.2023.

”Osallisuus lisääntyy ja syrjäytyminen vähenee”. Tavoitteen mittariksi ja tavoitelluksi kehitykseksi on kirjattu, että ”kuntien kirjasto-, liikunta- ja nuorisotoiminnan valtionavustusten alueellinen kattavuus ja kohdentuminen paranevat”.

Resurssiohjaus

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue osoittaa aluehallintoviraston käyttöön **vuosittain liikunnan aluehallinnon toimintaan määrärahat**, joiden käytöstä sovitaan aluehallintoviraston kanssa. Määrärahasta maksetaan myös alueellisten liikuntaneuvostojen toimintamenot. Ministeriö voi asettaa aluehallintovirastolle käyttöön myös muita määrärahoja edelleen avustuksina myönnettäviksi.²⁵³ Vuonna 2021 liikunnan aluehallinnon toimintaan jaettiin yhteensä noin 370 000 euroa²⁵⁴.

Aluehallinnon toimintaan myönnettyissä resursseissa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuosina. Aluehallinnon liikuntatoimissa oli alkuvuodesta 2023 yhteensä 12,8 henkilötyövuotta. Myöskään henkilötyövuosien määrässä ei ole tapahtunut merkittävää kehitystä viime vuosina.

Aluehallintovirastojen liikuntatoimien toiminta

Aluehallintovirastot ovat järjestäneet erilaisia **koulutuksia** kuntien henkilöstöille ja liikunnan parissa toimiville yhteisöille. Koulutuksia on järjestetty yhteistyössä liikunta-alan eri toimijoiden kanssa, kuten liikunnan aluejärjestöjen kanssa. Koulutuksissa on jaettu tietoa liikuntapoliittisista tavoitteista, toimenpiteistä ja erilaisista toiminnan rahoitusmahdollisuuksista.²⁵⁵

Alueellisen liikuntahallinnon toiminnan ytimessä on **valtionavustuspäätösten valmistelu ja tekeminen**. Liikunnan aluehallinnon viranhaltijoiden ajasta vie merkittävän osan liikuntapaikkarakentamiseen liittyvät avustustehtävät.²⁵⁶ Aluehallintovirastot myöntävät valtionavustuksia alle 1,2 miljoonan euron (aiemmin 700 000 euron) liikuntapaikkarakennushankkeisiin. Liikunnan aluehallinnolla on tärkeää asiantuntemusta liikuntapaikkarakentamisesta, jota hyödynnetään myös opetus- ja kulttuuriministeriössä²⁵⁷. Aluehallintovirastojen toimintaan liittyvästä liikuntapaikkarakentamisesta tarkemmin arvioinnin luvussa 3.2. *Liikuntapaikkarakentaminen sekä sen kehittämis- ja tutkimustoiminta*.

Lisäksi aluehallintovirastot myöntävät avustusta hankkeisiin, joilla parannetaan eri väestöryhmien terveyttä ja hyvinvointia liikunnan avulla. Hallituskaudella 2019–2023 terveyttä ja hyvinvointia edistäviä avustuskokonaisuuksia olivat muun muassa liikunnallisen elämäntavan paikalliset kehittämisavustukset, Liikkuva opiskelu -jatkohankkeiden avustukset, lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan avustukset sekä erityisavustus kunnille harrastamisen Suomen mallin toteuttamiseen.

Kunkin aluehallintoviraston toimialueella toimii **alueellinen liikuntaneuvosto**, jonka tehtävänä on muun muassa antaa lausuntoja liikuntapaikkojen perustamishankkeiden rahoitussuunnitelmista ja perustamiskustannuksiin myönnettävistä avustuksista. Alueelliset liikuntaneuvostot ovatkin keskittyneet toiminnassaan hyvin pitkälti rakentamiskysymyksiin²⁵⁸. Maakuntien liitot asettavat alueelliset liikuntaneuvostot neljäksi vuodeksi kerrallaan.²⁵⁹

253 Liikuntalaki 390/2015.

254 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

255 Liikuntatoimi. Aluehallintovirastojen internetsivut, <https://avi.fi/tietoa-meista/tehtavamme/opetus-ja-kulttuuri/liikuntatoimi>. Viitattu 21.8.2023. SEKÄ Jouko Kokkonen ja Teijo Pyykkönen: Liikunnan aluehallinto – hallintohierarkian hiljainen väliporras. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 14. Liikuntatieteellinen Seura ry 2018.

256 Jouko Kokkonen ja Teijo Pyykkönen: Liikunnan aluehallinto – hallintohierarkian hiljainen väliporras. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 14. Liikuntatieteellinen Seura ry 2018.

257 Jouko Kokkonen ja Teijo Pyykkönen: Liikunnan aluehallinto – hallintohierarkian hiljainen väliporras. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 14. Liikuntatieteellinen Seura ry 2018.

258 Jouko Kokkonen ja Teijo Pyykkönen: Liikunnan aluehallinto – hallintohierarkian hiljainen väliporras. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 14. Liikuntatieteellinen Seura ry 2018.

259 Liikuntatoimi. Aluehallintovirastojen internetsivut, <https://avi.fi/tietoa-meista/tehtavamme/opetus-ja-kulttuuri/liikuntatoimi>. Viitattu 21.8.2023.

Aluehallintovirastot myös arvioivat **liikunnan peruspalvelujen alueellista saatavuutta**. Arviointi toteutetaan joka toinen vuosi. Peruspalvelujen arvioinnilla on tarkoitus seurata, valvoa ja arvioida palvelujen yhdenvertaista toteutumista koko maassa ja mahdollisia alueellisia eroja palvelujen saatavuudessa. Arviointien pohjalta aluehallintovirastot tekevät ehdotuksia palvelujen parantamiseksi. Arvioinnin kohteet vaihtelevat eri vuosina. Viimeisimmässä, vuoden 2021 peruspalveluiden arvioinnissa arvioitiin liikunnan osalta käyttömaksu- ja käyttövuoropoliittikan vaikutuksia liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen.²⁶⁰

Lisäksi aluehallintovirastot julkaisevat **valtakunnallista liikuntatoimen uutiskirjettä**, joka sisältää uutisia ja tiedotteita ajankohtaisista liikuntatoimen asioista.²⁶¹

Liikunnan aluehallinnon tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat kunnat ja liikunnan aluejärjestöt, jotka ovat olleet pääosin tyytyväisiä yhteistyön luonteeseen ja sisältöön.²⁶²

Aluehallinnon uudistus

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan Valviran ja aluehallintovirastojen sosiaali- ja terveyspalveluiden valvonta-, lupa- ja ohjaustehtävät sekä muiden valtion aluehallinnon tehtävien uudelleenjärjestelyt selvitetään parlamentaarisen selvitystyön yhteydessä.²⁶³

Hallituskaudella 2019–2023 toteutettiin **valtion aluehallinnon virastorakenteen ja tehtävienjaon selvityshanke (27.8.2021–31.3.2022)**, jonka asettamisesta vastasi valtiovarainministeriö. Hankkeen tavoitteena oli selvittää ja kuvata valtion aluehallinnon virastorakenteen ja tehtävienjaon muutosvaihtoehdot poliittisen päätöksenteon pohjaksi.²⁶⁴

Selvityshankkeen loppuraportin mukaan valtion aluehallinnon rakennetta ja tehtävienjakoa on mahdollista kehittää neljään eri suuntaan: kehittäminen nykyrakenteen pohjalta (suunta 0+), aluehallinnon virastojen koon kasvattaminen ja tehtävien selkeyttäminen (suunta 1), aluehallinnon virastojen yhdistäminen valtakunnallisiksi virastoiksi (suunta 2) sekä tehtävien siirtäminen keskushallinnon hallinnonalakohtaisiin ja/tai monialaiseen virastoon (suunta 3). Selvityshankkeessa nousi esille myös liikunnan aluehallinto ja sen tehtävät.²⁶⁵ **Hallituskaudella 2019–2023 ei linjattu selvityksen pohjalta valtion aluehallinnon uudistuksesta eikä siten myöskään muutoksista liikunnan aluehallintoon.**

3.6. Huippu-urheilu

Opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävänä on edistää suomalaista **kilpa- ja huippu-urheilua** sekä luoda sille menestymisen edellytyksiä. OKM:n liikunnan vastuualue edistää kansainväliseen menestykseen tähtäävää kilpa- ja huippu-urheilua muun muassa urheilija-apurahoilla, kehittämällä valmentautumisolosuhteita, avustamalla urheiluakatemiaita, Suomen Olympiakomiteaa ja sen huippu-urheiluyksikköä, Suomen Paralympiakomiteaa, Huippu-urheilun instituutti KIHUa (ent. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus), Suomen urheilun eettistä keskusta (SUEK ry) sekä myöntämällä tappiontakuita kisoille. Taloudellista voittoa tavoitteleva huippu-urheilu ei kuulu ministeriön avustamisen piiriin, poikkeuksena koronapandemian aika, jolloin valtio tuki myös voittoa tavoittelevia seuroja.²⁶⁶ SUEK:n toimintaa käsitellään urheilun eettisyyttä käsittelevässä luvussa 3.7.

260 Peruspalvelujen arviointi. Aluehallintovirastojen internetsivut, <https://avi.fi/peruspalvelujen-arviointi>. Viitattu 21.8.2023.

261 Liikuntatoimi. Aluehallintovirastojen internetsivut, <https://avi.fi/tietoa-meista/tehtavamme/opetus-ja-kulttuuri/liikuntatoimi>. Viitattu 21.8.2023.

262 Jouko Kokkonen ja Teijo Pyykkönen: Liikunnan aluehallinto – hallintohierarkian hiljainen väliporras. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 14. Liikuntatieteellinen Seura ry 2018.

263 Osallistava ja osaava Suomi P – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Valtioneuvosto 2019.

264 Valtion aluehallinnon virastorakenteen ja tehtävienjaon selvityshanke. Valtiovarainministeriön internetsivut, <https://vm.fi/hanke?tunnus=VM094:00/2021>. Viitattu 29.8.2023.

265 Valtion aluehallinnon virastorakenteen ja tehtävienjaon selvityshankkeen loppuraportti. Valtiovarainministeriön julkaisuja – 2022:36. Valtiovarainministeriö 2022.

266 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

Huippu-urheilun tilanne

Suomalaisten huippu-urheilijoiden määrää voidaan arvioida urheiluakatemiaurheilijoiden, maajoukkueurheilijoiden, eri tukiurheilijoiden ja ammattuurheilijoiden määrän perusteella. **Suomessa on urheiluakatemiaurheilijoita noin 18 500 (2022) ja aikuisten ja nuorten maajoukkueurheilijoita noin 6 500 (2021). Valtion urheilu-apurahaurheilijoita on 238 (2023). Ammattuurheilijoiden määrän arvioidaan lakisääteisen urheilijavakuutuksen määrän perusteella olevan noin 1 200.** Määrä on pysynyt vakiintuneena hallituskauden 2019–2023 aikana vaikkakin pientä lisäystä on tullut.²⁶⁷ **Työsuhteessa olevien valmentajien ja toimitsijoiden määrä on jatkanut nousuaan myös vuosina 2019–2023 nousten noin 2 500 henkilöstä noin 3 500 henkilöön²⁶⁸.** (Taulukko 10.)

Taulukko 10. Tunnuslukuja urheilijoiden ja valmentajien määristä Suomessa²⁶⁹.

	Yhteensä	Miehet	Naiset
Urheiluakatemiaurheilijoita 2022	18 500		
Aikuisten ja nuorten maajoukkueurheilijoita 2021	6 500		
Valtion urheilija-apurahaurheilijoita 2023	238	115 (48 %)	123 (52 %)
HUY:n tukiurheilijat 2022 (kesälajit), 2023 (talvilajit)	182	101 (55 %)	81 (46 %)
Ammattilaisia/päätoimisia HUY:n tukiurheilijoista:*			
- Talvilajit 2023 (n=65)	33 (50,8 %)	22 (53,7 %)	11 (45,8 %)
- Kesälajit 2022 (n=105)	45 (42,9 %)	23 (43,4 %)	22 (42,3 %)
Joukkuelajien ammattuurheilijoita Suomessa 2022	1 262	1 229 (97 %)	33 (3 %)
Valittujen joukkuepelien suomalaiset ammattipelaajat ulkomailla 2022	321	221	100
Työsuhteessa olevia valmentajia (Tilastokeskus 2022)	3 495	2 194 (63 %)	1 301 (37 %)
Suomalaiset joukkuelajien valmentajat ulkomailla 2022	77		

* Urheilija on vastannut Urheilijan pulssin kaksoisurakysymykseen: olen ammattuurheilija/päätoiminen urheilija

Suomalaisten talviolympialaisissa voittamien mitalien määrä on ollut kasvussa vuodesta 2012 lähtien. Kuvattu kehitys kattaa ainoastaan huippu-urheilun muutostyön aikaisen ajanjakson. Talviolympialaisissa maastohiihdosta on saatu eniten mitaleja. Sen sijaan kesäolympialaisissa voitettujen mitalien määrässä on ollut vuodesta 2012 lähtien kisaakohtaista vaihtelua. Tarkasteltaessa menestyksen kehittymistä olympiaadeittain, **edellisistä kesä- ja talviolympialaisista 2021 ja 2022 Suomeen tuli edellisen olympiaadin kisoja (2016 ja 2018) enemmän mitaleja (yht. 10 mitalia vs. 7 mitalia).** (Kuvio 21.)

Myös suomalaisten talviparalympialaisissa voittamien mitalien määrä on ollut kasvussa vuodesta 2012 lähtien, ja kesäparalympialaisissa voitettujen mitalien määrässä on ollut vuodesta 2012 lähtien kisaakohtaista vaihtelua. Vuosina 2021 ja 2022 Suomi saavutti edellistä paralympiaadia enemmän mitaleja (yht. 9 mitalia vs. 6 mitalia). (Kuvio 21.)

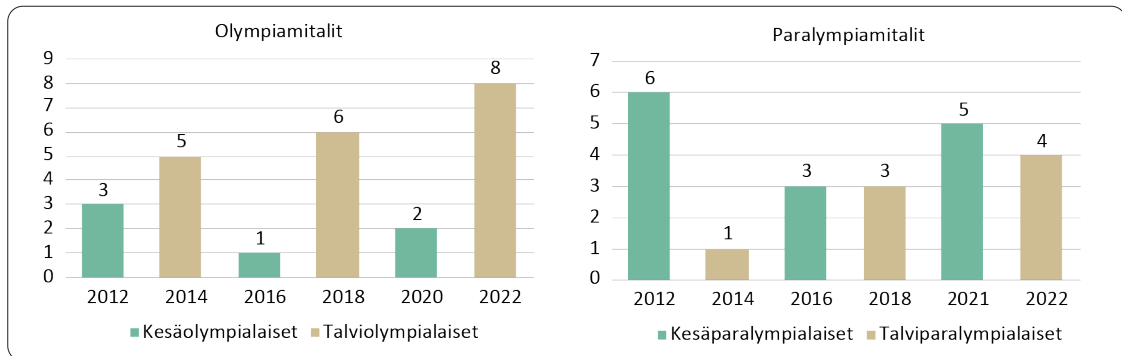
Olympiamitalien keskittyminen lähes vain hiihtoon ja paralympiamitalien keskittyminen pääosin yleisurheiluun kertoo siitä, että suomalainen huippu-urheilujärjestelmä ei ole pystynyt kehittämään muissa lajeissa mitalisteja niin paljon, että se voisi korvata mitalien vähenemisen muissa lajeissa. Muissa olympia- ja paralympialaisten yksilölajeissa on vain muutamia maailmanluokan urheilijoita. Tämä näkyy

267 Lakisääteinen urheilijavakuutus oli 1 178 ammattuurheilijalla vuonna 2021 päättyneellä pelikaudella. Tapaturmavakuutuskeskuksen internetsivut, <https://www.tvk.fi/uutiset-ja-blogit/uutiset/2022/lakisaaiteinen-urheilijavakuutus-oli-1-178-ammattuurheilijalla-vuonna-2021-paattyneella-pelikaudella/>. SEKÄ Jari Lämsä: Urheilija-apurahaseuranta. Huippu-urheilun instituutti KIHU.

268 Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU. Lähteenä: Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto.

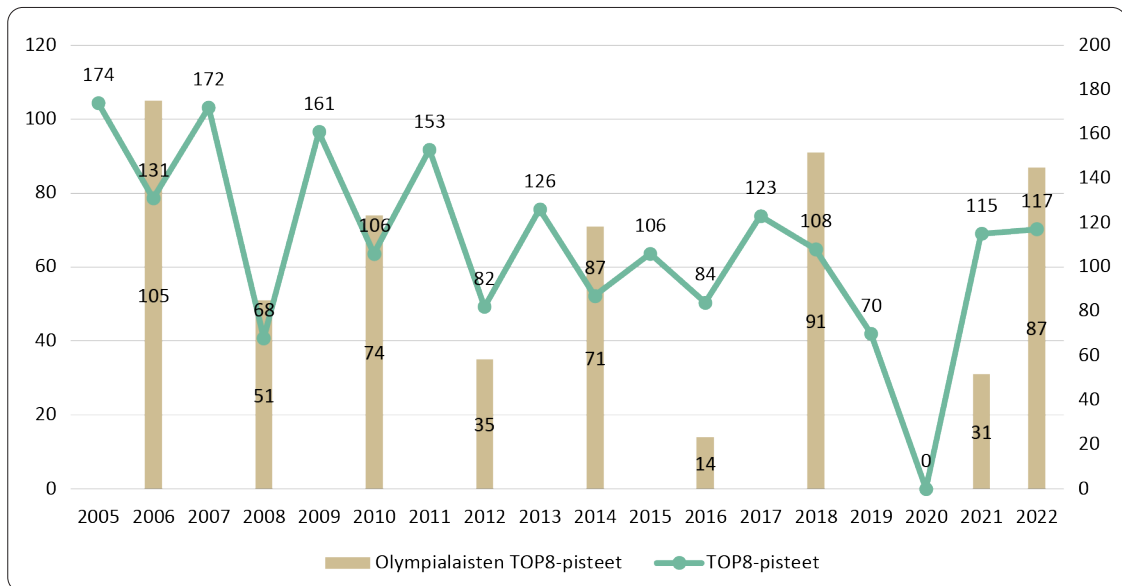
269 Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU.

osaltaan myös olympiakomitean yksilöllistä tukea saavien urheilijoiden vähäisenä määränä²⁷⁰. Paralympiaurheilulla on myös haasteita uusien huippua tavoittelevien urheilijoiden rekrytoinnissa²⁷¹.

Kuvio 21. Suomalaisten urheilijoiden voittamat olympia- ja paralympiamitalit 2012–2022²⁷².

Tarkasteltaessa olympialajien TOP8-pisteitä sekä olympialaisten TOP8-pisteitä ajanjaksolla 2005–2022 voidaan huomata pisteissä pääosin laskeva trendi. Kuitenkin ajanjakson loppupuolella trendi on ollut nouseva²⁷³. (Kuvio 22.) Paralympialajeista vastaavia tietoja ei ole saatavilla. Olympi- ja paralympiamesteyksen lisäksi seurataan myös muiden lajien mitalimäärää²⁷⁴. EM- ja MM-mitalien määrä yhteenlaskettuna on pysynyt vuosina 2016–2022 tasaisesti lähes 300 mitalin määrässä vuosittain²⁷⁵.

Kuvio 22. Olympialajien TOP8-pisteet (OK+MM-kisat) sekä olympialaisten TOP8-pisteet 2005–2022²⁷⁶.

270 Huippu-urheilutuet. Uusittu tehostamistukijärjestelmä. Olympiakomitean internetsivut, <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/valmennuksen-tukijarjestelma/>. Viitattu 29.8.2023

271 Vastuullisuusklänikka lajiliittojen paraurheiluintegraatiosta – paljon onnistumisia, mutta raha ja resurssit hiertävät. Paralympiakomitean internetsivut, <https://www.paralympia.fi/uutinen/9741-vastuullisuusklänikka-lajiliittojen-paraurheiluintegraatiosta-paljon-onnistumisia-mutta-raha-ja-resurssit-hiertaevaet>. Viitattu 20.9.2023.

272 Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU.

273 Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU. Lähteenä käytetty: Vesa Tikander, Kulttuurikeskus TAHTO.

274 Menestysseuranta. Urheilututkimukset-internetsivut, <https://www.urheilututkimukset.fi/web/menestysseuranta/>. Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus TAHTO & Huippu-urheilun instituutti KIHU 2005–2022.

275 Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Suomalaisten urheilijoiden voittamat mitalit 2016–2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU.

276 Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU. Lähteenä käytetty: Vesa Tikander, Kulttuurikeskus TAHTO.

Suomen huippu-urheilumenestystä voidaan seurata myös muilla mittareilla. **World Sport Rankingissa** Suomen sijoitukset ovat olleet nousussa 2010-luvun puolivälistä vuosikymmenen loppuun tultaessa ja säilynyt samoilla sijoilla 2020-luvun alkuvuosina: 44. (2014), 32. (2015), 29. (2016), 27. (2017), 20. (2018), 24. (2019), 22. (2021) ja 24. (2022).²⁷⁷ **Greatest Sporting Nations -rankingissa on ollut myös nousua vuonna 2022 verrattuna aiempaan tasoon. Global Cup -rankingissa Suomen sijoitukset ovat olleet:** 37. (2019), 37. (2020), 45. (2021) ja 29. (2022). Global Cup per capita -rankingissa Suomen sijoitukset ovat olleet: 16. (2019), 21. (2021) ja 8. (2022)²⁷⁸

Menestyksen lisäksi on tärkeää tarkastella urheilijoiden näkemyksiä urheilusta, heidän arjestaan ja yhteiskunnasta. Urheilijakyselyssä 2020 maajoukkueurheilijoista yli 80 % urheilijoista panosti vahvasti (81–100 prosenttisesti) urheiluun. Urheilijoista 37 % koki, että heidän urallaan on kansainvälisen tason saavuttamista häiritseviä tai estäviä tekijöitä. **Yleisimmät tekijät olivat taloudellisen tuen riittämättömyys tai riittämättömät harjoitteluolosuhteet.** Taloudellisen tilanteen osalta vain 13 % urheilijoista koki voivansa edes osittain (60–100 prosenttisesti) elättää itsensä pelkästään urheilusta saatavilla tuloilla kaikkien tulojen laskennallisen keskiarvon ollessa 26 405 euroa. Vastaajista 16 % sai palkkatuloja urheilusta, kun taas muusta kuin urheilemisestä saatu palkka muodosti 61 % urheilijoiden yhteenlasketuista tuloista.²⁷⁹

Arjen toimintaympäristössään urheilijat olivat pääosin tyytyväisiä heidän valmennustiimiinsä kuuluvien henkilöiden toimintaan. Kuitenkin lähes puolet (44 %) urheilijoista oli joskus vakavasti ajatellut urheilun lopettamista. Urheilun jatkamiseen olivat johtaneet muun muassa sisäinen motivaatio; palo urheiluun ja kilpailmiseen. Moni vastaaja oli valmis sietämään vähävaraisuutta ja muita haasteita urheiluun panostamisen vuoksi.²⁸⁰

Normiohjaus

Huippu-urheilun edistäminen sisältyy **Liikuntalain (390/2015)** tavoitteisiin. Lain määritelmässä huippu-urheilulla tarkoitetaan kansallisesti merkittävää sekä kansainväliseen menestykseen tähtäävää tavoitteellista urheilutoimintaa. Huippu-urheilua edistetään tukemalla urheilijoiden valmentautumista sekä kehittämällä valmennusosaamista, kaksoisurapolkuja, huippu-urheilun koordinaatiota, huippu-urheilun tutkimus- ja innovaatiotoimintaa, huippu-urheilun rahoitusta ja kilpailu- ja harjoitteluolosuhteita sekä tukemalla kansainvälisten urheilutapahtumien järjestämistä. Tämä määritelmä tuli voimaan liikuntalain päivityksessä 3.2.2023.

Hallituskauden 2019–2023 aikana tehtiin selvitys erillisen **huippu-urheilulain** tarpeellisuudesta. Ministeri Lauri Tarastin tekemä selvitys valmistui kesäkuussa 2020 johtopäätöksensä, että huippu-urheilulaki ei nykyoloissa ole tarpeellinen eikä tarkoituksenmukainen. Selvitys sisälsi kuitenkin ehdotuksia liikuntalain muuttamiseksi.²⁸¹ Liikuntalakia muutettiin 3.2.2023 selvityksen esityksen mukaisesti sisältäen täsmennykset huippu-urheilun määritelmään ja tavoitteisiin.

Resurssiohjaus

Valtion liikuntamäärärahoista huippu-urheiluun kohdentuvien määrärahojen määrästä on useita laskentatapoja. **Liikunnan määrärahoista suoraan huippu-urheiluun kohdentui vuonna 2021 yhteensä 12,5 miljoonaa euroa (Taulukko 11.). Huippu-urheilun kokonaisrahoitus on todellisuudessa kuitenkin suurempi, sillä huippu-urheilu hyötyy myös liikunnan eri momenteilta myönnettävistä avustuksista.**

277 2014–2022 Final Ranking. World Sport Ranking -internetsivusto, <https://www.worldsportranking.info/>.

278 Global Cup 2019–2023 ja Per Capita Cup 2019, 2021–2022. Greatest Sporting Nation -internetsivusto, <https://greatestsportingnation.com>.

279 Sanna Pusa ym.: Urheilijakysely 2020 – Aikuiset maajoukkueurheilijat. KIHUn julkaisusarja, nro 81. Huippu-urheilun instituutti KIHU 2021.

280 Sanna Pusa ym.: Urheilijakysely 2020 – Aikuiset maajoukkueurheilijat. KIHUn julkaisusarja, nro 81. Huippu-urheilun instituutti KIHU 2021.

281 Selvitys valmistui: huippu-urheilulaki ei ole nykyoloissa tarpeellinen. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 10.6.2020, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/selvitys-valmistui-huippu-urheilulaki-ei-ole-nykyoloissa-tarpeellinen>.

Huippu-urheilun valtionavustukset jakautuvat usealle eri toimijalle. Merkittävin avustuksen (6 milj. €) saaja on Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö. Huippu-urheiluyksikön (HUY) avustuksesta 600 000 euroa on tarkoitettu käytettäväksi paralympiahuippu-urheilutoimintaan sekä paralympia-urheilun kehittämiseen.²⁸²

HUY:lle myönnettiin lisäksi vuoden 2020 lisätalousarviossa miljoonan euron (kolmen vuoden siirtomääräraha) erityisavustus edelleen jaettavaksi lajien tehostamistukijärjestelmiin ja huippu-urheilututkimukseen.²⁸³ Huippu-urheiluyksikön kautta kohdistetaan asiantuntija-apua ja muita resursseja urheilijoiden, valmentajien ja muiden huippu-urheiluverkoston toimijoiden arjen tukemiseksi kolmeen ohjelmaan: huippuvaiheen ohjelma, osaamishjelma ja urheiluakatemiaohjelma.²⁸⁴ **Huippu-urheilun osuus valtion liikuntamäärärahoissa on pysynyt tällä suppealla tavalla tarkasteltuna lähes samalla tasolla (noin 12,5 milj. euroa²⁸⁵) hallituskauden 2019–2023 aikana.**

Taulukko 11. Huippu-urheilun määrärahojen jakautuminen valtion liikuntamäärärahoissa vuonna 2021²⁸⁶.

	Euroa	Osuus valtion liikuntamäärärahoista
Huippu-urheilulle yhteensä	12 465 283	5,7 %
Huippu-urheiluyksikölle	6 000 000	2,8 %
Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuskelle, Urheiluakatemiaoille ja Urheilijoiden ammatinedistämissätiölle	3 950 000	1,8 %
Urheilijoiden apurahoihin	2 246 167	1,0 %
Ylimääräisiin urheilijaeläkkeisiin ja Pro Urheilu-tunnustus-palkinnot	269 116	0,1 %

Huippu-urheiluun kohdistuvia valtionavustuksia voidaan tarkastella myös laajemmin, jolloin mukaan lasketaan muun muassa Olympia- ja Paralympiakomiteoiden yleisavustukset sekä arvokisat ja kisojen tappiontaquit. Näillä voidaan tulkita olevan välillisesti vaikutusta huippu-urheiluun. Huomioitava kuitenkin on, että Olympiakomitean ja Paralympiakomitean tehtäviin kuuluvat myös muitakin tehtäviä kuin huippu-urheilutoiminta, kuten väestön liikkumisen edistäminen.

Näin laajasti tarkastellen huippu-urheilun valtionavut nousivat erityisesti hallituskauden 2019–2023 alussa vuodesta 2019 vuoteen 2021 noin 3,4 miljoonaa euroa. Hallituskauden loppupuolella huippu-urheilun valtionavut laskivat noin miljoonalla eurolla, mutta olivat edelleen korkeammalla tasolla (yhteensä 29,6 miljoonaa euroa) kuin hallituskauden alussa. Näistä laskelmista puuttuvat koronatuot, noin 12 milj. euroa vuosina 2020–2022. (Kuvio 23.)

Huippu-urheilun julkinen rahoitus on siis kasvanut viime vuosina ja se on nyt suunnilleen samalla tasolla kuin muissa Pohjoismaissa. Sen sijaan yritysten investoinnit urheiluun ovat Suomessa huomattavasti pienemmät kuin muissa Pohjoismaissa, vaikka sponsorimarkkinat ovat kasvaneet Suomessa viime vuosina enemmän kuin muissa Pohjoismaissa.²⁸⁷

282 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

283 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

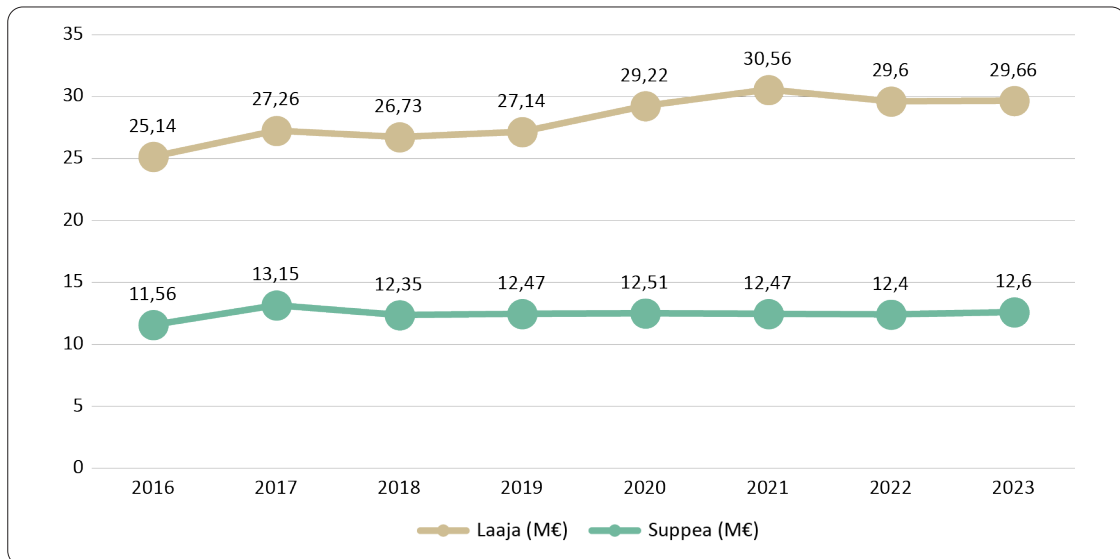
284 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

285 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2019. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2020:32. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. SEKÄ Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2021:49. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

286 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

287 Rasmus K. Storm ja Klaus Nielsen: Huippu-urheilu Suomessa. Kansainvälinen ulkoinen arviointi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:45. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. SEKÄ Jarmo Mäkinen ja Leena Paavolainen: Huippu-urheilun sisäinen arviointi 2020. Suomen Olympiakomitea.

Liikuntapolitiisessa selonteossa (2018) todettiin, että kansainvälisen huippu-urheilumenestyksen varmistamiseksi valtion huippu-urheilurahoitusta tulee lisätä 2020-luvulla erityisesti urheilijan uralle valmistavassa nuoruusvaiheessa, jolloin erilaisten valmentautumis- ja tukitoimien hankkiminen ei ole urheilijalle vielä mahdollista yksityisellä rahoituksella puuttuvien tulosten takia.²⁸⁸ **Hallituskaudella 2019–2023 huippu-urheilun määrärahojen kasvua onkin suunnattu esimerkiksi urheiluakatemioiden ja valmennuskeskusten avustuksiin.**²⁸⁹

Kuvio 23. Huippu-urheilun tuet valtion liikuntabudjetissa (laskelmista puuttuvat koronatuot, noin 12 milj. euroa vuosina 2020–2022). Suppea=Valtion liikuntabudjetin huippu-urheilurivi. Laaja=Suppea + arvioitu HU-osuus lajiliittojen, Olympiakomitean ja Paralympiakomitean yleisavustus + kv. arvokilpailut sekä urheiluoppilaitokset²⁹⁰.

Olympiakomitean koordinoimassa verkostossa toimii **19 urheiluakatemiaa ja yhdeksän valmennuskeskusta**. Urheiluakatemit ovat alueellisia yhteistyöverkostoja, joiden tehtävänä on mahdollistaa huippu-urheilu-uran ja opintojen yhteensovittaminen. Urheiluakatemioiden kautta tuetaan valmentautumisen, opiskelun ja muun elämän integrointia sekä autetaan urheilijaa tarjoamalla laadukasta valmentautumista ja urheilijan elämään liittyviä tukipalveluja.²⁹¹

OKM:n myöntämä tuki Urheiluakatemia- ja valmennuskeskustoimintaan vuonna 2021 oli yhteensä noin 3,9 miljoonaa euroa. Valtionavustus on kasvanut hallituskaudella 2019–2023 lähes kaksi miljoonaa euroa (Taulukko 12.). Avustukset on tarkoitettu urheiluakatemioiden ja valmennuskeskusten valtakunnalliseen koordinointiin ja kehittämiseen. **Urheilijamäärät urheiluakatemioiden kasvatettiin hallituskauden 2019–2023 aikana** (Kuvio 24.). Urheiluakatemiatoiminta koskee myös paraurheilijoita. Tällä hetkellä urheiluakatemioiden virallisina jäseninä noin 70 paraurheilijaa, joista puolet ovat pääkaupunkiseudun urheiluakatemia Urhean jäseniä ja loput ympäri Suomea eri akatemioiden jäseniä.²⁹²

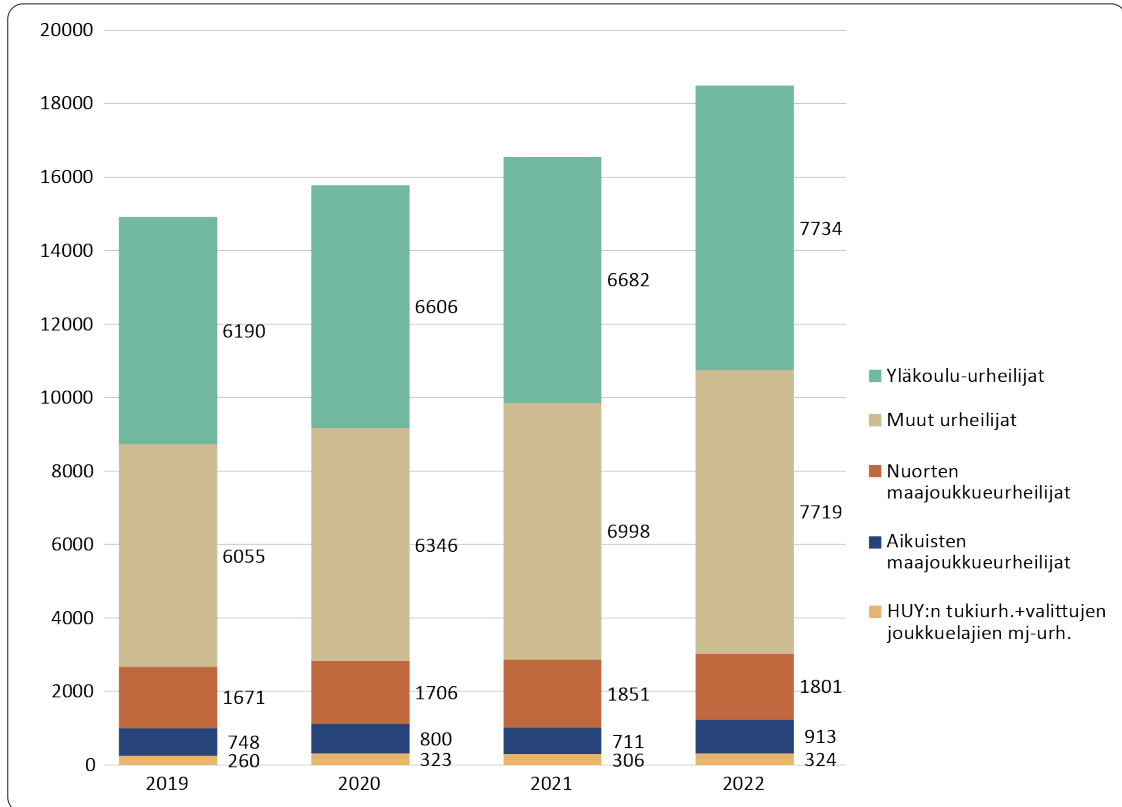
288 Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Valtionneuvosto 2018.

289 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

290 Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU 25.8.2023.

291 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021.

292 Paralympiakomitean internetsivut. <https://www.paralympia.fi/urheilu/urheilijan-polku/urheiluakatemit>. Viitattu 29.8.2023

Kuvio 24. Urheiluakatemioiden urheilijamäärät 2019–2022.

Urheiluakatemoissa on kehitetty ja tarjottu urheilijoille yli lajirajojen eri alojen asiantuntijapalveluja. Liikuntapoliittisen selonteon mukaan valtion huippu-urheilurahoitusta tulee lisätä 2020-luvulla ja suunnata erityisesti urheilijan uralle valmistavaan nuoruusvaiheeseen²⁹³. Asiantuntijatoiminnan edistäminen urheiluakatemoissa ja valmennuskeskuksissa onkin saanut merkittävää valtionavustusta vuodesta 2020 lähtien. **Vuosien 2020–2022 aikana opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) myönsi yhteensä 6,5 miljoonaa euroa avustusta urheiluakatemoille asiantuntijatoiminnan kehittämiseen.** Vastaava tuki jatkui myös vuodelle 2023. KIHUn tekemän arvioinnin tulosten perusteella voidaan todeta, että asiantuntijatoimintaan panostaminen on kehittänyt merkittävästi valtakunnallisten keskusten sisäistä valmennustoimintaa vuosina 2019–2022.²⁹⁴

Huippu-urheilun instituutti KIHU:n (aiemmin Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU) toimintaan on myönnetty vuosina 2017–2021 saman suuruinen 1,7 miljoonan euron valtionavustus²⁹⁵. KIHU:n tehtävänä on vastata suomalaisen urheilun tietopohjaisesta kehittämisestä sekä vastata osaltaan alan soveltavasta tutkimus- ja kehitystyöstä sekä tutkimustiedon välityksestä. Vuosina 2017–2021 KIHU johti ja koordinoi suomalaisen huippu-urheilun Osaamisohjelmaa Suomen Olympiakomitean huippu-urheiluyksikön HUY:n kanssa. Olympiakomitean uudelleen organisoitumisen seurauksena ohjelmat lakkautettiin huippu-urheiluyksiköstä syksyllä 2022. Tämän jälkeen KIHU on jatkanut asiantuntijatoiminnan valtakunnallista koordinaatiota yhteistyössä Olympiakomitean kanssa sekä rakentaa yhteistyössä Jyväskylän yliopiston ja urheilukeskusten kanssa suomalaisen huippu-urheilun TKI-verkostoa. KIHU tuottaa edelleen asiantuntijatoimintaa maajoukkueille ja toimii aktiivisesti kansainvälisissä huippu-urheilun tutkimus- ja asiantuntijaverkostoissa.²⁹⁶

293 Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Valtioneuvosto 2018.

294 Jari Lämsä ym.: Palveluista moniammatillisiksi tiimeiksi – asiantuntijatoiminnan arviointi valtakunnallisissa huippu-urheilukeskuksissa. KIHUn julkaisusarja 84. 2023. Huippu-urheilun instituutti KIHU 2023.

295 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

296 KIHUn strategia 2021–2025.

Valtion liikuntaneuvoston teettämän KIHUn arvioinnin (2021) tuloksina todettiin, että KIHUn rooli huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämistoiminnassa (T&K-toiminta) on keskeinen Suomessa, mutta KIHU:ta odotetaan entistä vahvempaa verkostoitumista huippu-urheilujärjestelmän eri toimijoiden sekä T&K-toimintaa toteuttavien organisaatioiden kanssa. Arvioinnin mukaan KIHUn strateginen asemoituminen on muuttunut merkittävästi tieteellisestä tutkimuslaitoksesta huippu-urheilun palveluorganisaatioksi. KIHUn strategiset fokusalueet ovat muovautuneet KIHUssa työskentelevien asiantuntijoiden osaamisalojen myötä eivätkä päinvastoin.²⁹⁷

Arvioinnin mukaan KIHUn yhteistyölajeihin ja tehtäviin liittyvä osaaminen on hyvällä tasolla. KIHUn osaaminen painottuu erityisesti fyysiseen suorituskäyttöön ja kestävyyslajeihin. KIHU ei arvioinnin aikaan seurannut eikä raportoinut toimintansa tuloksellisuudesta ja vaikutuksista. KIHUn toiminnassa eivät nousseet painopisteinä esille tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden teemat. KIHUn saamaan opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitukseen ei liittynyt tavoiteohjausta tai muuta ohjausprosessia. Määrärahopäätökset oli tehty 2010-luvun puolesta välistä lähtien täsmälleen samansuuruisina ja -sisältöisinä. KIHUn oma varainhankinta oli verrattain vähäistä, ja siinä nähtiin kehitysmahdollisuuksia.²⁹⁸

Arvioinnissa suositeltiin muun muassa huippu-urheilun T&K-strategian laatimista, erilaisten KIHUn ulkopuolisten verkostojen parempaa hyödyntämistä, KIHUn tutkimustiedon välittämiseen liittyvän toiminnan vahvistamista, huomion kiinnittämistä KIHUn henkilöstön työhyvinvointiin, tuloksellisuuden mittareiden kehittämistä, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon periaatteiden toteutumisen vahvistamista osana KIHUn strategiaa ja johtamisjärjestelmää sekä kansainvälisen näkökulman vahvistamista KIHUn toiminnassa. Lisäksi arvioinnissa suositeltiin, että OKM:n ja Olympiakomitean ohjaussuhdetta KIHUun tulee selkeyttää. Erityisesti olisi arvioitava Olympiakomitean rooli KIHUn rahoituspäätöksessä.²⁹⁹

OKM on myöntänyt valtionavustusta myös Urheilijoiden ammattienedistämissätiölle (URA), jolle myönnetty valtionavustus vuonna 2021 oli yhteensä 300 000 euroa. URA:n tehtävänä on tukea sekä aktiivisesti valmentautuvien, että uransa jo päättäneiden urheilijoiden koulutusta apurahoin. URA-säätiön opiskeluapurahan suuruus on 1 500 tai 3 000 euroa koko lukuvuodelle ja sitä sai lukuvuodelle 2020–2021 yhteensä 194 urheilijaa.³⁰⁰

Päätoimisen opiskelun ja tavoitteellisen urheilun yhdistämistä on edesauttanut se, että vuoden 2019 alusta lukien verovapaat apurahat, kuten urheilijoiden saamat apurahat, eivät ole vaikuttaneet opintotukeen. Urheiluakatemoissa opiskelun taloudellisia edellytyksiä edesauttaa myös se, että itsenäisesti asuva alle 18-vuotias opiskelija saa opintorahan perusmäärän, opintolainan valtiontakauksen sekä asuntolaan myönnettävän asumislisän ilman vanhempien tuloihin perustuvaa tarveharkintaa.³⁰¹ Hallituskaudella 2019–2023 aikana ei opintotukeen liittyen tehty muutoksia, jotka olisi kohdentunut urheileviin opiskelijoihin. Yleisesti kuitenkin opintorahan määriin tehdyt indeksitarkistukset ja opiskelijan omien tulojen korotukset edesauttavat päätoimisen opiskelun ja tavoitteellisen urheilun yhdistämistä.³⁰²

OKM jakaa urheilijoille myös vuosittain valtion talousarviosta valmennus- ja harjoitteluapurahoja noin 2,2 miljoonalla eurolla. Apurahojen tarkoitus on turvata urheilijan mahdollisuus täysipainoiseen harjoitteluun ja ne on tarkoitettu urheilijoille, jotka sitoutuvat pitkäjänteiseen ammattimaiseen valmentautumiseen ja joilla on arvioitu olevan menestymismahdollisuuksia tulevissa kansainvälisissä arvokilpailuissa. Valtion apurahat ovat suuruudeltaan 20 000, 10 000 tai 6 000 euroa vuodessa. Vuonna 2021 apuraha myönnettiin 254 urheilijalle. Apurahan saaneista naisia oli 125 ja miehiä 129. Urheilija-apu-

297 Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen (KIHU) arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2021:2. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

298 Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen (KIHU) arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2021:2. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

299 Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen (KIHU) arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2021:2. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

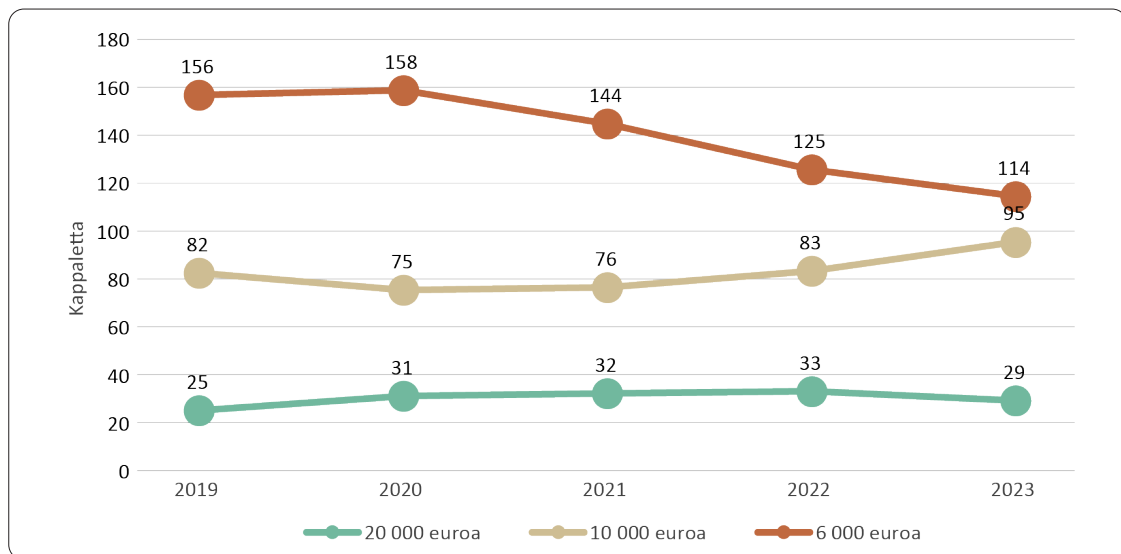
300 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

301 Opintotukilaki 65/1994.

302 Tiedonanto. Neuvotteleva virkamies Virpi Hiltunen, opetus- ja kulttuuriministeriö 21.8.2023.

rahojen ohella ministeriö myöntää avustuksia Olympiakomitealle apurahan saaneiden urheilijoiden henkilökohtaisten valmentajien tukemiseen (vuonna 2021 yht. 154 500 €).³⁰³ Vuonna 2023 apurahaurheilijoiden määrä oli 238³⁰⁴.

Näyttäisi siltä, että apurahan saajien lukumäärä sekä myönnettävien avustusten euromäärä hallituskaudella 2019–2023 on pysynyt vakaana (Kuvio 25.). Pienimmän, nuorille kohdennetun 6 000 euron apurahan saajien määrä on vähentynyt hallituskaudella 2019–2023. Tätä selittänee osaltaan joukkuelajien urheilijoiden parantunut menestys. Apurahaa myönnettäessä on otettu huomioon urheilijan tulos- ja menestyskehitys suhteessa lajin kansainväliseen tasoon ja kehitykseen sekä sen lisäksi menestys kansainvälisissä arvokisoissa³⁰⁵. Apurahan myöntämisen kriteereistä käydään vuosittain vilkasta keskustelua julkisuudessa. **Tarkastelua ja linjauksia apurahan myöntökriteereihin on myös tehty säännöllisin välein.**

Kuvio 25. Urheilijoiden lukumäärä valtion urheilija-apurahojen eri luokissa 2019–2023³⁰⁶.

Valtio on vuodesta 2015 lähtien myöntänyt ylimääräistä **urheilijaeläkettä**, joka voidaan myöntää 60-vuotta täyttäneelle urheilijalle (alle 60-vuotiaat voivat vedota työkyvyttömyyteen), joka asuu tai on asunut pysyvästi Suomessa. Eläke on tarkoitettu tunnustukseksi Olympiakisoissa saadusta kultamitalista. Myös Paralympiakisojen kultamitalin saavuttanut urheilija voi hakea eläkettä. Erityisestä syystä eläke voidaan myöntää myös merkittävästä kansainvälisestä urheilu-urasta.³⁰⁷

Eläkettä myönnettäessä otetaan huomioon hakijan toimeentulomahdollisuudet. Eläke voidaan myöntää täytenä eläkkeenä vain, jos hakijan verotuksessa vahvistetut eläke- ja muut pysyvät tulot kansaneläketuloa lukuun ottamatta jäävät alle urheilijaeläkkeen määrän. **Vuonna 2021 urheilijaeläkettä maksettiin yhteensä 262 116 euroa. Täysimääräistä urheilijaeläkettä (1 383,20 €/kk) maksettiin viidelle urheilijalle ja osaeläkettä (691,60 €/kk) 21 urheilijalle.** Vuonna 2023 täysi eläke oli 1 510,95 euroa/kk ja osaeläke 755,47 euroa/kk. Eläkkeen määrän vahvistaa eduskunta vuosittain talousarvion hyväksymisen yhteydessä. Eläkkeen maksaa eläkevakuuttaja Keva.³⁰⁸

303 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

304 Jari Lämsä: Urheilija-apurahaseuranta. Huippu-urheilun instituutti KIHU 25.8.2023.

305 Urheilijoiden valmennus- ja harjoitteluapurahat. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/urheilijoiden-valmennus-ja-harjoitteluapurahat>. Viitattu 31.8.2023

306 Jari Lämsä: Urheilija-apurahaseuranta. Huippu-urheilun instituutti KIHU.

307 Valtion ylimääräinen urheilijaeläke. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/valtion-ylimaarainen-urheilijaelake>. Viitattu 31.8.2023.

308 Valtion ylimääräinen urheilijaeläke. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/valtion-ylimaarainen-urheilijaelake>. Viitattu 31.8.2023 SEKÄ Laki ylimääräisistä urheilijaeläkkeistä (1419/2014).

Kansainvälisten arvokisojen järjestäminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee **kansainvälisten arvokisojen järjestämistä**. Näkyvänä osana kansainvälistä huippu-urheilua ovat eri lajien arvokisat sekä lajien Maailman Cup- ja Euro Cup-tapahtumat. Arvokisojen järjestäminen edellyttää muun muassa kansainväliset kriteerit täyttäviä suorituspaikkoja, joiden rakentamista ja korjaamista ministeriö voi tukea. Opetus- ja kulttuuriministeriö on viime vuosina suunnannut taloudellista tukea jälkikäteen maksettavista tappiontakuisista tapahtuman toteuttamisen tukemiseen. Tällä on haluttu tukea itse tapahtuman valmisteluja sekä niiden onnistumista.³⁰⁹

Vuosina 2020 ja 2021 OKM avustus on ollut noin 1,6 milj. euroa vuosittain. Vuonna 2022 tuen määrä oli kaksi miljoonaa euroa, jonka lisäksi myönnettiin koronatukea tapahtumien siirrosta tai niiden peruuttamisesta aiheutuneisiin kustannuksiin 385 000 euroa³¹⁰.

OKM avasi vuonna 2022 haun erityisavustukselle **liikunnan ja urheilun arvokisojen ja suur tapahtumien tukemiseen**. Avustus on tarkoitettu liikunnan ja urheilun kansainvälisten suur tapahtumien ja arvokisojen järjestäjille. Avustettavat arvokisat ovat nuorten tai aikuisten EM- tai MM-kisoja sekä vakiintuneita lajien MM-sarja-, maailman cup- tai vastaavia osakilpailuja tai monilajisia Masters-kisoja.³¹¹

Opetus- ja kulttuuriministeriö on yhdessä tapahtumakaupunkien kanssa tiivistänyt yhteistyötä arvokisojen suunnittelussa ja toteutuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti yhdessä **Urheilun kansainväliset suur tapahtumat Suomessa -hankkeen** kanssa tutkimuksen, jossa tarkasteltiin kahdeksaa vuosina 2022–2023 Suomessa järjestettyä kansainvälistä urheilun suur tapahtumaa ja niiden vaikuttavuutta.³¹² OKM:n johdolla tehtiin pilottina myös ennakoarviointi koripallon vuoden 2025 EM-kisojen lohkovaiheen vaikuttavuudesta sekä selvitettiin kansainvälisten tapahtumien hakuvaiheen haasteita. Tavoitteena oli tarkastella tapahtumien taloudellista vaikuttavuutta järjestävään kaupunkiin. Tutkimusten tavoitteena on yhtenäistää tapahtumissa tehtävää taloudellisen vaikuttavuuden tutkimusta, jotta niitä voidaan vertailla keskenään ja näin saada tapahtumavieraiden keskiarvokulutuksesta luotettavia ja vertailukelpoisia lukuja. Tutkimusta on laajennettu vuonna 2023 kattamaan myös sosiaalisen ja kestävä kehityksen vaikuttavuuden osa-alueita.³¹³

Huippu-urheilun ulkoinen arviointi

Suomalaisen huippu-urheilun tilaa on arvioitu säännöllisin väliajoin. **Opetus- ja kulttuuriministeriön tilaama edellinen arvioinnin kokonaisuus julkaistiin vuonna 2022.** Huippu-urheilun ulkoinen arviointi 2022 kattaa seuraavat julkaisut:

1. Suomalainen huippu-urheilu tarvitsee luottamusta: Huippu-urheilun arviointiryhmän loppuraportti³¹⁴
2. Huippu-urheilu ja menestyksen mittarit suomalaisten lajiliittojen strategioissa³¹⁵
3. Katsaus urheilun muutosprosessin tavoitteisiin ja nykytilaan johtamisen, hallinnon ja rakenteiden näkökulmasta³¹⁶

309 Huippu-urheilu. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, www.okm.fi/huippu-urheilu. Viitattu 26.9.2023. SEKÄ Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

310 Tiedonanto. Erityisasiantuntija Hannu Tolonen, opetus- ja kulttuuriministeriö 31.8.2023.

311 Liikunnan ja urheilun suur tapahtumat. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/liikunnan-ja-urheilun-suurtapahtumat>. Viitattu 31.8.2023.

312 Aila Ahonen ym.: Economic values of (major) international sport events. Peer learning activity. PowerPoint-esitys, Tampere 17.1.2023. Jyväskylän ammattikorkeakoulu JAMK.

313 Tiedonanto. Erityisasiantuntija Hannu Tolonen, opetus- ja kulttuuriministeriö 31.8.2023.

314 Karl-Erik Michelsen ym.: Suomalainen huippu-urheilu tarvitsee luottamusta. Huippu-urheilun arviointiryhmän loppuraportti. 2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:25. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

315 Kalle Rantala: Huippu-urheilu ja menestyksen mittarit suomalaisten lajiliittojen strategioissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:26. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

316 Kati Lehtonen: Katsaus urheilun muutosprosessin tavoitteisiin ja nykytilaan johtamisen, hallinnon ja rakenteiden näkökulmasta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:27. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

4. Huippu-urheilu osana suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria³¹⁷ sekä
5. Huippu-urheilu Suomessa: Kansainvälinen ulkoinen arviointi³¹⁸.

Kotimaisen huippu-urheilun arviointiryhmän loppuraportissa 2022 analysoitiin huippu-urheilua ohjaavaa järjestelmää, resursseja, yhteiskunnallista merkitystä ja toimintakulttuuria. Lisäksi tarkasteltiin lajiliittoja ja niiden toimintaa ohjaavia strategioita. Strategioissa suurimmat lajiliitot nostavat huippu-urheilun toimintansa keskiöön, mutta pienemmissä lajeissa huippu-urheilu jää sivurooliin. Arvioinnin tutkijaryhmä toteaa huippu-urheilulla olevan edelleen vahva asema suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta huippu-urheilu ei pysty kaikilta osin vastaamaan sille asetettuihin yhteiskunnallisiin odotuksiin. Arviointiryhmän mielestä olisi tärkeä keskustella ja kehittää suomalaisen huippu-urheilujärjestelmän luottamusta, joustavuutta ja yhteistyökykyä, sekä huippu-urheilua tukevan järjestelmän uudistamista siten, että johtaminen, toimintakulttuuri ja resurssit tukevat ja vahvistavat verkostomaista järjestelmää.³¹⁹

Katsauksessa urheilun muutos-prosessin tavoitteisiin ja nykytilaan johtamisen, hallinnon ja rakenteiden näkökulmasta arviointiin huippu-urheilun ohjausmekanismeja ja rakennetta. Katsauksen mukaan molemmat kaipaavat selkiyttämistä. Katsauksen mukaan urheilujärjestelmä ei painota laajojen massojen osallistamista, eikä myöskään satsaa merkittävästi menestyksenkään tavoitteluun, jonka uskottaisiin tuottavan liikuntamotivaatiota kansalaisille. Järjestelmästä ei ole katsauksen mukaan löydettävissä toimintaa ohjaavaa ja kannattelevaa yhteistä eetosta. Huippu-urheilun johtamisen tavat huippu-urheiluyksiköissä perustuvat enemmän hierarkiaan ja muodolliseen valtaan kuin yhteistyötä painottaviin johtamiskäytänteisiin. Katsauksen suositukseksi on, että järjestelmän toimijat tarkastelevat yhdessä, että voisiko valtiojohtoisempi huippu-urheilujärjestelmä olla soveltuvampi ja legitimiimpi suhteessa käytössä oleviin järjestelmän ohjauskeinoihin. Arvioinnin suosituksiin ei sisällynyt huippu-urheilun valtion rahoituksen merkittävää lisäämistä, mutta joitakin rahoituksen uudelleen kohdentamisia.³²⁰

Huippu-urheilun arvioinnin kokonaisuuden osana julkaistiin myös **kansainvälinen huippu-urheilun ulkoinen arviointi**, jossa tarkasteltiin suomalaisen huippu-urheilumenestyksen heikentymisen syitä. **Arvioinnin mukaan syitä ei voida hakea julkisen rahoituksen määrästä, sillä huippu-urheilun julkinen rahoitus Suomessa on kasvanut viime vuosina ja on nyt suunnilleen muiden Pohjoismaiden tasolla.** Myöskään harjoitteluluolosuhteista ei syitä voida etsiä, sillä arvioinnin mukaan huippu-urheilijoiden harjoitteluluolosuhteet ovat Suomessa erinomaiset. Vaikka julkinen rahoitus todettiin olevan hyvällä tasolla, **ongelmana nähtiin resurssien kokonaismäärä, jossa Suomi jää merkittävästi muiden pohjoismaiden taakse.** Julkisen rahoituksen kasvu ei ole pystynyt paikkaamaan kokonaisrahoituksen vähyttä yksityisillä markkinoilla. **Suomen huippu-urheilun taso on laskenut jyrkästi viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana, koskien olympia- ja paralympialajeja.**³²¹

Sponsorimarkkinoiden koko, mukaan lukien kulttuuri ja sosiaaliset kohteet, oli Sponsor Insightin (2019) selvityksen mukaan Ruotsissa 729 miljoonaa euroa, Norjassa 532 miljoonaa euroa ja Suomessa 262 miljoonaa euroa vuonna 2019. Summista suoraan urheiluun kohdentui Ruotsissa 70 % (510 miljoonaa euroa) ja Norjassa 71 % (377 miljoonaa euroa), kun Suomessa osuus oli 62 % (162 miljoonaa euroa).³²²

317 Markku Jokisipilä: Huippu-urheilu osana suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:28. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

318 Rasmus K. Storm ja Klaus Nielsen: Huippu-urheilu Suomessa: Kansainvälinen ulkoinen arviointi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:45. Opetus- ja kulttuuriministeriö: 2022.

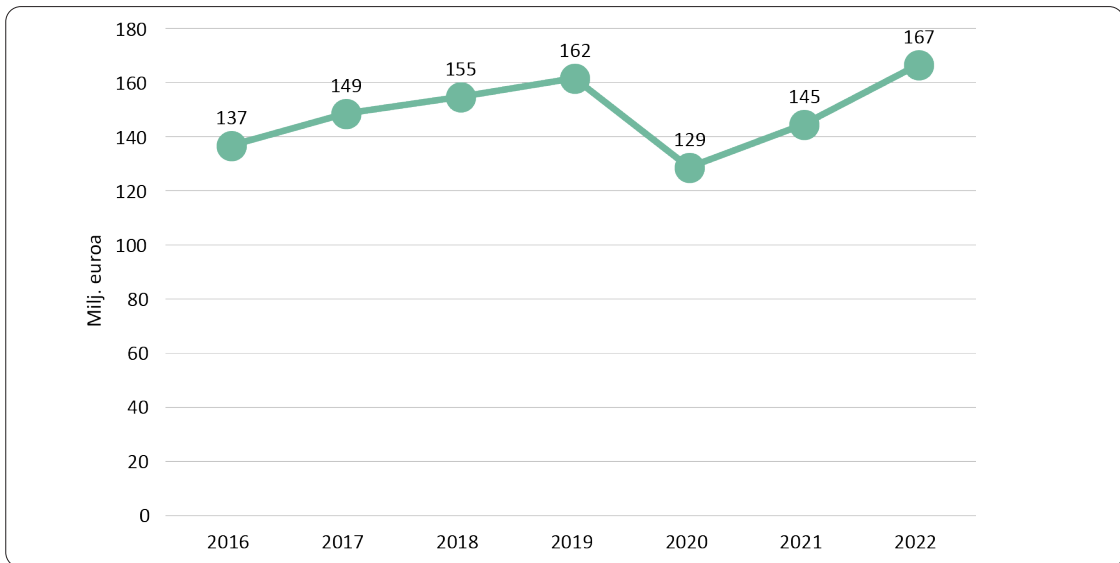
319 Karl-Erik Michelsen ym.: Suomalainen huippu-urheilu tarvitsee luottamusta. Huippu-urheilun arviointiryhmän loppuraportti. 2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:25. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

320 Kati Lehtonen: Katsaus urheilun muutosprosessin tavoitteisiin ja nykytilaan johtamisen, hallinnon ja rakenteiden näkökulmasta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:27. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

321 Rasmus K. Storm ja Klaus Nielsen: Huippu-urheilu Suomessa: Kansainvälinen ulkoinen arviointi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:45. Opetus- ja kulttuuriministeriö: 2022.

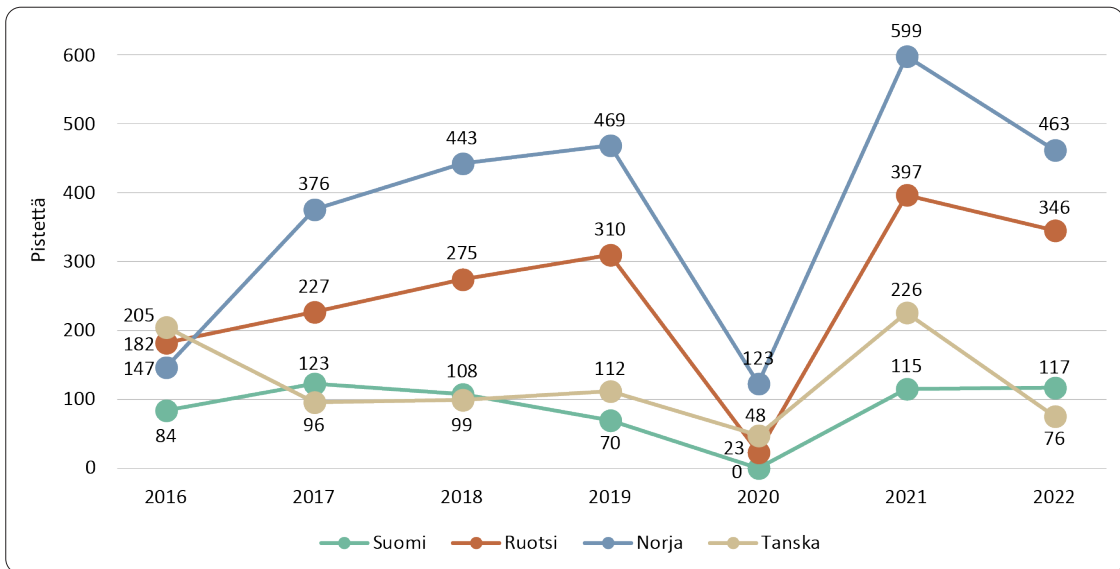
322 Rasmus K. Storm ja Klaus Nielsen: Huippu-urheilu Suomessa: Kansainvälinen ulkoinen arviointi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:45. Opetus- ja kulttuuriministeriö: 2022.

Suomalainen huippu-urheilu saa siis huomattavasti vähemmän yksityistä tukea verrattuna pohjoismaihin. Yksityisen tuen määrä Suomessa urheilun sponsorimarkkinoilla oli vuonna 2022 yhteensä 167 miljoonaa euroa³²³. **Urheilun sponsorimarkkinoiden rahoitus tippui koronapandemian myötä, mutta näyttää palautuneen edeltävälle tasolle vuonna 2022** (Kuvio 26.).

Kuvio 26. Urheilun sponsorimarkkinat 2016–2022³²⁴.

Arvioinnin mukaan Suomen huippu-urheilujärjestelmää koskevat asianmukaiset kansainvälisen kilpailukyvyyn mittarit osoittavat, että Suomi on tällä hetkellä huomattavasti muita Pohjoismaita alemmalla tasolla (Kuvio 27.). Laskun ei nähty johtuvan siitä, etteikö järjestelmää olisi pyritty selvittämään ja parantamaan. Selvitysten perusteella tehdyillä uudistuksilla ei ole toistaiseksi saatu aikaan merkittäviä parannuksia.

Kuvio 27. Pohjoismaiden vertailu: Olympialajien TOP 8 pisteet Olympia- ja MM-kisat³²⁵.

323 Tiedonanto. Johtava asiantuntija Jari Lämsä, Huippu-urheilun instituutti KIHU. 25.8.2023.

324 Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU 25.8.2023. Lähteenä käytetty Sponsor Insightin tilastoja.

325 Jari Lämsä: Huippu-urheilun tila Suomessa 2023. Julkaisematon PowerPoint-esitys. Huippu-urheilun instituutti KIHU. Lähteenä käytetty: Vesa Tikander, Kulttuurikeskus TAHTO.

Työryhmät

Hallituskaudella 2019–2023 pohdittiin urheilijoiden sosiaaliturvan kehittämistä Liikuntapolitiikan koordinaatioelimen (LIPOKO) alaisessa **Urheilijoiden toimeentuloturvan ja koulutuksen -alatyöryhmässä** syksystä 2022 alkaen. Alatyöryhmässä päätettiin urheilijoiden työttömyysvakuutuksen ja ansioturvan selvittämisestä, josta vastasi STM.³²⁶ Urheilijoiden sosioekonominen asema otetaan sosiaali- ja terveysministeriössä tarkasteluun sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen yhteydessä ja uudistusta valmistelevalle parlamentaarisen työryhmän toimikausi päättyy 2027³²⁷. Urheilijoiden sosiaaliturvaa on käsitelty laajemmin liikuntaneuvoston sosiaali- ja terveysministeriötä koskevassa arvioinnissa (valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:15).

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö asettivat elokuussa 2022 **työryhmän laattimaan ehdotuksen suurtaapahtumastrategiaksi**. Suurtaapahtumastrategia 2023–2033 - Elävä ja kansainvälisesti kiinnostava suurtaapahtumien Suomi julkistettiin maaliskuussa 2023. Strategia koskettaa kaikenlaisia tapahtumia aina taide-, kulttuuri-, viihdetapahtumista ja näyttelyistä urheilu- ja liikuntatapahtumiin. Strategiassa annettiin myös konkreettisia toimenpide-esityksiä.³²⁸ Suurtaapahtumastrategiaa on käsitelty laajemmin liikuntaneuvoston työ- ja elinkeinoministeriötä koskevassa arvioinnissa (valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:11).

Muuta

Urheilijoiden toimeentulon kannalta keskeistä on myös urheilijoiden mahdollisuus urheilutulon jaksottamiseen. Urheilijan on mahdollisuus siirtää verovuoden aikana urheilemisesta saamia tuloja (urheilutulo) valtiovarainministeriön nimeämän säätiön yhteydessä olevaan valtakunnalliseen valmennusrahoon tai urheilijarahastoon. Urheilutuloja jaksottamalla osa urheilijan ansiotuloista verotetaan vasta niitä nostettaessa urheilu-uran päättymisen jälkeen. Ansiotulokertymän ja niistä maksettavan veron jakaminen useammalle verovuodelle minimoi urheilijan maksamia veroja.

Rahastointijärjestelmän sääntöihin ja niiden joustavuuteen liittyy kehitettävää urheilijoiden ja urheilun näkökulmasta. Esimerkiksi urheilija saa omasta rahastostaan kuitattua kokonaisuudessaan kulkukorvauksina muun muassa lajiin liittyvät urheiluvälineet, mutta mikäli esimerkiksi hiihtäjä tarvitsee harjoittelunsa monipuolistamiseksi maastopyörää tai juoksumattoa, nämä kuuluvat osittain hyväksyttäviin kuluihin ja näistä hankinnoista saa kulkukorvauksilla katettua vain puolet. Perusteena tälle linjaukselle on, että hankintoja voi käyttää myös yksityiselämässä.³²⁹ Lisäksi urheilijalla on 15 vuoden määräajan takia käytännössä varojen käyttöpakko 15 vuodessa riippumatta siitä, tarvitseeko urheilija varoja vai ei. Varat on myös pääsääntöisesti nostettava tasasuuruissa erissä, mikä ei myöskään lisää niiden joustavaa käyttöä erilaisissa elämäntilanteissa.³³⁰ Urheilutulojen jaksottamisesta tarkemmin valtion liikuntaneuvoston toteuttamasta valtiovarainministeriön arvioinnista (valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:12).

Hallituskaudella 2019–2023 urheilijoiden järjestäytyminen on ollut muutoksessa. Kotimaiset itsenäiset pelaaja- ja urheilijayhdistykset perustivat vuonna 2023 yhteisen järjestön **Suomen urheilijat ry:n**³³¹ edustamaan urheilijoiden ääntä. Yhdistyksen tavoitteena on edistää urheilijoiden asemaa ja arvostusta yhteiskunnassa. Yhdistyksen pääasiallisena toimenpiteenä on toimia alustana urheilijoiden ja urheilijayhdistysten tiedon jakamiselle, yhteiselle oppimiselle ja koulutukselle sekä tuoda vahvempaa urheilijoiden näkökulmaa yhteiskunnalliseen keskusteluun urheilullisten, yhteiskunnallisten, sosiaalisten, taloudellisten ja koulutuksellisten etujen ajamiseksi ja esimerkiksi urheilun eettisiin kysymyksiin liittyen.

326 Liikuntapolitiittisen koordinaatioelimen (LIPOKO) alatyöryhmän Urheilijan toimeentuloturva ja koulutus ehdotukset jatkotoimenpiteiksi 13.2.2023. Valtioneuvoston internetsivut, <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OKM030:00/2020>.

327 Tiedonanto. Hannu Tolonen, OKM. Sähköpostivastaus. Viitattu 21.9.2023.

328 Suurtaapahtumastrategia 2023–2033. Elävä ja kansainvälisesti kiinnostava suurtaapahtumien Suomi. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:22. Valtioneuvosto 2023.

329 Ihmetteletkö urheilijoiden verotietoja? Näin toimii ammattiurheilun mahdollistava järjestelmä, jossa on maailmanmestarin mukaan karkeitä epäkohtia. Ylen uutinen, päivitetty 10.11.2021.

330 Marinin hallitus vesitti lakimuutosesityksen – urheiluväki pettyi pahasti. Iltalehti 2.12.2020.

331 Suomen urheilijat ry internet sivut. <https://suomenurheilijat.fi/associations/> Viitattu 29.8.2023

3.7. Liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä kestävä kehitys

Yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo sekä kestävä kehitys ovat opetus- ja kulttuuriministeriön toiminnan lähtökohtia. Yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja kestävää kehitystä edistetään opetus- ja kulttuuriministeriössä kaksoisstrategialla, jolla tarkoitetaan teemoihin kohdennettuja erillistoimia sekä valtavirtaistamalla tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä kestävä kehitys kaikkeen muuhun liikunnan edistämisen toimintaan.

Yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja kestävä kehityksen tilanne liikunnassa ja urheilussa

Suomalaisessa liikuntakulttuurissa on tapahtunut edistystä viime vuosina liikunnan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämässä. Edelleen liikuntakulttuuriin liittyy kuitenkin myös paljon kehitettävää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Kehittämistarpeet näkyvät esimerkiksi siinä, että monet vähemmistöryhmät ovat aliedustettuina liikunnan ja urheilun harrastamisessa ja päätöksenteossa sekä harrastavat muuta väestöä vähemmän liikuntaa.

Suomessa on arviolta noin 700 000–750 000 ihmistä, jotka kokevat fyysisiä (näkeminen, kuuleminen, liikkuminen) tai kognitiivisia toimintarajoitteita.³³² Toimintarajoitteita kokevat ihmiset liikkuvat muuta väestöä vähemmän. Esimerkiksi vuonna 2022 toimintarajoitteita kokevissa lapsissa ja nuorissa (11–15-vuotiaat) oli päivittäin vähintään tunnin liikkuvia 9 % vähemmän verrattuna lapsiin ja nuoriin, joilla ei ollut toimintarajoitetta (23% vs. 32%). Toiseksi toimintarajoitteisten lasten ja nuorten keskuudessa oli 12 % enemmän vähän liikkuvia (0–2 päivänä viikossa vähintään tunnin liikkuvia) kuin lapsissa ja nuorissa, joilla ei ollut toimintarajoitteita. Toimintarajoitteisista lapsista ja nuorista myöskään yhtä suuri osuus ei näytä osallistuvan aktiivisesti ja säännöllisesti urheiluseuratoimintaan, kuin toimintarajoitteita kokemattomista lapsista ja nuorista.³³³

Ruotsinkielisiä on Suomessa noin 5,2 % väestöstä eli noin 287 000 ihmistä (2019).³³⁴ Ruotsinkielisten liikunta-aktiivisuudesta koottu tutkimustieto koostuu lähinnä lasten ja nuorten liikunnasta. Ruotsinkielisistä lapsista ja nuorista 74 % saavutti kansainvälisen rasittavan liikunnan suosituksen (vähintään kolmena päivänä viikossa), kun suomenkielisistä lapsista ja nuorista suosituksen saavutti 62 %. LIITU-raportit ovat osoittaneet, että liikuntakäyttäytymisessä on eroavaisuuksia suomen- ja ruotsinkielisten lasten ja nuorten välillä. Seuraharrastaminen vaikuttaa vähentyneen aiempiin vuosiin verrattuna molemmissa kieliryhmissä, mutta erityisesti ruotsinkielisillä.³³⁵ Liikuntapaikkojen osalta erot suomen- ja ruotsinkielisten palveluiden saamien kieliarvosanojen välillä ovat kasvaneet. Tämän nähdään johtuvan siitä, että suomenkielisten palveluiden kieliarvosana on hieman noussut, kun taas ruotsinkielisten palveluiden arvosanat ovat hieman laskeneet.³³⁶

Ulkomaalaistaustaisten tai maahanmuuttajataustaisten (vanhemmat syntyneet ulkomailla) määrä Suomessa oli Tilastokeskuksen syntyperä-luokituksen mukaan noin 508 000 eli noin 9,1 % väestöstä vuonna 2022.³³⁷ Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen väestöryhmä, joiden välillä on kulttuuri-eroja esimerkiksi suhtautumisessa liikuntaan ja liikunnan harrastamiseen. Maahanmuuttajien liikunnan harrastamisesta ei ole kattavaa tutkimustietoa. Yleisesti ottaen nähdään, että monet maahanmuutta-

332 Saku Rikala: Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä -selvityksen taustamateriaali. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2018:4. Valtion liikuntaneuvosto 2018.

333 Kwok Ng.: Toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen. Teoksessa Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

334 Väestö. Tilastokeskuksen internetsivut, https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html. Viitattu 18.11.2020.

335 Henna Launistola ym.: Suomen- ja ruotsinkielisten erot liikuntakäyttäytymisessä. Teoksessa Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

336 Kielibarometri 2020. Oikeusministeriön julkaisu 2021:2. Oikeusministeriö 2021.

337 Ulkomaalaistaustaiset. Tilastokeskuksen internetsivut, https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat_vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html. Viitattu 11.9.2023.

jaryhmät eivät ole liikunnallisesti yhtä aktiivisia kuin kantaväestö ja maahanmuuttajanuoret liikkuvat enemmän kuin keski-ikäiset ja ikääntyneet maahanmuuttajat, miehet enemmän kuin naiset.³³⁸

Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien liikkumisesta ja liikunnan harrastamisesta ei ole Suomessa kattavaa tutkimustietoa. Tutkimuksissa on kuitenkin saatu viitteitä, että seksuaalivähemmistöillä voi olla muita enemmän vaikeuksia liikunnan harrastamisessa³³⁹.

Väestön liikunta-aktiivisuutta sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden osalta on käsitelty myös tämän arvioinnin luvussa 3.1. *Liikunnallisen elämäntavan edistäminen.*

Tasa-arvon tilaa kuvaavan All in – Towards gender balance in sport –tiedonkeruun mukaan Suomi sijoittui kärkijoukkoihin 18 eurooppalaisen maan joukossa yhteiskunnan liikuntatoiminnan tasa-arvoa kuvaavassa selvityksessä. Suomessa riittää kuitenkin parannettavaa urheilun tasa-arvossa ja etenkin johtamisessa: Suomessa olympiaurheilun lajiliitoista naisia oli puheenjohtajista 14 %, toiminnanjohtajista 31 %, hallituksen jäsenistä 29 %, eliittitason valmentajista 21 % ja jäsenistä 33 %. Lajiliitoista ilmoitti tehneensä toimia tasa-arvoisessa päätöksenteossa (79 %), valmentamisessa (54 %), tyttöjen ja naisten osallisuuden kasvattamisessa (79 %), naiseliittuurheilun edellytysten tukemisessa (68 %) ja sukupuolistuneen väkivallan (55 %) osalta. Sukupuolten tasa-arvon toimintasuunnitelmassaan mainitsi 82 % lajiliitoista ja 68 % kertoi liitolla olevan kirjallinen suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Ongelmallisena nähtiin kohdistettujen tasa-arvotoimien puute: esimerkiksi kiintiöitä ilmoitti toteuttaneensa vain 11 % ja sukupuolten valtavirtaistamisen strategiaa vain 32 % lajiliitoista.³⁴⁰

Samana suuntaisiin tuloksiin päädyttiin myös liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021 selvityksessä. Tutkijat totesivat naisten määrän liikunta-alan johto- ja päätöksentekotehtävissä sekä pysyneen ennallaan, että kasvaneen 2000-luvun alun jälkeen. Merkittäviä eroja valtion- ja aluehallinnossa johtotehtävissä olevien henkilöiden sukupuolijakaumassa ei löytynyt. Kaikkien valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen hallitusjäsenistä joka kolmas on nainen. Sen sijaan lajiliittojen hallitusjäsenistä ja operatiivista johtajista yhä useampi on nainen. Naisten osuus lajiliittojen hallituksissa on 25 vuoden aikana kasvanut 12 %:sta 28 %:iin. Viime vuosina kasvu on ollut maltillisempaa, sillä vuodesta 2011 naisten osuus lajiliittojen hallitusjäsenistä on kasvanut neljä prosenttiyksikköä. Naisten valmentamista ja johtamista on tuettu viime vuosina useilla mentorointi- ja koulutushankkeilla.³⁴¹

Normiohjaus

Liikuntalaissa (390/2015) on asetettu yhdeksän edistämistavoitetta, joiden toteuttamisen lähtökohdina ovat yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Lisäksi liikuntalaissa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen mainitaan liikuntaa edistävän järjestön valtionavustuskelpoisuutta koskevassa kymmenennessä pykälässä. Liikuntaa edistävän järjestön sekä myös lajiliiton valtionapukelpoisuutta harkittaessa otetaan huomioon liiton toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä noudattaa liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita ja Suomea sitovia kansainvälisiä säännöksiä. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen on lisäksi yksi niistä kriteereistä, jotka lain kahdennentoista pykälän perusteella otetaan huomioon liikuntaa edistävän järjestön valtionavustuksen määrää harkittaessa.

Liikuntalaki luo pohjaa myös kestävä kehityksen edistämiseen. Lain tavoitteisiin sisältyvät keskeisiä kestävä kehityksen teemoja, kuten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, eri väestöryhmien mahdol-

338 Hannu Itkonen, Kati Lehtonen ja Outi Aarresola (toim.): Tutkimuskatsaus liikuntapoliittisen selonteon tausta-aineistoksi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:6. Valtion liikuntaneuvosto 2018.

339 Marja Kokkonen: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:5. Valtion liikuntaneuvosto 2012.

340 Finland Gender Equality in Sport. Leaflet 2019. ALL IN: Towards gender balance in sport (Erasmus +). SEKÄ Suomi kärkijoukoissa liikunnan ja urheilun tasa-arvotutkimuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön uutinen 25.9.2019, <https://okm.fi/-/suomi-karkijoukoissa-liikunnan-ja-urheilun-tasa-arvotutkimuksessa>.

341 Kati Lehtonen, Samuli Oja ja Matti Hakamäki: Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:5. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

lisuoksien edistäminen, eriarvoisuuden vähentäminen sekä huippu-urheilun rehellisyyden ja eettisten periaatteiden edistäminen. Lain tavoitteiden saavuttamisen lähtökohtina ovat tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys.³⁴²

Valtioneuvoston asetuksessa liikunnan edistämisestä (550/2015) mukaan liikuntaa edistävän järjestön tulee toiminta-avustushakemuksessaan esittää selvitys, miten se on edistänyt yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.³⁴³

Suomessa tasa-arvoa koskeva normiperustana on **laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)**, tasa-arvolaki. Lain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä myös parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.³⁴⁴

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) sekä Suomen perustuslain mukaan ”ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.” Laki ohjaa viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä ja työnantajia edistämään yhdenvertaisuuden toteutumista. Tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki ovat keskeinen oikeusperusta myös liikunta- ja urheilutoiminnalle.

Hallinnonalan toimintaa ohjaavat myös Suomea sitovien **kansainvälisten säännösten** noudattaminen, kuten urheilua koskevat yleissopimukset ja ihmisoikeussopimukset, mukaan lukien YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, naisten oikeuksien yleissopimus sekä yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista.

Ohjelmat ja strategiat

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa tavoitteeksi asetettiin Suomen nostaminen tasa-arvon kärkimaaksi. Tavoitteiksi asetettiin muun muassa yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen vahvistuminen: rasismien ja syrjinnän torjuminen kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla, tasa-arvon edistäminen kaikissa keskeisissä uudistuksissa, vanhusten ja vammaisten oikeuksien toteutumisen vahvistaminen. Tasa-arvon seuraamiseen oli hallitusohjelman mukaisesti tarkoitus luoda eri hallinnonalat kattava seurantajärjestelmä. Lisäksi esitettiin sukupuolivaikutusten arvioinnin sisällyttäminen kaikkien ministeriöiden alaisten hallinnon toimintoihin. Kulttuuri-, nuoriso- ja liikunta-asioita käsittelevässä osuudessa tasa-arvotyön edistäminen esitettiin yhdeksi keinoksi vahvistaa seuratoiminnan ja huippu-urheilun edellytyksiä.³⁴⁵

Marinin hallituksen ohjelman ytimessä oli myös sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehitys. Hallitusohjelman yhtenä keskeisenä tavoitteena oli hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Ohjelma tavoitteli Suomen hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä. Ohjelmassa todettiin, että ilmastonmuutoksen vastaiseen työhön tarvitaan mukaan kaikki yhteiskunnan osa-alueet.³⁴⁶

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa tunnistettiin, että sukupuolittain analysoitua tietoa ei ole riittävästi saatavilla tai sitä ei käytetä. Tämä on osaltaan vaikeuttanut ohjelman tasa-arvotavoitteiden määrittelyä ja huomioimista. Liikuntaan ei tasa-arvo-ohjelmassa erikseen viitattu muussa yhteydessä kuin, että Suomessa #Metoo-kampanjan vaikutukset ulottuivat työelämään yleisesti, urheiluun, politiikkaan sekä

342 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

343 Valtioneuvoston asetus liikunnan edistämisestä (550/2015).

344 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986).

345 Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.

346 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

teatteri- ja elokuvamaailmaan. Ohjelmassa ei keskitytty tavoitteisiin eikä mittareihin, vaan ne määriteltiin eduskunnalle annetun tasa-arvoselontekoprosessin yhteydessä.³⁴⁷

Hallitusohjelmaan perustuen laadittiin myös **hallituksen kestävyystiekartta**, jossa kuvattiin sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyuden nykytila sekä hallituksen tavoitteet 2030-luvulle mennessä. Osana sosiaalisen kestävyuden tavoitetta 2030-luvulla nostetaan tavoitteeksi liikunnallisen, terveyttä ja hyvinvointia edistävän elämäntavan yleistyminen, harrastusmahdollisuuksien lisääntymisen sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden yleistymisen.³⁴⁸

Osana YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelmaa Agenda2030 -toimeenpano-ohjelmaa hallitukset ovat sitoutuneet laatimaan kansalliset suunnitelmat Agenda2030:n tavoitteiden saavuttamiseksi sekä raporttoimaan toimeenpanotyön edistymisestä YK:lle. Agenda2030 kansallista toimeenpanoa edistää Suomessa valtioneuvoston koordinoima Kestävän kehityksen toimikunta, jota johti pääministeri Sanna Marin. Hallituksen Agenda2030 -toimeenpanotyötä ohjasi kansallinen toimeenpanosuunnitelma, **Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta: Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa**. Valtioneuvoston Agenda2030-selonteossa esiteltiin toimenpiteet, joilla hallitus edisti kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumista. Selonteossa nostettiin esille myös liikunta, kuten liikuntapaikkojen kestävän rakentamisen tukeminen pienentämällä korjausvelkaa ja edellyttämällä kohteilta energiatehokkuutta sekä huomioimalla liikunnan edistämässä erityisesti vammaiset ja ikäihmiset.³⁴⁹

Valtion talousarviossa 2021 OKM:n liikuntapolitiikalle asetettiin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteiksi liikunnallisen, terveyttä ja hyvinvointia edistävän elämäntavan lisääntyminen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen liikunnan avulla, tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti saavutettavissa oleva liikunta, liikunnan ja huippu-urheilun eettisen perustan vahvistuminen ja kansainvälisesti menestyvä ja kansallisesti arvostettu huippu-urheilu.³⁵⁰

Opetus- ja kulttuuriministeriössä toimii **toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä**, joka on laatinut opetus- ja kulttuuriministeriön **toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman** vuosille 2020–2023³⁵¹. Suunnitelmaan on koottu ministeriön yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävät keskeiset linjaukset, jotka koskevat tulos- ja tavoiteohjausta, valtionavustustoimintaa, lainsäädännön valmistelua, koulutusta ja viestintää.

Suunnitelman linjaukset tukevat liikunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimien valtavirtaistamista kaikkien päätöksentekoon. Linjauksen mukaisesti muun muassa tulos- ja tavoiteohjattavien yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tulee vastata yhdenvertaisuuslain vaatimuksia. Myös ministeriössä kansliapäällikön ja osastojen välisessä tulossuunnitelmassa tulee huomioida tasa-arvo ja yhdenvertaisuus vastaavalla tavalla kuin ministeriön alaisen hallinnon tulossopimuksissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä toimii myös kestävän kehityksen työryhmä, joka on yhdessä sidosryhmien kanssa laatinut hallinnonalan **kestävän kehityksen linjauksen**³⁵². Linjaukset pitävät sisällään ministeriön tavoitteet edistää Agenda2030 -tavoitteiden toteutumista säädös-, resurssi- ja informaatio-ohjauksella. Kestävän kehityksen linjaukset tukevat liikkumista, liikuntaa ja urheilua eri väestöryhmien yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien edistämistä eri puolilla Suomea.

347 Suomi tasa-arvon kärkimaaksi: Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:35. Sosiaali- ja terveysministeriö 2020.

348 Hallituksen kestävyystiekartta. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:43. Valtioneuvosto 2021.

349 Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta. Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2020:7. Valtioneuvoston kanslia 2020.

350 Valtion talousarvio 2021.

351 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019) Sivistystä tiedolla, taidolla ja tunteella tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriön toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma vuosille 2020–2023. Linjaukset toiminnalliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:41. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019.

352 Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan kestävän kehityksen linjaus. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.

Toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden sekä kestävän kehityksen edistämiseksi

Hallituskaudella 2019–2023 OKM on tehnyt lukuisia toimenpiteitä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi liikunnassa ja urheilussa.

Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustusten vastuullisuuskriteereihin on sisällytetty edellytys järjestöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista. OKM arvioi ja seuraa suunnitelmien laatua ja toteutusta. Suunnitelmien arviointi vaikuttaa kunkin järjestön avustuksen määrän harkintaan. Vuoden 2021 arvioinnissa suoritettiin laaja-alainen arviointi vastuullisuuskriteerien (15 % määrärahasta) osalta. Laaja arviointi suoritettiin peruskriteerien osalta myös koko avustuskokonaisuuteen. Seuraavan kerran vastaava yhtä perusteellinen arviointi suoritetaan vuoden 2025 avustuksiin ja välivuosina 2022, 2023 ja 2024 ministeriö seuraa toiminnan toteutumista ja muutoksia³⁵³. Vastuullisuuskriteerit sisältävät myös terveellisen ja turvallisen toimintaympäristön sisältäen häirinnän ja epäasiallisen kohtelun ehkäisyn ja niihin puuttumisen.

Vuoden 2022 avustusten haussa oli ensimmäistä kertaa huomioitu kaikki kestävän kehityksen osa-alueet. Viimeisimpinä osa-alueena mukaan tuli ympäristö, ja avustettavilta järjestöiltä on edellytetty myös ympäristövastuusuunnitelmaa. **Liikuntahallinto on toiminut valtionhallinnossa edelläkävijänä kestävän kehityksen kriteereiden integroinnissa osaksi järjestöjen yleisavustusten kriteeristöä.**³⁵⁴

Suomen Olympiakomitea on järjestänyt yhteistyössä OKM:n kanssa järjestöille **klinikoita, joissa teemana on ollut yhdenvertaisuus** (mukaan lukien vammaisten osallistuminen liikuntaan). OKM selvitti vuoden 2023 avustushaun yhteydessä **vammaisurheilun integraation edistymistä lajiliittojen toiminnassa**³⁵⁵.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden sekä kestävän kehityksen edistäminen ovat yleisinä tavoitteina mukana myös ministeriön jakamissa liikunnan erityisavustuksissa. Lisäksi ministeriö on jakanut vuosina 2020 ja 2021 erityisavustuksia esimerkiksi järjestöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuushankkeisiin, tukenut alan tutkimushankkeita sekä liikuntatoimijoiden koulutusta osana järjestöille suunnattua ihmisoikeuskoulutusta sekä kampanjaa tietoisuuden lisäämiseksi (mm. Ihmisoikeusliiton koulutus ja Älä riko urheilua -kampanja).

OKM on rahoittanut hallituskaudella 2019–2023 Et ole yksin -palvelua, joka on Väestöliiton, seitsemän lajiliiton ja Suomen Olympiakomitean yhteishanke. Vuonna 2022 avustusta myönnettiin Väestöliitolle ja Olympiakomitealle yhteensä noin 150 000 euroa ja vuonna 2023 yhteensä noin 190 000 euroa³⁵⁶. Palvelun päämääränä on ennaltaehkäistä ja vähentää kiusaamista sekä seksuaalisen häirinnän ja kaikenlaisen väkivallan kokemuksia urheilussa. Palvelusta saa apua ja tukea, jos on kohdannut epäasiallista käyttäytymistä, seksuaali- tai muuta väkivaltaa urheiluharrastuksessa.

Seuratoiminnan kehittämistuen tavoitteena on muun muassa edistää yhdenvertaisia, tasa-arvoisia ja saavutettavia liikunnan harrastusmahdollisuuksia lapsille ja nuorille.³⁵⁷ Avustetuissa hankkeissa on vuosittain sellaisia, joissa edistetään erityistä tukea tarvitsevien lasten liikuntaa. Soveltavaa liikuntaa, paraurheilua ja vammaisliikuntaa sisältäviä avustettavia hankkeita on vuosina 2020–2023 ollut vaihdellen 19–53 kappaletta. Hakemukset, jotka sisältävät vammaisten lasten ja nuorten liikuntaan liittyviä toimenpiteitä ovat etusijalla ja ko. hankkeet menestyvät hakuprosessissa hyvin. Seuratukeen tulee vuosittain kaikkiaan noin 700 hakemusta ja määrärahasta riittää avustettavaksi hankkeista noin 50 prosenttia.³⁵⁸

353 Seurantaraportti: YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma (2020–2023). Julkaisematon.

354 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

355 Tiedonanto. Ylitarkastaja Kari Niemi-Nikkola, opetus- ja kulttuuriministeriö 2.2.2023.

356 Opetus- ja kulttuuriministeriö. Sähköpostitiedonanto 7.9.2023.

357 Seuratoiminnan kehittämistuki (seuratuki). Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/seuratoiminnan-kehittamistuki-seuratuki>. Viitattu 26.9.2023.

358 Tiedonanto. Ylitarkastaja Sari Virta, opetus- ja kulttuuriministeriö 19.4.2023.

Liikunnallisen elämäntavan valtakunnallisten ja paikallisten kehittämisavustusten tavoitteena on inklusiivinen ja kaikille avoin liikuntakulttuuri, jossa niin mahdollisuudet kuin lopputulokset liikuntatoiminnassa ja -palveluissa ja niiden saatavuudessa ovat eri väestöryhmille tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset. Vuosina 2019–2023 liikunnallisen elämäntavan valtakunnallisissa hankkeissa on vuosittain avustettu useita muun muassa soveltavaan ja vammaisliikuntaan kohdistuvia hankkeita. Valtakunnallisia kohdennettuja kehittämissankkeita soveltavaan liikuntaan oli vuonna 2022 yhteensä seitsemän hanketta. Lisäksi Likesin/Jamkin Tulokortti -hankkeessa koottiin tiedot lasten ja nuorten liikunnasta ja sen edistämisestä Suomessa ensimmäistä kertaa myös toimintarajoitteisten lasten osalta. Vuosittain on avustettu myös useita valtakunnallisia hankkeita, jotka ovat kehittäneet soveltavan liikunnan osaamista tai tietopohjaa eri väestöryhmien osalta.³⁵⁹

Vuosina 2020–2021 liikunnallisen elämäntavan paikallisista, kunnille myönnettyistä kehittämissankkeista 47 % mainitsi yhdenvertaisuuden edistämisen hankkeen tavoitteena ja 32 % kuvasi toimenpiteitä tavoitteen saavuttamiseksi. Yhdenvertaisuus on ollut lähtökohtana ja läpileikkaavana periaatteena avustuskriteereissä koskien kaikkia valtakunnallisia ja paikallisia hankkeita.³⁶⁰

Liikunnan edistämisen osalta liikunnallisen elämäntavan paikallisilla kehittämisavustuksilla on tuettu **kuntia monikulttuurisen liikunnan edistämisen** osalta vuodesta 2020 eteenpäin. Vuosien 2020–2023 aikana liikunnallisen elämäntavan paikallista avustusta on jaettu yhteensä 32 hankkeelle, joiden yhtenä kohderyhmänä on ollut maahanmuuttajat. **Koulu- ja opiskeluyhteisöjen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistä** on tuettu Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -toimintaan myönnettävillä avustuksilla.³⁶¹

OKM:n rahoittamissa valtakunnallisissa liikkumisen edistämisen **Liikkuvat-kokonaisuudessa** sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat läpileikkaavina toimintaperiaatteina. Lisäksi sen eri toimintakokonaisuuksissa on säännöllisesti tehty myös kohdistettuja toimenpiteitä, kuten osaamisen kehittämistä (mm. valtakunnalliset ja alueelliset seminaarit, selvitykset). Liikkuvat-kokonaisuudessa kaikki kerättävät ihmisistä koskevat tiedot kerätään sukupuolittain eritellysti.³⁶²

OKM:n rahoittamassa **Liikkuva koulu -toiminnassa** on tuettu paikallisia toimijoita koulujen toimintakulttuurin liikunnallistamisessa. Toiminnan keskeisiä periaatteita ja tavoitteita ovat yhdenvertaisuus, saavutettavuus ja esteettömyys. Esimerkiksi avustetuissa yläkoulujen Liikkuva koulu -hankkeissa tuli kiinnittää erityistä huomiota toiminnan esteettömyyteen ja saavutettavuuteen sekä soveltavan liikunnan mahdollisuuksiin. Hakemuksessa tuli kuvata, miten hankkeen toiminnalla ja odotettavissa olevilla tuloksilla edistetään koululaisten ja opiskelijoiden tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.³⁶³

Liikkuvat-kokonaisuutta on esitelty tarkemmin arvioinnin luvussa *3.1. Liikunnallisen elämäntavan edistäminen*.

Liikuntapaikkarakentamisen avustamisessa on huomioitu tasa-arvo, yhdenvertaisuus, esteettömyys ja saavutettavuus sekä kestävä kehitys. Liikuntapaikkarakentamista strategisesti ohjaavassa Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjassa korostetaan saavutettavuuden ja esteettömyyden sekä kestävä kehityksen toteutumista. Liikuntapaikkarakentamisen avustusten hakuilmoitukseen on kirjattu vaatimus, että hanke edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta liikunnassa ja huippu-urheilussa. Liikuntapaikkarakentamisen avustushakemusten liitteinä vaaditaan muun muassa elinkaarikustannusten laskenta, energiatodistus sekä esteettömyyselvytys. Esteettömyyden toteutuminen tarkastetaan rakennussuunnitelmista ja hankkeiden lopputarkastuksissa tarkastetaan esteettömyyden toteutuminen.

359 Liikunnallisen elämäntavan valtakunnalliset kehittämisavustukset 2023 (myönnetty avustukset). Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

360 Tiedonanto. Kulttuuriasianneuvos Päivi Aalto-Nevalainen, opetus- ja kulttuuriministeriö 20.4.2023.

361 Tiedonanto. Kulttuuriasianneuvos Päivi Aalto-Nevalainen, opetus- ja kulttuuriministeriö 5.9.2023.

362 Osastokysely 2023. Nuoriso- ja liikuntapolitiikan osaston vastaukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma 2020–2024. Julkaisematon.

363 Tiedonanto. Kulttuuriasianneuvos Päivi Aalto-Nevalainen, opetus- ja kulttuuriministeriö 20.4.2023.

Liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämishankkeina toteutettavissa liikuntapaikkarakentamisen ohjeissa opastetaan esteettömiin ratkaisuihin. Lisäksi on avustettu esteettömyyteen ja kestävään kehitykseen kohdentuvia selvityksiä.

Hallituskaudella 2019–2023 valmisteltiin **uusi liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja**, joka otettiin käyttöön syksyllä 2023. Myös uudessa suunta-asiakirjassa korostetaan yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa, esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä kestävää kehitystä.³⁶⁴ Liikuntapaikkarakentamisen -kokonaisuutta on esitelty tarkemmin arvioinnin luvussa 3.2. *Liikuntapaikkarakentaminen*.

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue julkaisee 3–5 vuoden välein **koosteraportin liikunnan sukupuolten tasa-arvosta**. Viimeisin raportti on julkaistu vuonna 2022.³⁶⁵ OKM myös jakaa joka toinen vuosi **Piikkarit-palkinnon** sukupuolten tasa-arvon edistämisestä ja joka toinen vuosi Liikunnan yhdenvertaisuuspalkinnon³⁶⁶.

OKM:n liikunnan toimialalla hallituskaudella 2019–2023 on kiinnitetty erityistä huomiota **ruotsin kielisen aseman** parantamiseen. Asian edistämiseksi on rahoitettu useiden hankkeiden ja toimien ruotsinkielisen materiaalin tuotantoa. Liikunnan vastuualueen omassa toiminnassa keskeiset materiaalit on käännetty ruotsiksi. Muiden kielten asemaa on myös parannettu, kuten tuottamalla hankkeissa tuotettua materiaalia eri kieliä puhuville ulkomaalaistaustaisille henkilöille (esimerkiksi Liikkumisen suositukset käytäntöön -hanke/UKK-instituutti).³⁶⁷

Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä (2020)³⁶⁸ arvioinnin mukaan **OKM:n ohjauksella on ollut vaikutusta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen liikuntasektorin toimijoiden keskuudessa ja käytännön toimissa**. Esimerkiksi lähes kaikissa lajiliitoissa on tehty joitakin toimia yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi sekä häirinnän ja epäasiallisen kohtelun vähentämiseksi. Kattavaa tietoa toimenpiteiden vaikuttavuudesta liikkujan arkeen ei ole. **Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat edistymisestä huolimatta teemoja, jotka edellyttävät jatkuvaa huomioimista ja parantamista**.

Sen sijaan ilmastonmuutoksen hillintä tai muut ympäristönäkökulmat eivät vielä nouse läpileikkävasti esiin valtion liikuntahallinnon ohjauksenoissa. Kestävän kehityksen aihepiirin ja käsitteistön moninaisuus ja laajuus vaikeuttavat kestäväen kehityksen systemaattista edistämistä ja jättävät liikuntahallinnon toimenpiteisiin katvealueita. **Valtion liikuntahallinnon sitoutuminen kestäväen kehityksen edistämiseen on kuitenkin vahvaa, ja valtaosa hallinnonalan avustuksista sisältää kuitenkin joitain kestäväen kehitykseen liittyviä tavoitteita tai kriteerejä**.³⁶⁹

Soveltava liikunta

Liikunnan yhdenvertaisuuteen liittyy olennaisesti **soveltavan liikunnan** ja **vammaisurheilun** edistäminen. Soveltavalla liikunnalla (entinen erityisliikunta) tarkoitetaan järjestettyä liikuntaa tai liikuntaa edistävää toimintaa henkilöille, joiden on vamman, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai niiden sosiaalisiin tilanteisiin aiheuttaman vaikutuksen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan³⁷⁰. Perinteisesti määritelmällä on tarkoitettu vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja toiminta-

364 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:19. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

365 Kati Lehtonen, Samuli Oja ja Matti Hakamäki: Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:5. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

366 Piikkarit- ja Yhdenvertaisuuspalkinnot. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/tunnustukset-ja-ansiomerkit>. Viitattu 5.9.2023.

367 Osastokysely 2023. Nuoriso- ja liikuntapolitiikan osaston vastaukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma 2020–2024. Julkaisematon.

368 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

369 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

370 Soveltavan liikunnan ja paraurheilun sanasto. 2023. Liikuntatieteellisen Seuran Tutkimuksia ja selvityksiä nro 23. Sanastokeskus ry ja Liikuntatieteellinen seura 2023.

kyvyttään heikentyneiden iäkkäiden liikuntaa. Vammaisurheilussa (nykyisin Paraurheilu) on kyse vammaisten henkilöiden urheilusta ja liikunnasta.

OKM tukee soveltavaa liikuntaa ja vammaisurheilun edistämistä osana eri rahoitusmuotoja, kuten muun muassa järjestöjen yleisavustuksia, kehittämishankeavustuksia, urheilija-apurahoja ja tutkimusavustuksia.³⁷¹ **Yhteensä soveltavaan liikuntaan kohdistui arviolta noin 5,2 miljoonaa euroa (2021)**³⁷². (Taulukko 13.)

Taulukko 13. OKM:n soveltavaan liikuntaan, ikääntyneiden liikuntaan ja vammaisurheiluun kohdentamat avustukset 2017–2021 (€), indeksikorjaamaton³⁷³.

Hakumuoto	2 017	2018	2019	2020	2021
Soveltavaa liikuntaa ja vammaisurheilua edistävien järjestöjen yleisavustus*	2 793 000	2 752 000	2 878 000	2 898 000	2 576 000
Seuratuki**	128 800	221 500	485 500	708 500	427 700
Vammaisurheilun osuus huippu-urheiluyksikön avustuksesta	600 000	600 000	600 000	600 000	600 000
Urheilija-apurahat	220 000	219 000	212 000	243 667	242 000***
URA-säätiön opiskeluapurahat	6000	3000	6000	7500	7500
Liikkuvat-hanketuet (valtakunnalliset ja alueelliset hankkeet)	276 000	309 150	571 000	823 000	512 000
Liikunnallisen elämäntavan edistäminen (paikalliset hankkeet)	77 958	115 700	56 175	221 380	89 590
Liikuntatieteelliset tutkimusprojektit	503 000	350 000	412 000	498 000	470 000
Liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämisaavustus***	31 880	31 880	75 000	0	95 000
Koulutuskeskusten kehittämishankkeet	20 000	0	70 000	70 000	89 000
Suurtaapahtumat	66 000	75 000	175 500	165 000	45 000
Kansainvälinen toiminta	30 000	100 000	0	0	0
Yleiset projektit	142 000	119 000	254 000	31 500	50 000
Yhteensä	4 941 038	4 921 630	5 814 475	6 266 547	5 203 790

*Sis. Paralympiakomitea, Kuurojen Urheiluliitto ry, Soveli ry

**Arvio avustussummasta, joka on kohdennettu soveltavaan liikuntaan

***Korjattu summa. lähde: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/talvilajien-urheilija-apurahat-jaettiin> sekä <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/kesalajien-urheilija-apurahat-myonnetty>

****Vuoden 2018 osalta käytetty vuoden 2017 lukua, koska vuoden 2018 lukua ei kyetty arvioimaan

Valtion liikuntabudjetista suoraan soveltavaan liikuntaan ja vammaisurheiluun kohdennetut määrärahat ovat tietyin osin kasvaneet viime vuosina, mutta kokonaisuudessaan pysynyt samalla tasolla.

Suurimmat muutokset johtuvat siitä, että soveltavaa liikuntaa sekä myöskin ikäihmisten liikuntaa on rahoitettu yhä enemmän valtakunnallisten ja alueellisten Liikkuvat-hanketukien ja paikallisten liikunnallisen elämäntavan hanketukien kautta. Lisäksi seuraturahankkeiden kautta rahoitettu soveltavan lii-

371 Teijo Pyykkönen ja Saku Rikala: Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:2. Valtion liikuntaneuvosto 2018.

372 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

373 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. Opetus- ja kulttuuriministeriö (taulukko korjattu).

kunnan toiminta on kasvanut. Soveltavaan liikuntaan ja vammaisurheiluun kohdentuneista avustuksista suurin osa myönnettiin soveltavaa liikuntaa ja vammaisurheilua edistäville järjestöille. Yleisavustuksen määrässä on tapahtunut pientä laskua. Tutkimus- ja kehittämisavustuksista osa kohdentui kunnille, oppilaitoksille tai muille julkisoikeudellisille yhteisöille. Urheilija-apurahat myönnettiin puolestaan suoraan vammaisurheilijoille. **Soveltavan liikunnan integraatio- ja inklusiokehityksen myötä ei voida kuitenkaan tarkkaan arvioida, kuinka paljon tosiasiallisesti soveltavaan liikuntaan kohdistuu rahoitusta esim. hankerahoituksissa.**

OKM:n liikunnan vastuualue on uudistanut viime vuosina valtionavustusten hakukriteerejä, millä on ollut merkitystä myös soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistämiseksi. Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustuksen yhdeksi kriteeriksi on lisätty yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien velvoite, johon soveltava liikunta olennaisesti liittyy. Myös seuratoiminnan kehittämistuessa ja liikunnallisen elämäntavan kehittämisavustuksissa huomioidaan soveltavan liikunnan edistäminen. Liikuntapaikkarakentamisen avustuksia myönnettäessä hankkeilta vaaditaan esteettömyys selvitystä.

Soveltavan liikunnan valtakunnallisen edistämisen kannalta keskeisimmät työryhmät ovat **Soveltavan liikunnan koulutus- ja tutkimustyöryhmä**³⁷⁴ (koordinoijana Liikuntatieteellinen Seura) sekä **Kuntien soveltavan liikunnan neuvottelukunta** (koordinoijana Suomen Paralympiakomitea). Soveltavan liikunnan koulutus- ja tutkimustyöryhmä työryhmä toimi hallituskaudella 2019–2023 yhteistyössä valtion liikuntaneuvoston yhdenvertaisuus-, tasa-arvo-, ja kestävä kehityksen jaoston kanssa tehden muun muassa soveltavan liikunnan valtakunnalliset kehittämissuosituksen vuosille 2023–2027. Kuntien soveltavan liikunnan neuvottelukunnan kautta on muun muassa tiedotettu kuntien erityisliikunnanohjaajia soveltavan liikunnan ajankohtaisista asioista.

Kuntien soveltavan liikunnan tilannetta on kartoitettu neljän vuoden välein valtion liikuntaneuvoston tilaamana. Viimeisimmän selvityksen perusteella resurssien taso kunnissa ja päävastuullisten järjestäjätahojen ryhmien määrät olivat vuonna 2019 edellisiin tarkasteluvuosiin verrattuna pääpiirteittäin ennallaan, todennäköisemmin nousussa kuin laskussa. Erityisliikunnan ohjaajien tai soveltavan liikunnan ohjaajien määrät näyttäisivät nimikkeiden perusteella olevan laskussa, ja merkittävä osa muista liikunnanohjaajista vastaa sekä terveysliikunnan että soveltavan liikunnan ohjauksesta.³⁷⁵

Liikunnan ja urheilun eettinen toiminta

OKM edistää liikunnan ja urheilun **eettisiä periaatteita**. Yksi keskeisimmistä liikunnan ja urheilun eettisistä osa-alueista on **dopingvalvonta ja antidopingtoiminta**. Dopingvalvonnan tavoitteena on estää urheilijoita käyttämästä terveydelle vaarallisia sekä suorituskykyä parantavia aineita tai menetelmiä. OKM vastaa antidopingtoiminnan edistämisestä ja tukemisesta Suomessa sekä hallitusten välisestä antidopingyhteistyöstä. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa lääkelakiin liittyvästä säädöstyöstä ja oikeusministeriö asiaan liittyvästä rikoslain kehittämisestä. Lajiliitot vastaavat oman lajinsa antidopingtyöstä ja eettisestä toiminnasta. Kaikkien liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustuksen määrää harkittaessa huomioidaan, miten järjestö toteuttaa liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita.³⁷⁶

OKM on myöntänyt vuosittain avustuksia liikunnan ja urheilun eettiseen toimintaan. Viime vuosina avustussumma on ollut noin neljä miljoonaa euroa. Liikunnan ja urheilun eettiseen toimintaan osoitetut avustukset ovat hieman nousseet edellisvuosiin verrattuna. (Taulukko 14.)³⁷⁷

374 Soveltavan liikunnan koulutus- ja tutkimustyöryhmä. Liikuntatieteellisen seuran internetsivut, <https://www.lts.fi/tutkittua-sovellettua/soveltava-liikunta/toimijat-ja-verkostot/tyoryhma.html>. Viitattu 5.9.2023.

375 Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa 2019. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2021:3. Valtion liikuntaneuvosto 2021.
376 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

377 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

Taulukko 14. Liikunnan ja urheilun eettiseen toimintaan myönnetty määrärahat 2017-2021 (€), indeksikorjattu JMHI 2015=100.³⁷⁸.

Toiminta-avustukset*	Toiminta-avustukset, indeksikorjattu	Erityis-avustukset	Erityis-avustukset, indeksikorjattu	Yhteensä	Yhteensä, indeksikorjattu
3 500 000	3 685 904	181 000	190 614	3 681 000	3 876 518
3 600 000	3 752 882	0	0	3 600 000	3 752 882
3 630 000	3 731 336	10 000	10 279	3 640 000	3 741 615
3 050 000	3 107 263	599 500	610 755	3 849 500	3 918 018
3 140 000	3 140 000	127 250	127 250	4 200 388	4 200 388

Osana liikunnan ja urheilun eettisen toiminnan määrärahaa OKM myönsi toiminta-avustusta muun muassa Suomen urheilun eettiselle keskukselle SUEK ry:lle. SUEK toimeenpanee antidopingyleissopimuksia sekä urheilun osalta kilpailumanipulaatioyleissopimusta ja katsomoturvallisuusyleissopimusta. Dopingvalvonnan lisäksi SUEK:n toiminta-alueita ovat koulutus, kansainvälinen toiminta, alan tutkimustyön edistäminen. SUEK:n lisäksi OKM on avustanut myös muiden järjestöjen erilaisia eettistä toimintaa edistäviä hankkeita.³⁷⁹

SUEK on selvittänyt muun muassa **häirintää suomalaisessa kilpaurheilussa³⁸⁰** sekä **urheilijoiden myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia suomalaisessa kilpaurheilussa³⁸¹**. Tutkimusaineiston perusteella seksuaalinen ja sukupuolinen häirintä on urheilussa yleistä, mutta ei yleisempää kuin muualla yhteiskunnassa ja häirinnän katsottiin kytkeytyvän urheilun kulttuurisiin rakenteisiin, kuten sukupuolten väliseen epätasa-arvoon ja vähemmistöjen asemaan. Huolimatta siitä, että urheilijat kokivat epäasiallista ja vastuutonta kohtelua, oli urheilijoiden myönteiset kokemukset kuitenkin varsin yleisiä.³⁸²

Osana liikunnan ja urheilun eettisen toiminnan määrärahaa OKM on tukenut myös muun muassa toiminta-avustuksella Urheiluoikeuden yhdistystä sekä erityisavustuksilla esimerkiksi laboratorio-analyysijä ja urheilijoiden oikeusturvajärjestelmää³⁸³. Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) käyttöön on asetettu yhteensä noin 933 000 euroa antidopinglaboratoriotoimintaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama **urheilun eettisten asioiden neuvottelukunta 2020–2022³⁸⁴** toimi eri hallinnonalojen ja urheilun toimijoiden (myös muita kansalaisjärjestöjä mukana, kuten Ihmisoikeusliitto ja SETA) välisenä yhteistyöelimenä. Neuvottelukunnan tavoitteena on urheilun eettisyyden edistäminen ja siihen liittyvien kansainvälisten sopimusten toimeenpano. Neuvottelukunnan tehtävänä on ehdotusten tekeminen urheilun eettisistä kysymyksistä asiaa koskeville toimijoille. Työnsä tueksi neuvottelukunta voi teettää selvityksiä ja tehdä myös esityksiä ministeriölle selvityksistä, tutkimuksista ja kehityshankkeista. Neuvottelukunta on asetettu kolme kertaa, 2016–2019, 2020–2022, 2023–2027.

378 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

379 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. SEKÄ Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry:n internetsivut, www.suek.fi. Viitattu 26.9.2023.

380 Annukka Lahti ym.: Häirintä suomalaisessa kilpaurheilussa. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry 2020.

381 Satu Kaski, Alisa Heikkinen ja Taru Lintunen: Urheilijoiden myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia suomalaisessa kilpaurheilussa. Asiallinen ja vastuullinen sekä epäasiallinen ja vastuuton kohtelu urheilussa. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry 2022.

382 Annukka Lahti ym.: Häirintä suomalaisessa kilpaurheilussa. Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry 2020.

383 Tiedonanto. Kulttuuriasiainneuvos Satu Heikkinen, opetus- ja kulttuuriministeriö 14.9.2023.

384 Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunta asetettiin vuosiksi 2020–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/urheilun-eettisten-asioiden-neuvottelukunta-asetettiin-vuosiksi-2020-2022>. Viitattu 8.9.2023.

3.8. Liikunnan ja urheilun kansainvälinen toiminta

Päävastuu EU-asioiden seurannasta, valmistelusta ja Suomen kantojen määrittelystä on aina toimivaltaisella ministeriöllä. Liikunnan ja urheilun kansainvälisen toiminnan ja EU-toiminnan edistäminen on opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualueen tehtävä. Valtioneuvoston kanslian toimialaan kuuluu puolestaan EU:ssa päätettävien asioiden valmistelun ja käsittelyn yhteensovittaminen.

OKM tekee liikunnan ja urheilun kansainvälisissä tehtävissä yhteistyötä ulkoministeriön kanssa.

Hallituskaudella 2019–2023 yhteistyötä on tehty esimerkiksi Ukrainan sodan ajan urheilua koskeviin linjauksiin liittyen sekä eri kansainvälisten organisaatioiden (YK, Unesco, Euroopan neuvosto) liikunta-politiikkaan liittyvissä asioissa.³⁸⁵

OKM toimii Suomen valtionhallinnon edustajana liikunta-alan kansainvälisestä toiminnassa ja EU-toiminnassa. OKM osallistuu liikunta-alan kansainväliseen toimintaan eri maiden kahdenvälisen ja monenkeskisen hallitusten välisen yhteistyön sekä pohjoismaisen yhteistyön puitteissa. Tärkeitä yhteistyöjärjestöjä ja -organisaatioita ovat Euroopan unioni, Euroopan neuvosto, YK:n kasvatustiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO ja Maailman antidopingtoimisto WADA.³⁸⁶

Suomen tavoitteena on vaikuttaa kansainväliseen liikuntapolitiikkaan ja EU:n liikunnan alan yhteistyöhön suomalaisen liikunnan ja urheilun kannalta merkittävien asioiden edistämiseksi. Viime vuosina kansainvälisen yhteistyössä ovat painottuneet muun muassa urheilun eettiset kysymykset, hyvän hallinnon periaatteiden ja osallisuuden edistäminen sekä terveyttä edistävän liikunnan kehittäminen ja tukeminen. Osana kansainvälisen toiminnan edistämistä OKM tuki myös kansainvälisten kongressien järjestämistä Suomessa sekä liikunta-alan yhteisöjen erityisiä kansainvälisiä hankkeita. **Liikunnan kansainväliseen yhteistyöhön kohdennettiin reilut 450 000 euroa vuonna 2019.**³⁸⁷

Vuonna 2019 erityisenä kansainvälisen toiminnan painopisteenä oli **Kiina-Suomi talviurheilun teemavuosi**. Suomi on ensimmäinen maa, jonka kanssa Kiina on sopinut teemavuoden kaltaisesta talviurheiluyhteistyöstä. Teemavuosi toteutui mm. eri ministeriöiden, Business Finlandin, kaupunkien, yritysten, Suomen Olympiakomitean ja Suomen Paralympiakomitean, lajiliittojen ja urheiluopistojen yhteistyönä. OKM koordinoi teemavuoden tapahtumia. Talviurheilun teemavuoden ohjelmakokonaisuus painotui neljän teeman ympärille: 1) koulutus- ja valmennusosaaminen 2) vastuullisuus, tasa-arvo ja kestävä kehitys, 3) matkailu ja lifestyle sekä 4) kilpa- ja huippu-urheilu.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja General Administration of Sports in China solmivat yhteistyöpöytäkirjan vuonna 2020. Yhteistyöpöytäkirjassa sovittuja konkreettisia toimenpiteitä ei pandemian vuoksi saatu toteutettua tavoitteiden mukaisesti. Tämä vaikutti muun muassa Pekingin olympialaisissa ja paralympialaisissa suunniteltuihin toimintoihin. Säännöllistä yhteydenpitoa on jatkettu vuosittain niin sanottujen Joint Meetingien kautta, joita OKM:n puolelta johtaa kansliapäällikkö ja Kiinan puolelta Kiinan varaurheiluministeri.³⁸⁸

385 EU-asioiden käsittely valtioneuvostossa. Ulkoministeriön internetsivut, <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/eu-asioiden-kasittely>. Viitattu 31.3.2023. SEKÄ Kulttuuriasianneuvos Satu Heikkinen, opetus- ja kulttuuriministeriö, sähköpostivastaus 4.8.2022.

386 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2021:49. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

387 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2021:49. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. SEKÄ Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:41. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.

388 Tiedonanto. Erityisasiantuntija Hannu Tolonen, opetus- ja kulttuuriministeriö 21.9.2023.

3.9. Liikkumisen edistäminen osana varhaiskasvatusta

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta. Kuntien tehtävänä on tarjota varhaiskasvatusta lasten ja perheiden tarpeiden mukaan. Varhaiskasvatuksen yleinen suunnittelu, ohjaus ja seuranta kuuluvat opetus- ja kulttuuriministeriölle.³⁸⁹

Varhaiskasvatus saavuttaa ison osan lapsista Suomessa. Vuonna 2022 varhaiskasvatuksen eri toimintamuotoihin osallistui 40 % alle 3-vuotiaista lapsista ja 89 prosenttia 3–5-vuotiaista lapsista³⁹⁰. Varhaislapsuus on elämänvaihe, jonka aikana luodaan perusta lapsen lyhyen ja pitkän aikavälin kehitykselle niin sosiaalisesti, kognitiivisesti kuin myös terveisiin elintapoihin liittyen. **Liikunta ja fyysinen aktiivisuus ovat edellytyksiä lapsen normaalille kasvulle ja kehitykselle**³⁹¹. Perheellä on tärkeä merkitys terveiden elintapojen opettamisessa, mutta myös varhaiskasvatuksella voidaan vaikuttaa asiaan.

Varhaiskasvatusikäisten lasten liikkuminen

Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaan lapsi tarvitsee joka päivä vähintään kolme tuntia kuormittavuudeltaan monipuolista liikkumista: kaksi tuntia kevyttä liikuntaa ja reipasta ulkoilua sekä tunti vauhdikasta fyysistä aktiivisuutta³⁹². Tutkimusten mukaan liikunnallisen elämäntavan omaksuminen alkaa varhain, jo noin kolmevuotiaana³⁹³.

Lähes kaikki 4–6-vuotiaat (95 %) liikkuvat vähintään kolme tuntia päivässä, kun mukaan lasketaan kevyt, reipas ja rasittava liikkuminen³⁹⁴. Liikemittarilla mitattuna 67 % 4–6-vuotiaista (pojista 77 %, tytöistä 58 %)³⁹⁵ ja 71 % 3–6-vuotiaista³⁹⁶ liikkuu reippaasti keskimäärin vähintään tunnin päivässä. Kyselytutkimusten mukaan 4-vuotiaiden vanhemmista 74 % arvioi, että heidän lapsensa (pojista 77 %, tytöistä 70 %) liikkuu kotioloissa vauhdikkaasti yli tunnin päivässä³⁹⁷.

Kunnista 87 %:ssa oli toiminnan suunnittelussa määritelty tavoitteet lasten liikkumiselle varhaiskasvatuksessa vuonna 2020³⁹⁸. Pienen lasten liikkumisen lisäämiseen tähtäävässä Liikkuva varhaiskasvatus-ohjelmassa on mukana 2 992 varhaiskasvatuksen toimipaikkaa 239 kunnasta. Kunnista 184 on mukana ohjelmassa kaikkien kunnan toimipaikkojen osalta.³⁹⁹

389 Varhaiskasvatus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/varhaiskasvatus>. Viitattu 26.9.2023.

390 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen. Varhaiskasvatuksessa olevat lapset. Viitattu 18.8.2023.

391 Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:19. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.

392 Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:21. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016.

393 Arja Sääkslahti ym.: Liikunnallisen lapsuuden askelmerkit asetetaan jo päiväkotiyössä. Liikunta & Tiede 50, (2-3/2013), 27–31.

394 Arja Sääkslahti, Anette Mehtälä ja Tuija Tammelin: Fyysinen aktiivisuus 4–6-vuotiailla lapsilla Suomessa vuosina 2020–2021. Teoksessa Arja Sääkslahti, Anette Mehtälä ja Tuija Tammelin (toim.): Piilo – Pienten lasten liikunnan ilon, fyysisen aktiivisuuden ja motoristen taitojen seuranta. Kehittämisyhteistyön 2019–2021 tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 398, 63–74.

395 Arja Sääkslahti, Anette Mehtälä ja Tuija Tammelin: Fyysinen aktiivisuus 4–6-vuotiailla lapsilla Suomessa vuosina 2020–2021. Teoksessa Arja Sääkslahti, Anette Mehtälä ja Tuija Tammelin (toim.): Piilo – Pienten lasten liikunnan ilon, fyysisen aktiivisuuden ja motoristen taitojen seuranta. Kehittämisyhteistyön 2019–2021 tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 398, 63–74.

396 Tuloskortti 2022. Lasten ja nuorten liikunta Suomessa. 2022. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 401. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Perustuen lähteeseen: Suvi Määttä: DAGIS-tutkimuksen tulokset 2018. Julkaisematon tiedonanto.

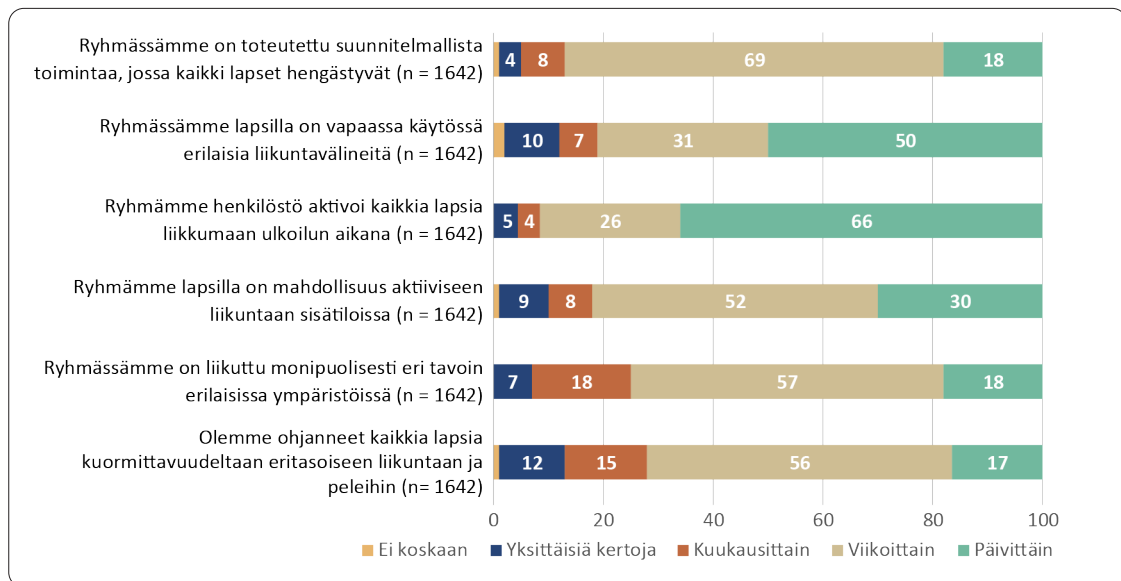
397 Maaret Vuorenmaa: Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi 2018. Tilastoraportti 10/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.

398 Liikunta kunnan toiminnassa 2020. TEAviisari 2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

399 Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu –ohjelmien rekisteröitymistilastot, <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrjoiMjVhYWI3MzAtYjE5OS00OGJmLTkxOWUtZDdlOGFmYmRkOGVklwiidCI6jZlOWVhYWYwLTNmZjctNGRlOS04Y2Q0LTFlmZmJkNDU5NTFiOSIsImMiOj9>. Viitattu 17.3.2023.

Suunnitelmallista liikuntaa, jossa kaikki lapset hengästyvät, toteutettiin viikoittain 69 % varhaiskasvatuksen ryhmistä, mutta päivittäin vain 18 %:ssa ryhmistä. Lisäksi vain noin puolessa ryhmistä liikuntavälineet olivat lasten vapaassa päivittäisessä käytössä. (Kuvio 28.) Arvioinnin mukaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukainen liikuntakasvatus toteutuu melko hyvin. Liikunnan monipuolisuuteen ja määrään kiinnitetään huomiota ja sen riittävyyttä osataan arvioida. Päivittäiseen hengästyttävän liikunnan määrään edistämiseen tulee kuitenkin kiinnittää jatkossa enemmän huomiota.⁴⁰⁰

Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arvioinnin tuloksissa korostui ympäristön merkitys monipuolista liikuntaa tukevana ja edesauttavana tekijänä, erityisesti ulkona liikuttaessa. Varhaiskasvatuksen sisätiloja moitittiin monin paikoin esteeksi liikunnalliselle toiminnalle. Sisäliikuntaan tarkoitettuja tiloja on myös paikoin muutettu ryhmätiloiksi, jolloin sisäliikunnan toteuttaminen on haastavampaa.⁴⁰¹

Kuvio 28. Päiväkotien henkilöstön arviot siitä, kuinka usein ryhmässä on toteutettu liikunta- ja ruokailukasvatusta (%)⁴⁰².

Liikkuvan varhaiskasvatuksen nykytila-arvioinnin mukaan liikkumisen edistämisen toteuttaminen arvioidaan varhaiskasvatusyksiköissä parhaaksi strategisuuden sekä toiminnan tasoilla. Eniten kehitettävää näyttää olevan osa-alueella aktiivisuutta tukeva yhteistyö, jolla viitataan varhaiskasvatusyksikön tekemään liikkumisen edistämisen yhteistyöhön mm. lasten huoltajien, neuvolan, muiden varhaiskasvatusyksiköiden, kunnan eri toimialojen sekä paikallisten toimijoiden kuten järjestöjen kanssa. Myös aktiivisuutta edistävien olosuhteiden osalta tunnustetaan kehittämistarpeita.⁴⁰³

Normiohjaus

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä varhaiskasvatuksen tietovarannosta. Laissa määritellyt varhaiskasvatuksen tavoitteita (§ 3) ovat muun muassa: *toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset; edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvaa, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia ja varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhais-*

400 Laura Repo ym.: Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Julkaisut 15:2019. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2019.

401 Laura Repo ym.: Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Julkaisut 15:2019. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2019.

402 Laura Repo ym.: Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Julkaisut 15:2019. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2019.

403 Nykytilan arviointi varhaiskasvatukseen – seuranta-aineisto 2018–2023, <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiOiZTUwZmU2ZjktZjFjZC00NWMyLTkyYzYtMGZlMDQxZDA5MGFmIiwidCI6IjZlOWVhYyYwLTNmZjctNGRlOS04Y2Q0LTlmZmZkNDU5NTF0SjIsImMiOiJh9>. Viitattu 22.6.2023.

kasvatusympäristö. Edellä mainituista tavoitteista ensimmäisessä mainitaan liikkuminen suoraan ja kaksi jälkimmäistä liittyy liikkumiseen välillisesti.

Monialaisen yhteistyön osalta varhaiskasvatusta (§ 7) määritellään, että kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä muun muassa liikunnasta vastaavien tahojen kanssa. Laissa (§ 10) säädetään myös varhaiskasvatusympäristöstä, jonka tulee olla kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lain mukaan toimintilojen ja toimintavälineiden on oltava terveellisiä, turvallisia ja asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. Nämä kirjaukset liittyvät välillisesti myös liikuntaan ja liikkumiseen.

Valtioneuvoston asetuksessa varhaiskasvatuksesta (753/2018) säädetään varhaiskasvatushenkilöstön mitoituksista ja pätevyysvaatimuksista. Käytännössä asetuksen kirjaukset voivat vaikuttaa lasten mahdollisuuteen liikkua varhaiskasvatuksessa, koska henkilöstön määrä ja osaaminen vaikuttavat liikkumisen mahdollistamiseen.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjataan **valtakunnallisilla Varhaiskasvatussuunnitelman perusteilla**, joiden pohjalta varhaiskasvatuksen järjestäjät laativat paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Lisäksi jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimet sekä mahdollinen tuen tarve. Opetushallitus päättää varhaiskasvatussuunnitelman perusteista varhaiskasvatustien mukaisesti.⁴⁰⁴

Liikunta ja liikkuminen ovat vahvasti läsnä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022). Liikunta ja liikkuminen ovat mukana perusteissa läpileikkaavasti niin kirjauksissa arvoperustasta, toimintakulttuurista, oppimiskäsityksestä, laaja-alaisesta osaamisesta kuin oppimisen alueista. Esimerkiksi perusteissa esitetyn oppimiskäsityksen mukaan lapset oppivat leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. *Kasvan, liikun ja kehityn* on yksi määritellyistä oppimisen osa-alueista. Tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan, osana itsestä huolehtimista ja arjen taitoja, lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita, kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja ja siellä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Myös oppimisympäristöjen osalta nostetaan esiin liikunta: *Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon*. Liikunta mainitaan myös henkilöstön osaamiseen liittyen: *Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle*.⁴⁰⁵

Informaatio-ohjaus

OKM julkaisi vuonna 2016 **Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä – Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset**. Suositukset antavat ohjeita alle kahdeksanvuotiaiden lasten fyysisen aktiivisuuden määrästä ja laadusta, fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön rooleista sekä ohjatun liikunnan ja liikuntakasvatuksen suunnittelusta ja toteuttamisesta osana varhaiskasvatusta.⁴⁰⁶ Uusia suosituksia ei ole tehty hallituskaudella 2019–2023, koska voimassa oleva suositus on vielä tuore ja ajantasainen.

Keskeinen OKM:n toimenpide varhaiskasvatuskäisten lasten liikunnan ja liikkumisen edistämiseksi on ollut **Liikkuva varhaiskasvatus** (ent. Ilo kasvaa liikkuen -ohjelma), jota koordinoidaan ja resursoidaan lii-

404 Varhaiskasvatuspalvelut. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/varhaiskasvatuspalvelut>. Viitattu 17.3.2023.

405 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2022. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2022:2a.

406 Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä – Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:21. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016.

kunnan vastualueelta. Liikkuvan varhaiskasvatuksen tavoitteena on, että jokaisella lapsella on mahdollisuus liikkua päivittäin riittävästi, monipuolisesti ja kokea liikkumisen iloa, varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaisesti. Tavoitteen mukaisesti varhaiskasvatus mahdollistaa lapsen liikkumisen vähintään kaksi tuntia päivässä, joka kattaa 2/3 fyysisen aktiivisuuden suosituksesta. Lisäksi ohjelman tavoitteena on, että varhaiskasvatustyösköiden toimintakulttuuri kehittyy liikkumista mahdollistavaksi ja siihen kannustavaksi.⁴⁰⁷

Resurssiohjaus

Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman valtionrahoitus on ollut yhteensä 5,5 miljoonaa euroa vuosina 2019–2023. Lisäksi liikunnallisen elämäntavan rahoituskokonaisuudesta on kohdistunut varhaiskasvatuksen liikunnallistamiseen arviolta noin miljoona euroa vuodessa, mistä on katettu 1) Liikkuva varhaiskasvatus -toiminnan valtakunnallinen johtaminen ja koordinaatio (OPH/Likes), 2) Liikkuvan varhaiskasvatuksen alueellinen koordinaatio ja tuki (liikunnan aluejärjestöt) sekä 3) Varhaiskasvatuksen liikunnallistamiseen kohdistuvat tai sitä tukevat valtakunnalliset hankkeet.

Opetushallitus on jakanut **valtion erityisavustusta innovatiivisten oppimisympäristöjen edistämiseen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa.** Vuonna 2019 avustusta jaettiin yhteensä 4,4 miljoonaa euroa. Varhaiskasvatuksen osalta yhtenä haun erityisinä painopisteinä olivat perhepäivähoidon ja päiväkodin oppimisympäristöt, jotka tukevat lasten tasapainoista kasvua ja kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä kannustavat leikkiin ja liikuntaan.⁴⁰⁸ Vuonna 2020 avustuksia myönnettiin varhaiskasvatukseen noin 1,5 miljoonaa euroa. Yksi avustusten tavoite oli varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista toimintakulttuuria sekä kestävää elämäntapaa tukevien sisä- ja ulko-oppimisympäristöjen kehittäminen. Rahoitettavissa hankkeissa oli mukana ainakin yksi liikuntaan liittyvä hanke, *Hyvinvointia edistävä oppimisympäristö luonnossa, Opi liikkuen ja leikkien luonnossa (65 699 €, Hollolan kunta).*⁴⁰⁹ Vuosina 2021 ja 2022 avustuksen painopisteenä on ollut digitalisaatio, joten näinä vuosina avustusta ei enää voinut hakea suoraan liikuntakasvatusta edistäviin hankkeisiin. Toisaalta on mahdollista, että joihinkin digitalisaatiohankkeeseen on liittynyt myös liikunnan edistämistä.

3.10. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana esi- ja perusopetusta, aamu- ja iltapäivätoimintaa, lukiokoulutusta, taiteen perusopetusta ja vapaata sivistystyötä

Yleissivistävää koulutusta ovat **esi- ja perusopetus, lukiokoulutus ja muut ei-ammattilliset opinnot** esimerkiksi **vapaan sivistystyön** oppilaitoksissa. Lisäksi siihen kuuluvat myös muun muassa **aamu- ja iltapäivätoiminta** sekä **taiteen perusopetus**. Yleissivistävän koulutuksen tarkoituksena on antaa yleissivistystä, tietoja ja taitoja, jotka auttavat toimimaan ja vaikuttamaan yhteiskunnassa.⁴¹⁰

OKM valmistelee yleissivistävään koulutukseen liittyvän lainsäädännön ja valtioneuvoston päätökset sekä ohjaa ja valvoo hallinnonalojen toimintaa.⁴¹¹ Perusopetuksesta ja vapaasta sivistystyöstä vastaa opetus- ja kulttuuriministeriössä **varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja vapaan sivistystyön osasto**. Lukiokoulutuksesta vastaa **lukiokoulutuksen ja ammattillisen koulutuksen osasto**.

407 Verkostotyöllä lisää liikettä varhaiskasvatukseen. Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman toteutus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 403.

408 Innovatiivisten oppimisympäristöjen edistäminen varhaiskasvatuksessa 2019. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/funding/innovatiivisten-oppimisymparistojen-edistaminen-varhaiskasvatuksessa-2019>. Viitattu 24.3.2023.

409 Innovatiivisten oppimisympäristöjen edistäminen varhaiskasvatuksessa 2020. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/avustukset/innovatiivisten-oppimisymparistojen-edistaminen-varhaiskasvatuksessa-2020>. Viitattu 24.3.2023.

410 Yleissivistävä koulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, www.minedu.fi/yleissivistava-koulutus. Viitattu 6.3.2023. SEKÄ Ammatillinen koulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/ammattillinen-koulutus>. Viitattu 6.3.2023.

411 Yleissivistävä koulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, www.minedu.fi/yleissivistava-koulutus. Viitattu 6.3.2023. SEKÄ Ammatillinen koulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/ammattillinen-koulutus>. Viitattu 6.3.2023.

Esi- ja perusopetuksella sekä toisen asteen koulutuksella on keskeinen merkitys lasten ja nuorten liikumisen ja liikunnan edistämiseksi. Lasten ja nuorten arki kuluu pitkälti kouluissa sekä kodin ja koulun välisillä matkoilla. Kouluvuoden aikana koululainen kulkee noin 400 matkaa kodin ja koulun välillä⁴¹². Koulumatkan kulkutavalla sekä koulupäivän aikaisella liikkumisella ja liikunnalla on tärkeä merkitys lasten ja nuorten kokonaisaktiivisuuteen, erityisesti vähän liikkuvilla lapsilla ja nuorilla. Vähän liikkuvien lasten ja nuorten päivittäisestä reippaasta liikkumisesta 42 % kertyy koulupäivän aikana (muilla lapsilla ja nuorilla 34 %)⁴¹³. Liikunnan opetuksella ja liikuntakasvatuksella on tärkeä merkitys lasten ja nuorten liikunnallisen elämäntavan kehittymisessä, mutta myös kouluvihiytyvyydessä sekä oppimisedellytyksissä.

3.10.1. Esi- ja perusopetus sekä aamu- ja iltapäivätoiminta

Esiopetus on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna annettavaa suunnitelmallista, maksutonta opetusta ja kasvatusta, joka liittyy kiinteästi varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen. Esiopetus järjestetään päiväkodissa, koulussa tai muussa soveltuvassa paikassa.⁴¹⁴ Esiopetusta annetaan vähintään 700 tuntia vuodessa eli keskimäärin neljä tuntia päivässä. Päivään saa kuulua enintään viisi tuntia esiopetusta.⁴¹⁵

Perusopetus on yleissivistävää opetusta, jota järjestetään pääasiassa peruskouluissa. Perusopetuksen oppimäärä on laajuudeltaan yhdeksänvuotinen. Perusopetus on oppilaalle maksutonta. Perusopetuksen opetus järjestetään lähikoulussa tai soveltuvassa paikassa niin, että koulumatkat ovat mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä.⁴¹⁶

Peruskoulun oppimäärän suorittaminen on osa oppivelvollisuutta. Oppivelvollisuuden tavoitteena on turvata kaikille elämässä ja yhteiskunnassa tarpeellinen perusosaaminen ja sivistys sekä edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää itseään kykyjensä ja tarpeidensa mukaisesti. Lisäksi tavoitteena on nostaa koulutus- ja osaamistasoa, kaventaa oppimiseroja ja lisätä koulutuksellista yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja lasten ja nuorten hyvinvointia.⁴¹⁷

Aamu- ja iltapäivätoiminta on oppituntien ulkopuolista toimintaa, joka on suunnattu peruskoulun 1. ja 2. luokan sekä erityisopetuksen oppilaille. Lasten osallistuminen aamu- ja iltapäivätoimintaan on vapaaehtoista. Toiminnan järjestämisestä päättävät kunnat.⁴¹⁸ Lähes kaikissa kunnissa järjestetään aamu- ja iltapäivätoimintaa, joka tavoittaa vuosittain lähes 60 000 lasta⁴¹⁹. Liikunta ja ulkoilu ovat keskeisiä toimintamuotoja aamu- ja iltapäivätoiminnassa.

Perusopetusikäisten liikkumisen, koulumatkaliikkumisen ja liikunnanopetuksen toteutuminen

Perusopetusikäisistä lapsista ja nuorista suurin osa ei saavuta liikkumissuosituksia. Vain noin kolmasosa (36 %) 7–15-vuotiaista lapsista ja nuorista raportoi saavuttavansa liikkumissuosituksen vuonna 2022, mikä on pienempi osuus kuin vuonna 2018 (38 %). Liikemittarilla mitattuna liikkumissuosituksen saavutti vuonna 2022 kolmasosa (33 %) lapsista ja nuorista. Pojat saavuttivat suosituksen kaikissa ikäryhmissä tyttöjä yleisemmin.⁴²⁰

412 Yleistä tietoa koulumatkoista. Fiksusti kouluun -internetsivut, <https://fiksustikouluun.fi/tietoa-koulumatkoista/>. Viitattu 13.9.2023.

413 Tuija Tammelin ym.: Koulu liikuttaa ja istuttaa. Liikkuva koulu-tutkimuksen tuloksia 2010–2015. Tutkimustiivistelmä. LIKES-tutkimuskeskus 2015.

414 Esiopetus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/esiopetus>. Viitattu 7.3.2023.

415 Esiopetuksen järjestäminen. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/esiopetuksen-jarjestaminen>. Viitattu 6.3.2023.

416 Perusopetus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/perusopetus>. Viitattu 7.3.2023.

417 Mitä on perusopetus? Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-perusopetus>. Viitattu 7.3.2023.

418 Aamu- ja iltapäivätoiminta. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/aamu-ja-iltapaivatoiminta>. Viitattu 7.3.2023.

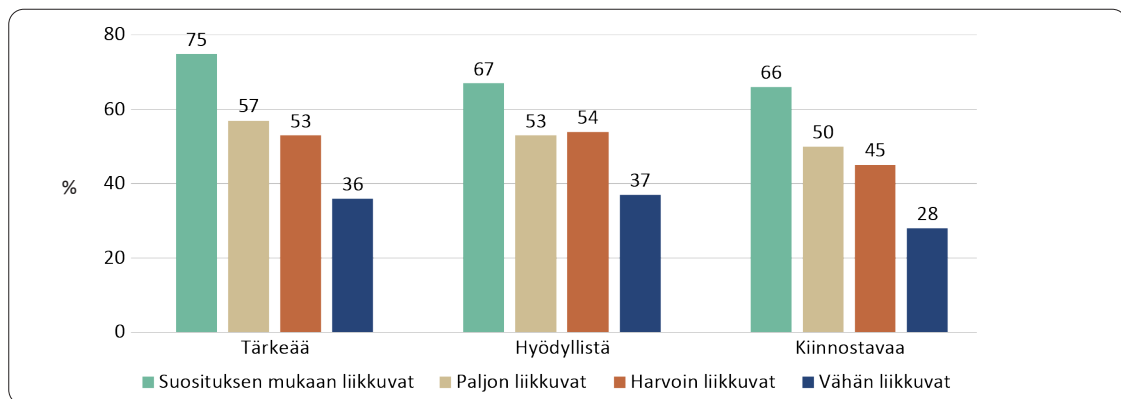
419 Aamu- ja iltapäivätoiminta. Suomen Kuntaliiton internetsivut, <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/opetus-ja-koulutus/aamu-ja-iltapaivatoiminta>. Viitattu 22.8.2023.

420 Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

Monet lapsista kokevat kävelyn tai pyöräilyn olevan mieluisin tapa kulkea kouluun⁴²¹. Kävely- ja pyöräily ovat myös suosittuja liikkumismuotoja lasten ja nuorten koulumatkoilla. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen (LIITU) -tutkimukseen 2022 osallistuneista 3., 5. ja 7. luokkalaisista noin neljä viidestä kulki alle viiden kilometrin koulumatkat pääosin kävellen ja 9. luokkalaisista noin 60 %. Aktiivisesti koulumatkansa kulkevien osuudessa ei ole tapahtunut LIITU-tutkimuksessa merkittävää muutosta vuosien 2016, 2018 ja 2022 välillä.⁴²² Koulujen ja alueiden väliset erot ovat suuret koulumatkojen kulkemisessa aktiivisesti⁴²³.

Tärkeimmät koulumatkan aktiiviseen kulkemiseen vaikuttavat tekijät näyttävät olevan koulumatkan pituus ja vuodenaika. Vain 10 % lapsista ja nuorista ilmoitti kulkevansa yli viiden kilometrin koulumatkat pääosin aktiivisesti. Syksyisin ja keväisin 85 % lapsista ja nuorista kulki aktiivisesti alle viiden kilometrin koulumatkan, kun talvisin 70 %. LIITU-tutkimukseen osallistuneista 5. ja 7-luokkalaisista lähes kaikki (98 %) ilmoittivat, että heillä on käytössään polkupyörä, kun taas 9. luokkalaisista 80 %:lla oli käytössään pyörä. Lisäksi kaikenikäiset nuoret kulkivat useammin koulumatkansa aktiivisesti, jos koulussa kannustettiin heitä kulkemaan koulumatkat kävellen tai pyörällä⁴²⁴. Myös vanhempien työmatkojen liikkumistavalla on vaikutusta lasten koulumatkoihin⁴²⁵.

Viides- ja kahdeksaluokkalaisten oppilaiden arviot koulun liikuntatunneilla viihtymisestä olivat korkeita⁴²⁶. Peruskoulun oppilaat myös suhtautuivat koululiikuntaan melko myönteisesti (2022). Myönteisimmät käsitykset koululiikunnasta oli suositusten mukaan liikkuvilla lapsilla ja nuorilla. Yli puolet oppilasta piti koululiikuntaa yleisesti tärkeänä (59 %), hyödyllisenä (56 %) ja kiinnostavana (51 %). Alakoulun 5.-luokkalaisista 65 % piti koululiikuntaa tärkeänä oppiaineena, kun 9-luokkalaisista 55 %. Pojat pitivät tyttöjä yleisemmin koululiikuntaa kiinnostavana (pojat 58 %; tytöt 47 %). Vähän liikkuvista koululiikunnan koki kiinnostavaksi vain 28 % oppilaista, kun suositusten mukaan liikkuvista oppilaista 66 %.⁴²⁷ (Kuvio 29.)

Kuvio 29. Koululiikunnan pitäminen tärkeänä, hyödyllisenä tai kiinnostavana liikunta-aktiivisuuden mukaan⁴²⁸.

- 421 Sillä tavalla, että ajaa hiljempaa” – Koululaiset toivovat autoilijoilta parempaa suojatiekäyttämistä. Liikenneturvan internetsivut, <https://www.liikenneturva.fi/ajankohtaista/silla-tavalla-etta-ajaa-hiljempaa-koululaiset-toivovat-autoilijoilta-parempaa-suojatiekayttaytymista/#97e9e84e>. Viitattu 22.2.2023.
- 422 Marianne Tutunen ym.: Aktiivisesti kuljetut koulumatkat. Teoksessa: Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1.
- 423 Yleistä tietoa koulumatkoista. Fiksusti kouluun -internetsivut, <https://fiksustikouluun.fi/tietoa-koulumatkoista/>. Viitattu 13.9.2023.
- 424 Marianne Tutunen ym.: Aktiivisesti kuljetut koulumatkat. Teoksessa: Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.
- 425 Yleistä tietoa koulumatkoista. Fiksusti kouluun -internetsivut, <https://fiksustikouluun.fi/tietoa-koulumatkoista/>. Viitattu 13.9.2023.
- 426 Mikko Huhtiniemi: Students’ Motivational and Affective Experiences in Physical Education and during School-Based Fitness Testing, and the Development of Motor Competence and Health-Related Fitness. University of Jyväskylä 2023. SEKÄ Väitös: 17.6.2023 Hyviä uutisia: koululiikunta ja Move!-mittaukset koetaan positiivisesti ja koululaisten kuntoa voidaan kohentaa pienillä muutoksilla (Huhtiniemi). Uutinen Jyväskylän yliopiston internetsivuilla 17.5.2023.
- 427 Nelli Lyyra ja Sanna Palomäki: Lasten ja nuorten käsityksiä koululiikunnasta. Teoksessa: Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.
- 428 Nelli Lyyra ja Sanna Palomäki: Lasten ja nuorten käsityksiä koululiikunnasta. Teoksessa: Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

Oppilaat pitivät liikuntatuntien osalta tärkeänä sitä, että liikunta edistää terveyttä (76 % vastanneista), liikuntatunnilla on hauskaa (73 %), tunneilla on hyvä ilmapiiri (70 %), liikuntatunneilla oppii toimimaan vastuullisesti ryhmässä (63 %) ja saa liikkua yhdessä luokkakavereiden kanssa (61 %).⁴²⁹

Oppilaat suhtautuivat pääasiassa positiivisesti myös Move!-mittausten tekemiseen 5. ja 8. vuosiluokalla kouluissa. Oppilailla ei ollut erityisiä negatiivisia odotuksia Move!-mittaustunneista tai lisääntyntä pelkoa huonosta suoriutumisesta mittaustilanteissa. Huolestuneisuuden kokemukset olivat samalla tasolla Move!-mittaustunneilla ja yleisesti koululiikunnassa. Tosin oppilaat kokivat hieman korkeampaa somaattista ahdistuneisuutta ja alhaisempaa viihtymistä Move!-tunneilla kuin yleisessä koululiikunnassa.⁴³⁰

Liikuntatuntien määrä on yhteydessä lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuteen. Suositusten saavuttavien eli seitsemänä päivänä vähintään tunnin liikkuvien lasten ja nuorten liikuntatuntien keskiarvo oli korkeampi (143 min) kuin muilla lapsilla ja nuorilla (124 min). Poikien osalta mitä useampana päivänä he liikkuivat vähintään 60 minuuttia, sitä parempia olivat heidän arvosanansa keskimäärin liikunnassa, äidinkielessä ja matematiikassa. Toisaalta ne lapset ja nuoret, jotka liikkuivat vähiten, saivat keskimäärin heikoimpia arvosanoja äidinkielestä, matematiikasta ja liikunnasta. Riittävä liikkuminen voi vaikuttaa suotuisasti esimerkiksi oppilaan vireystilaan ja toiminnanohjaukseen.⁴³¹

LIITU-tutkimuksessa 2022 oppilaiden raporttoimien liikuntatuntien määrässä ei ole tapahtunut merkitseviä muutoksia vuosina 2018–2022. Tämä selittynee pääosin sillä, että perusopetuksen opetussuunnitelma ja tuntijako on pysynyt kyseisenä aikana samana. **Noin puolet lapsista ja nuorista liikkuu koulun liikuntatunneilla vain tuntijaon mukaisen minimimäärän (2 x 45 minuuttia).** Tämä tarkoittaa, että monissa kouluissa lukujärjestyksessä on liikuntaa vain yhtenä päivänä viikossa kaksoistunnin verran. **Vain kerran viikossa toteutuva liikunnanopetus ei tue suositusten mukaisen liikunta-aktiivisuuden kehittymistä kovin hyvin, sillä se tarjoaa vain rajallisesti mahdollisuuksia liikuntataitojen oppimiseen sekä oppilaan osaamisen ja pätevyyden kokemusten kehittymiseen.** LIITU-tutkimuksen mukaan suositusten mukaisesti liikkuvilla lapsilla ja nuorilla oli keskimäärin enemmän koululiikuntaa (143 min) kuin muilla lapsilla ja nuorilla (124 min).⁴³²

Perusopetuksessa saadaan liikunnassa hyviä todistusarvosanoja. Lähes 90 % lapsista ja nuorista oli saanut liikunnasta vähintään arvosanan hyvä (8–10). Liikunnan arvosanojen keskiarvo oli jonkin verran korkeampi kuin äidinkielessä ja matematiikassa.

Normiohjaus

Esi- ja perusopetuksesta sekä aamu- ja iltapäivätoiminnasta säädetään **perusopetuslaissa (628/1998)**. **Perusopetuslain mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta ja oppivelvollisuusikäisille perusopetusta.** Lain mukaan esi- ja perusopetuksen tavoitteena on tukea lasten kasvu- ja ihmisyhteyden ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Esiopetuksen tavoitteena on myös osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Lisäksi laissa säädetään muun muassa esi- ja perusopetuksen valtionosuudesta, opetuksen laajuudesta, tuntijaon ja opetussuunnitel-

429 Nelli Lyyra ja Sanna Palomäki: Lasten ja nuorten käsityksiä koululiikunnasta. Teoksessa: Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

430 Mikko Huhtiniemi: Students' Motivational and Affective Experiences in Physical Education and during School-Based Fitness Testing, and the Development of Motor Competence and Health-Related Fitness. University of Jyväskylä 2023. SEKÄ Väitös: 17.6.2023 Hyviä uutisia: koululiikunta ja Move!-mittaukset koetaan positiivisesti ja koululaisten kuntoa voidaan kohentaa pienillä muutoksilla (Huhtiniemi). Uutinen Jyväskylän yliopiston internetsivuilla 17.5.2023.

431 Sanna Palomäki ja Nelli Lyyra: Liikunnanopetuksen tuntimäärät ja oppilaiden arvosanat. Teoksessa: Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

432 Sanna Palomäki ja Nelli Lyyra: Liikunnanopetuksen tuntimäärät ja oppilaiden arvosanat. Teoksessa: Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

man perusteiden valmistelemisesta sekä oikeudesta maksuttomaan kuljetukseen. Jos koulumatka on viittä kilometriä pitempi tai oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen matka muodostuu oppilaalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi, oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen.⁴³³

Perusopetuslain mukaan valtioneuvosto päättää perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä perusopetukseen käytettävän ajan jakamisesta eri oppiaineiden ja aineryhmien opetukseen sekä oppilaanohjaukseen (tuntijako). Perusopetuslaissa liikunta määritellään peruskoulussa kaikille opetettavaksi yhteiseksi aineeksi. **Opetushallitus päättää muun muassa perusopetuksen eri oppiaineiden opetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä.** Lisäksi perusopetuslaissa säädetään esimerkiksi esi- ja perusopetuksen valtionosuudesta, opetuksen laajuudesta sekä oikeudesta maksuttomaan kuljetukseen.

Perusopetuslain mukaan aamu- ja iltapäivätoiminnan tavoitteena on tukea kodin ja koulun kasvatus-työtä sekä lapsen tunne-elämän kehitystä ja eettistä kasvua. Lisäksi aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee edistää lasten hyvinvointia ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja lisätä osallisuutta. Aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee tarjota lapsille monipuoliset mahdollisuudet osallistua ohjattuun ja virkistävään toimintaan sekä mahdollistaa lepo rauhallisessa ympäristössä, ammattitaitoisen ja tehtävään soveltuvan henkilön valvonnassa.

Perusopetuslain mukaan Opetushallitus päättää aamu- ja iltapäivätoiminnan tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa, joiden pohjalta kunta laatii toimintasuunnitelman. Kunnat vastaavat toiminnasta järjestämällä toimintaa itse, yhdessä muiden kuntien kanssa tai hankkimalla palvelut esimerkiksi järjestöiltä tai yhteisöiltä. Toimintaa tulee tarjota joko 570 tuntia tai 760 tuntia koulun työvuoden aikana, keskimäärin 3 tai 4 tuntia päivässä. Perusopetuslaissa säädetään lisäksi muun muassa aamu- ja iltapäivätoiminnan arvioinnista, maksuista ja henkilöstöstä.

Valtioneuvoston asetuksessa⁴³⁴ säädetään **perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta.** Asetuksen mukaan perusopetuksen tulee edistää muun muassa oppilaiden terveyttä ja hyvinvointia sekä liikunnan taitojen kehittymistä. Oppivelvollisille annettavan perusopetuksen tuntijaossa säädetään kunkin oppiaineen tai aineryhmän kyseisillä vuosiluokilla yhteensä järjestettävän opetuksen vähimmäismäärästä vuosiviikkotunteina (yksi vuosiviikkotunti vastaa 38 oppituntia)⁴³⁵.

Valtioneuvoston asetuksen mukaan vuosiluokilla 1–2 tulee järjestää yhteensä vähintään neljä vuosiviikkotuntia liikuntaa, vuosiluokilla 3–6 yhteensä yhdeksän vuosiviikkotuntia sekä vuosiluokilla 7–9 yhteensä seitsemän vuosiviikkotuntia.⁴³⁶ Perusopetuksessa opetetaan liikuntaa kaikille yhteisenä oppiaineena jokaisella luokkatasolla siis vähintään kaksi vuosiviikkotuntia eli keskimäärin 2x45minuuttia viikossa. Lisäksi jollakin luokkatasoista 3–6 ja 7–9 liikuntaa opetetaan kolme vuosiviikkotuntia. Kaikille opetettavien liikuntatuntien lisäksi erityisesti yläkoulussa tarjotaan oppilaille vapaavalintaisia liikuntakursseja, joiden määrät ja sisällöt vaihtelevat koulukohtaisesti.⁴³⁷ **Yksittäisistä aineista liikuntaa on vuosiluokilla 1–9 kolmanneksi eniten, yhteensä 20 vuosiviikkotuntia eli yhteensä 760 tuntia** (äidinkieli ja kirjallisuus 42 vuosiviikkotuntia sekä matematiikka 32 vuosiviikkotuntia)⁴³⁸.

433 Perusopetuslaki 628/1998.

434 Valtioneuvoston asetuksessa perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012).

435 Vuosiviikkotunti tarkoittaa 38 oppitunnin laajuista opetusjaksoa. Jos opintojen laajuudeksi ilmoitetaan 16 vuosiviikkotuntia, opetukseen käytetään siis 16 x 38 tuntia eli yhteensä 608 tuntia koko perusopetuksen aikana. Lähde: Koulutukseen liittyvää terminologiaa. Jyväskylän yliopiston internetsivut, <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/solki/tutkimus/projektit/kielo/termipankki>. Viitattu 7.3.2023.

436 Valtioneuvoston asetuksessa perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012).

437 Sanna Palomäki ja Nelli Lyyra: Liikunnanopetuksen tuntimäärät ja oppilaiden arvosanat. Teoksessa: Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

438 Valtioneuvoston asetuksessa perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012).

Strategiat ja suunnitelmat

Hallituskaudella 2019–2023 hallitus on antanut eduskunnalle **koulutuspoliittisen selonteon**. Selonteossa luodaan tilannekuva koulutuksen nykytilasta, luodaan 2040-luvulle ulottuva koulutuksen ja tutkimuksen tavoitela sekä esitetään tarvittavat voimavarojen, rakenteiden ja ohjauksen muutokset, joilla vastataan ja vaikutetaan toimintaympäristön muutostekijöihin. Selonteon tavoitteena on, että esi- ja perusopetus luovat osaamista ja hyvinvointia yhdenvertaisesti jokaiselle lapselle ja nuorelle. Selonteossa on tunnistettu, että lasten hyvinvointi esi- ja perusopetuksessa muodostuu niin fyysisistä, psyykkisistä kuin sosiaalisista tekijöistä sekä turvallisuudesta.⁴³⁹ **Selonteossa ei kuitenkaan tunnisteta riittävän hyvin lasten ja nuorten vähäisen fyysisen aktiivisuuden haastetta ja fyysisen aktiivisuuden merkitystä osana hyvinvoinnin edistämistä. Selonteossa ei myöskään tuoda esille konkreettisia toimenpiteitä, joilla edistetään fyysistä aktiivisuutta esimerkiksi esi- ja perusopetuksessa.**

Esiopetus toteutetaan **esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden** pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama määräys, jonka tehtävänä on varmistaa laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertainen toteutuminen koko maassa.⁴⁴⁰

Osana esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteita nostetaan monessa kohdin esille liikkuminen ja liikunta. Osana itsestä huolehtimista ja arjen taitoja kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle. Tavoitteena on, että lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Esiopetuksessa myös seurataan ja tuetaan kunkin lapsen fyysistä kehitystä sekä hänen tietojensa ja taitojensa kehittymistä.⁴⁴¹

Oppimisympäristöllä on tärkeä merkitys esiopetuksessa oppimisessa. Oppimisympäristön tulee muun muassa tukea monipuolisesti lapsen kasvu, oppimista ja aktiivisuutta sekä tarjota lapselle tilaisuuksia leikkiin, muuhun toimintaan ja rauhaan. Oppimisympäristöinä käytetään ulko- ja sisätiloja, lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä. Lisäksi hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia.⁴⁴²

Perusopetuksen liikunnallista toimintakulttuuria on tuettu osana Liikkuva Koulu -ohjelmaa, jossa tuetaan koulujen aktiivisempia ja viihtyisämpiä koulupäiviä (ks. tämän arvioinnin luku 3.1. *Liikunnallisen elämäntavan edistäminen*). Lisäksi innovatiivisia oppimisympäristöjä on tuettu Opetushallituksen Innovatiivisten oppimisympäristöjen edistäminen esi- ja perusopetuksessa -avustuksella, josta lisää tämän luvun kohdassa ”Muuta”.

Perusopetus toteutetaan **Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014** pohjalta laadittujen paikallisten opetussuunnitelmien mukaisesti. Opetussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka tehtävänä on tukea ja ohjata opetuksen järjestämistä ja koulutyötä sekä edistää yhtenäisen perusopetuksen yhdenvertaista toteutumista.⁴⁴³

Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa nostetaan esille liikkuminen ja liikunta osana koulujen toimintakulttuuria ja opetusta sekä omana oppiaineena. Opetussuunnitelmassa on tunnistettu

439 Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisu 2021:24. Valtioneuvosto 2021.

440 Mitä on esiopeutus? Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-esiopetus>. Viitattu 6.3.2023.

441 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Diaarinumero 102/011/2014. Opetushallitus 19.6.2023.

442 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Diaarinumero 102/011/2014. Opetushallitus 19.6.2023. SEKÄ Esiopetuksen tavoitteet. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/esiopetuksen-tavoitteet>. Viitattu 6.3.2023.

443 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>. Viitattu 7.3.2023.

liikkumisen sekä kokemuksellisten ja toiminnallisten työtapojen merkitys oppimisen tukena. Liikunta-oppiaineen osalta opetussuunnitelmassa määritellään muun muassa oppiaineen tehtävästä, opetuksen tavoitteista eri vuosiluokkakokonaisuuksille (1–2, 3–6 ja 7–9 vuosiluokat) ja tavoitteisiin liittyvistä keskeisistä sisältöalueista sekä oppilaan oppimisen arvioinnista.⁴⁴⁴

Perusopetuksessa liikunta-oppiaineen tehtävänä on vaikuttaa oppilaiden hyvinvointiin tukemalla fyysistä, sosiaalista ja psyykkistä toimintakykyä sekä myönteistä suhtautumista omaan kehoon. Oppilaille on tärkeää tarjota liikuntatunneilla positiivisia kokemuksia ja tukea liikunnallista elämäntapaa. Liikunnan avulla edistetään myös yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja yhteisöllisyyttä sekä tuetaan kulttuurista moninaisuutta. Liikunnanopetuksessa hyödynnetään monipuolisesti koulun tiloja, lähiliikuntapaikkoja ja luontoa. Liikuntatunneilla oppilaat saavat tietoja ja taitoja erilaisissa liikuntatilanteissa toimimiseen sekä valmiuksia terveytensä edistämiseen.⁴⁴⁵

Opetussuunnitelmaan on myös kirjattu **Move!-mittausten** tekeminen 5. ja 8. vuosiluokalla kouluissa. Move! on fyysisen toimintakyvyn valtakunnallinen mittaus- ja palautejärjestelmä, jonka keskeisenä tarkoituksena on kannustaa omatoimiseen fyysisestä toimintakyvystä huolehtimiseen. Move!-mittaustuloksia hyödynnetään esimerkiksi koulujen liikunnanopetuksessa, kouluterveydenhuollon järjestämisessä terveystarkastuksissa sekä valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten hyvinvointitoimenpiteiden suunnittelussa, seurannassa ja arvioinnissa.⁴⁴⁶ Move!-järjestelmän rahoitus OKM:ssa tulee liikunnan vastuualueelta ja valtion liikuntaneuvostolta, joten Move!-järjestelmästä tarkemmin arvioinnin luvussa 3.1. *Liikunnallisen elämäntavan edistäminen.*

Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa 2011 Opetushallitus määrittelee aamu- ja iltapäivätoiminnan tavoitteet ja keskeiset sisällöt. **Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa on tunnustettu liikunta niin yhtenä toiminnan sisältönä kuin keinona edistää muita tavoitteita.** Perusteiden mukaan aamu- ja iltapäivätoiminnassa lapsilla tulee olla mahdollisuus sekä levähtämiseen ja rauhoittumiseen että ulkoiluun ja fyysiseen aktiivisuuteen. Liikunta ja ulkoilu on nostettu yhdeksi sisällöllisistä kokonaisuuksista, joista aamu- ja iltapäivätoiminta kootaan. Tiloilla ja välineillä tulee tukea lasten omaoimista ja helppoa liikkumista aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Lisäksi liikunnan tarjoamat mahdollisuudet on tunnustettu yhtenä välineenä tukea toimintaan liittyvää lasten eettistä kasvatusta.⁴⁴⁷

Hallituskaudella 2019–2023 esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteisiin ei ole tehty muutoksia liikkumisen ja liikunnan näkökulmasta.

Resurssiohjaus

Esi- ja perusopetuksen valtionosuusjärjestelmä muodostuu valtionvarainministeriön hallinnoimasta **peruspalvelujen valtionosuudesta** ja **esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvauksista** sekä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoimasta **opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudesta.**⁴⁴⁸

Esi- ja perusopetusta varten myönnetään valtionosuutta kunnan **peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009)** mukaisesti. Valtionosuus perustuu kunnan ikäluokkien asukasmääriin, ikäluokkien asukasta kohti määrättyihin perushintoihin sekä kunnan olosuhteisiin perustuviin lisäyksiin ja lisäosiin. Kotikuntakorvaus määräytyy puolestaan kunnan esi- ja perusopetuksen laskennallisten kustannusten perusteella erikseen 6, 7–12 ja 13–15-vuotiaiden osalta. Valtiovarainministeriö päättää vuosittain kunkin kunnan kotikuntakorvauksen perusosasta.⁴⁴⁹

444 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Opetushallitus 2014.

445 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Opetushallitus 2014.

446 Move! Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/move>. Viitattu 7.3.2023.

447 Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet 2011. Määräykset ja ohjeet 2011:1. Opetushallitus 2011.

448 Yleissivistävän koulutuksen rahoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/rahoitus>. Viitattu 4.9.2023.

449 Yleissivistävän koulutuksen rahoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/rahoitus>. Viitattu 4.9.2023.

Kuntien peruspalvelujen valtionosuus kattoi vuoteen 2022 asti esi- ja perusopetuksen lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen (päivähoito), kirjastot, yleisen kulttuuritoimen (asukasperusteinen) ja taiteen perusopetuksen (asukasperusteinen). Kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen osoitettiin vuonna 2022 hieman alle 8 miljardia euroa.

Lisäksi **opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009)** säädetään sellaisten esi- ja perusopetuksen toimintojen rahoituksesta, joita ei rahoiteta valtiovarainministeriön valtionosuudella. OKM hallinnoi perusopetuksen rahoitusta muun muassa perusopetuslaissa tarkoitettuun lisäopetukseen, maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavaan opetukseen sekä muille kuin oppivelvollisille järjestettävään esi- ja perusopetukseen. Näiden toimintojen rahoitus määräytyy oppilasmäärän ja oppilasta kohden määrätyn yksikköhinnan perusteella.⁴⁵⁰

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa säädetään aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestävälle kunnalle myönnettävästä valtionosuuden määräytymisestä. Lain mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa aamu- ja iltapäivätoiminnan yksikköhinnan ohjaustuntia kohden vuosittain valtion talousarvion rajoissa. **Vuonna 2020 aamu- ja iltapäivätoiminnan valtionosuus oli yhteensä 55,2 miljoonaa euroa. Vuosina 2021–2023 aamu- ja iltapäivätoiminnan valtionosuus oli yhteensä 50,2 miljoonaa euroa vuosittain.**

Urheiluyläkoulut ja liikuntapainotteiset koulut

Suomessa toimii **urheiluyläkouluja**, joissa tavoitteena on tarjota tavoitteellisesti urheilevalle nuorelle ohjausta elämäntaitojensa kehittämiseen sekä valmiuksia opintojen ja urheilun vaativampaan yhdistämiseen. Urheiluyläkoulutoiminnan tavoitteena on mahdollistaa oppilaitosten, seurojen ja urheiluakatemian suunnitelmallisella yhteistyöllä nuorelle noin 20 tunnin viikoittainen liikkumisen, harjoittelun ja urheilun kokonaismäärä. Tästä liikkumisen kokonaismäärästä urheiluyläkoulut mahdollistavat noin 10 tuntia liikuntaa ja harjoittelua kouluviikon yhteydessä urheiluseurojen ja urheiluakatemian kanssa.⁴⁵¹

Valtakunnallista urheiluyläkoulu-mallia rakennettiin vuosina 2017–2020 kokeilussa, johon osallistui 25 koulua ja 14 kuntaa. Tavoitteena on rakentaa urheiluyläkouluista toisen asteen urheiluoppilaitosten kaltainen järjestelmä. Nykyisin urheiluyläkouluverkostoon kuuluu 19 kuntaa ja reilut 30 urheiluyläkoulua.⁴⁵²

Lisäksi Suomessa toimii muun muassa **liikuntapainotteisia kouluja**, jossa korostetaan koulupäivän yhteydessä liikuntaa ja koulussa voi olla liikuntaluokka.⁴⁵³

Muuta

Hallituskaudella 2019–2023 opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt **kokeilun kaksivuotisesta esiopetuksesta**. Kokeilu kestää elokuun 2021 alusta toukokuun 2024 loppuun. Kokeiluun osallistuu yhteensä 10 000 lasta. Opetushallitus on laatinut **opetussuunnitelman perusteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua varten**.⁴⁵⁴

Kokeilun opetussuunnitelmassa on nostettu liikkuminen ja liikunta vielä aiempaa enemmän esille. Yhtenä suunnitelman oppimisalueena on ”kasvan, liikun ja kehityn”. Suunnitelman tavoitteena on kiinnittää erityisesti huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen

450 Yleissivistävän koulutuksen rahoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/rahoitus>. Viitattu 4.9.2023.

451 Urheiluyläkoulu. Suomen Olympiakomitean internetsivut, <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/kaksoisura/ylakoulut/urheiluylakoulu/>. Viitattu 22.8.2023.

452 Urheiluyläkoulu. Suomen Olympiakomitean internetsivut, <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/kaksoisura/ylakoulut/urheiluylakoulu/>. Viitattu 22.8.2023.

453 Yläkoulut. Suomen Olympiakomitean internetsivut, <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/kaksoisura/ylakoulut/>. Viitattu 22.8.2023.

454 Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/kaksivuotisen-esiopetuksen-kokeilu>. Viitattu 22.8.2023.

edellytyksenä. Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa kaikkina vuodenaikoina. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät, mutta liikkunnalliset pelit ja leikit kehittävät myös lasten matemaattisia ja kielellisiä valmiuksia. Ohjatun liikunnan lisäksi kiinnitetään huomiota lasten mahdollisuuksiin päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä rohkaistaan lapsia liikkumaan huoltajien kanssa myös vapaa-ajalla.⁴⁵⁵

Perusopetuksen yhteydessä oppilaille voidaan järjestää opetukseen läheisesti liittyvää muuta toimintaa, kuten **kerhotoimintaa**, jolla tarkoitetaan oppituntien ulkopuolista harrastustoimintaa. Toiminta on oppilaille vapaaehtoista ja maksutonta. Kerhotoiminta luetaan osaksi aamu- ja iltapäivätoimintaa.⁴⁵⁶

Kerhotoiminnan tehtävänä on lasten ja nuorten monipuolisen kasvun ja kehityksen tukeminen sekä oppilaiden osallisuuden lisääminen. Kerhotoiminnassa oppilailla on mahdollisuus esimerkiksi tutustua erilaisiin harrastusmahdollisuuksiin sekä saada onnistumisen, osaamisen ja ilon kokemuksia. Kerhotoiminnan järjestämisen periaatteet kirjataan paikalliseen opetussuunnitelmaan ja koulun vuosittaiseen lukuvuosisuunnitelmaan. Kerhotoiminnan lähtökohtia ovat koulun kasvatukselliset, opetukselliset ja ohjaukselliset tavoitteet.⁴⁵⁷ **Järjestetyissä kerhoissa on ollut mukana paljon erilaisia liikkunnallisia kerhoja.**

Opetushallitus on avustanut vuosina 2020–2023 koulujen kerhotoiminnan järjestämistä ja kehittämistä vuosittain noin 2,9 miljoonalla eurolla. Valtionavustusta myönnetään kunnille ja kuntayhtymille sekä yksityisille opetuksenjärjestäjille, joilla on perusopetuksen järjestämislupa. Avustusta myönnetään enintään 70 % kokonaismenoista, joten omarahoitussuosus on vähintään 30 %.⁴⁵⁸

Opetushallitus on myöntänyt hallituskaudella 2019–2023 myös Innovatiivisten oppimisympäristöjen edistäminen esi- ja perusopetuksessa -avustusta. Avustuksen tarkoituksena on ollut edistää kokonaisvaltaisesti esi- ja perusopetuksen digitalisaatiota sekä kehittää innovatiivisia opetuskäytäntöjä. Avustuksen avulla halutaan kehittää ratkaisuja ja toimintamalleja, jotka lisäävät oppimisen digitalisaation laatua ja edistävät opetussuunnitelman perusteiden mukaista tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämistä. Avustusta on myönnetty kunnille, kuntayhtymille tai yksityisille opetuksen järjestäjille.⁴⁵⁹ Vuosina 2020–2023 avustuksen määräraha on ollut vuosittain 1,5–1,55 miljoonaa euroa. **Avustetuissa hankkeissa ja avustuksen painotuksissa ei ole mukana merkittävällä tavalla mukana liikunnan ja liikkumisen edistämisen teemaa, mutta joissain yksittäisissä hankkeissa teema on voinut olla mukana.**

3.10.2. Lukiokoulutus

Lukiokoulutus on yleissivistävää koulutusta, joka antaa opiskelijalle valmiudet korkeakouluopintojen aloittamiseen. Lukio-opintojen tavoitteellinen suoritus aika on kolme vuotta, ja laajuus nuorilla 150 opintopistettä ja aikuisilla 88 opintopistettä.⁴⁶⁰

Lukiolaisten liikkumisen, opiskelumatkaliikkumisen ja liikunnanopetuksen toteutuminen

Lukiolaisista harva liikkuu terveystensä kannalta riittävästi ja täyttää liikkumissuositukset. Kyselytutkimuksen mukaan 14 % lukiolaisista liikkui vähintään tunnin joka päivä syksyllä 2020. Liikemittarilla mitaten vastaava osuus oli 2,6 %. Suurin osa lukiolaisista liikkui kuitenkin 3–4 päivänä (33 %) tai 5–6 (31 %)

455 Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet 2021. Määräykset ja ohjeet 2021:2a. Opetushallitus 2021.

456 Koulun kerhotoiminta. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/koulun-kerhotoiminta>. Viitattu 22.8.2023.

457 Koulun kerhotoiminta. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/koulun-kerhotoiminta>. Viitattu 22.8.2023.

458 Myönnetty valtionavustukset ja kansainvälistymisrahoitukset. Koulun kerhotoiminnan tukeminen 2020, 2021, 2022 ja 2023. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/rahoitus/myonnetty>.

459 Innovatiivisten oppimisympäristöjen edistäminen esi- ja perusopetuksessa 2023. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/funding/innovatiivisten-oppimisymparistojen-edistaminen-esi-ja-perusopetuksessa-2023>. Viitattu 5.9.2023.

460 Lukiokoulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/lukiokoulutus>. Viitattu 7.3.2023.

päivänä viikossa. Vähän liikkuvia (0–2 päivänä viikossa) nuorista oli reilu viidennes (22 %). **Lukiolaiset viettivät valveaoloajastaan keskimäärin 67 % istuen tai makuulla.**⁴⁶¹

LIITU-tutkimukseen 2021 osallistuneista lukiolaisista keskimäärin 38 % kulki opiskelumatkansa kävelen tai pyörällä. Alle viiden kilometrin opiskelumatkat kuljettiin pääosin aktiivisesti: 72 % tutkimukseen osallistuneista lukiolaisista kulki matkat kävelen tai pyöräillen. Kävely ja pyöräily olivat yleisempää nuoremmassa 16–17-vuotiaiden ikäluokassa (74 %) kuin vanhemmassa 18–20-vuotiaiden ikäluokassa (65 %). **Tärkein opiskelumatkan aktiiviseen kulkemiseen vaikuttava tekijä näyttää olevan opiskelumatkan pituus:** enintään kolmen kilometrin opiskelumatkoista 80 % kuljettiin lihasvoimin, mutta yli viiden kilometrin matkoista enää vain 15 %.⁴⁶²

Suuri osa lukiolaisista pitää liikunnanopetusta tärkeänä ja hyödyllisenä. Lähes 60 % lukiolaisista pitää lukion liikunnanopetusta tärkeänä tai erittäin tärkeänä sekä hyödyllisenä. Yli puolet nuorista arvioi liikunnanopetuksen kiinnostavaksi. Lukioissa opiskelevien miesten ja naisten käsitykset erosivat siinä, kuinka tärkeäksi, hyödylliseksi ja kiinnostavaksi opiskelijat kokivat liikunnanopetuksen. Suurin ero oli kiinnostavuudessa: lukiolaismiehistä 61 % arvioi liikunnanopetuksen kiinnostavaksi kun naisista 45 %.⁴⁶³

LIITU-tutkimuksessa 2021 liikunnanopetuksen tuntimäärät ja liikuntasuosituksen täytyminen olivat yhteydessä toisiinsa lukiossa opiskelevilla nuorilla. Mitä useampana päivänä lukiolainen ylsi liikuntasuosituksen (liikkui vähintään 60 minuuttia reippaasti), sitä enemmän hänellä oli keskimäärin liikuntatunteja. Toisaalta ne nuoret, joiden liikunta-aktiivisuus oli kaikkein vähäisintä (0–2 päivänä suosituksen täyttävät) osallistuivat merkittävästi muita vähemmän liikunnanopetukseen lukiossa. Heitä oli noin viidennes lukiolaisista.⁴⁶⁴

Normiohjaus

Lukiokoulutuksen tarkoituksesta ja tavoitteista säädetään **lukiolaissa (714/2018)**. Lukiokoulutuksen tarkoituksena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyviksi, tasapainoisiksi, sivistyneiksi ihmisiksi ja aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja, taitoja ja valmiuksia. Koulutuksen tarkoituksena on myös antaa opiskelijoille valmiuksia elinikäiseen oppimiseen ja itsensä jatkuvaan kehittämiseen sekä valmiudet korkeakouluopintojen aloittamiseen. Lukiokoulutuksen oppimäärä sisältää muun muassa taito- ja taideaineiden opintoja, joihin kuuluu liikunta.⁴⁶⁵

Lukiokoulutuksen järjestäminen edellyttää opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämää koulutuksen järjestämislupaa, joka voidaan myöntää kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle. Koulutuksen järjestäjille voidaan myöntää erityinen koulutustehtävä, jolloin ne voivat poiketa valtakunnallista tuntijakoa koskevasta säännöksestä järjestämislupapäätöksessä määrättyllä tavalla (ks. kohta Urheilulukiot).

461 Sami Kokko ym.: Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntamuodot, -tilaisuudet ja -paikat, sekä liikkumisen seurantalaitteet ja -sovellukset. Teoksessa: Sami Kokko, Riikka Hämylä ja Leena Martin (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021. SEKÄ Pauliina Husu ym.: Liikemittarilla mitatun liikkumisen, paikallaanolon ja unen määrä. Teoksessa: Sami Kokko, Riikka Hämylä ja Leena Martin (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

462 Sami Kokko, Riikka Hämylä ja Leena Martin (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

463 Sanna Palomäki ja Nelli Lyyra: Nuorten osallistuminen liikunnanopetukseen toisella asteella. Teoksessa: Sami Kokko, Riikka Hämylä ja Leena Martin (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

464 Sanna Palomäki ja Nelli Lyyra: Nuorten osallistuminen liikunnanopetukseen toisella asteella. Teoksessa: Sami Kokko, Riikka Hämylä ja Leena Martin (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

465 Lukiokoulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/lukiokoulutus>. Viitattu 7.3.2023.

Valtioneuvoston asetuksessa lukiokoulutuksesta (810/2018) säädetään muun muassa lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja lukion oppimäärään sisällyvistä opinnoista. Asetuksen mukaan lukiokoulutuksen tavoitteena on muun muassa tukea opiskelijan tasapainoista henkistä, fyysistä ja sosiaalista kasvua, kehittää laaja-alaisesti opiskelijan valmiuksia ja taitoja, vahvistaa perustaa opiskelijan fyysiselle, henkiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille sekä antaa valmiuksia ja halua niiden ylläpitämiselle elämän eri vaiheissa.

Nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen oppimäärän laajuus on 150 (vastaa aiemmin säädettyä 75 kurssia) opintopistettä. Nuorille tarkoitettuun lukiokoulutuksen oppimäärään sisältyy neljä opintopistettä liikuntaa ja kuusi opintopistettä valinnaista liikuntaa. Opetushallituksen antamissa Lukion opetussuunnitelman perusteissa 2019 nuorten lukiokoulutuksen sisältämät kaksi pakollista liikunnan moduulia ovat: L1 Oppiva liikkuja (2 op) ja L2 Aktiivinen elämä (2 op). Yksi opintopiste sisältää opetusta keskimäärin 14 tuntia ja 15 minuuttia (lukioasetus). Lukion opetussuunnitelman perusteissa on määriteltä liikuntaan myös kolme valtakunnallista valinnaista moduulia, jotka kaikkien lukioiden tulee tarjota opiskelijoilleen. Lisäksi koulutuksen järjestäjät voivat tarjota muita valinnaisia liikuntaopintoja, joita tarjotaan paljon etenkin liikuntaa painottavissa lukiossa ja erityisen koulutustehtävän saaneissa urheilulukiossa.⁴⁶⁶ **Toisaalta haasteena on, että lukiossa liikunnan pakolliset kurssit voidaan suorittaa nopealla aikataululla, jolloin jää pitkiä aikoja, kun liikuntaa ei ole opiskeluvuoroissa ollenkaan.**

Strategiat ja suunnitelmat

Opetushallitus päättää lukio-opetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä vahvistamalla **lukion opetussuunnitelman perusteet**, joiden perusteella koulutuksen järjestäjät laativat paikallisen opetussuunnitelman. Uusimmat lukion opetussuunnitelman perusteet on vuodelta 2019, ja koulutuksen järjestäjien tuli noudattaa määräystä 1.8.2021 lukien. **Lukion opetussuunnitelman perusteissa 2019 nostetaan esille liikkuminen ja liikunta osana koulujen toimintakulttuuria ja opetusta sekä liikunta omana oppiaineena.**

Lukiokoulutuksen tavoitteena on vahvistaa opiskelijan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä antaa valmiuksia niiden ylläpitämiselle elämän eri vaiheissa. Kaikkea lukion toimintaa ja jokaisen työtä niin arkeisissa kohtaamisissa kuin osana opetusta ohjaavat hyvinvoinnin näkökulmat. Lukioiden **liikunnallisen toimintakulttuurin tavoitteena on lisätä motivaatiota elämänmittaiseen liikunnallisuuteen ja luoda rakenteita liikkumiseen lukion arjessa.** Samalla liikunnallinen toimintakulttuuri vähentää paikallaan oloa ja stressin kokemuksia sekä edistää oppimista.⁴⁶⁷ **Lukioiden liikunnallista toimintakulttuuria on tuettu osana Liikkuva Opiskelu -ohjelmaa, jossa tuetaan lukioita lisäämään liikettä oppilaitosten jokaiseen päivään** (ks. tämän arvioinnin luku 3.1. *Liikunnallisen elämäntavan edistäminen*)

Lukion liikunnan opetuksen tehtävänä on tukea opiskelijan hyvinvointia, kehitystä ja oppimista. Lukion liikunnassa opetetaan taitoja ja tietoja, joiden avulla opiskelija pystyy arvioimaan, ylläpitämään ja kehittämään fyysistä, sosiaalista ja psyykkistä toimintakykyään. Tavoitteena on, että opiskelija pystyy ottamaan vastuuta omasta fyysisestä aktiivisuudestaan sekä toiminta- ja opiskelukykyystään. Lukion liikunnan opetuksessa edistetään kaikkien opiskelijoiden tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Opetuksessa käytetään erilaisia työtapoja ja menetelmiä, osallistetaan opiskelijoita toiminnan suunnitteluun ja arviointiin sekä ohjataan heitä ottamaan vastuuta omasta ja ryhmän toiminnasta ja turvallisuudesta.⁴⁶⁸

Suurin osa lukiolaisista arvioi liikunnanopetuksen tavoitteet tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi. Tärkeimpinä tavoitealueena LIITU-tutkimuksessa 2021 lukiolaiset pitivät psyykkistä toimintakykyä (80 % vastanneista), sosiaalista toimintakykyä (78 %) ja hyvinvoinnin edistämistä (73 %). Paljon liikkuvat nuoret

466 Sanna Palomäki ja Nelli Lyyra: Nuorten osallistuminen liikunnanopetukseen toisella asteella. Teoksessa: Sami Kokko, Riikka Hämylä ja Leena Martin (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

467 Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Määräykset ja ohjeet 2019:2a. Opetushallitus 7.11.2019.

468 Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Määräykset ja ohjeet 2019:2a. Opetushallitus 7.11.2019.

arvioivat jokaisen kysytyn tavoitealueen (psyykinen, sosiaalinen ja fyysinen toimintakyky, hyvinvoinnin edistäminen sekä vapaa-ajan liikunnan tukeminen) tärkeämmäksi kuin vähemmän liikkuvat.⁴⁶⁹

Liikunnan opetuksen lisäksi liikunta on huomioitu osana **terveystiedon** opetuksen sisältöjä, joissa huomioidaan kehon ja mielen hyvinvoinnin keskeiset perusteet, kuten liikunta⁴⁷⁰.

Opetussuunnitelman perusteiden pohjalta koulutuksen järjestäjän tulee laatia **paikallinen opetussuunnitelma**, jossa päätetään muun muassa opetuksen, opintojen ohjauksen ja oppimisen tuen toteuttamisesta, opiskelijoille tarjottavista opintojaksoista ja niihin osallistumisen edellytyksenä olevista opintosuorituksista sekä opetuksen tarkemmista tavoitteista ja sisällöistä.⁴⁷¹

Resurssiohjaus

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää **lukiokoulutuksen valtionosuutta**, jota myönnetään laskennallisin perustein. Lukiokoulutuksen rahoitus määräytyy opiskelijamäärän ja opiskelijaa kohti määrätyn yksikköhinnan tulon perusteella. Kunnan rahoitusosuus opetustoimen käyttökustannuksiin lukiokoulutuksessa on noin 58 % kunnan rahoitusosuuteen kuuluvista valtionosuusperusteista.⁴⁷² Erityisen tehtävän lukioiden, kuten urheilulukioiden toimintaan myönnetään koulutuksen järjestäjille valtionosuuden lisäksi erillisrahoitusta, joka myönnetään laskennallisena korotuksena yksikköhintaan. **Vuonna 2022 valtionosuus lukiokoulutuksen käyttökustannuksiin oli yhteensä reilut 739 miljoonaa euroa**⁴⁷³.

Urheilulukiot

Erityisen koulutustehtävän urheilupainotteiseen opetukseen omaa 14 koulutuksen järjestäjä. Kyseisiä tehtäviä toimeenpannaan 15 urheilulukiossa. Urheilulukiot sijaitsevat eri puolella Suomea ja pääosin isoimmissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, Tampereella, Turussa, Oulussa, Jyväskylässä, Lahdessa, Kuopiossa, Porissa ja Joensuussa⁴⁷⁴.

Urheilulukiot on tarkoitettu motivoituneiden ja potentiaalisten urheilijoiden opiskelupaikoiksi, joissa on mahdollista yhdistää opiskelu ja kansainväliselle huipulle tähtäävä valmentautuminen (ns. kaksoisura). Urheilulukioilla opetus poikkeaa osittain valtakunnallisesta lukion tuntijaosta. Urheilulukion opiskelijat suorittavat vähemmän muiden oppiaineiden kuin liikunnan pakollisia kursseja. Urheilulukiot toimivat kiinteässä yhteistyössä alueensa urheiluakatemia kanssa.⁴⁷⁵

Vuosien 2006–2018 seurannassa urheilulukijoiden opiskelijamäärät kasvoivat noin 4 900 opiskelijasta (2006) reiluun 8 200 opiskelijaan (2018). **Myös urheilijaopiskelijoiden määrä kasvoi noin 1 850 opiskelijasta reiluun 2 500 opiskelijaan**, mutta urheilijaopiskelijoiden prosentuaalinen osuus urheilulukioiden kokonaisopiskelijamäärästä pienentyi. Myös oman kunnan opiskelijoiden osuus urheilulukiolaisista pienentyi kymmenessä vuodessa 85 %:sta 45 %:iin. Urheilulukiolaiset ovatkin hakeutuneet entistä useammin lajin perässä tiettyyn lukioon.⁴⁷⁶

469 Nelli Lyyra, Sanna Palomäki ja Pilvikki Heikinaro-Johansson: Lukio-opiskelijoiden käsityksiä liikunnanopetuksesta. Teoksessa: Sami Kokko, Riikka Hämylä ja Leena Martin (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

470 Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Määräykset ja ohjeet 2019:2a. Opetushallitus 7.11.2019.

471 Lukiokoulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/lukiokoulutus>. Viitattu 22.8.2023.

472 Yleissivistävän koulutuksen rahoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/rahoitus>. Viitattu 22.8.2023.

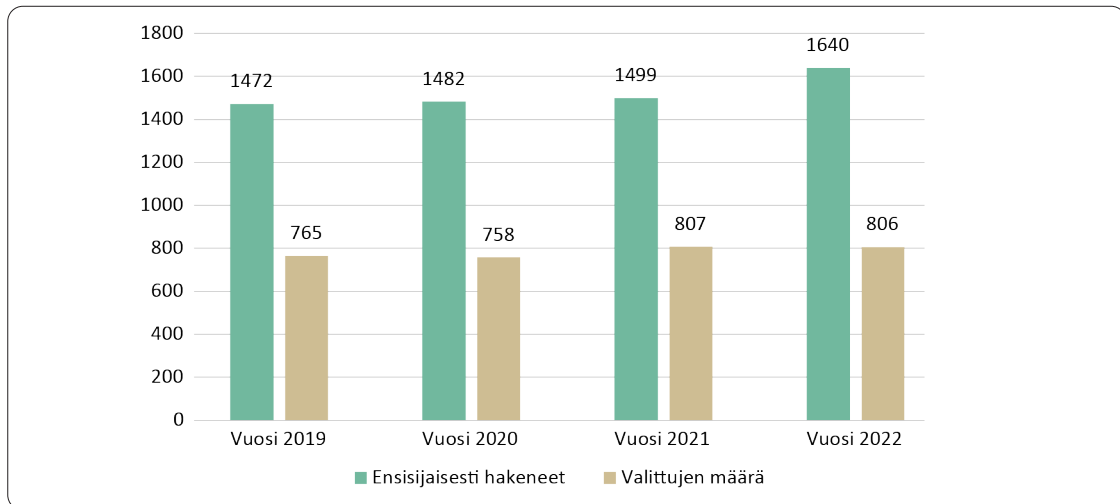
473 Valtion talousarvio 2022.

474 Urheilulukiot. Suomen Olympiakomitean internetsivut, <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/kaksoisura/toinen-aste/urheiluoppilaitokset/>. Viitattu 22.8.2023.

475 Urheiluoppilaitokset. Suomen Olympiakomitean internetsivut, <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/kaksoisura/toinen-aste/urheiluoppilaitokset/>. Viitattu 8.3.2023.

476 Maarit Nieminen ja Jari Lämsä: Urheilulukiot – Seurantatietoa vuosilta 2006-2018. KIHUn julkaisusarja, nro 64. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU 2019.

Vuosina 2019–2021 urheilulukioihin haki vajaat 1500 ensisijaista hakijaa. Vuonna 2022 ensisijaisten hakijoiden määrä nousi 1640 hakijaan. Vuosina 2019–2020 urheilulukioihin valittiin reilut 750 opiskelijaa, mutta vuosina 2021–2022 valittujen määrä nousi reiluun 800. (Kuvio 30.) Urheilulukioissa opiskelleiden suosituimmat lajit ovat jalkapallo, jääkiekko, yleisurheilu, salibandy, koripallo, lentopallo, maastohiihto, uinti, pesäpallo ja joukkuevoimistelu.⁴⁷⁷

Kuvio 30. Urheilulukioihin hakeneet ja valitut 2019–2022⁴⁷⁸.

Urheilulukioihin tavoitellaan opiskelijoiksi potentiaalisia urheilumenestyjiä. Urheilulukioiden valintamenettelyillä pyritään huolehtimaan, että parhaat urheilijat pääsisivät opiskelemaan urheilulukioihin. Opiskelijat hakeutuvat puolestaan urheilulukioihin pääsääntöisesti lukioiden sopivien painopistelaajien tai lukion tekemän valmennuskeskustyönteistyön takia tietyissä lajeissa. Myös tietty urheiluseura voi houkutella urheilijoita tiettyihin urheilulukioihin.⁴⁷⁹

Voimassa olevat säännökset antavat mahdollisuuksia ottaa huomioon erilaisia opetuspainotuksia urheilulukioiden opiskelijavalinnassa. Urheilulukioissa opiskelijaksi valittavan pistemäärä (max. 20 pistettä) muodostuu keskiarvopisteistä (max. 10 pistettä), lajiliittojen pisteytyksistä urheilullisen tason ja potentiaalın perusteella (max. 5 pistettä) sekä oppilaitosten soveltuvuus pisteytyksistä (max. 5 pistettä).⁴⁸⁰

Urheilulukioissa opiskelu on opiskeltavien kurssien osalta suurelta osin samankaltaista kuin muissa lukioissa. Opintoihin kuuluu niin pakollisia kuin valinnaisia opintoja, mutta myös pakollisia valmennuskursseja. Valmennuskurssien lisäksi moni urheilulukio järjestää myös muuta urheilijakoulutusta, jolla tuetaan urheilijoiden kehittymistä huippu-urheilijoina, kuten valmennusopintokursseja tai psykiseen valmennukseen sekä urheiluravitsemukseen liittyviä kursseja.⁴⁸¹

Urheilulukiolaiset valmistuivat lukiosta muita lukiolaisia hitaammin, mutta toisaalta lopettivat koulunkäynnin kokonaan muita harvemmin. Urheilulukioiden toiminnassa mukana olevien valmentajien määrä kasvoi vuosina 2006–2018 noin 140 valmentajasta noin 220 valmentajaan. Urheilulukioiden tehtävä ei näytä rajoittuvan vain valmennukseen tai kaksoisuran mahdollistamiseen, vaan urheilulukioissa

477 Urheilulukioiden haku- ja valintatiedot 2022. Huippu-urheilun instituutti Kihu. Esityksessä ”Yläkoulujen opinto-ohjaajat”. Suomen Olympiakomitea 8.12.2022.

478 Urheilulukioiden haku- ja valintatiedot 2022. Huippu-urheilun instituutti Kihu. Esityksessä ”Yläkoulujen opinto-ohjaajat”. Suomen Olympiakomitea 8.12.2022.

479 Maarit Nieminen ja Jari Lämsä: Urheilulukiot – Seurantatietoa vuosilta 2006–2018. KIHUn julkaisusarja, nro 64. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU 2019.

480 Toisen asteen urheiluoppilaitoshaku. Suomen Olympiakomitea ry.

481 Maarit Nieminen ja Jari Lämsä: Urheilulukiot – Seurantatietoa vuosilta 2006–2018. KIHUn julkaisusarja, nro 64. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU 2019.

huolehdittiin usein myös opiskelijoiden päivittäiseen elämään liittyvistä asioista, kuten asumisesta, ruokailuista ja harjoituksiin kulkemisesta.⁴⁸²

Urheilulukiot ovat itse kokeneet onnistuneensa hyvin opintojen ja urheilun yhdistämistä tukevassa toiminnassa. Myös opiskelijavalinnat ovat onnistuneet ja opiskelijat menestyvät pääosin hyvin niin opinnoissa kuin urheilussa. Urheilulukioiden valmentajat ovat sitoutuneita, kokeneita ja ammattitaitoisia. Urheilulukiot kokivat suurimpana yksittäisenä haasteena erityisen tehtävän resurssien riittävyyden tulevaisuudessa.⁴⁸³

Urheilulukioiden lisäksi Suomessa toimii useita yksittäisiä lukioita, joissa on mahdollista yhdistää joustavasti urheilu ja opiskelu. Näillä oppilaitoksilla ei ole urheiluvalmennuksen valtakunnallista erityistehtävää, vaan urheiluvalmennus on järjestetty koulutuksen järjestäjän omalla päätöksellä ja ne noudattavat valtakunnallista tuntijakoa.⁴⁸⁴

3.10.3. Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetus on koulun ulkopuolista, ensisijaisesti lapsille ja nuorille tarkoitettua taidekasvatusta. Taiteen perusopetusta annetaan musiikkioppilaitoksissa, kuvataidekouluissa, tanssioppilaitoksissa, käsityökouluissa ja muissa oppilaitoksissa. Eri taiteenaloilla annettavassa taiteen perusopetuksessa edetään tavoitteellisesti tasolta toiselle ja annetaan oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään sekä hakeutua alan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen.⁴⁸⁵ **Taiteen perusopetukseen kuuluvat ”liikunnalliset taidemuodot”, kuten tanssi ja sirkus.**

Laissa taiteen perusopetuksesta (633/1998) säädetään muun muassa taiteen perusopetuksen tarkoituksesta, koulutuksen järjestäjästä, valtionosuudesta, opetussuunnitelmasta ja henkilöstöstä. Kunta voi järjestää taiteen perusopetusta omalla päätöksellään. Valtio osallistuu rahoitukseen antamalla kunnille taiteen perusopetukseen valtionosuutta. Taiteen perusopetuksen tulee noudattaa koulutuksen järjestäjän hyväksymiä opetussuunnitelmia, joiden tulee perustua Opetushallituksen päättämiin opetussuunnitelman perusteisiin.

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän ja laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa 2017 määrätään taiteen perusopetuksen oppimäärän opetussuunnitelman perusteista muun muassa tanssi ja sirkustaiteen osalta. Opetussuunnitelman perusteissa määritellään esimerkiksi opetuksen toteuttamisessa, laajuudesta ja rakenteesta sekä oppimisen arvioinnista.⁴⁸⁶

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa nostetaan esille muutamissa kohdin myös liikunta. Esimerkiksi tanssin taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän yhtenä tarkoituksena on tukea liikunnallista ja aktiivista elämäntapaa. Oppilaalle on tärkeä tarkoita mahdollisuus tanssin ja liikunnan ilon kokemiseen ja löytämiseen. Lisäksi sirkustaiteen opetukseen kuuluu osaksi liikunnallinen harjoittelu ja fyysisiä ominaisuuksia kehittävät harjoitteet.⁴⁸⁷

482 Maarit Nieminen ja Jari Lämsä: Urheilulukiot – Seurantatietoa vuosilta 2006-2018. KIHUn julkaisusarja, nro 64. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU 2019.

483 Maarit Nieminen ja Jari Lämsä: Urheilulukiot – Seurantatietoa vuosilta 2006-2018. KIHUn julkaisusarja, nro 64. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU 2019.

484 Toinen aste. Suomen Olympiakomitean internetsivut, <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/kaksoisura/toinen-aste/>. Viitattu 22.8.2023.

485 Taiteen perusopetus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/taiteen-perusopetus>. Viitattu 8.3.2023.

486 Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. Määräykset ja ohjeet 2017:11a. Opetushallitus 2017. SEKÄ Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. Määräykset ja ohjeet 2017:12a. Opetushallitus 2017.

487 Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. Määräykset ja ohjeet 2017:11a. Opetushallitus 2017. SEKÄ Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. Määräykset ja ohjeet 2017:12a. Opetushallitus 2017.

OKM tukee kuntien ja muiden toimijoiden **taiteen perusopetusta valtionosuuksilla**. Lisäksi OKM ja Opetushallitus jakavat vuosittain avustuksia taiteen perusopetuksen käyttökustannuksiin ja toiminnan kehittämiseen.⁴⁸⁸

3.10.4. Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä ja järjestää yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Vapaan sivistystyön koulutukseen hakeutuminen on avointa kaikille. Koulutus ei ole tutkintotavoitteista eikä sen sisältöjä säädellä lainsäädännössä.⁴⁸⁹

Vapaan sivistystyön koulutusta tarjoavat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset (urheiluoipistot) ja opintokeskukset. Oppilaitosten ylläpitäjät (kunnat, kuntayhtymät, yhdistykset, säätiöt tai osakeyhtiöt) päättävät koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä. Vapaan sivistystyön opiskelu vaihtelee iltapöiskelusta kokopäiväisiin lyhyt- ja pitkäkestöisiin kursseihin, etäopiskeluun sekä intensiivikursseihin.⁴⁹⁰

Liikunnan koulutuskeskusten tarjoamaa liikunnan vapaasta sivistystyötä on käsitelty arvioinnin luvussa 3.4 Liikunnan vapaa sivistystyö sekä liikuntatieteellinen tutkimus ja tiedonvälitystyö, jossa myös tarkemmin vapaan sivistystyön normiohjauksesta sekä strategioista ja suunnitelmista.

Vapaan sivistystyön osalta liikkumista ja liikuntaa edistetään konkreettisimmin osana **kansalaisopistojen** toimintaa. Kansalaisopistot ovat paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin pohjautuvia oppilaitoksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi⁴⁹¹. Muista vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoista poiketen kansalaisopistot ovat pääasiassa kuntien ylläpitämiä oppilaitoksia⁴⁹².

Suomessa toimii yhteensä 174 kansalaisopistoa⁴⁹³, joiden toiminta ulottuu kaikkien kuntien alueelle. Vuosina 2017–2020 kansalaisopistot tavoittivat vuosittain yhteensä reilut 500 000 netto-opiskelijaa (opiskelija laskettu mukaan vain kerran) ja vuonna 2021 yhteensä 416 000 netto-opiskelijaa. Kaiken kaikkiaan opistot keräsivät vuosina 2017–2019 vuosittain yhteensä reilut miljoonaa opiskelijaa, vuonna 2020 reilut 840 000 opiskelijaa sekä vuonna 2021 vajaat 650 000 opiskelijaa.⁴⁹⁴

Kansalaisopistojen kuuluu lakisääteisesti vastata paikallisiin sivistystarpeisiin, ja kuntalaiset voivat usein vaikuttaa opistojen kurssitarjontaan. Kansalaisopistojen kurssitarjonta ja painotukset vaihtelevat opistoittain sekä elävät yhteiskunnallisissa muutosten mukana.⁴⁹⁵

Liikunta on keskeinen osa opistojen kurssivalikoimaa ja koulutustarjontaa. Vuonna 2021 liikuntaan liittyviä liikuntatunteja järjestettiin yhteensä noin 261 000. Kaikista kansalaisopistojen opetustunneista noin 17 % oli liikuntaan liittyviä vuosina 2019–2021⁴⁹⁶. Kansalaisopistojen liikunnan opetustoiminnan tavoitteena on edistää terveyttä ja hyvinvointia sekä parantaa ihmisen toimintakykyä. Pääsääntöisesti opistojen järjestämä liikunnan opetustoiminta on kohdennettu kaikille ikäryhmille (lapset, työikäiset ja ikääntyneet).⁴⁹⁷

488 Taiteen perusopetus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/taiteen-perusopetus>. Viitattu 22.8.2023.

489 Vapaa sivistystyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/vapaa-sivistystyö>. Viitattu 8.3.2023.

490 Vapaa sivistystyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/vapaa-sivistystyö>. Viitattu 8.3.2023.

491 Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998.

492 Vapaa sivistystyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/vapaa-sivistystyö>. Viitattu 8.3.2023.

493 Vapaa sivistystyö. Opetushallinnon ohjaus- ja säätelypalvelu-internetsivusto, <https://oiva.okm.fi/fi/jarjestamis-ja-yllapitamisluvat/vapaa-sivistystyö>. Viitattu 6.9.2023.

494 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

495 Kansalaisopistot pähkinänkuoressa. Kansalaisopistojen liiton internetsivut, <https://kansalaisopistot.fi/kansalaisopistot-pahkinankuoressa/>. Viitattu 8.3.2023.

496 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

497 Liikunta ja hyvinvointi. Kansalaisopistojen liiton internetsivut, www.kansalaisopistot.fi/kurssit/liikunta-ja-hyvinvointi/. Viitattu 8.3.2023.

Liikuntaa edistetään myös osana **kansanopistojen** toimintaa. Kansanopistot ovat valtakunnallisia, koko-päivästä opetusta antavia sisäoppilaitoksia. Kansanopistot järjestävät nuorille ja aikuisille omaehtoisia opintoja, edistävät opiskelijoiden opiskeluvälmiuksia sekä kasvattavat heitä yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä. Kansanopistot päättävät opetuksensa tavoitteista. Suurin osa kansanopistoista on erilaisten yhdistysten ja säätiöiden ylläpitämiä ja osa opistoista on kunnallisia.⁴⁹⁸ Suomessa on yhteensä 73 kansanopistoa, joissa oli ennen koronapandemia vuosittain noin 100 000 opiskelijaa, mutta koronapandemian vuosina 2020 ja 2021 opiskelijoiden määrä laski noin 64 000 opiskelijaan.⁴⁹⁹

Kansanopistojen pitkäkestoinen koulutus kestää useimmiten lukuvuoden. Lisäksi opistot järjestävät eripituisia kursseja. Kansanopistoissa opetus on useimmiten yleissivistävää eli vapaatavoitteista kuten kielä, taide- ja kulttuuriaineita ja viestintää. Opistot järjestävät myös avointa korkeakouluopetusta.⁵⁰⁰

Kansanopistoissa voi suorittaa esimerkiksi kasvatus- ja ohjaaja-alan perustutkinnon (lastenohjaaja, nuoriso- ja yhteisöohjaaja), jossa on kyse ammatillisesta koulutuksesta, johon osalla kansanopistoja on lupa. Kansanopistoissa voi suorittaa myös erilaisia ja eri pituisia vapaaseen sivistystyöhön kuuluvia liikuntaan liittyviä koulutuksia, kuten liikuntakasvatukseen ja liikunnan ohjaukseen tai liikunnan korkeakouluopintoihin valmentavia kursseja.⁵⁰¹

Kesäyliopistot ovat ympärivuotisia, alueellisia koulutusorganisaatioita, jotka järjestävät muun muassa avointa yliopisto-opetusta, ammatillista täydennyskoulutusta, lyhytkestoista vapaatavoitteista koulutusta, seminaareja ja tapahtumia sekä ikääntyvien yliopistotoimintaa. Toiminnassa painottuvat avoin korkeakouluopetus ja alueen muihin osaamis- ja sivistystarpeisiin vastaaminen. Kesäyliopistoissa ei ole ikärajoja tai pohjakoulutusvaatimuksia.⁵⁰² Kesäyliopistoja ylläpitävät alueelliset yhdistykset ja jotkin maakuntaliitot.⁵⁰³

Vuonna 2022 Suomessa toimi **19 kesäyliopistoa**. Ennen koronapandemiaa vuosina 2018 ja 2019 kesäyliopistot järjestivät yhteensä reilut 2 000 koulutusta yhteensä noin 45 000 opiskelijalle. Koronapandemian aikana vuosina 2020 ja 2021 koulutusten määrä laski reiluun 1 600 kappaleeseen ja opiskelijoiden määrä laski noin 27 000–29 000.⁵⁰⁴ **Kesäyliopistojen koulutustarjontaan sisältyy liikkumiseen ja liikuntaan liittyviä opintoja.**

Opintokeskukset ovat valtakunnallisia vapaan sivistystyön oppilaitoksia, joiden tavoitteena on elinikäisen oppimisen, hyvinvoinnin ja aktiivisen kansalaisuuden sekä demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan edistäminen.⁵⁰⁵ Opintokeskukset ovat niin sanotun järjestöllisen sivistystyön oppilaitoksia, joiden toiminta perustuu laajalle yhteistyölle kansalaisjärjestöjen kanssa. Tällainen koulutuksen yhteinen järjestämistapa on ainutlaatuinen verrattuna muihin vapaan sivistystyön oppilaitosmuotoihin ja suomalaisen koulutusjärjestelmän koulutusmuotoihin.⁵⁰⁶

Suomessa on tällä hetkellä yhteensä 12 opintokeskusta, joita ylläpitää 12 sivistysliittoa. Sivistysliittona jäsenenä on järjestöjä (yhteensä 372 jäsenjärjestöä), jotka ovat puolueita, ammattiliittoja tai muita kansalaisjärjestöjä.⁵⁰⁷

498 Vapaa sivistystyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/vapaa-sivistystyö>. Viitattu 8.3.2023.

499 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

500 Vapaa sivistystyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/vapaa-sivistystyö>. Viitattu 8.3.2023.

501 Mitä kansanopistossa voi opiskella? Suomen kansanopistoyhdistyksen internetsivut, <https://www.kansanopistot.fi/opiskelu-kansanopistossa/mika-on-kansanopisto/>. Viitattu 8.3.2023.

502 Kesäyliopistojen toiminta 2021. Suomen kesäyliopistot ry, <https://kesayliopistot.fi/wp-content/uploads/2023/01/Tilastointi-2021.pdf>.

503 Kesäyliopistot. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/vapaa-sivistystyö>. Viitattu 9.3.2023.

504 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

505 Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998.

506 Opintokeskusten rahoitusjärjestelmää selvittävän työryhmän loppuraportti. Opintokeskusten rahoitusjärjestelmää selvittävä työryhmä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2023:30. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

507 Opintokeskusten rahoitusjärjestelmää selvittävän työryhmän loppuraportti. Opintokeskusten rahoitusjärjestelmää selvittävä työryhmä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2023:30. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

Opintokeskusten koulutustarjonta muotoutuu taustajärjestöjen aatteiden ja koulutustarpeiden mukaisesti. Koulutusmuotoja ovat kurssit ja opintokerhot, joiden toteuttamiseksi järjestetään myös ohjaajakoulutusta.⁵⁰⁸ Viime vuosina opintokeskusten koulutukset ovat keränneet pääsääntöisesti noin 150 000 netto-opiskelijaa (opiskelija laskettu mukaan vain kerran) ja yhteensä noin 200 000–254 000 opiskelijaa. **Opetustunneista noin 5 % oli liikuntaan liittyvää vuonna 2021.**⁵⁰⁹

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää valtionosuutta vapaan sivistystyön oppilaitosten käyttökustannuksiin. Vapaan sivistystyön rahoituksessa ei ole lakisääteistä kuntaosuutta. Valtionosuus on kansalaisopistojen, kansanopistojen ja kesäyliopistojen rahoituksessa 57 % ja opintokeskusten sekä liikunnan koulutuskeskusten rahoituksessa 65 %.⁵¹⁰ **Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämät valtionosuudet kansalaisopistoille, kansanopistoille, kesäyliopistoille ja opintokeskuksille olivat vuonna 2020 reilut 152 miljoonaa euroa ja vuonna 2021 reilut 158 miljoonaa euroa. Vuonna 2020 valtionosuudet nousivat 173 miljoonaan euroon ja vuonna 2023 vajaan 179 miljoonaan euroon.**

3.11. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana ammatillista koulutusta

Ammatillinen koulutus on tarkoitettu perusopetuksen päättäneille nuorille ja muille vailla ammatillisesti suuntautunutta tutkintoa oleville sekä työelämässä oleville aikuisille. Ammatillista koulutusta järjestetään ammatillisissa oppilaitoksissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee ammatilliseen koulutukseen liittyvän lainsäädännön sekä ohjaa ja valvoo toimialaa. OKM myöntää koulutuksen järjestämistä varten ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvan. Ammatillisesta koulutuksesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriössä **lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen osasto.**⁵¹¹

Ammatillisia tutkintoja ovat perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot. **Ammatillinen perustutkinto** (180 osaamispistettä) tuottaa laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin, erikoistuneempaa osaamista ja työelämän edellyttämää ammattitaitoa vähintään yhdellä työelämän osa-alueella. **Ammattitutkinnossa** (120, 150 tai 180 osaamispistettä) osoitetaan työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennettua ammattitaitoa, joka on perustutkintoa syvällisempää tai kohdistuu rajatumpiin työtehtäviin. **Erikoisammattitutkinnossa** (160, 180 tai 210 osaamispistettä) osoitetaan työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennettua ammattitaitoa, joka on ammattitutkintoa syvällisempää ammatin hallintaa tai monialaista osaamista. Erilaisia ammatillisia tutkintoja on yhteensä 160 kappaletta: 42 ammatillista perustutkintoa, 64 ammattitutkintoa ja 54 erikoisammattitutkintoa.⁵¹²

Ammatilliset tutkinnot ovat laaja-alaisia ja joustavia. Tutkinnot koostuvat tutkinnon osista, joilla pyritään vastaamaan sekä opiskelijoiden että työelämän osaamistarpeisiin. Lisäksi ammatillisessa koulutuksessa tunnustetaan ja tunnustetaan opiskelijan aiemmin hankkima osaaminen.⁵¹³ Opiskelija voi suorittaa kokonaisen tutkinnon, tutkinnon osan tai osia tai tutkinnon osaa pienempiä kokonaisuuksia riippuen osaamistarpeesta. Tarvittavan osaamisen hankkiminen ja opiskelijan tavoite (tutkinto, tutkinnon osa, pienempi kokonaisuus) suunnitellaan yksilöllisesti jokaiselle opiskelijalle opintojen alussa laadittavassa **henkilökohtaisessa osaamisen kehittämissuunnitelmassa (HOKS)**. Koulutuksen järjestäjä vastaa henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman laatimisesta ja päivittämisestä.

508 Vapaa sivistystyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/vapaa-sivistystyo>. JA Opintokeskukset ovat järjestöjen oppilaitoksia. Opintokeskukset ry:n internetsivut, <https://www.opintokeskukset.fi/opintokeskukset/>. Viitattu 9.3.2023.

509 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

510 Yleissivistävän koulutuksen rahoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/rahoitus>. Viitattu 22.8.2023.

511 Ammatillinen koulutus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/amatillinen-koulutus>. Viitattu 10.3.2023.

512 Ammatilliset koulutukset. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/amatillinen-koulutus/amatilliset-tutkinnot>. JA Tutkintorakenne ja tutkinnot. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tutkintorakenne-ja-tutkinnot>. Viitattu 14.3.2023.

513 Opiskelu ja tutkinnot. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/ammattikoulutus-opiskelu-ja-tutkinnot>. Viitattu 4.9.2023.

Ammatillisessa koulutuksessa liikkumisen ja liikunnan edistäminen näkyy sekä **liikuntaan liittyvänä opetuksena** osana ammatillista perustutkintoa ja muuta koulutusta että **liikunta-alan ammatillisena perustutkintoina, ammattitutkintoina ja erikoisammattitutkintoina**. Liikuntaan liittyviä ammatillisen koulutuksen tutkintoja ovat muun muassa liikunnanohjauksen perustutkinto (liikuntaneuvoja), liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinto (liikuntaneuvoja AT, valmentaja) liikuntapaikka-alan ammattitutkinto (liikuntapaikkojen hoitaja) sekä liikuntapaikka-alan (liikuntapaikkamestari) ja valmentajan erikoisammattitutkinnot.

Liikuntaan liittyvää ammatillista koulutusta antavat **liikunnan koulutuskeskukset (urheiluopistot)**, joiden valtioneuhjaus jakautuu opetus- ja kulttuuriministeriössä liikuntasektorin ja koulutussektorin vastuulle. Liikuntasektorille kuuluu koulutuskeskusten vapaan sivistystyön ohjaus ja koulutuskeskuksille myönnettävien perustamishankkeiden myöntäminen. Koulutussektorille kuuluu ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) mukaisen koulutuksen ohjaus.⁵¹⁴

Liikunta ja liikkuminen liittyvät suoraan myös moneen muuhun alaan ja niiden ammatillisiin perustutkintoihin, ammattitutkintoihin sekä erikoisammattitutkintoihin, kuten luonto- ja ympäristöalan perustutkintoon (luonto-ohjaaja), luontoalan ammattitutkintoon (erä- ja luonto-opas), hevostalouden perustutkintoon (ratsastuksenohjaaja), hevostalouden erikoisammattitutkintoon (ratsastuksenopettaja EAT, hevosurheilumanageri), kasvatusta- ja ohjausalan perustutkintoon (nuoriso- ja yhteisöohjaaja), puutarha-alan ammattitutkinto (golfkentänhoidon osaamisala), hieronnan ammattitutkintoon (koulutettu hieroja) sekä hieronnan erikoisammattitutkintoon (hieroja EAT, urheiluhieroja EAT).

Lisäksi välillisesti monilla muillakin aloilla ja koulutuksilla on merkittävää vaikutusta ihmisten liikkumiseen ja liikuntaan, kuten sosiaali- ja terveysalan perustutkinto (*lähihoitaja*).

Tässä arvioinnissa keskitytään kuitenkin pääsääntöisesti vain liikuntaan liittyvään osaamisen hankkimiseen osana ammatillista koulutusta sekä liikunnan ammatilliseen koulutukseen.

Ammattioppilaitoksissa opiskelevien liikkumisen toteutuminen ja näkemykset liikunnanopetuksesta

Ammattioppilaitoksessa opiskelevista nuorista 13 % liikkui itse arvioituna suosituksen mukaan seitsemänä päivänä viikossa. Tätä vähemmän liikkuvat jakautuivat melko tasaisesti: 5–6 päivänä liikkui suositusten mukaisesti 27 %, 3–4 päivänä 31 % ja 0–2 päivänä 29 %. **Ammattiin opiskelevilla nuorilla oli valveillaoloajasta kevyttä liikkumista lähes neljäsosa, reipasta liikkumista 6 % ja rasittavaa liikkumista alle prosentti.** Lopun ajasta ammattiin opiskelevat nuoret viettivät paikallaan ollen istuen, makuulla tai seisten.⁵¹⁵

Lähes 60 % ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista nuorista piti oppilaitoksen liikunnanopetusta ("koululiikuntaa") tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Liikunnanopetusta piti hyödyllisenä 51 % ammatillisen opiskelijoista ja kiinnostavaksi liikunnanopetuksen arvioi hieman yli puolet opiskelijoista.⁵¹⁶

514 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

515 Sami Kokko ym.: Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntamuodot, -tilaisuudet ja -paikat, sekä liikkumisen seurantalaitteet ja -sovellukset. Teoksessa: Sami Kokko, Riikka Hämylä ja Leena Martin (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021. SEKÄ Pauliina Husu ym.: Liikemittarilla mitatun liikkumisen, paikallaanolon ja unen määrä. Teoksessa: Sami Kokko, Riikka Hämylä ja Leena Martin (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

516 Sanna Palomäki ja Nelli Lyyra: Nuorten osallistuminen liikunnanopetukseen toisella asteella. Teoksessa: Sami Kokko, Riikka Hämylä ja Leena Martin (toim.): Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Valtion liikuntaneuvosto 2021.

Normiohjaus

Ammatillista koulutusta säätelee **laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017)**, jossa säädetään muun muassa ammatillisten tutkintojen ja ammatillisen koulutuksen tarkoituksesta, tutkinnoista ja niiden rakenteista, järjestämisluvista sekä oppilaiden osaamisen hankkimisesta ja arvioinnista.

Laissa tarkoitettujen ammatillisen koulutuksen tutkintojen ja koulutuksen tarkoituksina on muun muassa parantaa ja ylläpitää väestön ammatillista osaamista, kehittää työ- ja elinkeinoelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin, edistää työllisyyttä, antaa valmiuksia yrittäjyyteen ja työ- ja toimintakyvyn jatkuvaan ylläpitoon sekä tukea elinikäistä oppimista ja ammatillista kasvua. Koulutuksen tavoitteena on lisäksi tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille erilaisia tarpeellisia tietoja ja taitoja. Koulutuksen sisällöstä ja toteuttamisesta päättää ammatillisen koulutuksen järjestäjä tutkintojen ja koulutuksen perusteiden mukaisesti.⁵¹⁷ **Laissa ei nouse esille varsinaisesti liikunnan ja liikkumisen kysymykset, pois lukien koulutuksen tavoite tarjota valmiudet toimintakyvyn ylläpitoon.**

Opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksessa ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteesta (680/2017) säädetään ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteesta olevista tutkinnoista. Ammatillisia perustutkintoja ovat asetuksen mukaan muun muassa liikunnanohjauksen perustutkinto ja hevos-talouden perustutkinto, ammattitutkintoja liikunnan ammattitutkinto, liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinto ja liikuntapaikkojenhoitajan ammattitutkinto sekä erikoisammattitutkintoja liikunta-paikkamestarin erikoisammattitutkinto.

Oppivelvollisuuslaissa (1214/2020) säädetään esimerkiksi oppivelvollisuuden tavoitteista, alkamisesta ja päättymisestä sekä suorittamisesta. Oppivelvollisen on perusopetuslaissa tarkoitetun perusopetuksen oppimäärän suoritettuaan suoritettava lukiokoulutuksen oppimäärää, ammatillista perustutkintoa tai ammattitutkintoa tai ylioppilastutkintoa. Oppivelvollisuus päättyy, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun oppivelvollinen on tätä ennen hyväksytysti suorittanut esimerkiksi ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon.

Hallituskaudella 2019–2023 oppivelvollisuutta laajennettiin. Hallitusohjelman tavoitteena oli, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. Oppivelvollisuusikä korotettiin 18 ikävuoteen. Velvoite hakeutua ja jatkaa toisen asteen koulutuksessa vaikutti ensimmäistä kertaa niihin nuoriin, jotka keväällä 2021 olivat perusopetuksen 9. luokalla. Samalla toisen asteen opinnoista on tullut maksuttomia laajennetun oppivelvollisuuden piiriin kuuluville nuorille.⁵¹⁸ Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä kaikki ovat 18 ikävuoteen koulutuksen piirissä ja siten myös mukana kunkin koulutuksen liikunnanopetuksessa.

Laissa opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (1705/2009) säädetään valtionosuudesta ja -avustuksesta sekä muusta rahoituksesta liittyen esimerkiksi ammatillisen koulutukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää ammatillisen koulutuksen järjestäjille rahoitusta ammatillista koulutusta varten (amatillisen koulutuksen määräraha).

Hallituskaudella 2019–2023 tehtiin koronapandemian takia ammatillista koulutusta koskevaan lainsäädäntöön erilaisia muutoksia, joilla oli vaikutuksia myös liikunnan ammatilliseen koulutukseen. Esimerkiksi koulutuksen järjestäjien velvollisuutta järjestää ammatillista koulutusta oppilaitoksissa rajoitettiin.⁵¹⁹

517 Laissa ammatillisesta koulutuksesta (531/2017).

518 Oppivelvollisuuden laajentaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen>. SEKÄ Oppivelvollisuuden laajentaminen. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen-ja-kansainvalisyys/oppivelvollisuuden-laajentaminen>. Viitattu 10.3.2023.

519 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatukseen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista 126/2020. SEKÄ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatukseen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista 191/2020.

Ammatillisen koulutuksen järjestämisluvut

Ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestäminen edellyttää opetus ja kulttuuriministeriön myöntämää **tutkintojen ja koulutuksen järjestämis lupaa**. Järjestämis lupa voidaan myöntää hakemuksesta kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle. Järjestämis luvissa määrätään muun muassa ammatillisen koulutuksen tutkinnoista ja koulutuksesta, toiminta-alueesta, opiskelijavuosien vähimmäismäärästä sekä muista koulutuksen järjestämiseen liittyvistä asioista.

Ministeriö voi muuttaa järjestämis lupaa, jos esimerkiksi tutkintojen ja koulutuksen järjestäminen merkittävästi poikkeaa osaamistarpeista. Luvasta tai sen muutoksesta päättäessään ministeriö arvioi muun muassa haetun tutkinnon tai koulutuksen koulutustarvetta, joka on ensisijainen edellytys järjestämis luvan myöntämiselle. Lisäksi ministeriö valvoo ja seuraa järjestämis luvan saaneiden toimijoiden koulutus-toimintaa ja sen lainmukaisuutta.⁵²⁰

**Liikunnanohjauksen perustutkinnon, liikunnan ammattitutkinnon, liikunnan ja valmennuksen, liikunta-
tapaikka-alan ammattitutkinnon sekä valmennuksen, liikuntapaikka-alan ja liikuntapaikkamestarin
erikoisammattitutkintojen osalta järjestämis lupa on myönnetty vain liikunnan koulutuskeskuksille.** Järjestämis lupa on yhteensä 12 ammatillisen koulutuksen järjestäjällä ja ne kaikki ylläpitävät joko valtakunnallista tai alueellista liikunnan koulutuskeskusta.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjiä, joiden järjestämis luvassa liikunta-alan koulutus muodostaa vain osan koulutustarjontaa ja järjestettyä koulutusta, ovat:

1. Kajaanin kaupunki: ylläpitää Vuokatin urheiluopistoa
2. Rovaniemen koulutuskuntayhtymä: ylläpitää Lapin urheiluopistoa
3. Koulutuskuntayhtymä OSAO: ylläpitää Virpiniemeä (ei oikeutta perustutkintoon)

Pelkästään liikunta-alan eri tutkintoihin luvan omaavia ammatillisen koulutuksen järjestäjiä ovat (kaikilla ei ole oikeutta perustutkintoon):

4. Folkhälsan Utbildning Ab
5. Kisakeskussäätiö sr
6. Kolmen kamppuksen urheiluopisto Oy
7. Varalan säätiö sr
8. Tanhuvaaran säätiö sr
9. Suomen Urheiluopiston Kannatusosakeyhtiö
10. Itä-Suomen Liikuntaopisto Oy
11. Palloilusäätiö sr
12. Kuortaneen Urheiluopistosäätiö sr

Lisäksi liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinnon osalta koulutus lupa on myönnetty Hevosopisto Oy:lle.

Liikunnan ammatillisen koulutuksen järjestämiselle näyttäisi olevan halukkuutta myös muissa toimijoissa. Nykyisten liikunnan koulutuskeskusten ylläpitäjien lisäksi järjestämis lupia ovat hakeneet erityisesti suurten kaupunkien ammatillisen koulutuksen järjestäjät. Uusia lupia ei ole kuitenkaan myönnetty, ja kielteisiä päätöksiä on tehty yli 10 kappaletta. Järjestämis lupien harkinnassa on katsottu, että nykyinen liikunnan koulutuskeskusten muodostama järjestäjien verkko kykenee kattamaan koko Suomen, varmistamaan koulutuksen saavutettavuuden ja turvaamaan koulutuksen laadun.⁵²¹

⁵²⁰ Ammatillisen koulutuksen järjestämis luvut. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/jarjestamis-luvat>. Viitattu 14.3.2023.

⁵²¹ Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

Uusien lupien myöntämisen sijaan nykyisiä liikunnan ammatillisen koulutuksen järjestäjiä on kannustettu toteuttamaan yhteistyötä muiden järjestäjien kanssa. Lisäksi liikunnan ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi on nostettu esiin tarve järjestää koulutusta kasvukeskuksissa.⁵²² Tämän suuntaista kehittämistyötä onkin tapahtunut viime vuosina, mistä esimerkkinä toimii Kisakallion ja Pajulahden urheiluopistojen ammatillisten koulutusten yhteenliittymä Kolmen Kampuksen Urheiluopisto. Tämän yhteistyön avulla tuodaan suomenkielinen toisen asteen liikunta-alan koulutusta myös pääkaupunkiseudulle, Urhean Mäkelänrinteen kampukselle Helsinkiin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti hallituskaudella 2019–2023 **hankkeen toisen asteen koulutuksen kehittämiseksi.** Hankkeen taustalla olivat erilaiset jo käynnissä olevat sekä ennakoitavat muutokset toimintaympäristössä, etenkin muutokset työmarkkinoilla ja väestörakenteessa, sekä Sanna Marinin hallituksen koulutuspoliittinen selonteko. Hankkeen valmisteluryhmän loppuraportissa (2022) esiteltiin kehittämishankkeen toimenpide-ehdotukset jatkotyöskentelylle. Raportissa käsitellään järjestäjärakenteen, toiminnan ohjauksen, yhteistyön ja rahoituksen kehittämiseen. Raportissa nousee esille muutamissa kohdin myös liikunnan ammatillinen koulutus, kuten osana raportissa esiteltäviä neljää vaihtoehtoa ammatillisen koulutuksen järjestämislupasäätelyn kehittämiseksi.⁵²³

Strategiat, suunnitelmat ja ohjeet

Hallituskaudella 2019–2023 annetussa **koulutuspoliittisessa selonteossa** luodaan tilannekuva muun muassa toisen asteen koulutuksen nykytilasta ja tavoitetila sekä esitetään toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Selonteon mukaan kokonaisvaltaisella toisen asteen koulutuksen toimintatapojen ja rakenteiden uudistamisella vastataan yleissivistäviin ja ammatillisiin tavoitteisiin, jatkuvan oppimisen tarpeisiin sekä vahvistetaan koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Selonteossa korostetaan teknologian hyödyntämistä oppimisen ja osaamisen kehittämisen tukena sekä samalla hyvinvoinnin vahvistamisessa.⁵²⁴ **Selonteossa ei kuitenkaan tunnisteta nuorten vähäisen fyysisen aktiivisuuden haastetta ja fyysisen aktiivisuuden merkitystä osana hyvinvoinnin ja tulevan työkyvyn edistämistä eikä tuoda esille konkreettisia toimenpiteitä, joilla edistetään fyysistä aktiivisuutta osana toisen asteen koulutusta.**

Ammatillisen koulutuksen järjestämistä, kussakin tutkinnossa vaadittavaa osaamista sekä opiskelijoiden henkilökohtaisten opintopolkujen suunnittelua ja toteuttamista ohjaavat laki ammatillisesta koulutuksesta sekä muut ammatillista koulutusta koskevat säädökset. Opetushallitus päättää **ammattillisen tutkintojen perusteista**, joita valmistellaan yhteistyössä työ- ja elinkeinoelämän, koulutuksen järjestäjien ja muiden sidosryhmien kanssa.⁵²⁵

Ammatillisen perustutkinnon perusteissa kuvataan alan tehtävien laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet sekä alan erikoistuneempi osaaminen työelämän eri osa-alueilla. **Ammattitutkinnon perusteissa** kuvataan perustutkintoa syvällisempää tai rajatumpiin työtehtäviin kohdistunutta osaamista. **Erikoisammattitutkinnon perusteissa** kuvataan ammattitutkintoa syvällisempää ammatin hallintaa tai monialaista osaamista.⁵²⁶ Tutkinnon perusteissa kuvataan tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet, osaamisen arviointikriteerit ja ammattitaidon osoittamistavat.⁵²⁷ Esimerkiksi liikunnanohjauksen perustutkinnon perusteista Opetushallitus on päättänyt vuoden 2017 lopulla ja määräykset tulivat voimaan 1.8.2018 alkaen.⁵²⁸

522 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

523 Laadukas toisen asteen koulutus kaikille. Toisen asteen koulutuksen yhteistyön ja järjestäjärakenteen kehittämishankkeen loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:31. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

524 Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:24. Valtioneuvosto 2021.

525 Tutkintojen perusteet. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tutkintojen-perusteet>. Viitattu 14.3.2023.

526 Tutkintojen perusteet. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tutkintojen-perusteet>. Viitattu 23.8.2023.

527 Tutkintojen perusteet. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tutkintojen-perusteet>. Viitattu 14.3.2023.

528 Liikunnanohjauksen perustutkinto. Tutkinnon perusteet. Opetushallitus.

Ammatillisten perustutkintojen perusteet uudistuivat 1.8.2022. Uudistuksen myötä kaikissa ammatillisissa perustutkinnon perusteissa otettiin käyttöön uudistetut **yhteiset tutkinnon osat (YTO)** ja kaikkien perustutkintojen **yhteiset ammatilliset valinnaiset tutkinnon osat**. Yhteisiä tutkinnon osia ovat viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen sekä yhteiskunta- ja työelämäosaaminen. Kaikille perustutkinnoille yhteisiä ammatillisia valinnaisia tutkinnon osia ovat työpaikkaohjaajaksi valmentautuminen, huippuosaajana toimiminen, yritystoiminnan suunnittelu sekä yrityksessä toimiminen. Uusina, kaikille perustutkinnoille yhteisinä ammatillisina valinnaisina tutkinnon osina tulevat ilmastovastuullinen toiminta ja kansainvälisessä työympäristössä toimiminen.⁵²⁹ Yhteiset tutkinnon osat ja kaikkien perustutkintojen yhteiset ammatilliset valinnaiset tutkinnon osat uudistettiin myös esimerkiksi liikunnanohjauksen perustutkinnon osalta.

Lisäksi vuosina 2023–2025 päivitetään eri perustutkintojen perusteita. **Vuonna 2025 uudistetaan myös liikunnan perustutkinnon perusteet.**⁵³⁰

Ammatillisiin perustutkintoihin sisältyvien yhteisten tutkinnon osien laajuus on 35 osaamispistettä (osp), joista 26 opintopistettä on pakollisia ja 9 opintopistettä valinnaisia. Osana pakollista Yhteiskunta- ja työelämäosaaminen -kokonaisuutta (9 osp) on **työkyvyn ja hyvinvoinnin ylläpitäminen (2 osp)**, joka sisältää esimerkiksi opiskelu- ja työkyvyn sekä hyvinvoinnin edistämistä liikunnan avulla. Osaamistavoitteisiin kuuluu muun muassa, että opiskelija hakee tietoa liikkumisen hyödyistä ja vaatimuksista terveydelle sekä opiskelu- ja työkyvylle, kehittää opiskelu- ja työkyvyn vaatimia fyysisiä ominaisuuksiaan sekä liikkuu parhaansa yrittäen kaikissa liikuntatilanteissa edistäen opiskelu- ja työkykyään.⁵³¹

Lisäksi perustutkintoihin liittyy valinnainen **työkyvyn ja hyvinvoinnin ylläpitäminen (3 osp)**, jonka osaamistavoitteisiin kuuluu muun muassa, että opiskelija osaa seurata, arvioida ja ylläpitää fyysisistä toimintakykyään, osallistuu liikuntatilanteisiin aktiivisesti sekä osaa soveltaa monipuolisesti liikunnan harrastamiseen tarvittavia motorisia perustaitoja ja liikunnan lajitaitoja. **Kokonaisuudessaan liikuntaan liittyvän opetuksen määrä näyttyy vähäiseltä ammatillisessa koulutuksessa.**

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa ei ole suoranaista vastaavaa tai saman tyyppistä kokonaisuutta kuin perustutkintojen työkyvyn ja hyvinvoinnin ylläpitäminen pakollinen ja valinnainen osa-alue. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa on alasta riippuen teemaa kirjoitettu ammattitaitovaatimuksiin tai arviointikriteereihin lähinnä ergonomisen työskentelyn ja työhyvinvoinnin näkökulmasta. Esimerkiksi kuntoutus-, tuki- ja ohjauspalvelujen erikoisammattitutkinnossa on mukana yhdessä tutkinnon osassa kriteerinä, että opiskelija *”huolehtii vastuullisesti omasta työhyvinvoinnistaan ja toimintakyvystään”*⁵³². Koulutuksen järjestäjä määrittelee toteutussuunnitelmiaan yksityiskohtaisemmin ammatti- ja erikoisammattitutkintojen eri asiasisältöjen osaamisen hankkimisesta ja rajaamisesta.

Opiskelijan oman liikkumisen ja liikunnan sekä toimintakyvyn edistämisen lisäksi tärkeää olisi, että liikkumisen edistäminen huomioitaisiin osana väestön liikkumisen edistämisen kannalta keskeisten ammatillisten koulutusten sisältöjä, kuten osana keskeisiä sosiaali- ja terveydenhuoltoalan sekä kasvatustalan ammattilaisten koulutuksia. Toistaiseksi ei ole olemassa kattavaa tietoa siitä, miten liikkumisen ja liikunnan kysymykset on huomioitu osana eri alojen ammatillisten koulutusten sisältöjä.

Valtion liikuntaneuvoston tilaaman selvityksen mukaan liikkumisen ja liikunnan edistäminen näkyvät suoraan vain vähän sosiaali- ja terveysalan (sote-ala) tutkintojen perusteissa, kuten lähihoitajan tutkinnoissa. Koska liikkumisen ja liikunnan edistämisen suoranaiset maininnat ovat opetussuunnitelmissa

529 2022-2025 uudistuvat perustutkinnon perusteet. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/2022-2025-uuuudistuvat-perustutkinnon-perusteet>. Viitattu 14.3.2023.

530 2022-2025 uudistuvat perustutkinnon perusteet. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/2022-2025-uuuudistuvat-perustutkinnon-perusteet>. Viitattu 14.3.2023.

531 Yhteiskunta- ja työelämäosaaminen. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/yhteiskunta-ja-tyoelamaosaaminen>. Viitattu 14.3.2023.

532 Kuntoutus-, tuki- ja ohjauspalvelujen erikoisammattitutkinto 2018. Asiantuntijana toimiminen asiakkaan toimintaympäristössä ja palvelujärjestelmässä, 60 osp.

vähäisiä, liikkumisen edistämisen opetus sote-alan koulutuksissa todennäköisesti vaihtelee opettaja- ja oppilaitoskohtaisesti.⁵³³ Henkilökohtaisessa osaamisen kehittämissuunnitelmassa (HOKS) on toki mahdollista sisällyttää esimerkiksi sote-alan koulutuksiin osaamista muistakin tutkinnoista.

Kuitenkin vaarana on, että kaikilla tulevilla sote-alan ammattilaisilla ei ole yhtenäistä liikkumisen edistämisen osaamista. Selvityksessä suositeltiin liikkumisen edistämisen ja liikuntaneuvonnan asiakasohjauksen kirjaamista osaksi keskeisiä sote-alan koulutusten opetussuunnitelmia⁵³⁴.

Liikkumisen ja liikunnan edistäminen näkyvät todennäköisesti heikosti myös osana muiden ammatillisten koulutusten tutkintojen perusteita, joilla olisi merkitystä väestön liikkumisen edistämiselle.

Resurssiohjaus

Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa ammatillista koulutusta osana opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmää. Rahoitus myönnetään koulutuksen järjestäjälle, joka päättää tarkemmin sen käytöstä koulutuksen järjestämiseen. Rahoitusta myönnetään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (957/2017) ja ammatillisen koulutuksen rahoituksen laskentaperusteista annetun opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen (682/2017) mukaan. Rahoitus jaetaan pääosin laskennallisin perustein.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjälle myönnetään laskennallisesti **perusrahoitusta, suoritusrahoitusta ja vaikuttavuusrahoitusta**. Koulutuksen järjestäjälle myönnetään rahoitusta kunkin rahoitusosuuden euromäärästä se osuus, joka vastaa koulutuksen järjestäjän suoritteiden suhteellista osuutta kyseisen rahoitusosuuden kaikkien koulutuksen järjestäjien suoritteista.⁵³⁵

Perusrahoitus (70 %) perustuu ministeriön koulutuksen järjestäjälle asettamiin tavoitteellisiin opiskelijavuosiin. **Suoritusrahoitus (20 %)** perustuu suoritettuihin tutkintoihin ja tutkinnon osien osaauspisteisiin. **Vaikuttavuusrahoitus (10 %)** perustuu opiskelijoiden työllistymiseen ja jatko-opintoihin siirtymiseen sekä opiskelija- ja työelämäpalautteeseen. Lisäksi koulutuksen järjestäjät voivat saada hakemuksesta laskennallisen rahoituksen lisäksi harkinnanvaraista strategiarahoitusta. **Vuosina 2020 ja 2021 valtion rahoitusta ammatillisen koulutuksen perus-, suoritus- ja vaikuttavuusrahoituksena kohdentui liikunnan koulutuskeskusten ylläpitäjille vuosittain yhteensä 15,7 miljoonaa euroa.** Rahoitus nousi reilulla miljoonalla eurolla vuodesta 2019, jolloin rahoitus oli yhteensä 14,4 miljoonaa euroa.⁵³⁶

Valtionrahoituksen osuus liikunnan koulutuskeskusten tuloista vaihtelee keskuskohtaisesti 40–60 %:n välillä. Liikunnan koulutuskeskukset ovat selvinneet koronapandemian aiheuttamista taloudellisista haasteista kohtuullisen hyvin sopeuttamalla toimintaa. Muutama keskuksista on toteuttanut talouden vakauttamisohjelman ja tervehdyttänyt talouttaan karsimalla kustannuksia. Monia keskuksia rasittavat vanhenevat kiinteistöt ja korjausvelka. **Liikunnan koulutuskeskusten taloudellinen kestävyys on kuitenkin kokonaisuudessaan kohtalaisen hyvä.**⁵³⁷

Liikunnan ammatillisen koulutuksen toteutuminen

Vuoden 2022 maaliskuussa liikunnan koulutuskeskuksissa (lukuun ottamatta Virpiniemi, Norrvalla ja Kisakeskus) suoritettiin 390 liikunnan perustutkintoa sekä 657 ammatti- ja erikoisammattitutkintoa.

533 Miia Länsitie ym.: Terveyttä edistävä liikkuminen ja liikunta osana sosiaali- ja terveydenhuoltoalan koulutussisältöjä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:9. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

534 Miia Länsitie ym.: Terveyttä edistävä liikkuminen ja liikunta osana sosiaali- ja terveydenhuoltoalan koulutussisältöjä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:9. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

535 Ammatillisen koulutuksen rahoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/amatillisen-koulutuksen-hallinto-ja-rahoitus>. Viitattu 24.3.2023.

536 Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2019. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:32. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. JA Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2021:49. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. SEKÄ Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja: 2022:50. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

537 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osien määrä suoritettiin yhteensä 2 403 ja perustutkintojen osien määrä 3 760. Samaisissa koulutuskeskuksissa opiskeli yhteensä noin 2 823 henkilöä. Uusia opiskelijoita koulutuskeskuksissa oli yhteensä 1 095 ja tutkinnon suorittaneita 1 044.⁵³⁸

Liikunnan ammatillinen koulutus näyttäytyy haluttuna opiskelualana, joskin hakijoiden määrässä on pitkällä aikavälillä tarkasteltuna ollut laskua.⁵³⁹ Vuosina 2019–2022 liikunnan perustutkintoon on hakenut vuosittain noin 880–970 hakijaa. Ensisijaisia hakijoita on ollut pääosin noin 510–550, mutta vuonna 2022 ensisijaisia hakijoiden määrä laski noin 360 hakijaan. Vielä vuonna 2014 hakijoita oli yhteensä lähes 1 700 hakijaa ja hakijamäärät pysyivät yli 1 000 hakijassa vuoteen 2019 saakka.⁵⁴⁰ (Taulukko 15.)

Liikunnan perustutkinnon aloituspaikoissa on ollut vuosittaista vaihtelua. Viime vuosina aloituspaikkoja on ollut vuosittain pääosin noin 250–270, mutta vuonna 2021 aloituspaikkojen määrä nousi noin 320 paikkaan. Pidemmällä tarkastelujaksolla vuodesta 2014 eteenpäin aloituspaikkojen määrä on vaihdellut vuosittain 260–340 paikan välillä.⁵⁴¹ (Taulukko 15.)

Toisen asteen koulutuksen vetovoimaa voidaan mitata ammatillisessa koulutuksessa suhteuttamalla ensisijaisten hakijoiden määrä kaikkiin aloituspaikkoihin, mikä tuottaa niin sanotun vetovoimakertoimen.⁵⁴² **Tarkasteltuna liikunnanohjauksen perustutkinnon vetovoimakerrointa, koulutuksen vetovoima on tällä tavalla tarkasteltuna laskenut viimeisen kahdeksan vuoden aikana.** Kuitenkin verrattuna alan tutkinnon vetovoimaa kaikkiin ammatillisiin tutkintoihin, **liikunnanohjauksen perustutkinto on ollut selvästi vetovoimaisempi kuin ammatilliset tutkinnot keskimäärin.** (Taulukko 15.)

Myös Laadukas toisen asteen koulutus kaikille -raportissa nostetaan esille, että suomenkielinen liikunta-alan perustutkinnon koulutus on ollut hyvin vetovoimainen koulutus vuosina 2019–2021. Ammatillisen koulutuksen vetovoiman (=ensisijaiset hakijat suhteessa aloituspaikkoihin) keskiarvo vuosina 2019–2021 oli 0,88. Liikunta-alan koulutusta yhteishaussa tarjoavien järjestäjien vetovoimaluku vaihtelee kolmea järjestäjää lukuun ottamatta välillä 2,0–3,0. Raportissa ammatillisen koulutuksen vetovoiman maakunnittaisiin eroihin vaikuttaa se, missä maakunnissa tarjotaan vetovoimaisia koulutuksia, kuten liikunta-alan perustutkinnon koulutusta.⁵⁴³

Kaikki opiskelupaikan saaneet eivät kuitenkaan ota tarjottua opiskelupaikkaa vastaan, joten vetovoimaa voidaan mitata myös suhteuttamalla aloituspaikat opiskelupaikan vastaanottaneiden henkilöiden määrään. Tällöin vetovoima on sitä parempi, mitä pienempi suhdeluku on tai mitä lähemmäksi se asettuu arvoa 1,0.⁵⁴⁴ **Myös tällä tavalla tarkasteltuna liikunnanohjauksen perustutkinnon vetovoima on laskenut viimeisen kahdeksan vuoden aikana. Liikunnanohjauksen perustutkinto on ollut kuitenkin myös näin tarkasteltuna vetovoimaisempi kuin ammatilliset tutkinnot keskimäärin.** (Taulukko 15.)

538 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

539 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

540 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

541 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

542 Sote-alojen työvoimamarkkinat ja koulutuksen vetovoima. Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith 2021.

543 Laadukas toisen asteen koulutus kaikille. Toisen asteen koulutuksen yhteistyön ja järjestäjä rakenteen kehittämishankkeen loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:31. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

544 Sote-alojen työvoimamarkkinat ja koulutuksen vetovoima. Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith 2021.

Taulukko 15. Liikunnanohjauksen perustutkinnon vetovoimakertoimen (ensisijaiset hakijat/aloituspaikat) ja aloituspaikat suhteutettuna opiskelupaikan vastaanottaneiden määrään verrattuna kaikkiin ammatillisiin tutkintoihin.⁵⁴⁵

Vuosi	Aloituspaikat	Ensisijaiset hakijat	Paikan vastaanottaneet	Vetovoimakertoimen	Vetovoimakertoimen, kaikki ammatilliset tutkinnot	Suhteutettuna opiskelupaikan vastaanottaneiden määrään	Suhteutettuna opiskelupaikan vastaanottaneiden määrään, kaikki ammatilliset tutkinnot
2022	248	363	207	1,46	0,93	1,20	1,32
2021	321	507	270	1,58	0,95	1,19	1,35
2020	263	516	240	1,96	0,84	1,10	1,43
2019	276	549	240	1,99	0,87	1,15	1,44
2018	300	618	273	2,06	0,9	1,10	1,39
2017	336	759	297	2,26	0,9	1,13	1,42
2016	320	918	306	2,87	0,95	1,05	1,38
2015	343	912	348	2,66	1,02	0,99	1,34
2014	320	1122	309	3,51	1,10	1,04	1,31

Liikunnan perustutkintoon valittujen määrä on ollut vuosina 2019–2021 vuosittain 270–290, mutta vuonna 2022 valittujen määrä tippui noin 210 henkilöön. Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna valittujen määrä on laskenut. Vielä vuosina 2014–2017 valittiin vuosittain 340–390 henkilöä, minkä jälkeen määrä on laskenut 300 henkilöön tai alle sen. Liikunnanohjauksen perustutkinnon on suorittanut viime vuosina yhteensä vuosittain pääosin noin 320–350 henkilöä.⁵⁴⁶ (Taulukko 16.)

Taulukko 16. Suoritettujen liikunta-alan ammatillisten tutkintojen määrät vuosina 2019–2022⁵⁴⁷.

Tutkinto	2019	2020	2021	2022
Liikunnanohjauksen perustutkinto (liikuntaneuvoja)	360	318	393	324
Liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinto	24	357	525	426
Valmentajan ammattitutkinto	189	30	9	-
Liikuntapaikka-alan ammattitutkinto	66	54	57	57
Liikuntapaikka-alan erikoisammattitutkinto	9	9	24	9
Valmennuksen/valmentajan erikoisammattitutkinto	30	48	30	21

Ammatillisen perustutkinnon uusien opiskelijoiden määrän ennustetaan kasvavan 2020-luvulla. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osalta tilanteen ennustetaan pysyvän lähes samana. **Sen sijaan pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna uusien opiskelijoiden määrässä ennustetaan tapahtuvan merkittävä negatiivinen muutos:** ammatillisen perustutkinnon uusien opiskelijoiden määrän ennustetaan laskevan 11 % vuosien 2018–2040 välillä. Laskua selittää erityisesti 2010-luvun matala syntyvyys. Tilanteen voi arvioida olevan jokseenkin saman suuntainen myös liikunnan ammatillisen koulutuksen osalta.⁵⁴⁸

545 Sote-alojen työvoimamarkkinat ja koulutuksen vetovoima. Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith 2021. SEKÄ Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

546 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

547 Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

548 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

Liikunnan ammatillisen koulutuksen läpäisevyys on jonkin verran alempi kuin ammatillisissa koulutuksissa keskimäärin. Vuonna 20218 liikunnanohjauksen perustutkinnon aloittaneista opiskelijoista yhteensä 70 % valmistui alkuperäisestä tutkinnosta kolmen vuoden kuluttua aloituspäivästä. Noin 11 % keskeytti ammatillisen koulutuksen. Kaikissa ammatillisissa tutkinnoissa vuonna 2018 aloittaneista opiskelijoista yhteensä lähes 80 % valmistui alkuperäisestä tutkinnosta kolme vuotta aloituspäivästä ja noin 8 % keskeytti koulutuksen.⁵⁴⁹

Liikunnan ammatillisen koulutuksen suorittaneiden työttömyystilanne näyttyy varsin hyvältä. Vuonna 2019 liikunnan koulutuskeskuksissa ammatillisen koulutuksen suorittaneista 66 % oli tutkinnon suorittamisen jälkeen päätoimisia työllisiä, 15 % suorittaneista oli vuosi valmistumisen jälkeen työllisiä opiskelijoita ja 9 % päätoimisia opiskelijoita. Ammatillisen koulutuksen suorittaneista 5 % oli vuosi valmistumisen jälkeen työttömänä. Tulokset näyttävät varsin hyvinä liikunnan ammatillisen koulutuksen osalta verrattuna muihin ammatillisen koulutuksen tutkintoihin.⁵⁵⁰

Liikunta-alan toimijoiden keskuudessa liikunnan ammatillinen koulutus nähdään pääosin hyödyllisenä ja sisällöltään laadukkaana. Myös liikunnan ammatillisen koulutuksen läpäisevyys ja työllisyys nähdään liikunta-alan toimijoiden keskuudessa olevan hyvällä tasolla. Liikunta-alalla uskotaan riittävän töitä varsinkin suuremmissa asutuskeskuksissa. Valmistuneet ovat tärkeää työvoimaa esimerkiksi kunnille ja liikuntaseuroille. Valmentajan peruskoulutus koetaan erityisen tärkeäksi lajiliittojen kannalta. Lajiliitot kokivat tärkeäksi, että koulutuskeskuksissa koulutetaan liikunta-alan ammattilaisia ja että valmentajilla on mahdollisuus ammatilliseen pätevytykseen.⁵⁵¹ **Lisäksi esimerkiksi kunnat ovat raportoineet, että moniin liikuntapalveluiden käytännön tehtävään on ollut kunnilla vaikea saada työntekijää:** Reilulla viidenneksellä (21 %) kunnista on ollut haasteita saada tehtävään liikuntapaikkojen hoitajaa ja reilulla neljänneksellä (27 %) ollut haasteita saada tehtävään liikunnanohjaajaa.⁵⁵²

Toisaalta Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035 -raportin (2020) mukaan urheilun ja liikunnan ammatillisen peruskoulutuksen määrä ylittää jo tällä hetkellä tulevaisuuden tarpeet. Raportin mukaan urheilun ja liikunnan ammatillisen peruskoulutuksen tutkintomäärät ovat olleet kasvussa 2010-luvun lopulla. Raportin mukaan tulevaisuuden tutkintotarve on kuitenkin 20 % pienempi kuin nykyiset tutkintomäärät.⁵⁵³

Valtion liikuntaneuvoston tilaaman arvioinnin perusteella liikunnan koulutuskeskuksista Liikunnan ammatillisen koulutuksen sisällöt ja toteutustavat näyttävät vastaavan hyvin liikunta- ja koulutuspoliittisiin tavoitteisiin ja tarpeisiin. Ammatillisen koulutuksen kautta tuotettu liikunta-alan osaaminen ja sisällöt vastaavat työelämän tarpeita varsin hyvin.⁵⁵⁴

Myös liikunta-alan opiskelijat näyttävät olevan tyytyväisiä liikunnan ammatillisen koulutuksen järjestämiseen. Ammatillisen koulutuksen opiskelijapalautteessa (arviointiasteikko 1–5, jossa 1 = täysin eri mieltä ja 5 = täysin samaa mieltä) liikunnan koulutuskeskusten ammatillisen koulutuksen opiskelijapalautteen aloituskyselyn väitteiden yleisarvio oli 4,5. Liikunnan koulutuskeskusten ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijapalautteen päättökyselyn yleisarvio vuonna 2021 oli 4,3.

Liikunnan ammatillinen koulutus saa ihan hyvän palautteen myös ammatillisen koulutuksen valtakunnallisessa työelämäpalautteessa. Työpaikkakyselyyn vastaavat työpaikkojen oppilaitosyhteistyöstä

549 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

550 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

551 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

552 Teaviisari.fi. Liikunta kunnan toiminnassa 2022. Päivitetty 7.12.2022.

553 Ilpo Hanhijoki: Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035. Osaamisen ennakointifoorumin ennakointituloksia tulevaisuuden koulutustarpeista. Raportit ja selvitykset 2020:6. Opetushallitus 2020.

554 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

vastaavat henkilöt ja työpaikkaohjaajakyselyyn oppisopimuksessa tai koulutussopimuksessa nimetyt vastuulliset työpaikkaohjaajat. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen työelämäpalautteen työpaikka-kyselyn kokonaiskeskiarvo oli liikunnan koulutuskeskuksissa 4,1 ja työpaikkaohjaajan kyselyn kokonais-keskiarvo 3,7.

Liikunnan ammatillisen koulutusta on kuitenkin tarpeen jatkuvasti kehittää, sillä koulutuksen tulisi kyetä mukautumaan yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Esimerkiksi tutkintojen sisällöissä tai toteutustavoissa on vielä kehittämistä. Tulevaisuudessa liikunnan ammatillisen koulutuksen toteutusta haastavat koulutuskeskusten internaatiopiskelun malli ja väestön keskittyminen kaupunkeihin ja mahdollisesti pienenevät väestömäärät. Lisäksi viime vuosina etäopetuksen yleistyminen haastaa liikunnanohjauksen opetusta, jossa kontaktiopetus on olennaista. Myös soveltavaan liikuntaan liittyvää osaamista tulisi lisätä, sillä se tulee olemaan tärkeä osa monien alalla toimivien työnkuvaa.⁵⁵⁵

Muuta

Liikkuva opiskelu -ohjelmassa kehitetään opiskelupäivien aktiivisuutta muun muassa toisen asteen oppilaitoksissa, kuten ammatillisissa oppilaitoksissa. Ohjelman tavoitteena on lisätä liikkumista ja opiskelukykyä toisella asteella ja korkeakouluissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue tukee ohjelman toimintaa. Ohjelmasta lisää arvioinnin luvussa 3.1. *Liikunnallisen elämäntavan edistäminen.*

Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urheiluliitto ry (SAKU ry) edistää työ- ja toimintakykyä sekä hyvinvointia ammatillisessa koulutuksessa. SAKU ry on myös ammatillisen koulutuksen oma liikunta- ja kulttuurijärjestö sekä hyvinvoinnin edistämisen yhteistyöorganisaatio. SAKU ry järjestää muun muassa matalan kynnyksen liikunta- ja kulttuuritapahtumia.⁵⁵⁶

SAKU ry on myös kehittänyt ja ylläpitänyt **Ammattiosaajan työkykypassia**, joka on ammattiin opiskelevan työkalu työkyky- ja hyvinvointitaitojen vahvistamiseen. Työkykypassin tavoitteena on lisätä opiskelijoiden tietoja, taitoja ja motivaatiota omasta terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtimiseen opiskelun aikana ja sen jälkeen niin, että työhyvinvoinnin ylläpitäminen olisi osa elämäntapaa. Työkykyä edistävä liikunta on yksi Työkykypassin osa-alueista. SAKU ry on ylläpitänyt ja kehittänyt Työkykypassia opetus- ja kulttuuriministeriön (ammatillinen koulutus) sekä Opetushallituksen tuella.⁵⁵⁷ Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue on tukenut SAKU ry:n toimintaa (ml. työkykypassin ylläpito) liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustuksella.

3.12. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana korkea-asteen koulutusta, korkeakoululiikunta

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) vastaa valtionhallinnossa korkeakoulu- ja tiedepolitiikan suunnittelusta ja toimeenpanosta sekä niitä koskevien säädösten, valtion talousarvioesitysten ja valtioneuvoston päätösten valmistusta. Ministeriö ohjaa ja rahoittaa korkeakoulujen ja tiedelaitosten toimintaa.⁵⁵⁸

Korkeakoulujen toiminta perustuu itsehallinnolle ja tieteen vapaudelle. Korkeakoulujen itsehallintoon kuuluu korkeakoulun päätöksenteko-oikeus sisäiseen hallintoon kuuluvissa asioissa.⁵⁵⁹ Korkea-asteen koulutuksesta ja tutkimuksesta vastaa ministeriössä korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto.

OKM:n hallinnonalan koulutusjärjestelmään kuuluu 13 **yliopistoa** ja 22 **ammattikorkeakoulua**. Yliopistojen perustehtävänä on harjoittaa tieteellistä tutkimusta ja taiteellista toimintaa sekä antaa niihin

555 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

556 SAKU ry. Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urheiluliitto ry:n internetsivut, <https://sakury.net/saku-ry>. Viitattu 23.8.2023.

557 Ammattiosaajan työkykypassi. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ammattiosaajan-tyokykypassi>. Viitattu 27.9.2023.

558 Korkeakoulutus ja tiede. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/korkeakoulutus-ja-tiede>. Viitattu 27.3.2023.

559 Korkeakoulujen ja tiedelaitosten ohjaus, rahoitus ja sopimukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/ohjaus-rahoitus-ja-sopimukset>. Viitattu 28.8.2023.

perustuvaa ylintä opetusta. Ammattikorkeakoulut tarjoavat käytännönläheistä ja työelämän tarpeisiin vastaavaa koulutusta. Ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan pääpainopiste on soveltavassa tutkimus- ja kehitystyössä. **Tiedelaitokset** ja muut virastot, kuten **Suomen Akatemia** tukevat tutkimustoiminnan edellytyksiä.⁵⁶⁰

Liikkumisen ja liikunnan edistäminen näkyy korkeakoulutuksessa erityisesti liikkumiseen ja liikuntaan liittyvinä tutkintoina ja tutkimustoimintana. Suoraan liikuntaan liittyviä tutkintoja ammattikorkeakouluissa ovat muun muassa Liikunnanohjaaja (AMK) ja Liikunnanohjaaja (YAMK) -koulutukset. Yliopistoissa liikuntaan liittyviä tutkintoja ovat erityisesti liikuntatieteiden ja terveystieteiden kandidaatin-, maisterin, lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot.

Vähintään välillisesti monilla muillakin aloilla ja samalla niiden korkea-asteen koulutuksilla on merkittävää vaikutusta ihmisten liikkumiseen ja liikuntaan, kuten erilaisilla kasvatustieteiden tutkinnoilla (esim. varhaiskasvatus ja opettajankoulutus), sosiaali- ja terveysalan tutkinnoilla (esim. terveydenhoitaja, sairaanhoitaja, geronomi sekä lääkäri) sekä liikenteen, rakentamisen ja yhdyskuntasuunnittelun tutkinnoilla (esim. liikennealan insinööri, yhdyskuntasuunnittelun insinööri sekä arkkitehti).

Toistaiseksi ei ole olemassa kattavaa tietoa siitä, miten liikkumisen ja liikunnan kysymykset on huomioitu osana eri alojen korkeakoulutusten sisältöjä. Valtion liikuntaneuvoston tilaaman selvityksen mukaan liikkumisen ja liikunnan edistäminen näkyvät suoraan vain vähän sosiaali- ja terveysalan (sote-ala) korkeakoulutusten opetussuunnitelmissa, kuten terveydenhoitajan ja sairaanhoitajan tai lääketieteen tutkinnoissa. Koska liikkumisen ja liikunnan edistämisen suoranaiset maininnat ovat opetussuunnitelmissa vähäisiä, liikkumisen edistämisen opetus sote-alan koulutuksissa todennäköisesti vaihtelee opettaja- ja oppilaitoskohtaisesti. Tällöin on vaarana, että kaikilla tulevilla sote-alan ammattilaisilla ei ole yhtenäistä liikkumisen edistämisen osaamista. Selvityksessä suositeltiin, että liikkumisen edistäminen ja asiakasohjaus liikuntaneuvontaan kirjataan osaksi keskeisiä sote-alan koulutusten opetussuunnitelmia.⁵⁶¹ Ammattikorkeakoulut ja yliopistot päättävät kuitenkin autonomiansa puitteissa tutkintoon johtavien koulutuksen opetussuunnitelmista.

Lisäksi osassa korkeakouluista tarjotaan opiskelijoille osana opintoja erilaisia vapaavalintaisia liikuntakursseja tai liikuntaa sisältäviä kursseja. Esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa opintoihin liittyvät liikuntakurssit (YLIY010 ja YLIY011) ovat korkeakoululiikunnan organisoimia vapaavalintaisia ja maksuttomia kursseja, jotka voi suorittaa osana Jyväskylän yliopiston vapaavalintaisia opintoja⁵⁶².

Tässä arvioinnissa keskitytään vain liikunta-alan yliopisto- ja ammattikorkeakoulutukseen sekä korkeakoululiikuntaan. Liikuntatutkimusta käsitellään arvioinnin luvussa 3.4. *Liikunnan vapaa sivistystyö sekä liikuntatieteellinen tutkimus ja tiedonvälitystyö.*

Korkeakouluopiskelijoiden liikkumisen tilanne

Korkeakouluopiskelijoista 46 % saavutti terveyslääkärin suositukset vuonna 2021. Miehistä terveyslääkärin suosituksen täytti reilut 48 % ja naisista vajaat 44 %. Yliopistossa opiskelevat saavuttivat terveyslääkärin suositukset ammattikorkeakouluopiskelijoita yleisemmin (48,7 % vs. 42,8 %).⁵⁶³

Korkeakouluopiskelijat istuivat todella paljon, keskimäärin 11 tuntia vuorokaudessa vuonna 2021.

Opiskelijoista 41 % istui arkisin vähintään 12 tuntia päivässä. Opiskelijoiden istumiseen käyttämä aika on merkittävästi suurempi kuin nuorilla aikuisilla keskimäärin (noin 8–8,5 tuntia vuorokaudessa).⁵⁶⁴

560 Korkeakoulut, muut julkiset tutkimusorganisaatiot ja tiedelaitokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/korkeakoulut-ja-tiedelaitokset>. Viitattu 27.3.2023.

561 Miia Länsitie ym.: Terveyttä edistävä liikkuminen ja liikunta osana sosiaali- ja terveydenhuoltoalan koulutussisältöjä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:9. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

562 Ohjelma. Jyväskylän korkeakoululiikunnan uMuve-internetsivut, <https://www.korkeakoululiikunta.fi/fi/yliopistolii-kunta/opintoihin-liittyva-liikuntakurssi/aikataulu>. Viitattu 20.9.2023.

563 Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus (KOTT) 2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL.

564 Noora Holm ym.: Tässä istun enkä muuta voi: korkeakouluopiskelijoiden istuminen ja paikallaanolon paikat koronaepidemian aikana. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL 2023. SEKÄ Tutkimus: Korkeakouluopiskelijat istuvat hälyttävän paljon, 41 prosenttia istuu arkisin vähintään 12 tuntia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen THL:n tiedote 12.4.2023.

Normiohjaus

Yliopistojen toimintaa säätelee monipuolinen lainsäädäntökokonaisuus. **Perustuslaki (731/1999)** turvaa tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapauden sekä yliopistojen itsehallinnon.

Yliopistolaissa (558/2009) säädetään muun muassa yliopistojen itsehallinnosta ja tehtävistä, tutkimuksesta ja opetuksesta, organisaatiosta, henkilöstöstä, opiskelijoista, yliopistojen ohjauksesta sekä rahoituksesta ja taloudenpidosta. Yliopistolain mukaan yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä sekä antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta. Yliopistoilla on itsehallinto, jolla turvataan tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus. Opettajan on kuitenkin noudatettava koulutuksen ja opetuksen järjestämisestä annettuja säännöksiä ja määräyksiä. Yliopistoissa voidaan suorittaa alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja sekä tieteellisiä ja taiteellisia jatkotutkintoja.

Valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004) säädetään muun muassa yliopistojen tutkintohtaisista koulutusvastuista, koulutuksen järjestämisestä, opintojen mitoituksista, laajuudesta ja hyväksilukemisesta, tutkintojen tavoitteista ja rakenteesta sekä suorittamisesta ja oppiarvoista. Asetuksessa säädetään lisäksi yliopistojen erikoistumiskoulutuksista. Erillisellä **Asetuksella liikuntatieteellisistä tutkinnoista (327/1994)** säädetään muun muassa koulutuksen vastuusta, tutkinnoista ja niiden laajuudesta sekä rakenteista. Asetuksen mukaan liikuntatieteellisiä tutkintoja (kandidaatti, maisteri, lisensiaatti ja tohtori) voidaan suorittaa Jyväskylän yliopistossa.

Yliopistojen toimintaa sääntelee myös esimerkiksi **Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä (884/2017)**, **opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yliopistojen perusrahoituksen laskentakriteereistä (119/2019)**, **valtioneuvoston asetus yliopistojen toiminnassa perittävistä maksuista (1082/2009)**, **valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista ja erikoistumiskoulutuksista (794/2004)** sekä **valtioneuvoston asetus korkeakoulujen yhteishausta (289/2019)**.

Myös ammattikorkeakoulujen toimintaa säätelee monipuolinen lainsäädäntökokonaisuus. **Ammattikorkeakoululaissa (932/2014)** säädetään muun muassa ammattikorkeakoulujen tehtävistä, organisaatiosta, tutkinnoista, opiskelijoista, henkilöstöstä ja rahoituksesta. Ammattikorkeakoulu on osakeyhtiömuotoinen oikeushenkilö (ammattikorkeakouluosakeyhtiö), johon sovelletaan osakeyhtiölakia. Ammattikorkeakoululla on opetuksen ja tutkimuksen vapaus.

Ammattikorkeakoulun tehtävänä on antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen, taiteellisiin ja sivistyksellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin ja tukea opiskelijan ammatillista kasvua. Opetuksessa on noudatettava koulutuksen ja opetuksen järjestämisestä annettuja säännöksiä ja määräyksiä. Lisäksi ammattikorkeakoulun tehtävänä on harjoittaa opetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä taiteellista toimintaa.

Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (1129/2014) säädetään yksityiskohtaisemmin muun muassa ammattikorkeakoulussa suoritettavista tutkinnoista, tutkintoon johtavista opinnoista, erikoistumiskoulutuksesta, todistuksista ja rahoituksesta. Asetuksessa säädetään myös liikunnan ammattikorkeakoulututkinnon (210 op) ja ylempään ammattikorkeakoulututkinnon (90 op) laajuudesta.

Lisäksi ammattikorkeakoulujen toimintaa säätelee esimerkiksi **valtioneuvoston asetus ammattikorkeakoulujen toiminnasta perittävistä maksuista (1440/2014)**, **opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammattikorkeakoulujen perusrahoituksen laskentakriteereistä (117/2019)**, **laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä (884/2017)**, **asetus korkeakoulututkintojen järjestelmästä (464/1998)** sekä **valtioneuvoston asetus korkeakoulujen yhteishausta (289/2019)**.

Hallituskaudella 2019–2023 tehtiin koronapandemian takia ammattikorkeakoulutuksen ja yliopistokoulutusta koskevaan lainsäädäntöön muutoksia, joilla oli vaikutuksia myös liikunnan ammatilliseen koulutukseen. Muutoksilla esimerkiksi rajoitettiin ammattikorkeakoulutuksen ja yliopistokoulutuksen järjestämisvelvollisuutta.⁵⁶⁵

Strategiat ja suunnitelmat sekä muu informaatio-ohjaus

Korkeakoulujärjestelmän kehittämistavoitteet perustuvat hallitusohjelmaan, hallituksen toimintasuunnitelmaan sekä muihin eduskunnan ja valtioneuvoston korkeakouluille asettamiin strategisiin tavoitteisiin.⁵⁶⁶ OKM ja korkeakoulut käyvät strategista vuoropuhelua, jossa korostuu korkeakoulujen autonomia ja yhteiskuntavastuu.⁵⁶⁷

Hallituskaudella 2019–2023 toteutettiin hallitusohjelman mukaisesti **jatkuvan oppimisen parlamentaarinen uudistus**. Uudistuksen keskeisimpiä tavoitteita olivat väestön osaamistason nousu, työllisyysasteen paraneminen, osallistumisen tasa-arvon lisääntyminen sekä osaavan työvoiman saatavuuden paraneminen. OKM käynnisti keväällä 2022 kansallisen korkeakoulujen jatkuvan oppimisen strategian valmistelun korkeakoulujen ja sidosryhmien yhteisenä työryhmätyönä.⁵⁶⁸

Kansallinen korkeakoulujen jatkuvan oppimisen strategia julkaistiin joulukuussa 2022. Strategian missiona on muun muassa, että *”korkeakoulujen jatkuvalla oppimisella nostetaan koko kansakunnan koulutus- ja osaamistasoa ja mahdollistetaan osaltaan se, että vähintään 50 % nuorista suorittaa korkeakoulututkinnon vuonna 2030 ja koko aikuisväestön osaamistaso nousee”*. Strategian visiona on, että yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat jatkuvan oppimisen rohkeita kehittäjiä ja ratkaisujen tuottajia, edistäen näin esimerkiksi hyvinvoinnin perustan vahvistumista. **Osana strategiaa ei käsitellä liikunnan ja liikkumisen kysymyksiä.**

Hallituskaudella 2019–2023 annetussa **koulutuspoliittisessa selonteossa** luodaan tilannekuva korkeakoulutuksen nykytilasta ja tavoitetila sekä esitetään toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Selonteossa esitetään tavoitteeksi muun muassa, että puolet ikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon vuonna 2030, toiselta asteelta siirrytään nykyistä sujuvammin korkeakoulutukseen, tasa-arvo koulutuksessa parantuu ja uudet toimintatavat sekä verkostomainen yhteistyö mahdollistavat korkeatasoisen ja saavutettavan korkeakoulutuksen ja tutkimuksen.⁵⁶⁹ **Selonteossa ei tunnisteta nuorten vähäisen fyysisen aktiivisuuden haastetta ja fyysisen aktiivisuuden merkitystä osana hyvinvoinnin ja tulevan työkyvyn edistämistä eikä tuoda esille konkreettisia toimenpiteitä, joilla voitaisiin edistää fyysistä aktiivisuutta osana korkeakoulutusta.**

OKM ja korkeakoulut käyvät **nelivuotisen sopimuskauden alussa neuvottelut**, joissa sovitaan korkeakoulujen yhteiset tavoitteet, keskeiset korkeakoulukohtaiset toimenpiteet, korkeakoulun tehtävä, profiili, vahvuusalat ja uudet nousevat alat, tutkintotavoitteet sekä niiden perusteella kohdennettavat määrärahat. Sopimuksessa määritellään myös tavoitteiden toteutumisen raportointi.⁵⁷⁰

OKM:n ja yliopistojen välisissä sopimuksissa ei nouse sopimuskaudella 2021–2024 juurikaan esille liikunnan ja liikkumisen edistämisen teemat. Ainoastaan Jyväskylän yliopiston sopimuksessa nousee lii-kunta esille yhtenä yliopiston vahvuusalana ja strategisena painoalana.⁵⁷¹

565 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista 126/2020. SEKÄ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista 191/2020.

566 Korkeakoulu- ja tiedepolitiikka ja sen kehittäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/korkeakoulu-ja-tiedelinjaukset>. Viitattu 28.8.2023.

567 Korkeakoulujen ja tiedelaitosten ohjaus, rahoitus ja sopimukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/ohjaus-rahoitus-ja-sopimukset>. Viitattu 28.8.2023.

568 Maailman osaavimman ja sivistyneimmän kansan kotimaaksi. Kansallinen korkeakoulujen jatkuvan oppimisen strategia.

569 Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:24. Valtioneuvosto 2021.

570 Korkeakoulujen ja tiedelaitosten ohjaus, rahoitus ja sopimukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/ohjaus-rahoitus-ja-sopimukset>. Viitattu 28.8.2023.

571 Yliopistojen sopimukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/yliopistot-sopimukset>. Viitattu 28.8.2023.

Myöskään OKM:n sekä ammattikorkeakoulujen välisissä sopimuksissa ei nouse sopimuskaudella 2021–2024 merkittävällä tavalla esille liikunnan ja liikkumisen edistämisen teemat. Muutaman ammattikorkeakoulun sopimuksessa nousee esille ammattikorkeakoulun strategiaa tukevana toimenpiteinä opiskelijoiden ja henkilöstön liikunnan ja liikkumien edistäminen. Esimerkiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulun sopimuksessa yhtenä korkeakoulun strategiaa tukevana toimenpiteenä nostetaan esille opiskelijoiden ja henkilökunnan liikuntapalveluiden edelleen kehittäminen. Myös Turun ammattikorkeakoulun sopimuksessa nostetaan esille yhteisön aktivointi liikkuvammaksi erilaisia liikuntamahdollisuuksia vahvistamalla. Lisäksi muutamassa sopimuksessa nostetaan esille ammattikorkeakoulun vahvuusaloina liikunta, kuten Jyväskylän ammattikorkeakoulun osalta aktiivinen elämäntapa ja liikunnallinen kuntoutus sekä LAB-ammattikorkeakoulun osalta hyvinvointia liikkumisesta ja elinympäristöstä -teema.⁵⁷²

Resurssiohjaus

Opetus- ja kulttuuriministeriö jakaa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen toimintaan perusrahoitusta, jonka määrän eduskunta päättää vuosittain talousarvion yhteydessä. OKM jakaa käytettävissä olevan perusrahoituksen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusmallien avulla. Korkeakoulut saavat perusrahoituksen lisäksi rahoitusta muista lähteistä (ns. ulkopuolinen rahoitus), kuten Suomen Akatemialta, Business Finlandilta, säätiöiltä, yrityksiltä sekä Euroopan unionilta.⁵⁷³

Hallituskauden 2019–2022 aikana otettiin käyttöön edellisellä hallituskaudella (2015–2019) valmisteltu ja valtioneuvoston hyväksymä korkeakoulujen uusi rahoitusmalli. Rahoitusmalli tuli voimaan 1.1.2021 ja malli otettiin käyttöön sopimuskaudelle 2021–2024. Uudessa rahoitusmallissa muun muassa kasvatettiin tutkintojen osuutta ammattikorkeakoulujen rahoituksessa 56 %:iin (aiemmin 40 %) ja yliopistojen rahoituksessa 30 %:iin (aiemmin 19 %) sekä kasvatettiin yliopistojen tutkimuksen kokonaisrahoitusosuus yhdellä prosenttiyksiköllä ja ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan kokonaisrahoitusosuutta kahdella prosenttiyksiköllä.⁵⁷⁴

Korkeakoulujen strategiaperusteinen rahoitus jakautuu sopimuskaudella 2021–2024 ohjelmapohjaiseen osuuteen sekä korkeakoulujen omaa strategiaa ja uudistumista tukevaan osuuteen. Rahoituksen pääpaino on jälkimmäisessä osuudessa. Yliopistojen valtion rahoituksessa huomioidaan lisäksi valtakunnallisia tehtäviä. Rahoitusmallin avulla jaettava perusrahoitus kohdennetaan korkeakouluille yhtenä kokonaisuutena. **Korkeakoulut päättävät itse rahoituksen kohdentamisesta omassa toiminnassaan omien strategisten valintojensa perusteella.**⁵⁷⁵

Hallituskauden 2019–2023 aikana niin yliopistojen kuin ammattikorkeakoulujen valtionrahoitus kasvoi. Hallituskauden alussa valtionrahoitus yliopistojen toimintaan oli noin 1 870 miljoonaa euroa (2020), mutta vuonna 2023 rahoitus oli kasvanut noin 1 999 miljoonaan euroon. Ammattikorkeakoulujen toimintaan osoitettiin vuonna 2020 noin 880 miljoonaa euroa, mutta vuonna 2023 rahoitus oli noussut noin 954 miljoonaan euroon.⁵⁷⁶ Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen valtionrahoituksella edistetään osaltaan liikkumista ja liikuntaa niin osana yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen liikuntaa liittyvää koulutusta ja tutkimusta kuin korkeakoulu liikuntaa.

572 Ammattikorkeakoulujen sopimukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/ammattikorkeakoulut-sopimukset>. Viitattu 28.8.2023.

573 Korkeakoulujen ja tiedelaitosten ohjaus, rahoitus ja sopimukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/ohjaus-rahoitus-ja-sopimukset>. Viitattu 28.8.2023.

574 Korkeakouluille uusi rahoitusmalli. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 17.1.2019. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/korkeakouluille-uusi-rahoitusmalli>.

575 Korkeakoulujen ja tiedelaitosten ohjaus, rahoitus ja sopimukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/ohjaus-rahoitus-ja-sopimukset>. Viitattu 28.8.2023.

576 Valtion talousarviot 2020-2023. Tutki budjettia.fi -internetsivut, <https://tutkibudjettia.fi/etusivu>. Viitattu 28.8.2023.

Liikunta-alan koulutuksen toteutuminen yliopistoissa ja valmistuneiden työllistyminen

Näkyvimmin liikunta on osa Jyväskylän yliopistoa, jonka yhdeksi vahvuusalaksi on määritelty liikunta, terveys ja hyvinvointi. **Jyväskylän yliopiston Liikuntatieteellinen tiedekunta** on Suomen ainoa yliopistotasoinen liikuntatieteiden koulutusyksikkö. Liikuntatieteiden koulutusallalla voi opiskella liikuntapedagogiikkaa, liikuntabiologiaa sekä liikunnan yhteiskuntatieteitä. Lisäksi Jyväskylän yliopistossa tarjotaan **terveystieteiden koulutusta**.⁵⁷⁷ Myös muissa yliopistoissa annetaan liikuntaan liittyvää koulutusta, kuten osana **Turun yliopiston opettajankoulutusta (liikuntakasvatus)**.

Liikuntatieteelliset koulutusalat ovat suosittuja, ja liikuntatieteellinen tiedekunta on säilynyt yhtenä suosituimmista hakukohteista Jyväskylän yliopistossa. Viime vuosina Jyväskylän yliopiston hakukohteista kovin kilpailu opiskelupaikasta on käyty liikunnan yhteiskuntatieteiden hakukohteessa, johon on tullut 37 hakemusta yhtä aloituspaikkaa kohden.⁵⁷⁸ Tarkasteltaessa Liikuntatieteellisen tiedekunnan hakijamääriä, kaikkien hakijoiden määrä pääosin kasvoi 2010-luvun lopulla. Vuonna 2020 kaikkien hakijoiden määrä laski vajaaseen 2 600 hakijaan. Ensisijaisten hakijoiden määrä on vaihdellut vuosina 2017–2021 noin 1 800–2 000 hakijan välillä. Vuonna 2022 myös ensisijaisten hakijoiden määrä laski reiluun 1 600 hakijaan. Lähes kaikki koulutukseen hyväksytyistä on ottanut paikan vastaan.⁵⁷⁹ (Taulukko 17.)

Taulukko 17. Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan hakijatietoja kevään yhteishaussa⁵⁸⁰.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kaikki hakijat	2555	2702	2444	3047	2983	2591
Ensisijaiset hakijat	1843	1942	1784	1992	1908	1624
Hyväksytyt (yhteensä maisteri sekä kandi+maisteri)	229	228	233	240	-	-
Paikan vastaanottaneet	228	226	233	237	-	-

Hallituskaudella 2019–2022 opetus- ja kulttuuriministeriö tuki korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämistä erilaisilla rahoituksilla. Lisäaloituspaikkoja rahoitettiin yliopistoille yhteensä runsaat 7 500. Aloituspaikkalisäyksiin kohdennetut varat ovat määräraikaisia. Aloituspaikkojen lisäämisellä haluttiin vastata korkean osaamistason osajapulaan sekä toteuttaa hallituksen tavoitetta osaamis- ja koulutustason nostosta. Eniten lisäaloituspaikkoja suunnattiin ennakoitujen työvoimatarpeiden perusteella tekniikan aloille, kauppatieteen ja liiketalouden aloille, tietojenkäsittelyn koulutukseen sekä sosiaali- ja terveysaloille.⁵⁸¹

Korkeakoulujen tutkintoon johtavan koulutuksen aloituspaikkamääristä päättävät autonomiansa puitteissa korkeakoulut. **Vuonna 2020 alkaviin koulutuksiin Jyväskylän yliopisto ilmoitti lisäävänsä viisi aloituspaikkaa liikuntatieteellisiin koulutuksiin (1 kpl yhteiskuntatieteisiin, 2 kpl liikuntabiologiaan ja 2 kpl liikuntapedagogiikkaan)**⁵⁸².

577 Liikuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylän yliopiston internetsivut, <https://www.jyu.fi/sport/fi/tiedekunta>. SEKÄ Hae opiskelemaan. Jyväskylän yliopiston internetsivut, <https://www.jyu.fi/sport/fi/hae-opiskelemaan>. Viitattu 25.8.2023.

578 Ennätysmäärä hakijoita - Jyväskylän yliopiston hakijamäärä kasvoi 12 prosenttia. Jyväskylän yliopiston uutinen 1.4.2021, <https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2021/04/ennatysmaara-hakijoita-jyvaskylan-yliopiston-hakijamaara-kasvoi-12-prosenttia>. SEKÄ Jyväskylän yliopisto säilytti asemansa korkeakoulujen yhteishaussa. Jyväskylän yliopiston uutinen 31.3.2023, <https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2023/03/jyvaskylan-yliopisto-sailytti-asemansa-korkeakoulujen-yhteishaussa>.

579 Tietoja kevään yhteishausta tiedekunnittain. Jyväskylän yliopiston internetsivut, <https://www.jyu.fi/tilastot/fi/hakijat/tietoja-kevaan-yhteishausta-tiedekunnittain>. Viitattu 24.8.2023.

580 Tietoja kevään yhteishausta tiedekunnittain. Jyväskylän yliopiston internetsivut, <https://www.jyu.fi/tilastot/fi/hakijat/tietoja-kevaan-yhteishausta-tiedekunnittain>. Viitattu 24.8.2023.

581 Yliopistojen ilmoittamat lisäaloituspaikat. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 18.6.2020: Runsaat 10 000 aloituspaikkaa lisää korkeakouluihin vuosina 2020–2022. Valtioneuvoston internetsivut, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/runsaat-10-000-aloituspaikkaa-lisaa-korkeakouluihin-vuosina-2020-2022>.

582 Runsaat 10 000 aloituspaikkaa lisää korkeakouluihin vuosina 2020–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 18.6.2020. Valtioneuvoston internetsivut, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/runsaat-10-000-aloituspaikkaa-lisaa-korkeakouluihin-vuosina-2020-2022>.

Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035 -raportin (2020) mukaan **urheilun ja liikunnan yliopistokoulutuksen (liikuntatiede) tarve tulevaisuudessa on selvästi nykyistä pienempi.**⁵⁸³

Liikuntatieteellisestä tiedekunnasta on valmistunut 2020-luvulla pääosin vajaat 250 maisteritutkintoa vuosittain sekä 13–15 tohtoritutkintoa vuosittain. Poikkeuksen teki koronavuosi 2021, jolloin maistereita valmistui 210 kappaletta.⁵⁸⁴

Liikuntatieteellisestä tiedekunnasta valmistuneiden työllistyminen näyttäytyy olevan hyvällä tasolla. Liikuntatieteiden maisteriksi vuosina 2015–2019 valmistuneista 70 % oli päätoimisena työllisenä vuoden päästä valmistumisesta ja 7 % työttömänä.⁵⁸⁵ Maisterien uraseurantakyselyssä vuosina 2018–2022 liikuntatieteiden maistereista (n=324) noin 82 % oli kokopäivätyössä (vakituisesti 59 % ja määräaikaisesti 19 %) tai toimi itsenäisenä yrittäjänä/ammattinharjoittajana (4 %) viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Lisäksi 4 % oli osa-aikatöissä ja 2 % oli työttömänä työnhakijana.⁵⁸⁶ Vuosina 2000–2014 liikunnan yhteiskuntatieteellisestä koulutusohjelmasta valmistuneiden maistereiden työllisyyttä selvittäneessä kyselyssä (n=87) puolestaan 86 % vastanneista oli työelämässä. Heistä 70 % työskenteli liikunta-alalla ja loput 30 % muulla alalla.⁵⁸⁷

Valmistuneet ovat valtaosin tyytyväisiä tutkintoonsa. Kyselyyn vastanneista liikuntatieteiden maistereista (n=180) 85 % koki, että työnantaja arvostaa tutkintoani (vastaavan tasoiset tutkinnot keskimäärin 91 %). Lisäksi vastanneista (n=144) 93 % suosittelisi tutkintoaan muille (vastaavan tasoiset tutkinnot keskimäärin 89 %).⁵⁸⁸

Liikunta-alan koulutuksen toteutuminen ammattikorkeakouluissa ja valmistuneiden työllistyminen

Liikunta-alan koulutusta tarjottiin vuoteen 2019 asti **neljässä ammattikorkeakoulussa (Haaga-Helia/ Vierumäki, Arcada, Kajaani ja Lappi).** Vuonna 2020 Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa, Savonlinnan kampuksella, käynnistyi uusi liikunnanohjaaja (AMK) -koulutus. Lisäksi osassa ammattikorkeakouluissa on liikuntaan liittyviä opintoja osana muita opintoja, kuten fysioterapeutin opintoja.

Liikunta-ala näyttäytyy suosittuna hakukohteena ammattikorkeakoulujen koulutusaloista. Koulutukseen hakeneiden määrässä on ollut viime vuosina pienoista nousua. (Taulukko 18.) **Lisäksi esimerkiksi Liikunnanohjaaja (AMK) -tutkintoa opiskelemaan on ollut myös suhteellisen vaikea päästä opiskelemaan.** Esimerkiksi vuonna 2022 paikkoja oli haettavana 240 ja hakijoita oli vajaat 2700, joten 9 % hakijoista sai opiskelupaikan⁵⁸⁹.

Taulukko 18. Liikunta-alan ammattikorkeakoulutukseen hakeneiden ja paikan ottaneiden määrät vuosina 2016–2022 (* Huom. vuosien 2016–2019 luvuissa mukana vain neljä ammattikorkeakoulua).

	2016*	2017*	2018*	2019*	2020	2021	2022
Ensisijaiset hakijat	1206	1026	978	993	1068	1266	1317
Kaikki hakijat	2880	2478	2208	1983	2475	2667	2862
Paikan vastaanottaneet	327	303	327	309	387	531	504

583 Ilpo Hanhijoki: Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035. Osaamisen ennakointifoorumin ennakointituloksia tulevaisuuden koulutustarpeista. Raportit ja selvitykset 2020:6. Opetushallitus 2020.

584 Tutkinnot. Jyväskylän yliopiston internetsivut, <https://www.jyu.fi/tilastot/fi/koulutus/tutkinnot>. Viitattu 27.9.2023.

585 Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi. Teoksessa Timo Ala-Vähälä: Arvio liikunnanohjaaja (AMK) ja liikuntaneuvoja tutkintonimikkeiden toimivuudesta Suomessa. Vaikutukset työllisyyteen ja kehittämishetotukset. Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat, julkaisuja 2. Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat 2022.

586 Aarresaari-verkoston valtakunnallinen uraseurantakysely (vuodet 2018–2022). Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

587 Aarresaari-verkoston valtakunnallinen uraseurantakysely (vuodet 2018–2022). Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

588 Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

589 Näihin koulutuksiin on vaikein päästä. Iltasanomat 5.6.2022, <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008862714.html>.

Hallituskaudella 2019–2023 rahoitettiin lisäaloituspaikkoja myös ammattikorkeakouluille, yhteensä 4 900. Aloituspaiikkalisäyksiin kohdenneet varat ovat määräaikaista. Vuonna 2020 alkaviin koulutuksiin Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu ilmoitti lisäävänsä yhteensä kaksi aloituspaikkaa Liikunnanohjaaja (AMK) -koulutukseen.⁵⁹⁰

Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035 -raportin (2020) mukaan urheilun ja liikunnan ammattikorkeakoulutuksen määrä ylittää jo tällä hetkellä tulevaisuuden tarpeet. Raportin mukaan urheilun ja liikunnan ammattikorkeakoulutuksen tutkintomäärät ovat olleet kasvussa 2010-luvun lopulla. Raportin mukaan tulevaisuuden tutkintotarve on kuitenkin 20 % pienempi kuin nykyiset tutkintomäärät.⁵⁹¹

Liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneiden vuosittainen määrä on vaihdellut vuosina 2016–2022 noin 190–230 tutkinnon suorittaneen välillä. Liikunnanohjaaja (YAMK) -tutkinnon suorittaneiden määrä on ollut viime vuosina kasvussa (Taulukko 19.).⁵⁹²

Taulukko 19. Liikunta-alan ammattikorkeakoulututkintojen määrä vuosina 2016–2022⁵⁹³.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Liikunnanohjaaja (YAMK)	30	27	48	27	42	45	54
Liikunnanohjaaja (AMK), päivätoteutus	171	153	183	195	150	186	129
Liikunnanohjaaja (AMK), monimuotototeutus	21	36	30	36	42	36	72
Yhteensä	222	216	261	258	234	267	255

Liikunta-alalta ammattikorkeakouluista valmistuneiden työttömyys näyttäytyy olevan hyvällä tasolla. Liikunnanohjaaja (AMK) -koulutuksen päivätoteutuksen vuosina 2015–2019 suorittaneista 70 % oli päätoimisena työllisenä vuoden päästä valmistumisesta ja 5 % oli työttömänä. Liikunnanohjaaja (AMK) -koulutuksen monimuoto-toteutuksena suorittaneista 76 % oli vuoden päästä valmistumisesta päätoimisena työllisenä ja 7 % työttömänä. Liikunnanohjaaja (YAMK) -koulutuksen suorittaneista vuoden päästä valmistumisesta päätoimisena työllisenä oli 80 % ja työttömänä 7 %.⁵⁹⁴ Liikunnanohjaaja AMK -tutkinnon vuosina 2013–2016 suorittaneista (n=270) 85 % oli kokopäivätyössä (vakituksena 53 % ja määräaikaisena 22 %) tai toimi itsenäisenä yrittäjänä/ammattinharjoittajana (7 %) viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Lisäksi 6 % oli osa-aikatoissa.⁵⁹⁵

Liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneet näyttävät olevan herkempiä vaihtamaan alaa kuin vastaavan tasoisen tutkinnon suorittaneet keskimäärin. Noin 65 % seurantakyselyyn vastannasta liikunnanohjaajista (AMK) työskenteli viiden vuoden jälkeen koulutusta vastaavalla alalla, kun kaikkien vastaajien osalta samalla alalla työskennelleiden osuus oli 78 %. Lisäksi lähes puolet vastanneista (n=270) ilmoitti olleensa vakituisesti työelämässä; noin 13 % saman työnantajan palveluksessa tai yrittäjinä ja 35 % muuten yhtäjaksoisesti työelämässä. Prosenttiosuus oli hieman pienempi kuin keskimäärin ammattikorkeakoulujen perustutkinnon suorittaneilla. Etenkin niiden osuus, jotka olivat olleet yhtäjaksoisesti saman työnantajan palveluksessa tai yrittäjinä, oli pienempi kuin vastaavan tasoisesta koulutuksesta valmistuneilla keskimäärin. Tulokset viittaavat siihen, että liikunnanohjaaja (AMK) -tut-

590 Runsaat 10 000 aloituspaikkaa lisää korkeakouluihin vuosina 2020-2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 18.6.2020. Valtioneuvoston internetsivut, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/runsaat-10-000-aloituspaikkaa-lisaa-kekeakouluihin-vuosina-2020-2022>.

591 Ilpo Hanhijoki: Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035. Osaamisen ennakointifoorumin ennakointituloksia tulevaisuuden koulutustarpeista. Raportit ja selvitykset 2020:6. Opetushallitus 2020.

592 Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

593 Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi.

594 Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen, www.vipunen.fi. Teoksessa Timo Ala-Vähälä: Arvio liikunnanohjaaja (AMK) ja liikuntaneuvoja tutkintanimikkeiden toimivuudesta Suomessa. Vaikutukset työllisyyteen ja kehittämishetotukset. Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat, julkaisu 2. Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat 2022.

595 Aarresaari-verkoston valtakunnallinen uraseurantakysely (vuodet 2018–2022). Opetushallinnon tietopalvelu [Vipunen.fi](http://vipunen.fi).

kinnon suorittaneiden ammatillisen vakiintumisen prosessi on ollut hitaampaa ja epävarmempaa kuin vastaavan tasoisen tutkinnon suorittaneilla keskimäärin.⁵⁹⁶

Liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneet ovat olleet vähintään tyytyväisiä tutkintoonsa, joskin vähemmän tyytyväisiä kuin vastaavan tutkinnon suorittaneet keskimäärin. Liikunnanohjaaja AMK -tutkinnon suorittaneet (n=288) antoivat viisi vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen arvosanaksi 4,3, kun kaikkien AMK-perustutkintojen osalta arvosana oli keskimäärin 4,5. Sen sijaan liikunnanohjaajan ylemmän AMK-tutkinnon suorittaneet olivat hyvin tyytyväisiä tutkintoonsa ja antoivat arvosanan 4,9 (kaikki YAMK-perustutkinnot 4,6).⁵⁹⁷

Korkeakoululiikunta

Korkeakoululiikunnalla tarkoitetaan yliopistojen sekä ammattikorkeakoulujen tarjoamia liikuntapalveluita niin omille opiskelijoille kuin henkilöstölle. Korkeakouluilta edellytetään liikuntapalvelujen järjestämistä. Esimerkiksi Yliopistolain (HE7/2009vp) yleisperusteluissa todetaan tavoitteeksi, että ”yliopistot jatkossakin turvaavat opiskelijoiden tarkoituksenmukaiset liikunta- ja ravitsemuspalvelut”⁵⁹⁸. Ammattikorkeakoulujen toimilupahakemuksiin tulee sisällyttää opiskelijapalveluiden järjestämistä koskeva selvitys, jonka tulee kattaa myös opiskelijoiden liikunta- ja hyvinvointipalvelut⁵⁹⁹. Lisäksi Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -visiotyön yhteydessä nostettiin esille yhtenä tavoitteena, että korkeakoulu tukee opiskelijoiden ja henkilöstön kulttuuri-, liikunta- ja muuta harrastustoimintaa⁶⁰⁰.

OKM on kannustanut ja ohjannut korkeakouluja tarjoamaan liikuntapalveluita opiskelijoilleen.

Vuonna 2011 silloisen opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeyksikön ja liikuntayksikön tukemana laadittiin **Korkeakoululiikunnan suositukset**, jotka päivitettiin vuonna 2018. Suosituksissa kannustetaan korkeakouluja muun muassa vähentämään päivittäistä istumista, liikunnallistamaan korkeakouluympäristöjä ja korkeakoulujen toimintakulttuureja, lisäämään korkeakoululiikunnan tavoitteet ja keinot osaksi koulun strategiaa ja sen toimenpideohjelmaa, panostamaan vuosittain liikuntapalveluihin vähintään 30 euroa opiskelijaa kohti sekä tarjoamaan monipuolisesti erilaista liikuntaa.⁶⁰¹

OKM (liikunnan vastuualue) on myöntänyt kehittämisavustuksia korkeakoululiikunnan kehittämiseksi osana **liikunnallisen elämäntavan valtakunnallisia kehittämisavustuksia** ja **Liikkuva opiskelu -avustuksia** sekä avustanut **Opiskelijoiden Liikuntaliitto ry:tä (OLL)** liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustuksella. OLL on tukenut vuosina 2020–2022 Liikkuva korkeakoulu -toiminnalla korkeakoululiikunnan suositusten toteutumista ja toteuttamista korkeakouluissa⁶⁰². Korkeakoululiikunnan suositusten (2018) toteutumista seurataan ja tuetaan korkeakoulu yhteisöjen omalla Liikkuva korkeakoulu – VISIO2025 -tulokortilla⁶⁰³.

Korkeakoulujen perustehtävien (tutkimus ja koulutus) lisäksi korkeakoulut tarjoavatkin erilaisia tukipalveluita, kuten liikuntapalveluita. Korkeakoulujen liikuntapalvelut koostuvat muun muassa ohjatusta liikunnasta, liikuntakursseista, lajikokeiluista ja omatoimisen liikunnan mahdollisuuksista (esim. kunto- ja saliliikunta). Korkeakoululiikunnan rahoitus tulee pääosin korkeakouluilta, mutta lisäksi monet korkea-

596 Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen.fi. Teoksessa Timo Ala-Vähälä: Arvio liikunnanohjaaja (AMK) ja liikuntaneuvoja tutkintomikkejien toimivuudesta Suomessa. Vaikutukset työllisyyteen ja kehittämis ehdotukset. Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat, julkaisu 2. Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat 2022.

597 Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen.fi, www.vipunen.fi (vuodet 2020–2022).

598 Hallituksen esitys Eduskunnalle yliopistolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi HE 7/2009,

599 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammattikorkeakoululain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi HE 9/2013.

600 VISIO 2030 työryhmien raportit.

601 Korkeakoululiikunnan suositukset. Opiskelijoiden liikuntaliiton internetsivut, <https://www.oll.fi/toimintamme/korkeakoululiikunnan-suositukset/>. Viitattu 28.8.2023.

602 Korkeakoululiikunnan suositukset. Opiskelijoiden Liikuntaliiton internetsivut, <https://www.oll.fi/toimintamme/korkeakoululiikunnan-suositukset/>. Viitattu 28.8.2023.

603 Koko Suomen korkeakoululiikunta. Opiskelijoiden Liikuntaliiton internetsivut, <https://www.oll.fi/liikkuva-korkeakoulu/liikkuva-korkeakoulu-visio2025-tulokortti/koko-suomen-korkeakoululiikunta/>. Viitattu 12.9.2023.

koulut perivät opiskelijoilta palveluista käyttäjämaksuja. Korkeakouluissa työskentelee arviolta noin 50 henkilöä liikuntapalveluiden suunnittelu- ja kehittämistehtävissä.⁶⁰⁴

Liikkumista korkeakouluissa edistävät myös muut korkeakouluuyhteisön jäsenet, kuten opettajat toiminnallisen opetuksen kautta sekä tilapalvelut liikkumista tukevien tilaratkaisujen ja ergonomisten kalusteiden kautta. Monet korkeakoulujen opetustiloista eivät kuitenkaan edelleenkään mahdollista luontevaa istumisen tauottamista luentojen aikana.⁶⁰⁵

Koronapandemian aikana korkeakoululiikunnat kehittivät etäliikuntamahdollisuuksia, kuten erilaisia virtuaaliryhmäliikuntatunteja. Etäliikuntamahdollisuudet ovat jääneet korona-ajan jälkeen pysyväksi osaksi korkeakoululiikuntojen tarjontaa.

3.13. Liikkumisen edistäminen ja liikunta osana nuorisopolitiikkaa ja nuorisotyötä

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa valtionhallinnossa nuorisotyön ja -politiikan yhteensovittamisesta ja kehittämisestä sekä sen edellytysten luomisesta. **Nuorisopolitiikalla** tarkoitetaan nuorten kasvu- ja elinolojen sekä sukupolvien välisen vuorovaikutuksen parantamista. Nuorisopolitiikka koostuu monen hallinnonalan yhteisestä toiminnasta, ja sisältää myös liikuntaan liittyviä kysymyksiä.⁶⁰⁶ **Nuorisotyö** on nuorten kasvun, itsenäistymisen ja osallisuuden tukemista yhteiskunnassa⁶⁰⁷. Liikunta on yksi nuorisotyön keinoista.

Vastuu paikallisesta nuorisotyöstä kuuluu kunnille, jotka vastaavat esimerkiksi nuorisotilojen ylläpidosta, nuorten yhdistysten ja ryhmien avustamisesta sekä erityisnuorisotyöstä. Nuorisotyön palveluja voidaan toteuttaa myös alueellisesti kuntien yhteistyönä. Aluehallinnon tehtävät liittyvät nuorten mahdollisuuksiin löytää opiskelu- tai työpaikka, nuorten tieto- ja neuvontapalveluihin sekä harrastus- ja vapaa-aikatoimintaan.⁶⁰⁸

Normiohjaus

Nuorisolaissa (1285/2016) säädetään nuorisotyön ja -toiminnan edistämisestä ja nuorisopolitiikasta sekä niihin liittyvästä valtionhallinnon ja kunnan vastuusta ja yhteistyöstä sekä valtionrahoituksesta. Lain tavoitteena on muun muassa tukea nuorten harrastamista ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa.⁶⁰⁹

Hallituskaudella 2019–2023 nuorisolakiin tehtiin muutoksia, kuten lisättiin uudet säännökset Harrastamisen Suomen mallin mukaisesta nuorten harrastustoiminnasta. Muutosten myötä nuorisolaissa säädetään Harrastamisen Suomen mallin mukaisen nuorten harrastustoiminnan tarkoituksesta, kunnan tehtävistä sen järjestäessä kyseistä harrastustoimintaa sekä harrastustoimintaan myönnettävän valtionavustuksen määrän harkinnan edellytyksistä.⁶¹⁰

Nuorisolain mukaan Harrastamisen Suomen mallin mukaisen nuorten harrastustoiminnan tarkoituksena on edistää nuorten hyvinvointia mahdollistamalla perusopetukseen osallistuvalla nuorella miehuinen ja maksuton harrastus koulupäivän jälkeen tai ennen sen alkamista. Harrastukseen osallistuminen on nuorelle vapaaehtoista. Nuorten harrastustoimintaa voi järjestää kunta yksin tai yhdessä muiden kuntien kanssa. Kunta voi järjestää nuorten harrastustoimintaa hankkimalla palveluja myös muulta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Kun kunta järjestää nuorten harrastustoimintaa, sen tulee

604 Korkeakoululiikunnan suositukset 2018.

605 Korkeakoululiikunnan erityisasiantuntija Jussi Ansala, Opiskelijoiden Liikuntaliitto, sähköpostivastaus 12.9.2023.

606 Nuorisotyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/nuorisotyö>. Viitattu 14.9.2023.

607 Nuorisolaki 1285/2016.

608 Nuorisotyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/nuorisotyö>. Viitattu 17.8.2023

609 Nuorisolaki 1285/2016.

610 Nuorisolakiin esitetään uudet säännökset Harrastamisen Suomen mallin mukaisesta nuorten harrastustoiminnasta. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 30.6.2022.

kuulla nuoria heidän harrastustoiveistaan, yhteen sovittaa olemassa olevia harrastamisen hyviä toimintatapoja sekä edistää koulun ja harrastuksen järjestäjien yhteistyötä.⁶¹¹

Tavoitteena on vakiinnuttaa Harrastamisen Suomen mallin mukainen nuorten harrastustoiminta pysyväksi toimintamalliksi kunnissa, ja tätä kautta edistää perusopetukseen osallistuvien nuorten mahdollisuutta mieluisaan ja maksuttomaan harrastukseen.⁶¹² Harrastamisen Suomen mallista tarkemmin arvioinnin luvussa 3.1. *Liikunnallisen elämäntavan edistäminen.*

Valtioneuvoston asetuksessa nuorisotyöstä ja -politiikasta (211/2017) säädetään tarkemmin muun muassa aluehallinnon tehtävistä, valtakunnallisesta nuorisotyön ja -politiikan ohjelmasta, valtion rahoituksesta sekä valtion nuorisoneuvoston ja arviointi- ja avustustoimikunnan toiminnasta.⁶¹³ Hallituskaudella 2019–2023 asetukseen tehtiin joitain muutoksia liittyen muun muassa valtakunnallisen nuorisotoimen järjestön hyväksymiseen valtionapukelpoiseksi sekä valtionavustuksen myöntämiseen järjestöille.⁶¹⁴

Informaatio-ohjaus

Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma (VANUPO) on lakisäätöinen poikkihallinnollinen ohjelma, jossa määritellään hallituskausittaiset nuorisopolitiittiset tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi, Suomen tavoitteet kansainväliselle ja eurooppalaiselle nuorisotoimen yhteistyölle sekä painopisteet nuorisotoimen valtakunnallisten osaamiskeskusten valinnalle.

Voimassa olevassa ohjelmassa, **Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023: Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa**, listataan nuorten harrastamisen tukemiseksi monipuolisesti erilaisia toimenpiteitä, kuten harrastusmahdollisuuksien lisäämistä koulupäivän yhteyteen. **VANUPOssa on tunnistettu lasten ja nuorten liian vähäisen liikkumisen haaste ja liikunnassa tapahtuva syrjintä sekä esitetty muutamia toimenpiteitä liittyen aktiiviseen liikkumiseen ja liikuntaan.** VANUPOon kirjatuissa toimenpiteissä nostetaan esille lasten ja nuorten kävelyn ja pyöräilyn edistäminen osana ilmastonmuutoksen torjuntaa, yläkouluikäisten nuorten harrastusten kokeilukertojen tukeminen valtakunnallisella harrastuspassilla (ml. urheilulajit) sekä liikunta-alalle kohdennetun Syrjinnästä vapaa alue -kampanjan toteuttaminen.⁶¹⁵

Resurssiohjaus

Vuonna 2023 ministeriön käytettävissä on Rahapeliteoiminnan voittovaroista nuorisotyön edistämiseen 41,5 miljoonaa euroa sekä nuorten työpajatoimintaan ja etsivä nuorisotyöhön 22,5 milj. euroa. Lisäksi eräisiin avustuksiin ja kuntien nuorisotoimen valtionosuuksiin käytettävissä on 13,8 milj. euroa.⁶¹⁶

OKM tukee valtionosuuksilla ja -avustuksilla **kuntien ja järjestöjen nuorisotyötä** sekä aluehallintovirastojen kautta **alueellista nuorisotyötä ja sen kehittämistä.**⁶¹⁷ Määrärahat pitävät sisällään muun muassa avustukset valtakunnallisille nuorisotoimen järjestöille, etsivään nuorisotyöhön, nuorten työpajatoiminnan tukemiseen, nuorisokeskusten tukemiseen ja valtakunnallisten nuorisotoimen osaamiskeskusten avustamiseen sekä valtionosuuden kuntien nuorisotyöhön.⁶¹⁸

611 Laki nuorisolain muuttamisesta 955/2022.

612 Nuorisolakiin esitetään uudet säännökset Harrastamisen Suomen mallin mukaisesta nuorten harrastustoiminnasta. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 30.6.2022, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/nuorisolakiin-esitetaan-uudet-saannokset-harrastamisen-suomen-mallin-mukaisesta-nuorten-harrastustoiminnasta>.

613 Valtioneuvoston asetus nuorisotyöstä ja -politiikasta 211/2017.

614 Valtioneuvoston asetus nuorisotyöstä ja -politiikasta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta (616/2023).

615 Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023. Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2020:2. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.

616 Valtion talousarvio 2023.

617 Nuorisotyön valtion rahoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/nuoriso/rahoitus>. Viitattu 17.8.2023.

618 Valtion talousarvioesitys 2022. https://budjetti.vm.fi/indox/tae/frame_year.jsp?year=2022&lang=fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa osan valtakunnallisten nuorisoalan järjestöjen menoista harrastusvaraisilla yleisavustuksilla. Nuorisjärjestöille myönnettiin avustuksia 18,6 miljoonaa euroa vuonna 2023⁶¹⁹. Summa on pysynyt vakaana hallituskaudella 2019–2023. Avustuksella valtakunnallisille nuorisoalan järjestöille edistetään nuorisolain tavoitteita, kuten tuetaan nuorten harrastamista. Nuorisoalan järjestöjen toiminnassa on mukana myös nuorten liikkumiseen ja liikuntaan liittyvää toimintaa, kuten Suomen Parkour ry:n, Parkour oppimiskeskuksen, Suomen elektronisen urheilun liiton ja Suomen Rullalautaliiton toiminnassa⁶²⁰.

Valtionosuuksilla kuntien nuorisotoimeen katetaan osa kunnan nuorisotyön kustannuksista. Keskimäärin kunnat käyttivät vuonna 2020 nuorisotyöhön 110 euroa jokaista alle 29-vuotiasta kohden, kun työhön saatavan valtionosuuden määrä on 4,4 euroa. Kunnat päättävät itse nuorisotyöhön käytettävistä varoista⁶²¹. **Kuntien nuorisotyön toimintamuotoja ovat muun muassa erilaiset liikunnalliset kerhot, retket ja tapahtumat sekä tilojen vapaa käyttömahdollisuus erilaiseen liikuntaan.**

OKM on tukenut vuosittain myös työpajatoimintaa, jota tuettiin vuonna 2023 yhteensä 16 miljoonalla eurolla. Nuorten työpajoilla tuetaan alle 29-vuotiaita nuoria koulutuksen, työelämän ja elämäntilanteen kysymyksissä. Työpajatoiminta perustuu valmennukseen, johon nuori osallistuu omien edellytystensä mukaan ja yhdessä laaditun henkilökohtainen valmennussuunnitelma pohjalta. Työpajatoimintaa järjestävät muun muassa kunnat, yhdistykset ja säätiöt.⁶²² Työpajatoimintaa on yli 90 %:ssa Manner-Suomen kunnista⁶²³, ja niihin osallistui vuosina 2020–2022 yhteensä vuosittain noin 12 000 nuorta⁶²⁴.

Lähes 80 %:ssa työpajoista oli mukana terveyst-, ravinto- ja liikuntakasvatusta.⁶²⁵ Työpajoihin osallistuvat liikkuvat viikoittain yhdessä ja mukana on myös paljon arkiliikuntaa. Osallistujia pyritään myös ohjaamaan liikkumisen palveluiden ja liikunnallisen elämäntavan pariin sekä etsimään heille edullisia harrastuksia, jotka jatkuisivat työpajan jälkeen.

Etsivän nuorisotyön toteuttamiseen OKM myönsi avustuksia yhteensä noin 15 miljoonaa euroa vuonna 2022 (näissä mukana korona-avustukset). Rahoitus on viime vuosina jakautunut useille eri avustusmomentille, joka on vaikeuttanut seurainta.⁶²⁶ Etsivän nuorisotyön tavoitteena on auttaa alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolella tai jotka tarvitsevat tukea saavuttaakseen tarvitsemansa palvelut. Etsivän nuorisotyön järjestämisestä päättävät kunnat.⁶²⁷ Etsivässä nuorisotyössä kiinnitetään erityistä huomiota sellaisiin haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin ja nuorten ryhmiin, joilla on suurempi riski tuntea itsensä ulkopuolisiksi ja jäädä osattomiksi yhteisestä hyvästä. Näitä ovat esimerkiksi sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat ja vähäosaisista taustoista tulevat nuoret, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, kieli- ja kulttuurivähemmistöt sekä nuoret, joilla on fyysisiä tai psyykkisiä tuen tarpeita. Lisäksi etsivällä nuorisotyöllä on välineitä erityisesti kiusaamista tai yksinäisyyttä kokeneiden nuorten kohtaamiseen. Liikunnan osalta toimenpiteet voivat olla

619 Valtakunnalliset nuorisoalan järjestöt. Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisavustukset valtakunnallisille nuorisoalan järjestöille 2023 (pdf-tiedosto). Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/nuorisotarjontat>. Viitattu 27.9.2023.

620 Valtakunnalliset nuorisoalan järjestöt. Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisavustukset valtakunnallisille nuorisoalan järjestöille 2023 (pdf-tiedosto). Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/nuorisotarjontat>. Viitattu 27.9.2023.

621 Kuntien nuorisotyön järjestäminen. Kuntaliiton internetsivut. <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/nuorisotyö>. Viitattu 20.9.2023

622 Nuorten työpajat ja etsivä nuorisotyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/tyopajat-ja-etsiva-nuorisotyö>. Viitattu 31.8.2023.

623 Nuorten työpajat ja etsivä nuorisotyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/tyopajat-ja-etsiva-nuorisotyö>. Viitattu 15.9.2023.

624 Nuoret valmentautujat työpajoissa vuosina 2014–2022. Suomen nuorisotyön tilastot, <https://nuorisotilastot.fi/1590/visualisoinnit/nuorten-tyopajatoiminta-2022/>. Viitattu 15.9.2023.

625 Työpajatoiminta 2019. Aluehallintovirastojen julkaisu 2020:91. https://nuorisotilastot.fi/wp-content/uploads/2020/12/Tp_2019_raportti_2020_11_11.pdf.

626 Tiedonanto. Johtaja Henni Axelin, opetus- ja kulttuuriministeriö 13.9.2023.

627 Nuorten työpajat ja etsivä nuorisotyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/tyopajat-ja-etsiva-nuorisotyö>. Viitattu 15.9.2023.

esimerkiksi liikunnan ottaminen puheeksi erityisesti kutsuntaikäisten kanssa, ohjaus nuoren palvelutarpeiden mukaan esim. liikuntaneuvontaan tai liikunnan harrastamiseen (järjestöt) ja yhdessä tekeminen esimerkiksi kuntosalilla tai ulkoilemassa⁶²⁸.

Peruspalveluja vuotta 2021 koskevassa alueellisen saatavuuden arviointi -raportin mukaan etsivä nuorisotyö on laajentunut hallitusohjelmakirjausten siivittämänä koko Suomen kattavaksi toiminnaksi. Työpajaverkosto on vuosien ajan ollut suhteellisen muuttumaton ja nuorten työpajatoiminnan kattavuus on säilynyt korkeana. Koronavuodet lisäsivät jalkautuvaa työtettä lähes kaikkialla Suomessa. Koronaviruspandemia kuitenkin vähensi kunnallisen nuorisotyön saatavuutta kahtena viime vuotena, vaikka nuorisotyössä otettiin nopeasti käyttöön digitaaliset toimintamuodot.⁶²⁹

OKM on myöntänyt avustuksia myös **valtakunnallisille nuorisoalan osaamiskeskuksille**, jotka kehittävät ja edistävät nuorisoalan osaamista, asiantuntijuutta ja tiedonkulkua nuorisolain mukaisesti. Osaamiskeskuksien muodostavat valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman tavoitteiden toimeenpanoa tukevan kokonaisuuden. OKM hyväksyi valtionapukelpoiset nuorisoalan osaamiskeskuksien (6 kpl) vuosille 2020–2023 valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman 2020–2023 painopisteiden mukaisesti.⁶³⁰ Osaamiskeskuksien toimivat opetus- ja kulttuuriministeriön tavoiteohjauksessa, ja keskusten kanssa on laadittu tavoiteohjausasiakirjat. Avustetuissa osaamiskeskusten hankkeissa on ollut mukana myös joitain nuorten liikkumista ja liikuntaa osaltaan edistäviä hankkeita, mutta pääpaino hankkeissa on ollut nuorisotyössä.

OKM tukee erilaisilla avustuksilla myös **nuorisokeskuksia**, jotka ovat kuntien, nuorisojärjestöjen, nuorisotyötä tekevien järjestöjen ja muiden yhteisöjen omistamia. Nuorisokeskuksissa järjestetään leiri- ja luontokouluja, erilaisten nuorisoryhmien ja nuorisojärjestöjen leiri- ja kurssitoimintaa, sosiaalista nuorisotyötä sekä monipuolista kansainvälistä toimintaa.⁶³¹ Nuorisokeskuksien tarjoavat myös puitteet liikunnan harrastamiselle tarjoamalla ulko- ja sisäliikuntatiloja, harrastus- ja liikuntavälineistöä sekä pihapelejä toiminnalliseen oppimiseen ja seikkailukasvatuksellisten aktiviteettien toteuttamiseen. Lisäksi leirien vapaa-ajalla nuorisokeskuksissa kannustetaan ulkoiluun ja ulkoleikkiin ja leikkeihin.⁶³²

Lisäksi OKM avustaa lasten ja nuorten paikallista harrastustoimintaa. Avustuksen määrä oli vuonna 2022 noin 2,7 milj. euroa. Avustuksen jakamisesta vastaavat aluehallintovirastot. Avustukset on tarkoitettu lapsille ja nuorille suunnatun, säännöllisen ja tavoitteellisen, lukuvuoden aikaan ajoittuvan harrastustoiminnan sekä koulujen loma-aikoihin ajoittuvan päiväleiritoiminnan järjestämiseen. Tavoitteena on muun muassa lasten ja nuorten tasapuolisten harrastusmahdollisuuksien lisääminen. Avustus on tarkoitettu kunnille, seurakunnille ja paikallistasolla nuorisopalveluja tarjoaville rekisteröidyille yhteisöille.⁶³³

Muuta

Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteydessä toimii **Valtion nuorisoneuvosto**, joka on valtioneuvoston asettama nuorisotyön ja -politiikan asiantuntijaelin. Nuorisoneuvoston jäseniksi valtioneuvosto kutsuu lasten ja nuorten kasvu- ja elinoloihin perehtyneitä henkilöitä. Nuorisolain mukaan neuvoston tehtävänä on muun muassa käsitellä nuorten kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita,

628 Tiedonanto. Erityisasiantuntija Merja Hilpinen, opetus- ja kulttuuriministeriö 20.9.2023.

629 Peruspalvelujen arviointi 2021. Aluehallintovirastojen vuotta 2021 koskeva peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi. 7/8 Kunnallisen nuorisotyön saatavuus. 144/2022 Aluehallintovirastojen julkaisuja.

630 Nuorisoalan osaamiskeskuksien ja nuorisokeskusten. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/nuorisotyon-keskukset>. Viitattu 15.9.2023.

631 Nuorisoalan osaamiskeskuksien ja nuorisokeskusten. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/nuorisotyon-keskukset>. Viitattu 15.9.2023.

632 Heli Eischer: Miten nuorisokeskuksissa edistetään nuorten liikkumista? Suomen nuorisokeskusyhdistyksen internetsivut, <https://www.snk.fi/ajankohtaista/miten-nuorisokeskuksissa-edistetään-nuorten-liikuntakäytymistä/>. Viitattu 15.9.2023.

633 Erityisavustukset lasten ja nuorten paikalliseen harrastustoimintaan. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/-/erityisavustukset-lasten-ja-nuorten-paikalliseen-harrastustoimintaan-2>. Viitattu 17.8.2023.

arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia nuoriin ja nuorille suunnattuihin palveluihin ja toimintoihin sekä tuottaa ajankohtaista tietoa nuorista ja heidän elinoloistaan.⁶³⁴

Valtion nuorisoneuvoston toiminnassa on hallituskaudella 2019–2023 ollut mukana myös nuorten liikuminen ja liikunta-temoja. Valtion nuorisoneuvosto on esimerkiksi julkaissut uuden VANUPO-ohjelman valmistelun tausta-aineistoksi **Katsauksen nuorten hyvinvointiin 2023**⁶³⁵. Julkaisussa käsitellään kattavasti nuorten liikunta-aktiivisuutta ja liikuntaan liittyviä asioita. OKM:n yhteydessä toimii myös **Arviointi- ja avustustoimikunta**, joka antaa lausuntoja ja tekee esityksiä koskien valtakunnallisten nuorisualan järjestöjen sekä valtakunnallisten nuorisualan osaamiskeskusten valtionapukelpoisuutta ja avustusten myöntämistä koskeissa asioissa.

Ministeriö tukee myös **nuorisotutkimusta**, jossa painottuvat muun muassa nuorisokulttuurien tutkimus, kulutustutkimus, syrjäytymisen, etnisten suhteiden sekä koulutuksen ja nuorisotyön laadun tutkimus.⁶³⁶ Osana nuorisotutkimusta on tutkittu myös nuorten liikkumisen ja liikunnan kysymyksiä. Esimerkiksi nuorisoneuvoston, liikuntaneuvoston ja nuorisotutkimusverkoston yhdessä toteuttamassa **Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa** tarkastellaan lasten ja nuorten vapaa-aikaa ja siihen liittyviä trendejä, kuten liikunnan harrastamista.⁶³⁷ Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee nuorisotyön määrärahoista nuorisotyötä, -toimintaa ja -politiikkaa palvelevaa tutkimusta. Merkittävimmät indikaattorit ja nuorisotilastot ovat vuosittain julkaistava **Nuorisobarometri, Nuorten elinolot -vuosikirja, Tietoa nuorista -verkkopalvelu sekä Nuorisotilastot -sivusto**.

OKM:n hallinnonalaan kuuluu myös **nuorisotyön koulutus**, johon liittyy liikkumiseen ja liikuntaan liittyvää koulutusta. Nuorisotyön toisen asteen koulutuksen sisällöissä on mukana liikunta. Painotus liikunnan koulutuksen osalta on kunto- ja terveystieteiden ohjaamisen taidoissa. Ammattikorkeakoulu-tasolla on liikunnallisen nuorisotyön ja seikkailukasvatuksen sisältökoulutusta.

3.14. Esittävät taiteet (tanssi, sirkus ja performanssitaide)

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) tehtävänä on huolehtia **kulttuuritoimialan** lainsäädännöstä, hallinnosta ja sen käytännöistä, rahoituksesta, strategisesta ohjauksesta sekä muista yleisistä edellytyksistä. Kulttuuritoimialaan kuuluvat muun muassa taiteen ja kulttuurin alat, museot ja kulttuuriperintö sekä kirjastot.⁶³⁸

Liikkuminen ja liikunta liittyvät kulttuuritoimialalla konkreettisimmin **esittäviin taiteisiin**, kuten tanssiin ja sirkukseen sekä performanssi- ja esitystaiteisiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa myös esittävää taidetta koskevasta alan kehittämisestä, lainsäädännön valmistelusta ja valtion talousarvioon sisällytyistä määrärahoista. Asiantuntijaeliminä toimivat muun muassa **Taiteen edistämiskeskus (Taie)**, **taidoneuvosto** ja **valtion esittävien taiteiden toimikunta**.

Kulttuuripolitiikan pitkän ajan kehittämislinjaukset on määritelty vuoteen 2025 ulottuvassa ministeriön **kulttuuripolitiikan strategiassa**. Strategiassa kuvataan valtion tehtävät kulttuuripolitiikassa, arvioidaan kulttuurin toimialan nykytilaa ja toimintaympäristön muutoksia sekä asetetaan strategiset tavoitteet strategiakaudelle. Strategisina tavoitteina vuoteen 2025 on muun muassa kulttuuriin osallisuuden lisääntyminen ja eri väestöryhmien erojen kaventuminen osallistumisessa. Liikkuminen ja liikunta nousevat strategiassa esille yhdessä kohdassa: Strategian mukaan lasten ja nuorten mahdollisuudet taiteen ja kulttuurin harrastamiseen turvataan yhteistyössä esimerkiksi liikuntapolitiikan hallinnonalan kanssa.⁶³⁹

634 Valtion nuorisoneuvoston internet sivut. www.tietoanuorista.fi. Viitattu 17.8.2023

635 Katsaus nuorten hyvinvointiin 2023. Valtion nuorisoneuvosto.

636 Nuorisotutkimus ja elinolojen seuranta. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/nuorisotilastot-ja-tutkimus>. Viitattu 17.8.2023.

637 Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimukset. Valtion nuorisoneuvoston internetsivut, www.tietoanuorista.fi/julkaisut/nuorten-vapaa-aikatutkimukset/. Viitattu 17.8.2023.

638 Kulttuuri. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/kulttuuri>. Viitattu 18.8.2023.

639 Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.

OKM tukee tanssiesitysten valmistamista ja esittämistä valtionosuuksilla tai harkinnanvaraisilla avustuksilla. Esittävien taiteiden, kuten tanssin ja sirkuksen valtionosuuksia säätelee **laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (1705/2009) ja laki esittävän taiteen edistämisestä (1082/2020)**, joka uudistettiin hallituskaudella 2019–2022. Uusi laki tuli voimaan 1.1.2022 ja uuden lainsäädännön mukaiset valtionosuudet myönnettiin ensimmäisen kerran vuodelle 2022. Uudistuksen myötä jatkossa valtionosuuden piiriin voi hakea kolmen vuoden välein.⁶⁴⁰

Tanssin osalta valtionosuutta saa **14 tanssiteatteria ja tuotantokeskusta.** Suurten teattereiden yhteydessä toimii kaksi vakituista tanssiryhmää: Helsinki Dance Company (Helsingin kaupunginteatteri) ja Suomen Kansallisbaletti (Kansallisooppera). OKM tukee tanssin vapaata ammattilaiskenttää harkinnanvaraisilla toiminta- ja kohdeavustuksilla, joita myöntää **valtion esittävien taiteiden toimikunta.** OKM tukee myös tanssialan valtakunnallista kulttuuripoliittista toimintaa ja harrastajatoimintaa määrärahalta alan valtakunnallisille järjestöille. Tanssialan tiedotustoiminnasta vastaa **Tanssin tiedotuskeskus.**⁶⁴¹

OKM tukee myös **nykysirkuksen** esitysten valmistamista ja esittämistä valtionosuuksilla ja harkinnanvaraisilla avustuksilla. Valtionosuutta saa kaksi ammatillisesti toimivaa sirkusryhmää. Harkinnanvaraiset toiminta- ja kohdeavustukset sirkukselle myöntää **valtion esittävien taiteiden toimikunta.** Tukea on myönnetty sirkuksen niin sanotulle vapaalle ammattilaiskentälle, kuten rekisteröityneille sirkusryhmille, yksittäisille työryhmille, tuotantotaloille ja freelancetaiteilijoille. Lisäksi OKM tukee alan valtakunnallista kulttuuripoliittista toimintaa ja harrastajatoimintaa erillisellä määrärahalta alan valtakunnallisille järjestöille. Sirkusalan tiedotustoiminnasta vastaa **Sirkuksen tiedotuskeskus.**⁶⁴²

Performanssi- ja esitystaiteessa on kyse paikka- ja tilannesidonnaisesta taiteesta, joka yhdistelee eri taiteenlajeja. Performanssi- ja esitystaiteen piirissä toimii noin 150-300 taiteilijaa sekä lukuisia ryhmiä ja yhdistyksiä, joille valtion esittävien taiteiden toimikunta voi myöntää apurahoja ja avustuksia.⁶⁴³

3.15. Erasmus+ -ohjelman liikuntaa edistävät hankkeet

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle kuuluu **Erasmus+ -ohjelma**, joka on Euroopan unionin koulutuksen, nuorisoalan ja urheilun ohjelma vuosille 2021–2027. Opetushallitus toimii Erasmus+ -ohjelman Suomen kansallisena toimistona.⁶⁴⁴

Erasmus+ -ohjelma tarjoaa nuorille, opiskelijoille ja aikuisille mahdollisuuksia kansainvälistymiseen ja rahoitusta kouluttautumiseen, opiskeluun tai harjoitteluun ulkomailla. Ohjelma rahoittaa vuosittain yli 20 000 ulkomaanjaksoa. Suomessa ohjelma rahoittaa yli puolet korkea-asteen ja ammatillisten opiskelijoiden ulkomaanjaksoista. Nuorten ja opiskelijoiden lisäksi ohjelma tukee myös opettajien, liikunnan alan toimijoiden, kouluttajien tai nuorisotyöntekijöiden kansainvälistä yhteistyötä ja erilaisia yhteistyöhankkeita. Oppilaitoksille ja organisaatioille ohjelma tarjoaa mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä kansainvälisten kumppanien kanssa.⁶⁴⁵

Erasmus+ -ohjelman tavoitteena on muun muassa tukea ihmisten koulutuksellista, ammatillista ja henkilökohtaista kehitystä koulutuksen, nuorison ja urheilun alalla Euroopassa ja kumppanimaissa, edistää työllisyyttä, sosiaalista koheesiota sekä vahvistaa eurooppalaista identiteettiä ja aktiivista kansalaisuutta. **Erasmus+ -ohjelma edistää lisäksi esimerkiksi urheiluvalmentajien ja urheiluhenkilöstön**

640 Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/esittavan-taiteen-vos-uudistus>. Viitattu 24.8.2023.

641 Esittävät taiteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, www.okm.fi/esittavat-taiteet. Viitattu 24.8.2023.

642 Esittävät taiteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, www.okm.fi/esittavat-taiteet. Viitattu 24.8.2023.

643 Esittävät taiteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, www.okm.fi/esittavat-taiteet. Viitattu 24.8.2023.

644 Mikä on Erasmus+ -ohjelma? Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/ohjelmat/mika-erasmus-ohjelma>. Viitattu 28.8.2023.

645 Suomi päätti tulevan Erasmus+ -ohjelmakauden 2021-2027 neuvottelut. Uutinen opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivuilla 16.12.2019, <https://okm.fi/-/suomi-paatti-tulevan-erasmus-ohjelmakauden-2021-2027-neuvottelut>. SEKÄ Mikä on Erasmus+ -ohjelma? Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/ohjelmat/mika-erasmus-ohjelma>. Viitattu 28.8.2023.

oppimiseen liittyvää liikkuvuutta sekä liikunta- ja urheiluorganisaatioiden yhteistyötä, osallisuutta, luovuutta ja innovaatioita.

Ohjelman rahoituskautta 2021–2027 koskevasta asetusehdotuksesta neuvoteltiin Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella ja johdolla syksyllä 2019. **Erasmus+ -ohjelman budjetti on ohjelmakaudella 2021–2027 Euroopan tasolla yhteensä 26 miljardia euroa.** Ohjelmakauden budjetti lähes kaksinkertaistui edelliseen kauteen verrattuna. **Suomessa Opetushallitus tukee Erasmus+ -ohjelmalla kansainvälistymistä ja koulutuksen ja nuorisotoiminnan kehittämistä vuosittain noin 50 miljoonalla eurolla vuodessa.** Budjetti kasvaa ohjelmakauden loppua kohti.

Osana Erasmus+ ohjelmaa rahoittaa useita eurooppalaisia verkostoja ja toimintoja, kuten **Euroopan urheiluviikkoa (European Week of Sport).** Euroopan urheiluviikko on Euroopan komission aloite urheilun ja liikunnan edistämiseksi kaikkialla Euroopassa. Viikon aikana järjestetään runsaasti erilaisia tapahtumia ja tempauksia ympäri Eurooppaa.

Ohjelmaan kuuluu myös **Erasmus+ Sport -toiminto**, josta rahoitetaan liikunta- ja urheilusektorin välistä eurooppalaista yhteistyötä. Erasmus+ Sport hankkeiden tavoitteena on vahvistaa henkilöstön ja vapaaehtoisten osaamista, kansainvälisiä verkostoja, oppia muiden hyvistä käytännöistä sekä kehittämään uusia menetelmiä ja toimintamalleja. Erasmus+ Sport -hankemuotoja ovat urheiluhenkilöstön ja valmentajien liikkuvuusjaksot, erilaiset eurooppalaiset yhteistyöhankkeet sekä voittoa tavoittelemattomat eurooppalaiset urheilutapahtumat. Erasmus+ Sport -hankeavustusta voivat hakea erilaiset urheilu- ja liikuntasektorin yleishyödylliset ja yksityiset toimijat, kuten kuntien liikuntatoimet, urheiluseurat ja lajiliitot tai liikunta-alan yritykset.⁶⁴⁶

Erasmus+ Sport-toiminnon budjetti vuosille 2021–2027 on Euroopan tasolla yhteensä 470 miljoonaa euroa. Avustuksen saaminen ei edellytä hakijalta omarahoitusta. Erasmus+ Sport -hanke voi olla pienimmillään esimerkiksi kahden eri maassa toimivan urheiluseuran yhteistyöprojekti, johon voi saada avustusta 30 000 euroa. Suomessa Opetushallitus auttaa liikuntaorganisaatioita Erasmus+ Sport -rahoituksen saamisessa.⁶⁴⁷

3.16. Liikunta- ja urheilutiedon sekä liikuntavälineiden välittäminen kirjastoissa

Opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävänä on valmistella kansalliset kirjastopoliittiset linjaukset ja hallinnonalan talousarvioesitys sekä kirjastoja koskeva lainsäädäntö eduskunnan päätettäväksi. OKM myöntää myös avustuksia kirjastojen kehittämiseen ja osallistuu työhön, jolla yhteiset tietovarannot saadaan paremmin hyödynnettäviksi. Yleisiä kirjastoja koskevat asiat kuuluvat OKM:ssä **kulttuuri- ja taidepolitiikan osastolle** ja tieteellisiä kirjastoja koskevat asiat **korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osastolle.**⁶⁴⁸

Suomen **kirjastoverkko** koostuu yleisistä eli kunnallisista kirjastoista, Kansalliskirjastosta, yliopisto-, ammattikorkeakoulu- ja erikoiskirjastoista (tieteelliset kirjastot), kouluissa ja oppilaitoksissa olevista oppilaitoskirjastoista sekä valtion ylläpitämiä kirjastoista (Saavutettavuuskirjasto Celia, Varastokirjasto).⁶⁴⁹ Vuonna 2022 Suomessa oli yhteensä reilut 700 yleisten kirjastojen toimipistettä⁶⁵⁰.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteena on, että kirjastopalvelut ovat koko maan kattavia, monipuolisia lähipalveluja. Kirjastot takaavat kaikille tasaveroisen pääsyn tietoon ja kulttuuriin, sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen sekä keskeisten sähköisten aineistojen saamisen kansalaisten käyttöön.

646 Mitä on Erasmus+ Sport -liikunnalle ja urheilulle. Opetushallituksen internetsivut, <https://www.oph.fi/fi/ohjelmat/mita-erasmus-liikunnalle-ja-urheilulle-sport>. Viitattu 28.8.2023.

647 Erasmus+ Sport kannustaa liikunta- ja urheiluorganisaatioita eurooppalaiseen yhteistyöhön. Etelätuuli. Etelä-Suomen liikunnan ja urheilun verkkolehti.

648 Kirjastot. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/kirjastot>. Viitattu 5.9.2023.

649 Kirjastoverkko. Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut, <https://okm.fi/kirjastoverkko>. Viitattu 5.9.2023.

650 Suomen yleisten kirjastojen tilastot-internetsivut, <https://tilastot.kirjastot.fi/>. Viitattu 5.9.2023.

Kirjastotoimintaa säätelee erityisesti **laki yleisistä kirjastoista (1492/2016)**, jossa säädetään yleisistä kirjastoista ja niiden toiminnasta sekä toiminnan paikallisesta, alueellisesta ja valtakunnallisesta edistämisestä, kirjastojen yhteistyöstä ja valtionrahoituksesta. Lain tavoitteena on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin, edistää tiedon saatavuutta ja käyttöä, lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa, mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen sekä edistää aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta.⁶⁵¹

Laissa määritellään yleisten kirjastojen keskeiset tehtävät. Yleisen kirjaston tehtävänä on muun muassa tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin, ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa, edistää lukemista ja kirjallisuutta, tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan sekä edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua. Yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen on kunnan tehtävä.⁶⁵²

Osana kirjastojen ja tietovarantojen hyödynnettävyyden kehittämistyötä edistetään myös liikkumiseen, liikuntaan ja urheiluun liittyvän tiedon leviämistä. Kuntien yleisten kirjastojen lisäksi esimerkiksi yliopisto-, ammattikorkeakoulu- ja erikoiskirjastot (tieteelliset kirjastot) toimivat merkittävänä liikkumiseen, liikuntaan ja urheiluun liittyvän tiedon välittäjinä. **Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus TAHDOssa** toimii yksi maailman laajimmista urheilu- ja liikunta-alan erikoiskirjastoista sisältäen 30 000 kirjaa ja tuhansia lehtivuosisikertoja (TAHDOsta lisää arvioinnin luvussa 3.4. *Liikunnan vapaa sivistystyö sekä liikuntatieteellinen tutkimus ja tiedonvälitystyö*)⁶⁵³. **Lisäksi hyvin moni yleinen kirjasto lainaa nykyisin myös monipuolisesti erilaisia liikuntavälineitä**⁶⁵⁴.

651 Laki yleisistä kirjastoista (1492/2016).

652 Laki yleisistä kirjastoista (1492/2016).

653 Kokoelmat. Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus TAHDON internetsivut, <https://tahto.com/kokoelmat/>. Viitattu 6.9.2023.

654 Liikuntavälineet. Kirjastot.fi-internetsivut, <https://hakemisto.kirjastot.fi/services/hardware/liikuntavälineet>. Viitattu 5.9.2023.

4

Johtopäätökset ja
kehittämissuosituks

4

Johtopäätökset ja kehittämissuositukset

**Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) liikunnan vastuualue ja valtion liikuntaneuvosto sekä alue-
tasolla aluehallintovirastojen liikuntatoimi ovat valtionhallinnossa ainoat tahot, jotka edistävät liik-
kumista, liikuntaa ja urheilua niiden itseisarvoisen merkityksen vuoksi. Itsearvoisessa merkityksessä
liikunta ja urheilu ovat osa merkityksellistä elämää.**

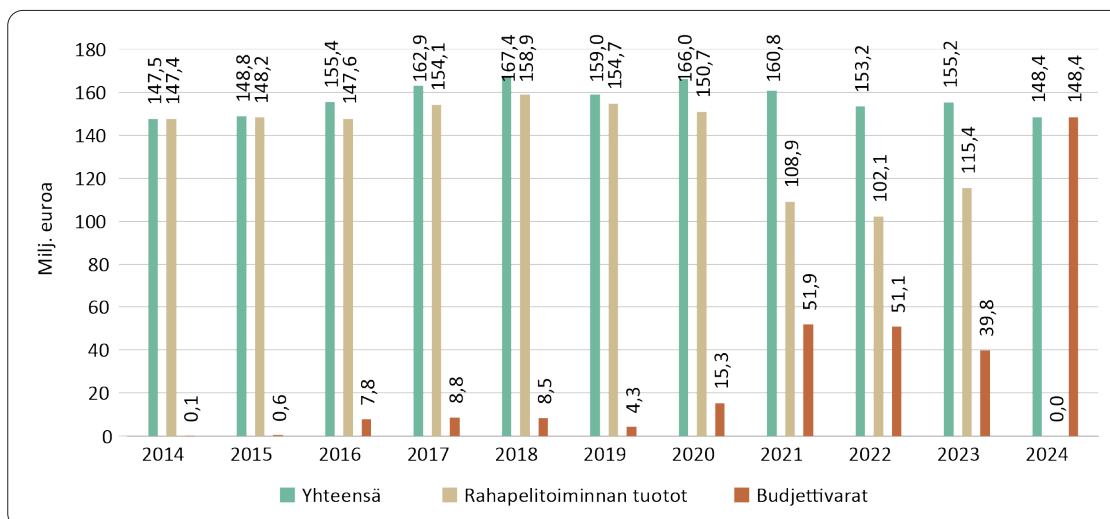
OKM:n hallinnonalalla on lisäksi välinearvoinen intressi liikunnan ja liikkumisen edistämiseen. Väli-
nearvo liittyy erityisesti kasvatukseen, oppimiseen, nuorten osallisuuteen sekä syrjäytymisen ehkäisyyn.
Liikkumisen ja liikunnan edistäminen kiinnittyvätkin OKM:ssä myös muiden sektoreiden kuin liikunta-
sektorin toimintaan, kuten varhaiskasvatukseen, perusopetukseen, vapaaseen sivistystyöhön, lukiokou-
lutukseen, ammatilliseen koulutukseen, korkeakoulutukseen, kulttuuriin sekä nuorisotyöhön.

**Kokonaisuudessaan OKM:n hallinnonalalla on valtionhallinnossa keskeisin rooli liikkumisen, liikun-
nan ja urheilun eri osa-alueiden edistämisessä.** OKM edistää muun muassa liikunnallista elämäntapaa,
liikunnan kansalaistoimintaa, liikuntapaikkarakentamista, kuntien liikuntatoimintaa, huippu-urheilua,
liikunta-alan koulutusta, liikuntatutkimusta, liikunnanopetusta, liikkumista osana nuorisotyötä, liikun-
nallisia luovia ja ilmaisullisia liikuntalajeja (esim. sirkus, tanssi, parkour) sekä liikuntaan liittyvää tiedon-
välitystä osana kirjastoja.

**Liikunta ja liikkuminen nousevat esille osana OKM:n yleisiä strategioita ja suunnitelmia sekä muita
asiakirjoja,** kuten vuoteen 2030 ulottuvaa opetus- ja kulttuuriministeriön strategiaa, OKM:n tulevai-
suuskatsausta sekä Sivistyskatsausta 2023. **Sen sijaan osana sektorikohtaisia strategioita ja suunnitel-
mia (esimerkiksi Koulutuspoliittinen selonteko) liikkumisen ja liikunnan kysymykset eivät aina nouse
esille.**

Opetus- ja kulttuuriministeriöstä kohdentuu suoraan rahoitusta liikuntaan **valtion liikuntamäärä-
rahoista**, joista rahoitetaan muun muassa liikunta- ja urheilujärjestöjä, urheiluseuroja, liikuntapaik-
karakentamista, kuntien liikuntatoimintaa, liikunnan koulutuskeskuksia, liikunnallista elämäntapaa,
huippu-urheilu sekä liikuntatieteellistä tutkimusta ja tiedonvälitystä. Valtion liikuntamäärärahat osoitet-
tiin vuoteen 2023 asti pääosin rahapelitoiminnan tuotoista, mutta osin myös valtion yleiskatteellisista
budjettivaroista.

**Hallituskaudella 2019–2023 liikunnan määrärahat ovat pysyneet vakaina, pois lukien koronapande-
miavuodet 2020 ja 2021.** Liikunnan niin sanottu perusrahoitus (rahapelitoiminnan tuotot + budjetti-
varat, pois lukien lisätalousarviot ja koronauet) säilyi hallituskaudella suhteellisena vakaana, 153–166
miljoonassa eurossa vuosittain. (Kuvio 31.) Kun huomioidaan valtion liikuntamäärärahoissa myös lisä-
talousarviot ja koronauet, määrärahat kasvoivat merkittävästi vuosina 2020–2021: Vuonna 2020 lii-
kuntamäärärahat olivat yhteensä noin 191 miljoonaa euroa ja vuonna 2021 noin 217 miljoonaa euroa.
(Taulukko 1.)

Kuvio 31. Liikunnan budjetti 2014–2024 (Huom! Luvut eivät sisällä lisätalousarvioita)⁶⁵⁵.

Hallituskauden 2019–2023 aikana valtion liikuntamäärärahoja uhkasi merkittävät leikkaukset rahapelituottojen vähenemisen vuoksi. Esimerkiksi vuoden 2021 valtiovarainministeriön talousarvioehdotuksessa opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntatoimelle kohdennettuihin määrärahoihin esitettiin merkittävää ja historiallisen suurta, noin 40 miljoonan euron, eli 27 % laskua (v. 2020: 150,6 milj. euroa, VM ehdotus vuodelle 2021: 110,4 milj. euroa)⁶⁵⁶. Vuoden 2022 talousarvioesityksessä rahapelitoiminnan tuottojen lasku oli kompensoitu vain osin, mikä olisi tarkoittanut noin 12 miljoonan euron leikkautarvetta liikuntatoimen menoihin⁶⁵⁷.

Suurimmilta valtion liikuntamäärärahojen leikkauksilta säästettiin hallituskaudella 2019–2023 arpa-jaisveron väliaikaisesta laskemisesta ja budjettirahoituskompensaatiosta johtuen. Valtion liikuntamäärärahat laskivat kuitenkin hallituskauden lopussa verrattuna koronapandemiaa edeltävään aikaan, mutta perusrahoitus oli palannut lähes samalle tasolle kuin ennen 2010-luvun puolivälissä alkanutta määrärahojen pienoista kasvun kautta. (Kuvio 31.) Myös vuonna 2024 valtion varsinaiset liikuntatoimen määrärahat näyttävät laskevan hieman, mutta etenkin hallituskauden 2023–2027 seuraaville vuosille on suunniteltu isompia leikkauksia liikuntamäärärahoihin.

Myös valtion liikuntamäärärahojen ”sisällä” isoimpien määrärahakokonaisuuksien ja avustuskohteiden kehitys oli vakaata hallituskaudella 2019–2023. Esimerkiksi liikuntajärjestöjen valtionavustukset, liikuntapaikkarakentamisen perustamishankkeiden valtionavustukset, kuntien liikuntatoimen valtionosuudet sekä liikunnan koulutuskeskusten valtionosuudet säilyivät pitkälti samalla tasolla koko hallituskauden ajan. (Taulukko 1.)

Sen sijaan joissain pienemmissä avustuskokonaisuuksissa tapahtui suhteellisesti suurempia muutoksia hallituskauden 2019–2023 aikana. Esimerkiksi liikunnallisen elämäntavan avustuskokonaisuus laski hallituskauden aikana vuoden 2020 8,2 miljoonasta eurosta vuoden 2023 6,2 miljoonaan euroon, kun taas valtionrahoitus huippu-urheiluun (laaja laskentamalli) kasvoi vuoden 2020 27 miljoonasta eurosta vuoden 2023 noin 30 miljoonaan euroon. (Taulukko 1.)

Valtion liikuntamäärärahojen lisäksi **OKM:n muiden alojen määrärahoista on kohdentunut resursseja liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseen**, kuten aamu- ja iltapäivätoiminnan valtionosuus tai ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen valtionrahoitusta. Ministeriön kokonaisrahoitusta liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseen on hyvin vaikea arvioida.

655 Tiedonanto. Erityisasiantuntija Samuli Rasila, opetus- ja kulttuuriministeriö 6.10.2023.

656 Valtion liikuntamäärärahoihin esitetään kestäväntöntä leikkausta. Valtion liikuntaneuvoston tiedote 10.9.2020.

657 Valtion liikuntaneuvoston lausunto valtion talousarvioesityksestä 2022. Valtion liikuntaneuvosto 15.10.2022.

Hallituskautta 2019–2023 leimasi koronapandemian aika, joka vaikutti merkittävästi niin liikuntatoimialaan kuin liikkumisen edistämiseen osana muita OKM:n sektoreita (esimerkiksi liikunta-alan koulutus ja liikunnanopetus). Hallituskaudella myönnettiin OKM:n liikunnan vastuualueelta merkittävä määrä, yhteensä 53,4 miljoonaa euroa avustuksia **koronapandemian johdosta** vuosina 2020–2023 liikunta- ja urheiluseuroille, valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille, valtakunnallisille sarjoille, liikunta- ja urheilutapahtumille, liikunnan koulutuskeskuksille sekä liikuntapaikkarakentamiseen. Liikunta-alan yritysten tukeminen kanavoitui työ- ja elinkeinoministeriön kautta osana yritysten korona-avustuksia.

Koronapandemia vaikutti liikunta-alan toimijoihin vaihtelevasti. Eniten koronapandemia vaikeutti yritysten toimintaa. Lähes 80 % yrityksistä kertoo kohdanneensa vaikeuksia tai vakavia, toimintaa uhkaavia vaikeuksia. Vaikutukset olivat erilaisia yritystyyppistä riippuen. Suurimmissa vaikeuksissa olivat sisäliikuntapalveluja tarjoavat yritykset. Osalla golf-yrityksiä taloudellinen tilanne jopa parani koronarajoitusten aikana. Liikunta-alan yrityksiä tuettiin yritystoimintaan kohdentuneilla korona-avustuksilla, joita avataan laajemmin valtion liikuntaneuvoston toteuttamassa työ- ja elinkeinoministeriön arvioinnissa (valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:11).

Kunnissa liikuntapalveluiden tarjonta on pääosin palautunut koronaa edeltävälle tasolle, mutta kaikki asiakkaat eivät ole palanneet käyttämään palveluja. Vain noin puolet kunnista – uimahallien osalta vielä harvemmat – ilmoitti asiakasmäärien palanneen entiselle tasolle. Lähes kaksi kolmasosa kunnista käynnisti koronarajoitusten aikaan etäpalveluja. Noin puolet kunnista tarjoaa ryhmäliikunnan etäpalveluja edelleen. Toinen keskeinen korona-ajan uudistus kunnissa oli ulkoliikunnan palvelujen ja liikuntapaikkojen lisääminen sekä niihin liittyvä tiedotus.⁶⁵⁸

Liikunta- ja urheiluseurat, lajiliitot ja järjestöt sekä niiden talous selvisivät vuosien koronapandemian 2020–2022 erityishaasteista pääosin hyvin. Seurat ja järjestöt kompensoivat tulojen vähentymistä pääosin kulujen vähentymisellä, mutta myös maksujen nostoilla, kuluja karsimalla ja erilaisilla sopeuttamistoimilla. Myös seurojen ja järjestöjen saamat suorat taloudelliset tuet helpottivat toimijoiden tilannetta. **Esimerkiksi OKM tuki liikunnan ja urheilun kansalaistoimintaa merkittävästi, yhteensä 40 miljoonalla eurolla koronasta aiheutuvista haitoista selviytymiseksi.** Lopulta vain harva seura tai järjestö joutui lopettamaan kokonaan toimintansa, mutta 5–10 %:lle toimijoista korona-aika muodosti suuria haasteita.⁶⁵⁹

Korona kohteli eri tavalla myös lajeja. Esimerkiksi jalkapallo ja golf lisäsivät lisenssimääriään koronapandemian aikana.⁶⁶⁰ Sen sijaan salibandyharrastajien määrä laski koronan aikana⁶⁶¹.

Liikkuminen väheni monilla ihmisillä koronapandemian aikana merkittävästi eikä liikkuminen ole palannut kaikilla koronaa edeltävälle tasolle. Esimerkiksi lasten ja nuorten liikkumisen vähenemistä näyttivät selittävän korona-aikana erityisesti koulumatkojen ja koulupäivän aikaisen liikkumisen puute. Myös etäopiskelun myötä tullut koulutehtävien kuormitus muodostui suurelle osalle lapsia ja nuoria liikkumisen esteeksi.⁶⁶² Tulevaisuudessa vastaavien kriisien aikana tulisikin tarkastella eri hallinnonalojen toimien vaikutuksia ihmisten liikkumiseen ja liikuntaan sekä liikkumista vähentävien toimien haittavaikutuksia. Lisäksi tulisi pohtia keinoja tukea ja kannustaa väestöä liikkumaan kriisin mahdollistamin keinoin.

658 Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

659 Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

660 Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

661 Korona näkyy salibandykin harrastajien määrässä - tässä suurimmat salibandyseurat. Uutinen Suomen Salibandy ry:n internetsivuilla 18.1.2021, <https://salibandy.fi/fi/uutiset/korona-nakyy-salibandykin-harrastajien-maarassa-tassa-suurimmat-salibandyseurat/>.

662 Marko Kantomaa (toim.): Koronapandemian vaikutukset väestön liikuntaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2020:2. Valtion liikuntaneuvosto 2020.

Korona vaikutti myös liikunta-alan koulutustoimintaan. Esimerkiksi liikunnan koulutuskeskukset pystyivät kuitenkin pääosin toteuttamaan koronapandemian akuutinkin vaiheen aikana (maalis-toukokuu 2020) ammatillista koulutusta etäopiskelun avulla ja sekä ottamalla käyttöön erilaisia digitaalisia työkaluja. Koulutuskeskukset olivat varautuneet opetus- ja ohjaushenkilöstön digitaalisen osaamisen kehittämiseen opetus- ja kulttuuriministeriön strategiarahoituksen turvin jo vuodesta 2019 lähtien. Koulutuskeskuksilla oli etäopetukseen siirtymiseen jo hyvät lähtövalmiudet, ja koronapandemia kehitti entisestään koulutus-toimijoiden valmiuksia hyödyntää erilaisia etä- ja verkko-opetuksen mahdollisuuksia. Sen sijaan erilaiset vapaan sivistystyön koulutukset pitkälti peruuntuivat koronapandemian akuutissa vaiheessa.⁶⁶³

Hallituskaudella 2019–2023 suomalaista rahapelijärjestelmää ja rahapelitoiminnan lainsäädäntöä uudistettiin merkittävästi. Uudistusta valmisteltiin sisäministeriön johdolla laajassa yhteistyössä eri hallinnonalojen ja toimijoiden kanssa. Uudistuksen myötä aiemmin rahapeliutuotolla rahoitettujen toimintot, kuten liikunta, rahoitetaan vuodesta 2024 lähtien verovaroilla valtion talousarviosta. Historiallinen rahapelitoiminnan ja liikuntatoimen rahoituksen välisen keskinäisriippuvuuden katkaiseminen on nähty liikunta-alalla pääosin positiivisena. Uudistus voi myös lisätä liikunnan rahoituksen ennakoitavuutta, kun rahoitus ei ole riippuvainen vaikeasti ennakoitavista rahapeliutuottojen määrästä. Toisaalta uhkana on, että liikuntatoimialan rahoitustasosta joudutaan neuvottelemaan vuosittain.

Valtionrahoitus on merkittävä tai keskeinen tulonlähde monille liikunta-alan järjestöille ja lajiliitoille, liikunta-alan tutkimusyhteisöille, liikunnan koulutuskeskuksille sekä liikuntapaikkarakentamisen hankkeille. Esimerkiksi OKM:n myöntämällä akateemisen tutkimuksen rahoituksella on hyvin tärkeä merkitys liikunta-alan tutkimukselle, jonka rahoituslähteet ovat Suomessa kapeat. Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksilla on puolestaan merkittävä vipuvaikutus ja monissa tapauksissa ratkaiseva vaikutus paikallisten liikuntapaikkojen rakentamis- tai peruskorjaushankkeiden käynnistymiselle. **Liikunnan yleisten edellytysten luomiseksi (Liikuntalaki 390/2015) on tärkeää turvata nykytasoinen valtionrahoitus pitkäjänteisesti.**

Hallituskaudella 2019–2023 käynnistettiin Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO), jossa oli mukana edustajat eri ministeriöistä. Liikunnan ja liikkumisen edistämisen toimenpiteitä toteutui eri ministeriöissä yhteensä 77⁶⁶⁴. Varsinaisia kokonaan uusia toimenpiteitä toteutettiin LIPOKO:n alatyöryhmissä. **LIPOKO:n suurin onnistuminen näyttää olevan ministeriöiden välisen yhteistyön tiivistäminen liikunnallisen elämäntavan edistämisessä.** LIPOKO:n avulla on saatu luotua verkosto eri ministeriöihin liikunnan edistämisen teemaan liittyen. Tämä on mahdollisesti edesauttanut sitä, että ministeriöt tunnistavat merkityksensä liikunnan edistämisessä entistä paremmin.

Kehittämissuosituksen koskien koko ministeriötä:

- Integroidaan **liikunta- ja liikkumisvaikutusten arviointi (LIVA)** osaksi OKM:n ja sen hallinnonalan lainvalmistelua sekä muuta valmistelua ja päätöksentekoa, kuten strategioiden valmistelua. Lisätietoa liikkumisvaikutusten arvioinnista osoitteesta: www.liikkumisvaikutukset.fi.
- Varmistetaan, että väestön vähentynyt liikkumisen haaste sekä liikkumisen ja liikunnan edistäminen tunnustetaan **osana kaikkia opetus- ja kulttuuriministeriön keskeisiä strategioita, suunnitelmia ja muita asiakirjoja**, kuten osana ministeriön ennakointi- ja tulevaisuustyötä.
- Turvataan **liikunnan nykytasoinen valtionrahoitus pitkäjänteisesti** liikunnan rahoituksen siirtyessä rahapeliutuotoista yleisten budjettivarojen piiriin.
- Käynnistetään **valtioneuvoston yhteinen, ministeriöittäin resursoitu ja poikkihallinnollisesti koordinoitu Liikkumisohjelma** jatkamaan ministeriöiden yhteistä työtä väestön liikkumisen lisäämiseksi.

663 Koronapandemian akuutit vaikutukset liikuntatoimialaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2020:1. Valtion liikuntaneuvosto 2020.

664 Liikuntapolitiikan koordinaatioelin (LIPOKO) 2020–2023 Toimikauden raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: 2023:31. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

Seuraavissa kappaleissa analysoidaan yksityiskohtaisemmin opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualueen sekä ministeriön muiden alojen toimenpiteitä liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseksi hallituskaudella 2019–2023 sekä esitetään kehittämissuosituksia ministeriön eri aloille.

Liikunnallisen elämäntavan edistäminen

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman (2019–2023) yhtenä poikkihallinnollisena tavoitteena oli liikunnallisen aktiivisuuden nostaminen kaikissa ikäryhmissä. **Liikunnallisen elämäntavan lisääminen oli yksi hallituskauden 2019–2023 keskeisistä liikuntapoliittisista tavoitteista.**

Liikuntalakiin tehtiin hallituskauden 2019–2023 aikana päivityksiä, joiden yhteydessä terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan määritelmään lisättiin tarkennus. Uuden muotoilun mukaan terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa ”edistetään kehittämällä alan toimintaa, koordinaatiota ja rahoitusta”. **Uusi muotoilu tarkensi ja vahvisti liikunnallisen elämäntavan kirjausta lainsäädännössä.**

Kuluneen hallituskauden aikana käynnistettiin **Liikkuvat-kokonaisuus**, joka sisältää eri väestöryhmille kohdenneet toimenpiteet (Liikkuva perhe, Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu, Liikkuva opiskelu, Liikkuva aikuinen ja Ikiliikkuja). Näyttää siltä, että **Liikkuvat-kokonaisuuden avulla liikunnallisen elämäntavan edistämisen toimenpiteitä on toteutettu entistä koordinoitummin, kun yhteistyö on lisääntynyt eri väestöryhmien toimenpidetähtäimien välillä.**

Liikkuva koulu -ohjelma oli edellisen hallituskauden (2015–2019) kärkihanke, jolloin sitä resursoitiin vahvasti. Kärkihankkeen päätyttyä päättyi myös lähes kokonaan valtion kehittämisavustuksina myönnetty rahoitus peruskoulujen toimintakulttuurin liikunnallistamiseen. Hallituskaudella 2019–2023 koettu koronapandemia vaikutti osaltaan koulujen toimintakulttuuriin, koska koulutyötä tehtiin osin etäopetuksena ja turvaväleihin. **Hallituskaudella 2019–2023 tapahtuneet toiminnan muutokset aiheuttivat kouluilla muutoksia, joiden seurauksena liikunnallisen toimintakulttuurin rakenteita on osin purettu kouluissa.**⁶⁶⁵

Liikkuva koulu -toimintaan on rekisteröitynyt 92 % peruskouluista (2023). On haastavaa saada tietoa siitä, kuinka monessa koulussa tosiasiallisesti toteutetaan koulupäivän liikunnallistamisen toimenpiteitä. Nykytilan arvioinnin täyttäneiden koulujen osuus on laskenut huomattavasti kärkihankekaudesta, erityisavustusten myöntämisen päättymisen jälkeen (46 % v. 2016–17, 21 % v. 2022–23). Tämä johtuu ainakin osin siitä, että avustuksen saaneilta veloitettiin Nykytilan arvioinnin täyttämistä. Kun rahoitusta ei ole ollut enää saatavilla, kouluissa ei ole täytetty Nykytilan arviointia niin aktiivisesti tai Liikkuva koulu -toimenpiteet ovat oleellisesti vähentyneet.

Toimintakulttuurin syvälinen muutos ja muutosten juurtuminen esimerkiksi kouluympäristössä vievät pitkään, joten olisi tärkeää, että paikallisten toimenpiteiden tukemista jatkettaisiin pitkäjänteisesti yli hallituskausien. Tämä havainto pätee kaikkien väestöryhmien liikunnallisen elämäntavan edistämisen osakokonaisuuksiin, joissa tähdätään toimintakulttuurin muutokseen. Liikkuva koulu -kärkihankekauden jälkeen, hallituskaudella 2019–2023, näyttää siltä, että huomio käännettiin koulujen toimintakulttuurin liikunnallistamisesta vahvemmin harrastamiseen koulupäivän yhteydessä, **Harrastamisen Suomen mallin (HSM)** mukaisesti.

HSM:n tavoitteena on tukea lasten ja nuorten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Hallituskaudella 2019–2023 mallia ensin pilotoitiin ja sen jälkeen laajennettiin lähes koko Manner-Suomeen. HSM:n toteuttamiseen myönnettyillä valtionavustuksilla järjestettiin vuonna 2023 jo todella suuri määrä kerhoja (noin 11 000 kerhoa yli 2 000 koulussa). Tarkkaa tietoa ei ole siitä, kuinka suuri osa kerhoista on liikuntakerhoja. Myös muut kuin varsinaiset liikuntakerhot voivat sisältää liikkumista. Huomionarvoista kuitenkin on, että **HSM ei**

⁶⁶⁵ Liikkuvat-kokonaisuus (Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu) tarkennettu toimintasuunnitelma vuodelle 2023. Sähköpostitiedonanto 14.8.2023.

näyttäyty ensisijaisesti liikunnallisen elämäntavan lisäämisen toimenpiteenä, vaan sen tavoitteet ovat lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisäämisessä laajemmin.

Elämisen kustannukset ovat nousseet, ja lasten harrastaminen saattaa olla ensimmäisiä kohteita, joista perheissä tingitään. HSM:n mukainen toiminta mahdollistaa maksuttoman harrastamisen ja antaa osallistumismahdollisuuden kaikille lapsille ja nuorille, taustasta riippumatta. **HSM:n mukaisen toiminnan hyötynä on, että yhä useampi lapsi ja nuori voi löytää itselleen harrastuksen riippumatta perheen sosioekonomisesta asemasta, asuinpaikasta, kodin etäisyydestä harrastuksiin tai lapsen tai nuoren sairaudesta tai vammasta.** HSM:n toteuttamiseen liittyen on nostettu esiin kehittämistarpeita, kuten koulukyytien yhteensovittamisen harrastamiseen ja yläkouluikäisten mukaan saaminen. **HSM:n toteuttaminen on vielä alkuvaiheessa ja sen kehittämistä on tarkoituksenmukaista jatkaa.**

Hallituskaudella 2019–2023 uudistetun Liikkuva aikuinen -kokonaisuuden (ent. KKI-ohjelma) yhtenä tavoitteena on, että jokaisessa kunnassa on suositusten mukaista liikuntaneuvontaa. Liikuntaneuvontaa tarjoavien kuntien määrä kasvoi hallituskauden aikana (v. 2020: 50 % kunnista, v. 2022: 61 %). Tämän tavoitteen tärkeys korostui hallituskauden aikana, kun sosiaali- ja terveystalouden uudistus toteutui. Uudet hyvinvointialueet aloittivat toimintansa vuoden 2023 alussa, mutta järjestäytymisvaihe on edelleen käynnissä. **Tässä vaiheessa on ensiarvoisen tärkeää, että hyvinvointialueiden ja kuntien välille muodostuu toimivat liikuntaneuvonnan palveluketjut osana elintapaohjausta.** Tätä työtä tuettiin hallituskaudella 2019–2023 muun muassa tuottamalla kuntien käyttöön ohjeistus *”Liikuntaneuvonta yhdyspinnoilla – ohjeistus sote-uudistuksen valmisteluun ja toimeenpanoon”*. **Liikuntaneuvonnan kehittämis- ja toimeenpanotyön tukemisen jatkaminen näyttää ajankohtaiselta ja tärkeältä liikuntapolitiiselta toimenpiteeltä myös tulevana vuosina.**

Kahden seuraavan vuosikymmenen aikana 80 vuotta täyttäneiden lukumäärä kaksinkertaistuu nykyisestä noin 315 000 henkilöstä yli 600 000 henkilöön. Ikääntyneistä (yli 70-vuotiaat) vain pieni osa liikkuu nykyisin terveystensä kannalta riittävästi. Riittämätön liikunta voi heikentää ikääntyneen toimintakykyä nopeasti ja johtaa itsenäisen kotona asumisen vaikeutumiseen. Ikääntyneiden liikkumisen ja fyysisen toimintakyvyn edistäminen ovat erittäin tärkeässä roolissa tulevana vuosina, niin ikääntyneiden ihmisten itsenäisen ja mielekkään elämän turvaamiseksi kuin sosiaali- ja terveydenhoitomienojen hillitsemiseksi.

Hallituskaudella 2019–2023 ikääntyneiden liikkumista edistettiin OKM:stä erityisesti tukemalla Ikiliikkuja -toimenpiteitä sekä erilaisilla yksittäisillä liikunnallisen elämäntavan hankeavustuksilla. **Jatkossa on tärkeää, että määrältään kasvavan ikääntyvän väestön liikkumisen edistämiseen panostetaan valtionhallinnossa eri ministeriöiden hallinnonaloilla.** Tässä asiassa keskeisiä ministeriöitä ovat OKM:n ohella sosiaali- ja terveysministeriö, ympäristöministeriö ja liikenne- ja viestintäministeriö.

Suuri liikuntapolitiittinen tavoite väestön liikkumisen lisäämisestä kaikissa väestöryhmissä ei ole toteutunut. Tutkimustiedon mukaan liikkumisen määrä on laskenut vuodesta 2018 vuoteen 2022 tytöillä ja pojilla kaikissa ikäryhmissä, lukuun ottamatta 13-vuotiaita poikia, joissa suosituksen täyttäneiden määrä on noussut sekä 15-vuotiaita poikia, joissa määrä on pysynyt ennallaan. Aikuisväestön osalta liikkumisen suosituksen täyttäneiden määrä on pysynyt lähes ennallaan vuosien 2017 ja 2021/2022 välillä. Joissakin ikäryhmissä sen sijaan on tapahtunut muutoksia, esimerkiksi 20–29-vuotiaista miehistä selvästi entistä harvempi saavuttaa liikkumisen suosituksen (2017: 34 % vs. 2021/2022: 24 %). Move!-mittausten ja varusmiesten kuntotestitulosten perusteella näyttää myös siltä, että fyysisen toimintakyvyn lasku ei ole vielä pysähtynyt.

Riittämättömän liikkumisen haaste on monimutkainen ilmiö ja liikkumisen vastavoimat ovat vahvoja. Ymmärrys liikkumisen määrän laskun syistä on viime vuosina kasvanut, mutta tehokkaita toimenpiteitä suunnan muuttamiseksi ei ole vielä onnistuttu toteuttamaan. Tietoisuuden kasvun myötä katse on kääntynyt yhä vahvemmin poikkihallinnollisten toimenpiteiden välttämättömyyteen, siihen miten liikkuminen saadaan palautettua osaksi ihmisten arkea.

Kehittämissuosituksen:

- Jatketaan pitkäjänteisesti **liikunnallisen elämäntavan edistämistä eri väestöryhmissä (ml. toimintarajoitteiset ja muut vähemmistöryhmät) ja eri toimintaympäristöissä (perheet, varhaiskasvatus, koulut, oppilaitokset, työelämä, sosiaali- ja terveydenhuolto, ikääntyneiden palvelut)** Liikkuvat -mallin mukaisilla toimintatavoilla. Tärkeää on vaikuttaminen arjen rakenteisiin, kuten aktiivisten kulkutapojen käyttöön sekä esimerkiksi liikuntaneuvonnan vahvistamiseen osana elintapaohjausta. Turvataan Liikkuvat -mallin mukaisten toimintojen rahoitus pitkäjänteisesti ja resursoidaan myös paikallisten hankkeiden avustamista.
- Kehitetään ja laajennetaan **Harrastamisen Suomen mallin -mukaista maksutonta harrastustoimintaa**. Osana kehitystyötä kokeillaan toisella asteella opiskeleville nuorille esimerkiksi harrastetelimalle. Ratkaistaan **tunnistettuja käytännön haasteita** (mm. koulukuljetuksiin liittyen), jotka hankaloittavat joidenkin lasten ja nuorten osallistumista harrastustoimintaan.
- Otetaan käyttöön **ilmiökohtainen budjetointi** liikunnallisen elämäntavan edistämiseksi ja syvennetään **liikunnan ja liikkumisen edistämisen koordinaatiota ja yhteistyötä valtionhallinnossa** eri ministeriöiden välillä.
- **Vahvistetaan Move!-järjestelmän toimeenpanoa ja tuetaan kuntia ja kouluja paikallisten Move!-prosessien kehittämisessä**. Tärkeää olisi, että yhä useammassa koulussa oppilaiden Move!-tulokset ovat käytettävissä terveystarkastuksissa ja oppilas voidaan tarpeen mukaan ohjata liikuntaneuvontaan ja -palveluihin.

Liikuntapaikkarakentaminen

Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamisella on pitkä historia. Liikuntapoliittiseen selontekoon liittyvässä kuulemisessa vuonna 2018 **liikuntapaikkarakentaminen nostettiin tärkeimmäksi valtionhallinnon liikuntapolitiikan tehtäväksi**. Liikuntapaikkarakentamisessa kulminoituu julkishallinnon tehtävä väestön liikunnan mahdollistajana ja edellytysten luojana.

Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamiseen kohdennettiin hallituskaudella 2019–2023 varoja varsin tasaisesti, noin 28–30 miljoonalla eurolla vuosittain. Korona-aikana liikuntapaikkarakentamiseen osoitettiin lisäksi lisätalousarviosta kertaluonteinen noin 6,8 miljoonan euron määräraha. Lisäksi ensimmäisessä lisätalousarviossa vuonna 2023 liikuntapaikkarakentamiseen myönnettiin lisärahoitusta yhteensä viisi miljoonaa euroa, joista neljä miljoonaa liikuntapaikkarakentamiseen ja miljoona euroa päiväkotien pihojen avustamiseen, minkä myötä avustussumma nousi yhteensä noin 33 miljoonaan euroon. Lisäksi liikuntapaikkarakentamiseen kohdennettiin hallituskauden aikana kertaluonteinen luonnon virkistyskäytön edistämisen avustus, jolla avustettiin monenlaisia lähiluonnossa sijaitsevia liikuntapolosuhteita, kuten reittejä ja kuntoportaita.

Kuluneen hallituskauden aikana rakentamisen kustannukset ovat nousseet merkittävästi⁶⁶⁶. Valtionavustamisen määräraha kokonaisuudessaan ja OKM:n toimivallan alaisten hankkeiden euromääräinen maksimiavustussumma eivät ole samaan aikaan kasvaneet Tämä on pienentänyt valtionavustuksen prosentuaalista osuutta rakentamishankkeiden kokonaiskustannuksista. Aluehallintovirastojen toimivallan alaisissa hankkeissa rakennuskustannusten nousu sen sijaan pienentää avustettavien hankkeiden määrää, jos avustuspäätöksissä noudatetaan vakiintunutta 30 %:n avustusta rakentamiskustannuksista. Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksen hakemusmäärässä on ollut nähtävillä pientä laskua, mikä voi viitata siihen, että kunnissa ollaan varovaisempia rakentamishankkeiden käynnistämässä.

Suomen liikuntapaikoista valtaosa on rakennettu 1980- ja 1990-luvuilla, mikä tarkoittaa, että suuri määrä liikuntapaikkoja odottaa ensimmäistä peruskorjaustaan. Vuonna 2020 tehdyn liikuntapaikkojen

⁶⁶⁶ Rakennuskustannusindeksi kustannuslajeittain, vuositiedot, 1990-2022. Tilastokeskuksen internetsivut, https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_rki/statfin_rki_pxt_11na.px/. Viitattu 27.9.2023.

korjausvelkaselvityksen mukaan arviolta kolmasosa Suomen liikuntapaikoista on investointitarpeessa. **Mikäli kunnat viivästyttävät peruskorjaus- ja uudisrakentamishankkeitaan rakentamiskustannusten noustua, korjausvelkaa alkaa kasaantua tuleville vuosille.**

Valtion liikuntapaikkarakentamisen avustamisella on edelleen erittäin tärkeä vaikutus sille, että rakentamishankkeet käynnistyvät kunnissa. Osa kunnista on linjannut, että valtionavustuksen saaminen on edellytys rakentamishankkeen käynnistymiselle. **Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamisen vipuvaikutus on merkittävä.** Esimerkiksi vuonna 2023 OKM:stä myönnettyillä 22 miljoonalla eurolla rahoitettujen hankkeiden kokonaiskustannukset olivat kustannusarvioiden mukaan lähes 400 miljoonaa euroa (mukaan ei ole laskettu Olympiastadionia). Jatkossa on tärkeää tarkkailla ja selvittää, onko liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusten taso riittävä sille, että se kannustaa kuntia rakennus- ja peruskorjaushankkeiden käynnistämiseen ja Suomen liikuntapaikkaverkoston laajuus sekä kunto säilyy hyvällä tasolla.

Hallituskaudella 2019–2023 valmisteltiin uusi **liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja** valtion liikuntaneuvoston ja OKM:n yhteistyönä. Suunta-asiakirjatyön yhteydessä nousi esiin tarpeina kehittää muun muassa poikkihallinnollisia toimintatapoja yhdyskuntasuunnittelun eri vaiheissa liikkumista tukevan elinympäristön luomiseksi, kuntien pitkäjänteistä strategista suunnittelua liikuntaolosuhteiden kehittämiseksi ja kuntien välistä yhteistyötä sekä liikuntaolosuhteiden esteettömyyttä ja saavutettavuutta⁶⁶⁷.

Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjan uudistamistyössä nostettiin esiin myös, että **liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamista ohjaava lainsäädäntö on pirstaloitunut lukuisiin eri lakeihin ja asetuksiin.** Tämä hankaloittaa liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamista ohjaavien säädösten kokonaisuuden sekä yksityiskohtien hahmottamista ja soveltamista niin avustusten myöntäjän kuin erityisesti avustuksen hakijoiden näkökulmasta.⁶⁶⁸ **Tulevina vuosina voitaisiinkin pohtia liikuntapaikkarakentamisen lainsäädännön kokoamista yhden (tai muutaman) lain sisään.**

Liikuntaolosuhteiden esteettömyydessä on menty viime vuosikymmeninä eteenpäin. Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustushakemuksen yhteydessä tulee esittää esteettömyyselvitys ja asiaan on kiinnitetty huomiota valtionavustuksista päätettäessä. Esteettömyyden toteutumiseen liikuntapaikoissa liittyy kuitenkin edelleen merkittäviä ongelmia niin suunnittelun kuin uudis- ja korjausrakentamisen näkökulmasta⁶⁶⁹. Vaikka esteettömyys huomioidaan rakentamismääräysten vähimmäisvaatimusten mukaan, esimerkiksi liikuntapaikat eivät välttämättä ole esteettömiä kaikille käyttäjäryhmille. Esimerkiksi jääkiekkokaukalo ei välttämättä pääse kelkkajääkiekon kelkalla tai pyörätuolirugbyn pelituoli ei mahdu liikuntatilan ovista sisään. Erialaisten liikkumisolosuhteiden ja liikuntapaikkojen esteettömyyden nykytilasta ei ole tällä hetkellä laaja-alaista ja valtakunnallista tutkittua tietoa. **Esteettömyyden edistämistyötä liikkumisen olosuhteiden osalta onkin tärkeää jatkaa ympäristöministeriön sekä OKM:n yhteistyönä.**

Ympäristöministeriön hallinnonalalla Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) myöntää investointiavustuksia erityisryhmien asuntojen rakentamiseen ja korjaamiseen. Osana tätä prosessia ARA edellyttää, että jokaiselle erityisryhmien investointiavustusta saavalle hankkeelle tulee nimetä esteettömyyskoordinaattori, jonka tehtävänä on huolehtia läpi koko suunnittelu- ja toteutusprosessin esteettömyyden ja toiminnallisuuden toteutumisesta kohteessa ja kyseessä olevien teemojen esillä pitämisestä. **Esteettömyyskoordinaattori-mallia voisi olla hyödyllistä tarkastella liikuntapaikkarakentamisen ja sen valtionavustamisen kehittämisen yhteydessä.**

OKM myöntää avustuksia myös liikunnan koulutuskeskusten rakentamishankkeille. Koulutuskeskukset ovat olosuhteita niin liikunnan vapaalle sivistystyölle kuin valmennuskeskustoiminnalle. Keskusteluun on noussut se, että koulutuskeskusten on helpompi saada valtionavustusta rakentamis-

667 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2013:19. Valtion liikuntaneuvosto 2013. *Esitetty listaus on tiivistys suunta-asiakirjassa kuvatuista kehittämiskohteista.*

668 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:19. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

669 Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:19. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

hankkeisiinsa muihin hankkeisiin verrattuna⁶⁷⁰. **Jatkossa olisi tarpeen tarkastella, onko edelleen perusteltua myöntää valtionavustuksia erillisenä kokonaisuutena liikunnan koulutuskeskuksille.** Toisaalta avustamisen jatkamista tukee liikunnan koulutuskeskusten merkitys liikunnan vapaan sivistystyön ja ammatillisen koulutuksen järjestäjänä sekä valmennuskeskustoimijoina.

Valtion liikuntaneuvoston toteuttamassa koulutuskeskusten arvioinnissa (2022) nostettiin lisäksi esiin, että koulutuskeskusten olosuhteita ja infrastruktuuria tulisi kehittää eri toimijoiden kanssa yhteistyössä siten, että olosuhteiden ja infrastruktuurin kehittäminen perustuu eri toimijoiden tarpeiden ymmärtämiseen, vahvuuksien hyödyntämiseen ja keskinäisen kilpailun vähentämiseen. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi **koulutuskeskuskohtaisia tai koulutuskeskusten yhteistä infrastruktuurin tai olosuhteiden kehittämissuunnitelmaa.**⁶⁷¹

Kehittämissuosituks:

- Jatketaan **liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamista** korjausvelan pienentämiseksi ja vipuvaikutuksen aikaansaamiseksi kuntien investointeihin.
- Kohdennetaan liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamista edelleen **laajoille käyttäjärhyhmille suunnattuihin liikuntapaikkoihin ja lähiliikuntapaikkoihin.** Tuetaan uudenlaista liikuntapaikkojen perustamista paikkoihin, jossa ihmiset muutenkin käyvät (esimerkiksi nuorisotilojen, kirjastojen tai ostoskeskusten yhteydessä).
- Kannustetaan kuntia **edistämään tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja ekologista kestävää kehitystä** huomioimalla em. asiat liikuntapaikkarakentamisen avustamisessa sekä OKM:ssä että aluehallintovirastoissa uuden liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjan mukaisesti. **Lisätään koulutuksella** muun muassa esteettömyyden ja saavutettavuuden sekä muuta liikuntapaikkojen yhdenvertaista käyttöä edistävää osaamista.
- **Selkeytetään ja kootaan yhteen liikuntapaikkarakentamisen valtionavustamista ohjaavat säädökset,** jotka nykyisellään ovat lukuisten eri lakien ja asetusten alla.
- Edistetään uuden liikuntapaikkarakentamisen **suunta-asiakirjatyöstön yhteydessä esiin nostettuja kehittämistarpeita:**
 - a) Muutetaan rahoitussuunnitelma koskemaan seuraavaa kolmea vuotta,
 - b) Muutetaan rahoitussuunnitelmaehdotukset toimitettavaksi huhtikuun loppuun mennessä,
 - c) Nostetaan avustettavan hankkeen kustannusarvion alaraja 35 000 euroon.
- Selvitetään mahdollisuuksia ottaa käyttöön **esteettömyyskoordinaattori-malli** soveltuvin osin liikuntapaikkarakentamisen ja sen valtionavustamisen kehittämisen yhteydessä.
- Kannustetaan kuntia **liikuntapaikkojen huolelliseen ja suunnitelmalliseen ylläpitoon ja korjaukseen.** Liikuntapaikkahankkeita suunniteltaessa ja toteuttaessa on kunnissa tärkeää huomioida investointimenojen lisäksi liikuntapaikasta tulevana vuosina aiheutuvat käyttömenot.
- Kiinnitetään huomiota liikkumisen ja liikunnan edistämiseen lainsäädännön uudistamisessa, muun muassa **lisäämällä uudistettavaan alueidenkäyttölakiin** (nykyinen maankäyttö- ja rakennuslaki) **tavoitteeksi väestön fyysisen aktiivisuuden edistäminen** (YM vastuuministeriö).
- Kehitetään liikuntapaikkarakentamiseen liittyvää **tietopohjaa** (mm. tilannekuva liikuntapaikkojen esteettömydestä).
- Kannustetaan liikunnan koulutuskeskuksia toteuttamaan strategiaprosessi, jossa luodaan pidemmän tähtäimen **koulutuskohtainen suunnitelma ja/tai koulutuskeskusten yhteinen suunnitelma olosuhdeinfrastruktuurin kehittämiseen.**

670 Valtion liikuntaneuvoston lausunto liikunnan koulutuskeskusten liikuntapaikkojen ja vapaa-aikatoimien perustamishankkeiden valtionavustuksista 19.5.2022.

671 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

Liikunnan kansalaistoiminta

Liikuntaan osallistuminen on yksi keskeisistä OKM:n johtaman liikuntapolitiikan tavoitteista. OKM:n liikuntasektorilla osallistumisen edistäminen liittyy erityisesti kansalaistoimintaan sekä kuntien liikuntapalveluihin.

Liikunta on suuri kansanliike – väestöstä kokonaisuudessa yli 40 % kiinnittyy jollain tapaa liikunnan ja urheilun kansalaistoimintaan⁶⁷². **Kansalaistoiminnan yleinen tilanne näyttää pysyneen monella mittarilla tarkasteltuna vakaana koko 2000-luvun ajan, lukuun ottamatta koronapandemian vaikutuksia. Samaan aikaan kansalaistoiminta on ollut merkittävien haasteiden edessä, kun esimerkiksi yhdistyksen luottamustehtäviin ja vapaaehtoistoimintaan ylipäänsä on entistä vaikeampaa saada sitoutuneita osallistujia ja tekijöitä.** Kaikki nämä kansalaistoiminnan yleiset kehityssuunnat ovat näkyneet myös liikunnan kansalaistoiminnassa. Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan yleistä kehittämistyötä on tärkeä jatkaa eri ministeriöiden välisessä yhteistyössä, jotta myös liikunnan kansalaistoiminnan toimintaedellytykset turvataan jatkossa. **Keskeisiä kehittämiskohteita ovat edelleen muun muassa yhdistysten hallinnollisen taakan pienentäminen ja vapaaehtoistyön edellytysten edistäminen.**

Oikeusministeriön hallinnonalalle kuuluu kansalaistoiminnan edellytysten yleinen edistäminen, kuten lainsäädännön kehittäminen. Hallituskaudella 2019–2023 kansalaistoimintaa kehitettiin esimerkiksi yhdistyslain muuttamisella (oikeusministeriön hallinnonala). Muutoksilla vahvistettiin muun muassa yhdistysten jäsenten suoria vaikutusmahdollisuuksia ja kevennettiin yhdistysten hallinnollista taakkaa. Nämä muutokset ovat luoneet mahdollisuuksia myös liikuntaan liittyvän kansalaistoiminnan kehittämiseksi. Kuitenkaan esitys perinteistä yhdistystoimintaa kevyemmästä kansalaistoiminnan organisointimuodosta, toimintaryhmistä, ei edennyt tällä hallituskaudella. **Erilaiset toimintaryhmät voisivat alentaa kynnystä myös liikkumiseen ja liikuntaan liittyvän kansalaistoiminnan käynnistämiseen, minkä vuoksi toimintaryhmät olisi tärkeää mahdollistaa jatkossa.**

OKM ohjaa puolestaan liikunnan kansalaistoimintaa erityisesti resurssiohjauksen keinoin. **Hallituskaudella 2019–2023 uudistettiin liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustamisen kriteerit. Pitkään valmisteltu uudistus on kehittänyt avustusten läpinäkyvyyttä ja ennakoitavuutta.** Avustuskriteereissä huomioidaan nyt entistä paremmin erilaiset järjestötyypit sekä niiden erilaiset tehtävät ja roolit. Uusien avustuskriteerien mukaan 15 % valtionavustuksesta määräytyy vastuullisuuskriteerien perusteella. Vuoden 2023 valtionavustuksia myönnettäessä vastuullisuuskriteerien perusteella vähennettiin neljän järjestön avustussummaa ja yhdelle järjestölle ei myönnetty avustusta ollenkaan. **Vastuullisuuskriteerien tarkka huomioiminen, kuten vuoden 2023 avustuksissa tehtiin, mahdollistaa valtionohjauksen tärkeissä vastuullisuusasioissa aiempaa paremmin ja läpinäkyvämmiin.**

Kansalaisyhteiskunnan peruselementti on autonomisuus. Kansalaistoiminnassa osallistujat määrittävät itse, mitä he haluavat tehdä ja miten. Valtionhallinto on säädellyt Suomessa kohtuullisen vähän kansalaisyhteiskunnan toimintoja. Tästä osoituksena toimii valtionavustusten myöntäminen järjestöille yleisavustuksina, mikä on jättänyt tilaa järjestöjen omalle harkinnalle ja päätösvalalle.⁶⁷³ **Valtion ohjausvaikutus suhteessa liikuntaa edistäviin järjestöihin on kasvanut hallituskaudella 2019–2023 valtionavustamisen kriteeriuudistuksen myötä.** Tätä kehitystä voidaan pitää perusteltuna, koska OKM:ää valtiovallan osana sitoo vastuullisuuskokonaisuuden eri osa-alueisiin liittyvä lainsäädäntö, kuten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslait.

OKM:n myöntämän seuratoiminnan kehittämistuen avulla on kannustettu seuroja kehittämään toimintaa esimerkiksi erityistä tukea tarvitseville ja maahanmuuttaneille, hillitsemään harrastamisen kustannuksia sekä mahdollistamaan monipuolinen harrastaminen. Seuratoiminnan kehittämistukea

672 Outi Aarresola ym.: Liikunnan ja urheilun vapaaehtoistyö, osallistuminen ja jäsenyys. Teoksessa Jarmo Mäkinen (toim.): Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018. Jyväskylä: KIHUn julkaisusarja nro 67, 28-47. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU 2019.

673 Aaro Harju: Suomalainen kansalaisyhteiskunta. Kansalaisyhteiskunta.fi-internetsivusto, <https://kansalaisyhteiskunta.fi/tietopankki/suomalainen-kansalaisyhteiskunta/>. Julkaistu 15.10.2020.

on voinut saada myös työntekijän palkkaukseen, mikä on osaltaan edistänyt muutoinkin tapahtuvaa seuratoiminnan ammattimaistumista. Ammattimaistuminen vastaa nyky-yhteiskunnan kasvaviin laatuvaatimuksiin myös harrastamisessa. Kääntöpuolena on harrastamisen kasvavat kustannukset. Toisaalta edelleen monissa lajeissa on tarjolla myös edullisia liikunnan ja urheilun harrastustoimintoja.

Seuratoiminnan kehittämistukeen liittyvässä selvityksissä on nostettu esiin erityisesti pienempien seurojen haasteet vakiinnuttaa tuella palkatun työntekijän työsuhde⁶⁷⁴. Seuratukea jaetaan vuosittain useille sadoille seuroille. **Tukea on pidetty tärkeänä toimena siksi, että se kohdentuu suoraan paikallistason toimintaan hallintorakenteiden sijaan. Esiin on nostettu kuitenkin seuratuon hallinnointiprosessin raskaus OKM:lle.**

Selvityksessä on nostettu myös esiin, että OKM:n jakamana suora seuratuki voi olla liikunnan kansalaistoiminnan kehittämistoimenpiteenä osittain irrallinen resurssiohjauskäytäntö.⁶⁷⁵ Kokeilujen avulla voisi olla hyödyllistä selvittää, voitaisiinko seuratoiminnan kehittämistuella saada aikaan isompaa vaikuttavuutta, jos tuki kiinnitettäisiin vahvemmin osaksi lajiliittojen tekemää seurojen tuki- ja koulutustoimintaa. Toisaalta tämä saattaisi olla mahdollista vain isoimmissa lajiliitoissa. Samoin kannattaisi tarkastella, että voisiko avustuksen tavoitteet rajata vuosittain vain muutamaan vaihtuvaan tavoitteeseen, pitkän tavoitelistan sijaan. Tämä voisi helpottaa koulutuksellisten kehittämistoimien kohdentamisessa seuratueta saaville seuroille.

Liikunnan harrastaminen on yleistä urheiluseurojen lisäksi yritysten toiminnassa. Lapsista noin kolmannes⁶⁷⁶ ja aikuisista 15 %⁶⁷⁷ käyttää yksityisiä liikuntapalveluita. Yksityiset liikuntapalvelut korostuvat etenkin naisten kohdalla, joista vajaan 22 % liikkuu yritysten palveluissa⁶⁷⁸. **OKM:n liikuntapolitiikan toimet eivät ulotu juurikaan liikunnan yritystoiminnan kehittämiseen, vaan yritystoiminta on työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) vastuualuetta.** Liikunnan yritystoimintaa edistetään TEM:ssä osana yritysten yleistä toimintaedellytysten kehittämistä ja tukemista. TEM:n hallinnonalalla on ollut kuitenkin myös toimenpiteitä, jotka liittyvät suoraan liikunta-alan yritystoiminnan edistämiseen, kuten urheilu-, liikunta- ja luontomatkailun edistämistoimet.⁶⁷⁹

Liikunnan yritystoiminnan edistäminen saattaa kuitenkin osin jäädä valtionhallinnossa sektorirajojen väliin (ainakin OKM, TEM ja valtiovarainministeriö), mikä voi hankaloittaa alan kehitystä. **Liikunta-alan yritystoiminnan kehittämistä olisi tärkeää tehdä yhä selkeämmin eri ministeriöiden yhteistyönä ja tehtävistä tarkemmin sopien.** Liikunta-alan yritystoiminnan ja sen koordinoimisen edistämiseksi olisi perusteltua laatia uusi kehittämisstrategia, jonka avulla voitaisiin edistää liikunta-alan yritystoimintaa ja työllisyyttä sekä ihmisten mahdollisuuksia liikkua yksityisten palveluntarjoajien piirissä. *(teemasta lisää liikuntaneuvoston toteuttamassa työ- ja elinkeinoministeriön arvioinnissa, valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:11).*

Liikunnan ja urheilun kansalaistoiminnan tietopohjaan liittyen on tehty hallituskaudella 2019–2023 OKM:n rahoituksella merkittäviä digitalisaation kehittämistoimia. Esimerkiksi seuratietokannan, järjestötietokannan ja urheilujärjestöjen yhteisen digitaalisen alustan avulla saadaan nyt ja tulevaisuudessa parempaa seurantatietoa liikunnan ja urheilun kansalaistoiminnan tilasta. Tilannetiedon

674 Lari Metsälä: Seuratukihakemusten arviointi 2018. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 348. Likes-tutkimuskeskus 2018.

675 Salla Turpeinen ym.: Seuratuki kansalaistoiminnan tukimuotona. Havainnot seuratuon seurannasta vuosilta 2013–2017. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 343. Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhteistyö LIKES 2018.

676 Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia vuodelta 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:1. Valtion liikuntaneuvosto 2019.

677 Jarmo Mäkinen (toim.): Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018. KIHUn julkaisusarja, nro 67. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU 2019.

678 Jarmo Mäkinen (toim.): Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018. KIHUn julkaisusarja, nro 67. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU 2019.

679 Valtionhallinto liikunnan ja liikkumisen edistäjänä 2019–2023: työ- ja elinkeinoministeriö. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:11. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

saaminen rekisteripohjaisesti on tärkeää, jotta kansalaistoiminnan treندهjä pystytään havaitsemaan ja niihin voidaan reagoida.

Hallituskauden aikana koronapandemia toi haasteita liikunnan kansalaistoiminnalle. Liikunnan ja urheilun kansalaistoiminta näyttää palautuneen kokonaisuudessaan koronavuosista hyvin, mutta palautumisessa on lajikohtaisia eroja. **Valtionhallinto tuki OKM:n kautta liikunnan ja urheilun kansalaistoimintaa merkittävästi, yhteensä 40 miljoonalla eurolla, koronasta aiheutuvista haitoista selviytymiseksi.**

Hallituskauden aikana koronapandemian lisäksi liikunnan ja urheilun kansalaistoimintaan toi haasteita talvella 2022–2023 koettu **energian hinnannousu**. Monien laajoja käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen (kuten uimahallit, jäähallit ja palloiluhallit) ylläpito kuluttaa paljon energiaa. Energian hinnan nousu siirrettiin paikoin harrastamisen hintaan, mikä nosti ihmisten jo muutenkin nousseita elinkustannuksia. Osa kunnista pystyi vaimentamaan ylläpitämiensä liikuntapaikkojen kustannusnousua käyttäjille (seuroille ja yksittäisille liikuntapaikkojen asiakkaille). Osa kunnista ja urheiluseuroista joutui kuitenkin supistamaan liikuntapaikkojen aukioloaikoja ja joitain liikuntapaikkoja suljettiin hetkeksi myös kokonaan. Nähtäväksi jää oliko energian hintapiikki ainutkertainen vai toistuuko tilanne tulevaisuudessa. Toistuessaan liikunnan kansalaistoiminta todennäköisesti tarvitsee julkishallinnon (valtionhallinto ja kunnat) tukea tilanteesta selviämiseen.

Liikunnan kansalaistoimintaan liittyen keskusteluissa on kuluneen hallituskauden aikana ollut **epäasiallisen käytöksen tapaukset**. OKM:n vastuullisuustoimenpiteitä kuvataan kappaleessa 3.7. sekä myöhemmin tässä analyysiosuudessa.

Kehittämissuosituks:

- Jatketaan eri ministeriöiden välisessä yhteistyössä **kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan yleistä kehittämistyötä** esimerkiksi yhdistysten hallinnollisen taakan pienentämiseksi ja vapaaehtoistyön edellytysten edistämiseksi. (yhteistyössä mm. OM:n kanssa)
- Toteutetaan esitys **perinteistä yhdistystoimintaa kevyemmästä kansalaistoiminnan organisoitumuodosta, toimintaryhmistä**. (yhteistyössä OKM, OM ja SM)
- Tarkastellaan **liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustusuudistuksen onnistumista** ja jatketaan **vastuullisuuskriteerien kehitystyötä**.
- Selvitetään **liikunta- ja urheiluseurojen sekä liikuntajärjestöjen näkemykset seuratoiminnan kehittämistuesta**. Pohditaan mahdollisuuksia **kokeiluihin seuratuena vaikuttavuuden kehittämiseksi**, esimerkiksi avustamisen tavoitteiden tarkempaa vuosikohtaista rajaamista.
- Jatketaan **liikunnan ja urheilun kansalaistoiminnan tietopohjan kehittämistä** ja seurataan **systemaattisesti toiminnassa tapahtuvia muutoksia**.

Liikunnan vapaa sivistystyö

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue tukee vuosittain merkittäväällä tavalla liikunnan vapaata sivistystyötä myöntämällä avustuksia liikunnan koulutuskeskuksille vapaaseen sivistystyöhön. Liikunnan koulutuskeskusten vapaa sivistystyö näyttää tavoittavan merkittävän määrän ihmisiä - ennen koronapandemiaa toiminta tavoitti yli 100 000 osallistujaa vuosittain. Tosin koulutusten määrissä ja osallistujien määrissä on merkittäviä koulutuskeskuskohtaisia vaihteluita. Koronapandemian aikana osallistuneiden määrät luonnollisesti tippuivat merkittävästi. Jatkossa on tärkeää seurata, palaavatko osallistujamäärät pandemian päätyttyä koronaa edeltäville tasoille.

Liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön toiminta toteutuu koulutuskeskuksissa omien paikkojen mukaisesti. Liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön koulutus on ollut muun muassa urheilijoiden valmennukseen liittyvää koulutusta, urheiluseurojen ohjaajien, valmentajien ja seurahenkilöstön koulutusta yhteistyössä liikuntajärjestön kanssa, ammatillista koulutusta täydentävää ja ammatillisen koulutuksen ulkopuolelle jäävää koulutusta, urheiluleirityksiä, lajileirityksiä ja yläkoulutoimintaa.

Hallituskauden 2019–2023 liikunnan koulutuskeskusten vapaan sivistystyön opiskelijavuorokausien kirjaamisen käytäntöjä selkeytettiin ja yhdenmukaistettiin uudella ohjeistuksella. Nämä selvennykset ja tarkennukset näyttäytyivät perusteltuna, sillä vapaan sivistystyön ja maksullisen palvelutoiminnan rajapinta on nähty osin epäselväksi ja yhdeksi kehittämistarpeeksi. Lisäksi koronapandemian takia vapaata sivistystyötä koskevaan lainsäädäntöön tehtiin muutoksia, joiden avulla helpotettiin koulutuskeskusten tilannetta vapaan sivistystyön järjestäjänä.

Liikunnan koulutuskeskusten saama vapaan sivistystyön asiakaspalautte on osalla erittäin hyvää, ja keskusten sidosryhmien keskuudessa vapaan sivistystyön koulutus nähdään pääsääntöisesti positiivisena ja merkittävänä toimintana.

Merkittävää liikuntaa liittyvää vapaata sivistystyötä tehdään myös muissa vapaan sivistystyön tarjoajissa kuten kansalaisopistoissa, joiden liikunnan kurssitoiminta ja niiden tavoittavat henkilömäärät ovat merkittäviä. Merkitystä korostaa tarjotun liikkumisen ja liikunnan edullinen hinta.

Vapaan sivistystyön rahoitus pysyi hallituskaudella 2019–2023 liikunnan koulutuskeskusten osalta vakaana, mutta koronapandemian aikana rahoitusta pystyttiin kasvattamaan erillisillä avustuksilla. Muiden vapaan sivistystyötoimijoiden kansalaisopistojen, kansanopistojen, kesäyliopistojen ja opinto-keskusten osalta rahoitus kasvoi hallituskauden 2019–2023 aikana.

Kehittämissuosituks:

- Turvataan **(liikunnan) vapaan sivistystyön resurssit ja edellytykset** jatkossakin.
- Edistetään liikunnan koulutuskeskusten vapaan **sivistystyön asiakaspalautteen seuraamista sekä tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden mittaamista**, minkä myötä koulutuskeskusten liikuntapoliittinen merkitys olisi tulevaisuudessa nykyistä näkyvämpi.
- Kehitetään **liikunnan koulutuskeskusten toimintaa ja yhteistyötä koulutuskeskusten arvioinnissa⁶⁸⁰ nostettujen kehittämissuosituksen mukaisesti**, kuten liikunnan koulutuskeskusten tulee uudistaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien edellyttämät, henkilöstöä ja koulutuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat, mikä luo edellytyksiä myös entistä yhdenvertaisemman ja tasa-arvoisemman vapaan sivistystyön järjestämiseen.

Liikuntatieteellinen tutkimus ja tiedonvälitystoiminta

Liikuntaan liittyvää tutkimusta tehdään Suomessa useilla tahoilla ja useilla eri tieteenaloilla. **Näyttää siltä, että viime vuosina liikuntaan liittyvän tutkimuksen määrä on kasvanut ja tekijöiden määrä laajentunut niin eri tutkimus- ja oppilaitoksiin kuin tieteenaloille.** Toki edelleen valtaosasta tutkimuksesta näyttävät vastaavan liikuntatieteilijät ja perinteiset liikuntatutkimuksen toimijat, kuten Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes sekä liikuntalääketieteen keskuskeskukset.

⁶⁸⁰ Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

Suomalaisen liikuntatutkimuksen tilasta, resursseista sekä laadusta suhteessa kansainväliseen tasoon ei ole ajankohtaista tietoa. Viimeisimmässä, noin 10 vuotta vanhassa arvioinnissa Suomen liikuntatutkimuksen vahvuudet näyttivät olevan lääketieteen ja terveyden alalla, kuten liikunnan roolissa kroonisten kansantautien ehkäisyssä. Suomalainen liikuntatutkimuksen rahoitus näytti painottuvan valtionrahoitukseen. Suomalaisen tutkimusyksiköiden ulkopuolisessa rahoituksessa oli pohjoismaisessa vertailussa vähiten erilaista yksityistä ja kansainvälistä rahoitusta.

OKM:n liikunnan vastuualue on tukenut vuosittain kolmivuotisia liikuntatieteellisiä tutkimushankkeita, joihin varattiin vuosina 2020–2023 vuosittain yhteensä noin 2,5 miljoonaa euroa. **Avustummäärässä ja -kriteereissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia hallituskaudella 2019–2023.**

Liikuntatieteellisen tutkimuksen rahoituslähteet ovat Suomessa vähäiset. OKM:n myöntämällä avustuksilla liikuntatieteellisille tutkimushankkeille on hyvin tärkeä merkitys liikunta-alan tutkimukselle. **Alan tutkimuksen kannalta on ollut hyvin tärkeää, että liikuntatieteellisten tutkimushankkeiden rahoituksen taso on pysynyt vakaana valtion liikuntabudjetissa hallituskaudella 2019–2023.** Toisaalta liikuntatieteellisille tutkimuksille myönnettävä avustussumma on kuitenkin kokonaisuudessaan hyvin pieni, ja uusille hankkeille myönnetään vuosittain noin 0,7–0,8 miljoonaa euroa. Kilpailu avustuksista on todella kovaa. Avustusten ulkopuolelle jää vuosittain monia hankkeita, jotka ovat vähintään hyvää tasoa niin tieteelliseltä tasoltaan kuin liikuntapoliittiselta relevanssiltaan.

Puolessa OKM:n myöntämistä valtionavustuksista saaja on ollut Jyväskylän yliopisto, reilussa neljänneksessä (27 %) Helsingin yliopisto ja loput ovat jakaantuneet yksittäisille organisaatioille, kuten eri ammattikorkeakouluille, tutkimuskeskuksille ja -yhteisöille sekä liikuntalääketieteen keskuksille.

Avustusta saaneissa hankkeissa on tutkittu monipuolisesti erilaisia liikkumiseen, liikuntaan ja urheiluun liittyviä teemoja. Avustetut hankkeet ovat kohdentuneet tasaisesti liikuntatutkimuksen suunta-asiakirjassa määritetyille teema-alueille, kuten fyysisesti aktiivisen elämäntavan ja liikuntaan osallistumisen lisäämiseen. Avustetuissa hankkeissa on ollut mukana hyvin myös yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon teemoja, kuten erityistä tukea tarvitsevien lasten liikkuminen sekä tyttöjen ja naisten liikunnan erityiskysymyksiä.

Reilussa viidenneksessä hankkeista on edistetty huippu-urheilun tuloksellisuutta ja vastuullisuutta. Huippu-urheiluhankkeet ovat olleet viime vuosina aiempaa yhdenvertaisemmassa asemassa tutkimusrahoitushaussa, kun Tiedolla johtamisen suunta-asiakirjaan 2020–2024 nostettiin vuonna 2018 mukaan huippu-urheilu yhdeksi avustettavaksi teema-alueeksi. **Tämä on ollut huippu-urheilututkimuksen kannalta tärkeä muutos, sillä huippu-urheilututkimukselle on ollut vaikea saada rahoitusta muualta.** Lisäksi puhtaasti huippu-urheiluun liittyvien tutkimusten on ollut vaikea osoittaa yleisempää liikuntapoliittista relevanssia OKM:n avustushaussa. Muutos näyttää näkyneen avustusta saaneiden huippu-urheiluhankkeiden määrässä OKM:n avustushaussa viime vuosina.

Valtionavustetuissa tutkimushankkeissa on huomioitu Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirjassa 2020–2024 esiin nostetuista tulevaisuuden muutostekijöistä hyvin erityisesti erilaiset yhteiskunnalliset muutostekijät (demografinen kehitys, eriarvoistuminen, polarisaatiokehitys, hyvinvointi- ja terveyskehitys jne.) sekä teknologiset muutostekijät (digitaalisuus). Sen sijaan esimerkiksi ilmastonmuutoksen tai ympäristön kestävyuden erityisesti huomioivia hankkeita tai näitä teemoja tutkivia hankkeita ei ole juurikaan ollut mukana avustusta hakeneissa hankkeissa, saati avustetuissa hankkeissa.

Avustetut hankkeet ovat kohdistuneet kohderyhmittäin tarkasteltuna erityisesti lapsiin ja nuoriin sekä aikuisväestöön. Viime vuosina voimakkaasti kasvaneen ikääntyneen väestön painoarvo rahoitetuissa tutkimushankkeissa näyttäytyy suhteellisen vähäiseltä.

Avustetussa tutkimuksessa on painotettu korkean tieteellisen tason lisäksi korkeaa sovellettavuusarvoa ja integroitumista liikuntapoliittiseen päätöksentekoon. Tämä on voinut näkyä siinä, että erilai-

sen liikkumiseen ja liikuntaan liittyvän perustutkimuksen on voinut olla haastavampaa saada avustusta OKM:n myöntämien liikuntatieteellisten tutkimushankkeiden avustuksista.

Hallituskaudella 2019–2023 valmisteltiin liikuntatieteellisen tutkimuksen avustamiseen merkittävä muutos, jossa liikuntatutkimuksen valtionavustukset siirtyivät opetus- ja kulttuuriministeriöstä kokonaisuudessaan Suomen Akatemian hoidettaviksi (Liikuntatutkimuksen akatemiaohjelma).

Valtion liikuntaneuvosto on pitänyt tärkeänä, että valtionavustusprosessin siirtyessä kokonaisuudessaan Suomen Akatemiaan, avustushakemusten arviointiprosessissa on mukana vahva ja riittävän laaja-alainen liikunta-alan tutkimuksen ja liikuntapolitiikan osaaminen. Jatkossakin olisi hyvä tehdä liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja, jota kautta välittyy opetus- ja kulttuuriministeriön tahtotila liikuntatutkimukseen liittyen.⁶⁸¹ Uudistuksen jälkeen olisi myös tarpeen tehdä arviointi avustusprosessiuudistuksen vaikutuksista. Uudistuksessa on varmistettu liikuntatutkimukseen korvamerkitty rahoitus, mikä on tärkeää turvata jatkossakin.⁶⁸²

Liikuntatieteellisten tutkimushankkeiden lisäksi OKM:n liikunnan vastuualue on myöntänyt vuosina 2020–2022 tiedolla johtamisen avustuksia vuosittain yhteensä 680 000–870 000 euroa. Merkittävä osa summasta on kohdentunut erilaisiin merkittäviin valtakunnallisiin väestötutkimuksiin ja tiedonkeruisiin, jotka ovat tuottaneet tärkeää tietoa liikuntapolitiittisen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi.

Liikuntatutkijat ovat kohdanneet vaikuttamista ja häirintää, joskin näyttää siltä, että liikuntatutkijat eivät ehkä joudu yhtä yleisesti vaikuttamisen ja häirinnän kohteeksi kuin monien muiden alojen tutkijat. Vaikuttaminen ja häirintä näyttävät kohdistuvan liikuntatutkijoihin erityisesti liikunta-alan sisältä, ei niinkään toimialan ulkopuolelta. Vaikuttaminen ja häirintä näyttävät liittyvän erityisesti liikunnan tai urheilun kannalta epämiellyttäviin tai negatiivisiin tutkimusaiheisiin tai -tuloksiin. Häirinnällä on tutkijan hyvinvoinnin lisäksi vaikutusta tutkimuksen tekemiseen ja siihen, miten tutkijat uskaltavat osallistua julkiseen keskusteluun, mikä on vahingollista liikunta-alan kehityksen kannalta.

Liikuntatieteellisen tutkimuksen lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue on avustanut vuosittain liikuntatieteellisiä tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöjä. OKM on avustanut viiden liikuntalääketieteen keskuksen toimintaa, Likesin, Liikuntatieteellisen Seuran, Suomen urheiluhistoriallisen seuran (SUHS) sekä vuodesta 2022 lähtien myös UKK-instituutin (avustettiin aiemmin Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksesta) toimintaa.

Tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöille myönnetty avustussumma on säilynyt vuosina 2020–2023 vakaana, 3,5–3,8 miljoonassa eurossa vuosittain. Myöskään yhteisökohtaisissa avustussummissa ei ole tapahtunut vuosina 2020–2023 merkittäviä muutoksia (pois lukien Likesin avustuksen laskeminen) vaikka esimerkiksi liikuntalääketieteen keskusten toiminnan tasossa ja kehitymisessä näyttää olevan merkittäviä eroja⁶⁸³.

Hallituskaudella 2019–2023 annettiin uusi asetus (2022), jonka myötä liikuntalääketieteen keskuksat ovat saaneet sosiaali- ja terveysministeriöltä (STM) erikoislääkärikoulutukseen suunnattua erityisvaltionosuutta eli EVO-rahoitusta, jota on aiemmin maksettu sairaanhoitopiirille tai kunnalle (asiasta lisää STM:n arvioinnissa.⁶⁸⁴

Tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöjen toiminta on valtion liikuntaneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointijaoston vuosittaisten arviointien perusteella kehittynyt viime vuosina pääosin positiiviseen suuntaan. Yhteisöt näyttävät pääosin aktiivisilta liikunnan tutkimus-, koulutus-, asiantuntija- ja viestintätoimijoilta

681 Valtion liikuntaneuvoston lausunto liikuntatieteelliseen tutkimukseen myönnettävistä avustuksista 9.3.2023.

682 Valtion liikuntaneuvoston lausunto liikuntatieteelliseen tutkimukseen myönnettävistä avustuksista 9.3.2023.

683 Valtion liikuntaneuvoston lausunto liikuntatieteelliseen tutkimukseen ja tiedonvälitykseen sekä liikuntatieteelliseen toimintaan myönnettävistä avustuksista 27.1.2021.

684 Valtionhallinto liikunnan ja liikkumisen edistäjänä 2019–2023: sosiaali- ja terveysministeriö. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:15. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

alueellisesti kuin moni valtakunnallisestikin. Valtion liikuntaneuvosto on nostanut esille positiivisena kehityksenä esimerkiksi liikuntalääketieteen keskusten välisen yhteistyön, joka on kehittynyt liikuntaneuvoston vuonna 2016 toteuttaman liikuntalääketieteen keskusten arvioinnin suosituksen suuntaisesti.

Yhteisöjen avustuskriteereissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia hallituskaudella 2019–2023. Yhteisöiltä on kuitenkin edellytetty vuodesta 2022 alkaen valtionavustushaun yhteydessä ajantasaista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa ja vuoden 2024 hausta lähtien vastuullisuusohjelmaa. Valtion liikuntaneuvosto on kiinnittänyt huomiota siihen, että muutamien yhteisöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat olivat laaja-alaisia ja huolellisesti laadittuja. **Valtaosalla yhteisöistä suunnitelmat jäävät kuitenkin hyvin yleiselle tavoitetasolle ja niistä puuttuvat konkreettiset toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi sekä seurannan tai arvioinnin toimenpiteet.** Muutamilta yhteisöiltä puuttui kokonaan vastuullisuussuunnitelmat. Tulevina vuosina on tärkeää, että yhteisöt kehittävät tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen ja vastuullisuuteen liittyviä suunnitelmiaan.⁶⁸⁵ Lisäksi avustuspäätöksissä tulisi huomioida jatkossa suunnitelmien ja toiminnan taso yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja vastuullisuuden edistämiseksi, kuten valtakunnallisten liikuntajärjestöjen avustuksissa.

Valtion liikuntaneuvosto on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että liikkumiseen ja liikuntaan liittyvä tutkimustietoa pitäisi saada nykyistä enemmän mukaan julkiseen keskusteluun sekä lisätä tutkimustiedon yhteiskunnallista vaikuttavuutta niin valtakunnallisella, alueellisella kuin paikallistasolla. **Kun tutkimuksen ja tiedonvälityksen rahoitusta kehitetään opetus- ja kulttuuriministeriössä, on tärkeää kiinnittää huomiota yhä enemmän tutkitun tiedon levittämiseen.**⁶⁸⁶

Kehittämissuosituksia:

- Päivitetään **liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja** tuleville vuosille. Kuullaan tutkijakenttää suunta-asiakirjan päivitystyön yhteydessä.
- Laaditaan **kokonaisarviointi liikuntatutkimuksen nykytilasta Suomessa**. Nykytilan arvioinnin tulisi sisältää muun muassa alan tutkimuksen resurssien ja laadun vertailun kansainväliseen tasoon.
- Laaditaan **arviointi liikuntatieteellisten tutkimushankkeiden hakuprosessin uudistuksen vaikutuksista** avustus- ja arviointiprosessin siirryttyä kokonaan Suomen Akatemialle.
- Laaditaan **uusi liikunnan yhteiskunnallinen perustelu** laaja-alaisen yhteiskunnallisen keskustelun pohjaksi ja päätöksenteon tueksi. Uudessa yhteiskunnallisessa perustelussa tulisi tarkastella laaja-alaisesti liikunnan merkitystä eri tieteenalojen tuottamaan tutkimustietoon perustuen.
- Kehitetään **tiedeviestintää** sekä lisätään **vuoropuhelua, tiedonkulkua ja yhteistyötä** liikuntatutkijoiden, tiedon soveltajien ja tutkimusta rahoittavien toimijoiden välillä. Järjestetään esimerkiksi alan toimijoiden ja tutkijoiden välisiä kohtaamisia, joiden avulla voidaan edistää tiedonvälitystä sekä ennalta ehkäistä tutkijoiden kohtaamaa vaikuttamista ja häirintää.
- Varmistetaan, että liikunta-alan **tutkimusorganisaatioilla on suunnitelmat ja toimintamallit, joilla ennaltaehkäistään ja puututaan vaikuttamiseen, painostamiseen ja häirintään**.
- Kehitetään **tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöjen avustamista** suuntaan, jossa avustukset kannustavat ja palkitsevat näyttöön perustuen toiminnan kehittymisestä tai vastaavasti reagoivat toiminnan tason heikentymiseen.
- Kehitetään **tutkimus- ja tiedonvälitysyhteisöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia** sekä **vastuullisuusohjelmia** (konkreettiset toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi sekä seurannan tai arvioinnin toimenpiteet).

⁶⁸⁵ Valtion liikuntaneuvoston lausunto liikuntatieteelliseen tutkimukseen ja tiedonvälitykseen sekä liikuntatieteelliseen toimintaan myönnettävistä avustuksista 26.1.2023.

⁶⁸⁶ Valtion liikuntaneuvoston lausunto liikuntatieteelliseen tutkimukseen ja tiedonvälitykseen sekä liikuntatieteelliseen toimintaan myönnettävistä avustuksista 26.1.2023.

Kuntien ja aluehallintovirastojen liikuntatoimi

Kuntien liikuntatoimet ovat valtion liikuntahallinnosta verrattain itsenäisiä toimijoita, mitä korostaa luonteeltaan puitelakimainen liikuntalaki sekä kunnille liikuntatoimintaan myönnettävä valtionosuus, joka kattaa keskimäärin vain muutamia prosentteja kuntien liikuntatoiminnan käyttökustannuksista. Tosin valtionosuuden merkitys vaihtelee kunkohtaisesti. **Liikunnan edistäminen perustuu kunnissa hyvin vahvasti kuntien omiin panostuksiin.**

Hallituskaudella 2019–2023 ei tapahtunut merkittäviä muutoksia kuntien liikuntapalveluita ohjaavaan lainsäätöön. Liikuntalain- ja -asetuksen päivityksen yhteydessä ei lakia avattu laaja-alaisempiin muutoksiin, kuten kuntien liikuntapalveluita ohjaavan normiohjauksen uudistamiseen. Tasaisiin väliajoin on nostettu esille pohdintaa kuntien liikuntapalveluita ohjaavan lainsäädännön päivittämisestä ja tarkentamisesta. Esimerkiksi valtioneuvoston liikuntapoliittisen selonteon lausuntokierroksen yhteydessä (2018) suurimmat kunnat nostivat esiin, että liikuntalain ohjausvaikutusta ja sen riittävyttä olisi syytä pohtia: ohjaako puitelaki haluttuihin liikuntapoliittisiin tavoitteisiin vai pitäisikö liikuntalain nojalla säädettyä liikunta-asetusta tarkastella sisällöllisesti kunnan velvoitteiden näkökulmasta.

Hallituskaudella 2019–2023 ei tehty myöskään muutoksia kuntien liikuntatoimen valtionosuuteen (yhteensä noin 20 milj. euroa vuosittain), joka on säilynyt jo pitkään samalla tasolla. Myös valtionosuuden uudistamista ja tason korottamista on esitetty viime vuosina. Esimerkiksi kunnat ovat esittäneet valtionosuuden muuttamista korvamerkityksi ja jonkinlaisen kannustinosan lisäämistä nykyiseen valtionosuusjärjestelmään kunnallisen liikuntapolitiikan tavoitteellisuuden edistämiseksi.⁶⁸⁷

Hallituskaudella 2019–2023 liikunnan ja liikkumisen edistämisen kannustinosan lisääminen kuntien nykyiseen valtionosuusjärjestelmään voi nähdä toteutuneen kunnan peruspalveluiden valtionosuuden osalta (valtiovarainministeriön hallinnonala). Vuoden 2023 alusta otettiin kunnille käyttöön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen **valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin**. HYTE-kertoimen tavoitteena on varmistaa, että kunnat edistävät aktiivisesti asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä myös sote-uudistuksen jälkeen. HYTE-kertoimen myötä kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy osin niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. **Osana HYTE-kerrointa on huomioitu myös liikunnan edistämisen toimet kunnissa.**

Valtionosuuden merkityksen vähäisyys korostaa kuntien yleisen taloustilanteen ja taloudellisen kantokyvyn merkitystä liikuntapalveluiden rahoittamisessa. Kuntatalouden suurimpana haasteena on säilynyt viime vuosina tulo- ja menokehityksen rakenteellinen epäsuhta. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus on helpottanut kuntien menopaineita, kun sosiaali- ja terveydenhuollon menot siirtyivät kunnilta hyvinvointialueille. Toisaalta väestön ikärakenteen muutos ja ennustettu hidas talouskasvu näkyvät jatkossa kunnissa verotulojen hitaana kasvuna.⁶⁸⁸ **Valtion liikuntahallinnon toimenpiteiden sijaan yleinen kuntatalous ja sen kehitys ratkaisee pitkälti sen, kuinka laajoja liikuntapalveluita kunnat pystyvät tarjoamaan asukkailleen sekä miten kunnat pystyvät investoimaan liikuntapaikkoihin.**

Valtionosuuden lisäksi OKM on tukenut hallituskaudelle 2019–2023 kuntien liikuntaa monilla erilaisilla harkinnanvaraisilla avustuksilla, joiden avulla on kehitetty kuntien liikuntatoimintaa ja liikuntapaikkarakentamista. Nämä kehittämisavustukset ja liikuntapaikkarakentamisen avustukset on nähty kunnissa tärkeinä ja niiden jatkuminen olisi tärkeä varmistaa⁶⁸⁹. Lisäksi hallituskaudella 2019–2023 reagoitiin koronapandemian aiheuttamiin haasteisiin osoittamalla lisätalousarviossa kunnille avustuksia kertaluonteiseen liikuntapaikkarakentamisen tukemiseen yhteensä 6,8 miljoonaa euroa.

Kuntien liikuntatoimen valtionavustuskokonaisuuden kehittämiseksi on esitetty muun muassa toiminnallisten avustusten kokoamista yhteen ja/tai niiden karsimista nykyisestä määrästä. Esimerkiksi

⁶⁸⁷ Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Valtioneuvosto 2018.

⁶⁸⁸ Kuntatalousohjelma vuodelle 2022. Syksy 2021. Valtiovarainministeriön julkaisuja – 2021:49. Valtiovarainministeriö 2021.

⁶⁸⁹ Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Valtioneuvosto 2018.

Aluehallintovirastot (AVI) ovat esittäneet kuntien liikuntatoimille vain kahta avustusmuotoa: liikuntatoiminnan kehittämisavustusta ja liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusta. AVI:en esityksessä kehittämisavustusten sisällä voisi olla liikuntapoliittisten linjausten mukaisia, vaihtuvia painopistealueita.⁶⁹⁰

Strategisella tasolla hallituskaudella 2019–2023 valmisteltiin uusi liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja, jolla linjataan valtion liikuntapaikkarakentamisen avustuspolitiikkaa ja samalla osin kuntien liikuntapaikkarakentamista. Uusi suunta-asiakirja otettiin käyttöön syksyllä 2023. Suunta-asiakirjasta tarkemmin arvioinnin luvussa 3.2. *Liikuntapaikkarakentaminen sekä sen kehittämis- ja tutkimustoiminta*. Lisäksi kuntien liikuntatoimia on tuettu informaatio-ohjauksella liittyen esimerkiksi sote-uudistuksen valmisteluun ja toimeenpanoon. Yhteistyötä kuntien kanssa ja tiedonkulkua kuntiin on edistetty muun muassa Suurimmat kunnat 15+ -verkostolla, jonka toiminta on kuitenkin päätetty lopettaa.

Hallituskauden 2019–2023 merkittävimmät muutokset kuntien liikuntatoimiin johtuivat koronapandemiasta ja sen vaikutuksista sekä siihen liittyvistä rajoituksista. Kunnat joutuivat sopeutumaan koronapandemian aiheuttamiin rajoituksiin vuonna 2020, mikä tarkoitti esimerkiksi osin toiminnan väliaikaista alasajoa tai rajoituksia, osin uusien toimintamuotojen, kuten etäpalveluiden kehittämistä sekä ulkoliikunnan palvelujen lisäämistä. Keväällä 2023 liikuntapalveluiden tarjonta on pääosin palautunut kunnissa koronaa edeltävälle tasolle, mutta läheskään kaikki asiakkaat eivät ole palanneet käyttämään palveluja. Positiivista on, että valtaosa kunnista panosti ulkoliikunnan palveluihin sekä käynnisti koronarajoitusten aikaan etäpalveluja, ja merkittävä osa kunnista tarjoaa ryhmäliikunnan etäpalveluja edelleen.

Pidemmillä aikavälillä tarkasteltuna kuntien liikuntatoimen resursointi ja palvelut näyttävät kehittyneen tasaisesti viime vuosina (pl. korona-aika). Kuntien liikuntatoimien käyttötalous, tulot, investointimenot ja osuus kokonaisinvestoinneista sekä kuntien jakamat avustukset ovat kasvaneet. Kuntien liikuntatoimen henkilöstöresursseista ja niiden kehityksestä ei ole tarkkaa tietoa, mutta näyttää siltä, että myös henkilöstön resurssit olisivat kunnissa hieman parantuneet viime vuosina. Tosin osaan liikuntapalveluiden tehtävistä on ollut kunnilla vaikeuksia rekrytoida työntekijöitä.

Kuntien tehtävänä on liikuntalain mukaan liikunnan yleisten edellytysten luominen, jolla viitataan liikuntapalveluiden ja terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan järjestämiseen, kansalaistoiminnan tukemiseen sekä liikuntapaikkojen rakentamiseen ja ylläpitoon. **Kuntien näkemyksen mukaan kunnat pystyvät toteuttamaan liikuntalain tavoitteet ja ydintehtävät resursseihinsa nähden hyvin tai vähintään kohtalaisesti, ja yleisarvio tavoitteisiin pääsemisestä on kunnissa positiivinen**⁶⁹¹.

Tehtäväkohdittain tarkasteltuna erilaisten liikuntapalveluiden sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan järjestämisen osalta tilanne näyttää viime vuosina lähinnä säilyneen ennallaan tai kehittyneen positiiviseen suuntaan (pois lukien korona-aika). Kansalaistoiminnan tukemisen osalta kuntien yhdistyksille jakamien avustusten määrä on kasvanut viime vuosina. Lisäksi kunnat ovat jatkaneet kansalaistoiminnan tukemista myös muilla keinoilla, kuten tarjoamalla vuoroja ja liikuntapaikkoja yhdistysten käyttöön maksutta tai alennetuilla hinnoilla. Koronapandemian aikana kunnat jatkoivat yhdistysten tukemista, kun esimerkiksi tilavuokria ei peritty rajoitusten aikana eikä avustuksia saaneiden yhdistysten tarvinnut maksaa takaisin avustuksia⁶⁹². Kuntien panostukset liikuntapaikkarakentamiseen ovat olleet myös kasvussa.

Kuntien liikuntatoimet näyttävät siis sisäistäneen hyvin liikuntalain asettamat ydintehtävät. Isoimmissa kunnissa joudutaan kuitenkin pohtimaan liikuntatoimen ydintehtävän määritelmää terveyttä edistävän liikunnan edistämisen sekä kilpa- ja huippu-urheilun edistämisen välillä esimerkiksi liikunta-

690 Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Valtioneuvosto 2018.

691 Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Valtioneuvosto 2018.

692 Timo Ala-Vähälä: Kuntien liikuntapalvelut. Teoksissa: Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2. Valtion liikuntaneuvosto 2023.

olosuhteiden kehittämisessä ja liikuntapaikkarakentamisessa (kuntalaisten liikkumisen vs. huippu-urheilun olosuhdetarpeet)⁶⁹³. Tätä kuntien pohdintatyötä on varmasti hyvä tukea valtionhallinnosta.

Kuntien liikuntatoimen resursseissa näkyy merkittävää eriytymiskehitystä. Taustalla on kuntien yleinen eriytymiskehitys liittyen esimerkiksi väestö- ja elinkeinorakenteeseen sekä niiden erilaiseen kehitykseen. Liikuntatoimen resurssit ovat asukaslukuun suhteutettuna selvästi suurimmat kaupunkimaisissa ja asukasluvultaan suurimmissa kunnissa. Pienimmät resurssit ovat maaseutumaisissa ja asukasluvultaan pienissä kunnissa. Pienimmissä kunnissa ei ole usein liikunnalla omaa viranhaltijaa. Kuntien liikuntatoimet joutuvat toimimaan jatkossa yhä eritasoisimmilla resursseilla, mikä eriyttää myös tarjottavien palveluiden laajuutta ja laatua. Toisaalta erityisesti suuremmissa kaupungeissa nähdään jo nyt eriytymiskehitystä kaupungin sisällä eri alueiden välillä esimerkiksi hyvinvoinnissa⁶⁹⁴. **Tulevaisuudessa täytyykin löytää ratkaisuja eriytymiskehitykseen niin erilaisten kuntien välillä kuin myös kuntien sisällä.**

Eriytymiskehityksestä huolimatta löytyy myös yhteisiä haasteita. Kaiken kokoisten liikuntatoimien haasteena on henkilöstöresurssien ja investointimäärärahojen taso. Monen kunnan liikuntatoimien lähitulevaisuuden ongelmia ovat liikuntapaikkojen peruskorjaustarpeet, taloudellisten resurssien yleinen riittävyys sekä väestön ikääntymisen vaikutukset palveluiden tuottamiselle. Samaan aikaan kuntien liikuntatoimen tehtäväkenttä jatkaa laajentumistaan liikunnan ja urheilun edistämisestä erilaiseen liikkumisen ja fyysisen aktiivisuuden edistämiseen, mikä korostaa sektori- ja organisaatorajoja ylittävän yhteistyön merkitystä. Lisäksi kuntalaisten odotukset liikuntapalveluita ja olosuhteita kohtaan kasvavat ja eriytyvät. **Kuntien liikuntatoimet joutuvat jatkossa yhä enemmän pohtimaan, miten niukentuvien resurssien vallitessa vastataan eripuolilta tuleviin kasvaviin odotuksiin ja eriäviin tarpeisiin.**

Poikkihallinnollisen ja -toiminnallisen yhteistyön kehittäminen on jatkossakin yksi keskeinen keino, jolla pystytään vastaamaan kuntien liikuntatoimien kohtaamiin erilaisiin haasteisiin. Viimeisen kymmenen vuoden aikana liikunnan poikkihallinnollinen ja strateginen edistäminen näyttävät kehittyneen kunnissa positiiviseen suuntaan. Liikunnan ja liikkumisen edistämistä tulee tehdä jatkossakin tehdä yhä enemmän yhteistyössä kunnan muiden hallinnonalojen, kuten opetus-, ympäristö- ja tekni-sentoimen kanssa. Kuntien liikuntatoimen edellytyksiä tulee edistää myös valtionhallinnossa yhä poikkihallinnollisemmin yhdessä esimerkiksi valtiovarainministeriön, ympäristöministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Lisäksi liikuntapalveluita ja esimerkiksi erilaisia kalliita liikuntapaikkainvestointeja voi olla tarpeen tarkastella ja kehittää monessa kunnassa jatkossa yhä enemmän myös yhteistyössä naapurikuntien kanssa ja seudullisesti. Lisäksi on tärkeää edelleen kehittää liikuntapalveluiden strategisuutta ja suunnitelmallisuutta, erityisesti päätösten vaikutusten seuranta.

Aluehallintoviraston liikuntatoimet toimivat alueilla OKM:n edustajina ja toteuttavat ministeriöltä saatuja tärkeitä tehtäviä, kuten valmistelevat ja tekevät merkittävän määrän erilaisia liikuntaan valtionavustuspäätöksiä, järjestävät erilaisia koulutuksia kuntien henkilöstöille ja liikunnan parissa toimiville yhteisöille sekä arvioivat liikunnan peruspalvelujen alueellista saatavuutta.

Aluehallintovirastojen valtionohjauksen keskeiset asiakirjat ovat hallituksen toimikausiksi laadittavat strategia-asiakirja ja tulossopimus. **Nykyisessä aluehallintovirastoille sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille laaditussa yhteisessä strategia-asiakirjassa ei nouse esille liikunnan tai liikkumisen kysymyksiä tai väestön liian vähäisen liikkumisen haastetta.** Myöskään tulossopimuksen toimintaympäristön kuvauksissa ei ole tunnistettu väestön liian vähäisen liikkumisen haastetta.

Hallituskaudella 2019–2023 liikunta-asetusta päivitettiin, minkä myötä liikuntapaikkoja koskeissa perustamishankkeissa delegointirajaa ministeriön ja aluehallintovirastojen välillä nostettiin 700 000 eurosta 1,2 miljoonaan euroon. Delegointirajan nostaminen ei aiheuta merkittävää muutosta hankkeiden kohdentumisessa OKM:n ja aluehallintovirastojen välillä, mutta lisää jonkin verran aluehallintovirastoissa käsiteltävien avustushakemusten määrää.

693 Ari Karimäki ym.: Erilaiset liikuntatoimet yhteisellä asialla. Liikunta & Tiede 3-2022.

694 Mari Ahonen-Walker: Kunnat ja liikunta 2021. Liikunta & Tiede 3-2021.

Aluehallinnon liikuntatoimeen myönnettyissä resursseissa ja henkilötyövuosien määrässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuosina.

Kehittämissuosituksen:

- Tuetaan kuntia **liikkumisen ja liikunnan poikkihallinnollisessa edistämässä, kuntien välisen yhteistyön kehittämisessä sekä liikuntapalveluiden strategisessa kehittämisessä ja ennakoinnissa**, kuten liikuntapaikkaverkoston strategista kehittämistä sekä palveluiden sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia.
- Kehitetään **tietopohjaa liittyen kuntien liikuntatoimeen ja liikuntapalveluihin**, kuten tietoa kuntien liikuntatoimen resursseista, järjestämisestä palveluista, palveluiden käyttäjistä sekä heidän tyytyväisyydestä palveluihin.
- Selvitetään mahdollisuudet ja tarpeet kuntien **liikuntatoimen valtionavustuskokonaisuuden kehittämiseksi**, kuten toiminnallisten avustusten kokoamista yhteen.
- Selvitetään mahdollisuus lisätä **kuntien HYTE-kertoimeen tulosindikaattoreihin fyysiseen toimintakykyyn liittyvä indikaattori**, kuten Move!-mittausten kuntakohtaiset tulokset, kun indikaattoreita päivitetään seuraavan kerran. (yhteistyössä VM:n kanssa)
- Huomioidaan **aluehallintovirastojen strategia-asiakirjassa sekä tulossopimusten toimintaympäristön kuvauksissa** nykyistä paremmin väestön liian vähäisen liikkumisen haaste sekä liikunnan tai liikkumisen edistäminen.

Huippu-urheilu

Suomen huippu-urheilumenestys on ollut pitkään laskussa. Viime vuosien aikana on saatu monista huippu-urheilun menestystä mittaavista mittareista viitteitä siitä, että laskusuhdanne olisi taittunut. Kuitenkin olympia- ja paralympiamitalit kohdentuvat pitkälti samoille lajiryhmille ja jopa samoille urheilijoille. Toisaalta monien joukkuelajien osalta on tapahtunut positiivista edistystä menestyksen osalta.

Urheilijoiden näkökulmasta huippu-urheiluun ja sen toimintaedellytyksiin liittyy kehitettävää. Merkittävä osa urheilijoista kokee, että heidän urallaan on kansainvälisen tason saavuttamista haittaavia tai estäviä tekijöitä. Yleisimmät esteet ovat taloudellisen tuen riittämättömyys tai riittämättömät harjoitteleolosuhteet. Toisaalta arjen toimintaympäristössään urheilijat ovat pääosin tyytyväisiä heidän valmennustiimiinsä kuuluvien henkilöiden toimintaan. **Jatkuvuuden varmistamiseksi olisi tärkeää tarkastella nykyisiä huippu-urheilun käytäntöjä ja tehdä toimenpiteitä, joilla saadaan erityisesti nuoria urheilijoiden tavoittelemaan huippu-urheilijauraa.**

Hallituskaudella 2019–2023 huippu-urheilun osuus valtion liikuntamäärärahoista on laajasti tarkasteltuna noussut hallituskauden alun 27,1 miljoonasta eurosta (2019) 29,7 miljoonaan euroon (2023) (laskelmat eivät sisällä korona-avustuksia). Huippu-urheilun julkinen rahoitus on nyt suunnilleen samalla tasolla kuin muissa Pohjoismaissa. Sen sijaan yritysten investoinnit urheiluun ovat Suomessa huomattavasti pienemmät kuin muissa Pohjoismaissa, vaikka sponsorimarkkinat ovat kasvaneet Suomessa viime vuosina enemmän kuin muissa Pohjoismaissa.

Hallituskaudella 2019–2023 vahvistettiin huippu-urheilun osalta muun muassa urheiluakatemia-toiminnan resursointia, minkä myötä on pystytty paremmin tukemaan urheilijan uran valmistavaa nuoruusvaihetta. Myös Akatemiatoiminnassa mukana olevien nuorten urheilijoiden määrä on kasvanut. Tällä voidaan ennakoita olevan vaikutusta tulevaisuuden huippu-urheilumenestykselle. Urheiluakatemiatoiminta on kohtuullisen nuorta, joten vaikutukset huippu-urheilumenestykseen voivat kestää joitakin vuosia.

Hallituskauden aikana OKM tilasi huippu-urheilua koskevan laajan ulkoisen arviointikokonaisuuden, joka valmistui vuonna 2022. Arvioinnin mukaan suomalaisella huippu-urheilulla on loistava menneisyys, epäselvä nykyisyys ja haastava tulevaisuus. Huippu-urheilua tukevaa järjestelmää on uudistettu voimakkaasti 2000-luvulla, mutta muutosprosessi on edelleen kesken. Arvioinnin mukaan 2010-luvun muutosprosessin aikana ei saavutettu tavoitetta Suomesta menestyvimpänä pohjoismaana, mutta muutosprosessi tiivistä suomalaista urheilujärjestelmää ja moninapaisesta järjestelmästä siirryttiin yhden kattojärjestön malliin, johon sisältyy myös huippu-urheiluyksikkö.⁶⁹⁵ Arvioinnin tuloksia ja johtopäätöksiä on analysoitu huippu-urheilun verkostossa ja toimenpiteitä odotetaan käynnistyvän hallituskaudella 2023–2027.

Huippu-urheilun arvioinnissa nostettiin esiin useita kehittämiskohteita suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi. Yksi keskeinen kehittämiskohde Suomessa on edelleen **huippu-urheilun johtaminen**. Huippu-urheilujärjestelmä on nykymuodossaan monimutkainen kokonaisuus, jota on vaikea hallita ja johtaa. Vastuu huippu-urheilun johtamisesta on sijoitettu Olympiakomiteassa huippu-urheiluyksikköön, joka käyttää merkittävää taloudellista, mutta myös muuta ohjausvaltaa suhteessa huippu-urheilijoihin ja lajiliittoihin. Huippu-urheilujärjestelmä ja siihen kuuluvat toimijat muodostavat kuitenkin hyvin laajan verkoston (lajiliitot, akatemit, urheiluopistot ja jossain määrin myös kunnat), ja huippu-urheiluyksikön mahdollisuudet saada käyttöönsä johtamisen välineitä on vaikeaa. Verkostomaista huippu-urheilujärjestelmää on vaikea johtaa hierarkkisilla johtamismalleilla. **Johtamisessa korostuu luottamus, jota suomalainen huippu-urheilujärjestelmä tarvitsee lisää.**⁶⁹⁶

Huippu-urheilulain tarvetta koskeva selvitys nosti esiin, että erillinen huippu-urheilulaki ei näyttäydä tarkoituksenmukaisimpana keinona huippu-urheilun johtamisen selkiyttämiseksi ja huippu-urheiluun liittyvien erityispiirteiden huomioimisessa. Liikuntalain nähtiin antavan huippu-urheilun laajuuden ja erityispiirteiden kannalta riittävän lainsäädännöllisen tuen. Tällä hallituskaudella liikuntalakea muutettiin selvityksen esityksen mukaisesti sisältäen täsmennykset huippu-urheilun määritelmään ja tavoitteisiin.⁶⁹⁷

Jatkossa olisi arvioitava lainsäädäntöön mahdollisesti tarvittavia muita muutoksia, joilla voitaisiin joustavammin, tehokkaammin ja taloudellisemmin vaikuttaa huippu-urheilun ja huippu-urheilijoiden erityispiirteiden huomioimiseen sekä johtamisen prosessien selkeyteen ja avoimuuteen. Näitä ovat erityisesti urheilijoiden **sosioekonomiseen asemaan** liittyvät kysymykset. Urheiluun ammattina liittyvät erityispiirteitä. Jotta urheilijan ammatti olisi yhdenvertaisemmassa asemassa suhteessa muihin ammatteihin, tulisi tarkastella erityisesti työoikeuteen ja sosiaaliturvaan liittyviä kysymyksiä, joilla vaikutetaan esimerkiksi työlainsäädäntöön, eläketurvaan, sopimuskäytäntöihin ja vakuutusturvaan.

Hallituskaudella 2019–2023 selvitettiin urheilijoiden sosiaaliturvan kehittämistä. Liikuntapolitiikan koordinaatiolimen (LIPOKO) Urheilijoiden toimeentuloturva ja koulutus -alatyöryhmän työ ja työtä varten tehty tuore selvitys⁶⁹⁸ antaa hyvän pohjan urheilijoiden sosiaaliturvan kehittämisen jatkotyölle. Seuraavaksi on tärkeää jatkaa selvityksessä esiin nostettujen huomioiden ja kysymysten selvittämistä sekä edetä työryhmän esittämien jatkotoimenpiteiden suuntaisesti. Urheilijoiden sosiaaliturva-kysymystä käsitellään laajemmin valtion liikuntaneuvoston toteuttamassa sosiaali- ja terveysministeriön arvioinnissa (valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2023:15).

695 Karl-Erik Michelsen ym.: Suomalainen huippu-urheilu tarvitsee luottamusta. Huippu-urheilun arviointiryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:25. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

696 Karl-Erik Michelsen ym.: Suomalainen huippu-urheilu tarvitsee luottamusta. Huippu-urheilun arviointiryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:25. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

697 Selvitys valmistui: huippu-urheilulaki ei ole nykyoloissa tarpeellinen. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 10.6.2020, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/selvitys-valmistui-huippu-urheilulaki-ei-ole-nykyoloissa-tarpeellinen>.

698 Marjaana Maisonlahti ja Tuomas Helminen: Selvitys urheilijoiden ansioturva- ja vakuutusosasto (SVO), Sosiaali- ja terveysministeriö 13.2.2023. Valtioneuvoston internetsivut, <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OKM030:00/2020>.

Myös rahastojärjestelmällä on hyvin tärkeä merkitys urheilijoille ja heidän toimeentulolleen, mutta järjestelmän sääntöjä ja joustavuutta olisi tarpeen kehittää. Esimerkiksi urheilijarahaston osalta olisi tärkeää lisätä joustavuutta muun muassa luopumalla tulouttamisen takarajasta tai pidentämällä tulouttamisen takarajaa, mikä parantaisi urheilijoiden eläkeajan toimeentuloa. Valmennusrahaston osalta olisi tärkeää selvittää muun muassa nykyisen 20 000 euron verovapaan valmennuskatteen riittävyttä ja linjauksia osittain hyväksyttävien kulujen osalta.

Huippu-urheilu-arvioinnin mukaan huippu-urheilukokonaisuuden tavoitteiden asettamisen olisi oltava täsmällisempää ja liityttävä tiiviisti huippu-urheilua koskeviin strategioihin ja toiminnallisiin keinoihin, joilla täytäntöönpanoa ohjataan. Toiminnan tulosten seurannan asiaankuuluvien mittarien ja vaikuttavuusanalyysien avulla olisi vaikutettava toimien ja resurssien tulevaan kohdentamiseen. Arvioinnit sisältävät lukuisia toimenpide-ehdotuksia, jotka antavat hyvän pohjan kehitykselle.

Suomessa on arvioitu huippu-urheilua useita kertoja viime vuosikymmenen aikana, mutta paraurheilua ei ole huomioitu kunnolla arvioinneissa. Vuonna 2022 toteutetussa lajiliittojen strategioita koskevassa huippu-urheilun arvioinnissa todettiin, että lajiliitoissa ei ole strategisina toimintasuuntina esimerkiksi paraurheilijoiden rekrytoinnin lisäämistä, urapolkujen kehittämistä ja keskittämistä tai paraurheiluun liittyvän valmennusosaamisen kehittämistä. Lajiliitoissa toimenpiteiden kohdistumista paraurheiluun ei ole nostettu muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta lajiliittojen toiminnan strategiseksi päämääräksi. **Arvioinnissa paraurheilu nähtiin keskittyvän lähinnä yksittäisiin urheilijoihin tai urheilija-valmentajapareihin,** jotka on integroitu eri tavoin mukaan lajien valmennusjärjestelmiin ja huippu-urheiluyksikön tehostamistukiin.⁶⁹⁹

Myös paraurheilua koskeva lajiliitointegraatio näyttäytyy vaillinaiselta. Opetus- ja kulttuuriministeriön lajiliittojen valtionavustushaun yhteydessä (2022) toteuttaman kyselyn tuloksena voitiin todeta, että lajiliitointegraatio on suurimmalta osin vaillinaista ja paraurheilun resursointi lajiliittojen osalta hyvin vähäistä. Lajiliittojen väliset erot toiminnan tasolla vaihtelivat merkittävästi. Paraurheilun uhkakuvana on, ettei ensi vuosikymmenellä saada kansainvälisen kilpailun koventuessa paralympialaisiin Suomelta kunnan joukkuetta vaan ainoastaan yksittäisiä urheilijoita⁷⁰⁰. **Paraurheilun edistämiseksi on tärkeää käynnistää ulkopuolinen arviointi paraurheilun kokonaistilanteesta ja organisoitumisesta Suomessa.**

Kehittämissuosituks:

- Tarkastellaan **huippu-urheilujärjestelmää arviointien suositusten pohjalta** yhdessä huippu-urheiluverkoston kanssa. Arvioinnit sisältävät lukuisia toimenpide-ehdotuksia, jotka antavat hyvän pohjan huippu-urheilujärjestelmän tulevalle kehittämiselle. Kehittämistoimenpiteiden etenemistä tulee seurata säännöllisesti.
- Parannetaan **huippu-urheilijoiden toimeentuloturvaa** hallituskaudella 2019–2023 tehtyjen selvitysten pohjalta niin, että urheilijoiden toimeentuloturva on yhdenvertainen muihin ammatteihin verrattuna. (yhteistyössä mm. STM:n kanssa).
- Lisätään **urheilurahastoa koskevaa joustavuutta** luopumalla tulouttamisen takarajasta tai pidentämällä tulouttamisen takarajaa. Selvitetään nykyisen 20 000 euron **verovapaan valmennuskatteen** riittävyttä ja linjauksia osittain hyväksyttävien kulujen osalta.
- Arvioidaan suomalaisen **parahuippu-urheilun kokonaistilanne ja organisoitumisen.**
- Laaditaan **huippu-urheilun T&K-strategia** yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

699 Huippu-urheilu ja menestyksen mittarit suomalaisten lajiliittojen strategioissa 2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164265/OKM_2022_26.pdf?sequence=1&isAllowed=y

700 Vastuullisuusklänikka lajiliittojen paraurheiluintegraatiosta – paljon onnistumisia, mutta raha ja resurssit hiertävät. Paralympiakomitean internet sivut. <https://www.paralympia.fi/uutinen/9741-vastuullisuusklänikka-lajiliittojen-paraurheiluintegraatiosta-paljon-onnistumisia-mutta-raha-ja-resurssit-hiartaevaet>. Viitattu 5.9.2023.

Liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä kestävä kehitys

Eettisyys sekä sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kehitys ovat kasvaneet liikuntapolitiikkaa ohjaavina tekijöinä viime vuosina⁷⁰¹. **Myös suomalaisessa liikuntakulttuurissa on tapahtunut edistystä viime vuosina erityisesti liikunnan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.** Suomi sijoittuu esimerkiksi tasa-arvon tilaa kuvaavassa All in – Towards gender balance in sport -tiedonkeruussa kärkijoukkoihin 18 eurooppalaisen maan joukossa yhteiskunnan liikuntatoiminnan tasa-arvoa kuvaavassa selvityksessä.

Suomalaiseen liikuntakulttuuriin liittyy edelleen paljon kehitettävää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Kehittämistarpeet näkyvät esimerkiksi siinä, että monet vähemmistöryhmät ovat aliedustettuina liikunnan ja urheilun harrastamisessa ja päätöksenteossa, ovat tyytymättömpiä liikuntapalveluihin sekä harrastavat muuta väestöä vähemmän liikuntaa. Sukupuolten tasa-arvon osalta kehitettävää liittyy esimerkiksi naisten osuuteen liikuntajärjestöjen päätöksentekoaikavälissä sekä naisvalmentajien määrään. Lisäksi kiusaaminen, syrjintä ja muun epäasiallinen kohtelu on melko yleistä liikunta- ja urheiluharrastuksissa: Esimerkiksi lapsista ja nuorista lähes kolmannes on kokenut joskus tai usein liikuntaharrastuksessa kiusaamista, syrjintää tai muuta epäasiallista käytöstä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on edistänyt tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myös kestävä kehitystä kaksoisstrategialla, jolla tarkoitetaan kohdennettuja erillistoimia sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden sekä kestävä kehityksen edistämisen valtavirtaistamista osaksi kaikkea toimintaa. **Nykyinen normiohjaus (mm. liikuntalaki sekä tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki) antavat vahvan selkänogan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden sekä kestävä kehityksen edistämistyölle liikunnassa ja urheilussa.**

Normiohjauksen lisäksi myös kansallisissa ja kansainvälisissä Suomea koskevissa sitoumuksissa painottuu tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä kestävä kehitystä koskevat teemat. Sitoumukset ovat antaneet liikuntahallinnolle hyvin vahvan pohjan taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kehityksen edistämiseksi. Erityisesti tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat olleet jo pidemmän aikaa liikuntasektorille keskeisiä teemoja, samoin kuin esteettömyys ja saavutettavuus liikuntapaikkoihin liittyen. Sen sijaan ympäristönäkökulmat ovat tuoreempia asioita liikuntasektorille vaikkakin teema on ollut esillä jo jonkin aikaa osana esimerkiksi liikuntapaikkarakentamista ja tapahtumien järjestämistä.

Erilaisissa kansallisissa ja kansainvälisissä sitoumuksissa on tunnustettu, että liikunnan kautta voidaan vahvistaa osallisuutta sekä vähemmistöjen integroitumista. Negatiivisten vaikutusten vähentämiseen liittyen sitoumuksissa on tunnustettu, että liikuntasektorin toimijoiden on kaikilla tasoilla tarpeen torjua rasismia ja syrjintää sekä ehkäistä väkivaltaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue (OKM/LV) on huomionut ja edistänyt toiminnassaan hyvin erilaisten kansainvälisten ja kansallisten sitoumuksien ja normien vaatimuksia yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon sekä kestävä kehityksen edistämiseksi. Hallituskaudella 2019–2022 OKM/LV on tehnyt merkittäviä toimenpiteitä erityisesti sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi sekä syrjinnän poistamiseksi liikunnassa. OKM/LV on esimerkiksi sisällyttänyt tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden huomioimisen kaikkiin avustusmuotoihinsa, kuten valtakunnallisten liikuntajärjestöjen, liikunnallisen elämäntavan ja seuratuksen avustuksissa. OKM/LV on myös vaatinut liikuntajärjestöiltä voimassa olevan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman, joiden laatua ministeriö on arvioinut säännöllisesti. Suunnitelman laadulla on myös ollut luotujen kriteereiden ja painoarvon mukaisesti vaikutusta valtionavustuksen määrään. Liikuntapaikkarakentamisen avustuksissa esteettömyyden ja saavutettavuuden huomiointi on avustuksen ehtona. OKM/LV on yhdessä Olympiakomitean kanssa järjestänyt klinikoita ja kuulemisia teemoista.

701 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

OKM:n liikuntaa koskevan sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuustyön valtavirtaistamisen (valtionapuhakuihin ja -kriteereihin) keskeinen tehtävä on ollut sitouttaa avustuksen saajat sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen: saada ne yhtäältä valtavirtaistamaan sukupuoli- ja yhdenvertaisuusnäkökulmaa ja toisaalta toteuttamaan sukupuolten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä toimenpiteitä. Valtavirtaistamisella on pyritty luomaan ja koordinoimaan yhteistyötä liikuntapolitiikan kentällä sekä kannustamaan valtion avustusten saajia miettimään, mitä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimia ne voisivat tehdä omilla toimialoillaan. **Liikuntahallinto on toiminut valtionhallinnossa edelläkävijänä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden sekä koko kestävä kehityksen edistämässä esimerkiksi integroimalla teeman liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustusten kriteeristöön**⁷⁰².

Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä (2020)⁷⁰³ -arvioinnin mukaan OKM:n ohjauksella on ollut vaikutusta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen liikuntasektorin toimijoiden keskuudessa ja käytännön toimissa. Esimerkiksi lähes kaikissa lajiliitoissa on tehty joitakin toimia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi sekä häirinnän ja epäasiallisen kohtelun vähentämiseksi. Kattavaa tietoa toimenpiteiden vaikuttavuudesta liikkujan arkeen ei ole. **Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat edistymisestä huolimatta teemoja, jotka edellyttävät jatkuvaa huomioimista ja parantamista.**

Ilmastonmuutoksen hillintä tai muut ympäristönäkökulmat eivät sen sijaan vielä nouse läpileikkävasti esiin valtion liikuntahallinnon ohjauskeinoissa. Kestävä kehityksen systemaattiseen edistämiseen on vielä matkaa. Kestävä kehityksen aihepiirin ja käsitteistön moninaisuus ja laajuus vaikeuttavat kestävä kehityksen systemaattista edistämistä ja jättävät liikuntahallinnon toimenpiteisiin katvealueita. **Valtion liikuntahallinnon sitoutuminen kestävä kehityksen edistämiseen on kuitenkin vahvaa, ja esimerkiksi valtaosa hallinnonalan avustuksista sisältää kuitenkin joitain kestävä kehitykseen liittyviä tavoitteita tai kriteerejä.**⁷⁰⁴

Yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa liikunnassa ja urheilussa on tarkasteltu paljon erilaisien selvitysten, katsausten ja tutkimusten kautta, myös hallituskaudella 2019–2023.⁷⁰⁵ Tietotuotanto mahdollistaa nykytilan arvioinnin ja ongelmiin vastaavien toimien kehittämisen. Yhteiskunnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ei kuitenkaan etene yksin tiedontuotannon avulla, vaan tärkeää on se, mitä tuotetulla tiedolla tehdään. **Lisäksi edelleen on myös monia tietoaaukkoja liittyen eri vähemmistöryhmien liikkumiseen ja liikuntaan liittyen.**

Sen sijaan ympäristövastuusta ja ekologisesti kestävä kehityksen edistämistä liikunnassa ja urheilussa ei ole toistaiseksi juurikaan tutkittua tietoa. Esimerkiksi ilmastonmuutokseen ja luonnon monimuotoisuuden liittyvien tutkimusten pohjalta tulisi muodostaa kokonaisvaltainen näkemys liikunnan ja urheilun ympäristövaikutuksista sekä selvittää, missä suurimmat vaikutukset esiintyvät. Tutkimustiedon pohjalta voidaan kohdentaa liikuntahallinnossakin ohjausta sinne, mistä saadaan eniten vaikuttavuutta.⁷⁰⁶

Valtion liikuntahallinnolla on pitkä historia yhdenvertaisen liikuntakulttuurin edistämässä erityisesti **soveltavan liikunnan** edistämisen osalta. Soveltavan liikunnan kohderyhmänä ovat perinteisesti olleet toimintarajoitteiset, pitkäaikaissairaat sekä ne yli 65-vuotiaat henkilöt, joiden toimintakyky on selvästi heikentynyt iän, vamman tai pitkäaikaissairauden takia. Myös hallituskaudella 2019–2023 on jatkettu soveltavan liikunnan edistämistä monilla eri toimenpiteillä, kuten em. liikuntaa edistävien järjestöjen

702 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

703 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

704 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

705 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

706 Ulla Roiha, Anne-Mari Järvelin ja Katri Haila: Kestävä kehitys valtion liikuntaa ja urheilua edistävissä toimenpiteissä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:1. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

yleisavustuksen kriteereihin lisättyllä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien veloitteella sekä liikuntapaikkarakentamisen avustusten myöntämisen yhteydessä vaadittavalla esteettömyyselvityksellä.

Soveltavan liikunnan integraatio- ja inklusiokehityksen myötä ei voida tarkkaan arvioida, kuinka paljon soveltavaan liikuntaan kohdistuu rahoitusta valtion liikuntamäärärahoista esim. hankerahoituksen osalta. **Näyttää kuitenkin siltä, että valtion liikuntamäärärahoista suoraan soveltavaan liikuntaan ja vammaisurheiluun kohdennetut määrärahat ovat tietyin osin kasvaneet viime vuosina, mutta määrärahat ovat kokonaisuudessaan pysyneet samalla tasolla.** Soveltavaa liikuntaa ja ikäihmisten liikuntaa on rahoitettu yhä enemmän valtakunnallisten ja alueellisten Liikkuvat-hanketukien, paikallisten liikunnallisen elämäntavan sekä seuratuun hanketukien kautta. Soveltavaan liikuntaan ja paraurheiluun kohdentuneista avustuksista suurin osa myönnettiin yleisavustuksina alan järjestöille. Yleisavustuksen määrässä on tapahtunut pientä laskua. Lisäksi on myönnetty teemoihin kohdistuvia tutkimusavustuksia sekä urheilija-apurahoja paraurheilijoille. **Soveltavaan liikuntaan ja paraurheiluun kohdentuvia resursseja ja toiminnan toteutumista on tärkeä seurata ja arvioida jatkossakin.**

Kehittämissuosituksen:

- Jatketaan **sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä sekä syrjinnän poistamista järjestelmällisellä työllä kaikilla toiminnan tasoilla.** Jatketaan avustusten saajien tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön seuraamista ja arvioimista.
- Viedään **ekologinen kestävä kehitys läpileikkaavasti kaikkiin opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan resurssiohjauksen kriteereihin** huomioiden myös ilmastonmuutoksen hillintä ja muut ympäristötavoitteet. Käynnistetään ilmasto- ja ympäristöteemaan liittyviä kohdennettuja avustushakuja erilaisiin kokeiluihin ja pilotteihin kannustaen.
- Tuetaan **liikuntajärjestöjen sekä liikunta- ja urheiluseurojen liikunnan ja urheilun osaamisen kehittämistä vastuullisuusasioissa.**
- Tuetaan **kuntien liikuntapalveluiden vastuullisuusosaamisen ja -työn kehittämistä** (esim. sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnit sekä avustusten vastuullisuuskriteerit).
- Kerätään liikuntapoliittisen päätöksenteon ja liikunnan edellytysten luomisen tueksi systemaattisesti **sukupuolittain eriteltyä tietoa liikkumisesta, liikunnasta ja urheilusta.** Varmistetaan sukupuolinäkökulman huomioiminen liikuntatutkimuksessa.
- Edistetään **sukupuolten tasa-arvon toteutumista liikunnan päättävissä elimissä.**
- Vakiinnutetaan **Et ole yksin -palvelu,** joka auttaa urheilussa epäasiallisen käytöksen ja häirinnän kohteeksi joutuneita.
- Seurataan ja arvioidaan **soveltavan liikunnan integraatio- ja inklusioprosessia.**
- Tuotetaan **tutkimustietoa maahanmuuttajien, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen sekä muiden vähemmistöjen liikkumisesta ja liikunnan harrastamista sekä niihin liittyvistä tekijöistä.**
- Vahvistetaan **liikuntasektorin ympäristökestävyyden tietopohjaa** vaikuttavien toimenpiteiden suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi.

Varhaiskasvatus

Liikuntatottumusten muodostuminen alkaa varhain, jo noin kolmevuotiaasta alkaen. Valtaosa lapsen hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavista valinnoista tapahtuu perheissä. Ratkaisevaa on myös laadukkaan varhaiskasvatustoiminnan järjestäminen. Varhaiskasvatus nähdään Suomessa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävänä, syrjäytymistä ehkäisevänä ja osallistavana toimintana. Erityinen merkitys varhaiskasvatuksella on sosioekonomisesti heikommassa asemassa oleville lapsille, koskien myös liikunnallista elämäntapaa.

Karvin toteuttaman arvioinnin mukaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukainen liikuntakasvatus toteutuu varhaiskasvatuksessa melko hyvin. Varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota liikunnan monipuolisuuteen ja määrään, ja liikunnan riittävyttä osataan arvioida. Päivittäiseen reippaan liikunnan edistämiseen tulee kuitenkin kiinnittää jatkossa enemmän huomiota, sillä alle viidenneksessä (18 %) varhaiskasvatusyksiköistä toteutetaan päivittäin suunnitelmallista liikuntaa, jossa kaikki lapset hengästivät. Tätä tukee myös uusien tutkimustietojen mukaan lähes kaikki pienet lapset saavat varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksen mukaisen kolmen tunnin päivittäisen määrän liikumista. Kuitenkin, reipasta, hengästyttävää liikuntaa saa riittävästi vain osa lapsista, 4–6-vuotiaista pojista 77 % ja tytöistä 58 %. Tämä viittaa siihen, että erityisesti tyttöjen tulisi kannustaa reippaaseen liikkumiseen ja erilaisiin liikuntaleikkeihin.

Liikkumisen suhteellisen positiivista tilannetta varhaiskasvatuksessa on todennäköisesti tukenut osaltaan valtion normi-, resurssi- ja informaatio-ohjauksen toimenpiteet. Normipohja varhaiskasvatuksen liikuntakasvatukselle on vahvistunut 2010-luvulla. Vuonna 2018 voimaan tulleessa uudistetussa varhaiskasvatuslaissa mainitaan liikunta entistä vahvemmin yhtenä pedagogisen toiminnan osa-alueena. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) on liikunta erittäin vahvasti mukana. Tietoa ei ole kuitenkaan siitä, miten vahvasti liikkuminen näkyy paikallisissa sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmissa. Näyttää siltä, että liikunnan ja liikkumisen asiantuntijuutta on ollut hyvin vahvasti mukana varhaiskasvatuksen ohjaavia säädöksiä ja asiakirjoja laadittaessa.

Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten laatiminen ja niistä viestiminen sekä Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman valtakunnalliset ja paikalliset toimet (informaatio- ja resurssiohjaus) ovat todennäköisesti osaltaan kasvattaneet yleistä tietoisuutta liikunnan merkityksestä. **Varhaiskasvatuksen liikunnallistaminen näyttää edenneen myönteiseen suuntaan hallituskaudella 2019–2023, erityisesti strategia- ja suunnitelmatasolla tarkasteltaessa.** Miten tämä ”ylätasolla” tapahtunut myönteinen kehitys näkyy pienten lasten liikunnan määrässä, on kuitenkin vaikeaa todentaa nykytiedon valossa. Hallituskaudella 2019–2023 kehitettiin pienten lasten liikunnan seurantarjestelmä (PIILO-tutkimus), joka osaltaan tulee tulevaisuudessa tarjoamaan vastauksia pienten lasten liikkumisen tilanteesta ja kehitysmuunnista. **Tärkeää onkin jatkossa varmistaa seurantatiedon tuottaminen pienten lasten liikunnasta ja liikkumisesta.**

Liikkumisen edistämiseen vaikuttaa tutkimusten mukaan erityisesti henkilöstön osaaminen ja suhtautuminen liikkumisen edistämiseen. Myös yleisillä varhaiskasvatuksen rakenteilla on vaikutusta lasten liikkumiseen. Esimerkiksi henkilöstömitoituksella ja fyysisillä olosuhteilla on vaikutusta lasten liikkumiseen, kuten onko henkilöstöä riittävästi, jotta lasten voidaan antaa leikkiä ja liikkua reippaasti, sisältyykö päivään riittävästi ulkoilua ja millaisia ulkotiloja on käytettävissä, sekä onko sisällä tilaa myös liikunnallisiin leikkeihin.

Liikkuva varhaiskasvatus nykytila-arvioinnin mukaan näyttää siltä, että strategioiden ja toimintaa ohjaavien suunnitelmien sekä käytännön toiminnan tasolla liikkumisen edistäminen toteutuu varhaiskasvatuksessa varsin hyvin. Eniten kehitettävää näyttää olevan liikkumisen olosuhteisiin sekä osa-alueella aktiivisuutta tukevaan yhteistyöhön liittyen. Yhteistyötä huoltajien, neuvolan, muiden varhaiskasvatusyksiköiden, kunnan eri toimialojen sekä paikallisten toimijoiden, kuten järjestöjen kanssa olisikin tärkeää kehittää, kuten myös liikkumisen monipuolisia olosuhteita varhaiskasvatuksessa.

Toimintakulttuurin muutos vie aikaa ja varhaiskasvatuksen liikunnallistamisessa on päästy viime vuosina hyvää vauhtiin. **Pitkäjänteistä työtä varhaiskasvatuksen liikunnallistamisen tukemiseksi ja kehittämiseksi on tärkeää jatkaa.**

Kehittämissuosituks:

- Vahvistetaan **liikuntakasvatuksen osaamista** osana varhaiskasvatushenkilöstön perus- ja täydennyskoulutusta.
- Tuetaan **kuntia ja varhaiskasvatuksen toimipaikkoja** informaatio- ja resurssiohjauksen keinoin varhaiskasvatuksen liikunnallistamisessa.
- Tuetaan **oppimisympäristöjen ja päiväkotien pihojen kehittämistä** liikunnan ja liikkumisen lisäämiseksi.
- Edistetään **poikkihallinnollisen yhteistyön kehittämistä kuntatasolla** varhaiskasvatuksen liikunnan ja liikkumisen lisäämiseksi.
- Lisätään **valtionhallinnon tasolla poikkihallinnollista yhteistyötä** varhaiskasvatuksen liikunnallistamisen edistämiseksi (OKM, OPH, aluehallintovirastot) ja jatketaan pitkäjänteisen työtä varhaiskasvatuksen liikunnallistamisen tukemiseksi ja kehittämiseksi.
- Jatketaan **varhaiskasvatusikäisten lasten liikuntaa ja liikkumista koskevan tutkimus- ja seurantatietopohjan** vahvistamista. Varmistetaan erityisesti pienten lasten liikuntakäyttäytymisen väestötason seurantatiedon tuottaminen.

Esi- ja perusopetus ja lukiokoulutus

Perusopetusikäisistä lapsista ja nuorista suurin osa ei saavuta liikkumissuosituksia. Lukiolaisista enää vain harva liikkuu terveytensä kannalta riittävästi ja täyttää liikkumissuosituksia.

Esi- ja perusopetuksella sekä toisen asteen koulutuksella on keskeinen merkitys lasten ja nuorten liikkumisen ja liikunnan edistämiseksi, erityisesti vähän liikkuville lapsille ja nuorille. Lasten ja nuorten arki kuluu pitkälti kouluissa sekä kodin ja koulun välisillä matkoilla, minkä vuoksi koulumatkan kulkutavalla sekä koulupäivän aikaisella liikkumisella ja liikunnalla on tärkeä merkitys lasten ja nuorten kokonaisaktiivisuuteen. Liikunnan opetuksella ja liikuntakasvatuksella on tärkeä merkitys lasten ja nuorten liikunnallisen elämäntavan kehittymisessä, mutta myös kouluviihtyvyydessä sekä oppimisedellytyksissä.

Perusopetuksen toimintakulttuurin liikunnallistamisen kehittämistyötä on tehty vuodesta 2010 alkaen valtakunnallisella Liikkuva koulu -ohjelmalla, jota laajennettiin toisen asteen opiskelijat kattavaksi Liikkuva Opiskelu -ohjelmaksi vuonna 2018. Ohjelmat ovat jatkaneet koulujen ja lukioiden toimintakulttuurin liikunnallistamista myös hallituskaudella 2019–2023. Esimerkiksi erilaiset koulupäivään liittyvät liikuntaa lisäävät toimenpiteet yleistyivätkin perusopetuksessa 2010-luvulla, ja liikunnallinen toimintakulttuuri kehittyi perusopetuksessa myönteiseen suuntaan⁷⁰⁷.

Viime vuosina liikunnallisen toimintakulttuurin rakenteita on kouluissa myös osin purettu. Samaan aikaan koronapandemian seurauksena tarve oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi liikunnan keinoin on entistä suurempi.⁷⁰⁸ Toimintakulttuurin muutos vie aikaa, joten myös jatkossa on tärkeää jatkaa pitkäjänteistä työtä perusopetuksen ja lukioiden liikunnallistamisen tukemiseksi ja kehittämiseksi.

707 Kirsi Wiss ym.: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa – TEA 2021. Liikuntaa lisääviä toimenpiteitä entistä harvemmin. Tilastoraportti 16/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.

708 Liikkuvat-kokonaisuus (Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu) tarkennettu toimintasuunnitelma vuodelle 2023. Sähköpostitiedonanto 14.8.2023.

Peruskoulun oppilaat ja lukion opiskelijat suhtautuvat koululiikuntaan ja liikunnanopetukseen melko myönteisesti sekä viihtyvät liikuntatunneilla. Tosin vähän liikkuvista peruskoulun oppilaista koululiikunnan koki kiinnostavaksi vain alle kolmannes (28 %) oppilaista, mikä korostaa tarvetta kehittää koululiikuntaa ja liikunnanopetusta edelleen.

Kävely- ja pyöräily ovat edelleen suosittuja liikkumismuotoja lasten ja nuorten koulu- ja opiskelumatkoilla. Aktiivisesti koulumatkansa kulkevien osuudessa ei ole tapahtunut merkittävää muutosta viime vuosina välillä. Tärkeimmät koulu- ja opiskelumatkan aktiiviseen kulkemiseen vaikuttavat tekijät näyttävät olevan koulumatkan pituus ja vuodenaika, mikä korostaa koulu- ja oppilaitosverkon merkitystä lasten ja nuorten mahdollisuuksiin kulkea koulu- ja opiskelumatkat aktiivisesti. Koulujen ja alueiden väliset erot ovat suuret koulumatkojen kulkemisessa aktiivisesti, mutta jos koulussa kannustettiin kulkemaan koulumatkat aktiivisesti, oppilaat myös kulkivat todennäköisemmin koulumatkat kävellen tai pyöräillen. Tämä kertoo siitä, että koulujen omilla kannustavilla toimilla, mutta myös turvallisen koulumatkan takaavalla hyvällä liikennesuunnittelulla on merkitystä koulumatkojen kulkemiseen aktiivisesti.

Esi- ja perusopetusta sekä lukiokoulutuksen suunnitelmia ja strategioita tarkasteltaessa liikkumisen ja liikunnan edistämisen tilanne näyttää pääosin hyvältä. Paikalliset opetus- ja toimintasuunnitelmat laaditaan esi- ja perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden mukaisesti. Osana näitä edellä mainittuja perusteita nostetaan kattavasti esille liikkuminen ja liikunta osana koulujen toimintakulttuuria ja opetusta sekä liikunta omana oppiaineena. Hallituskaudella 2019–2023 käynnistetyssä kaksivuotisessa esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmassa liikkuminen ja liikunta on nostettu vielä aiempaa enemmän esille.

Toisaalta koulutuspoliittisessa selonteossa, jossa luodaan tilannekuva koulutuksen nykytilasta sekä luodaan koulutuksen tulevaisuuden tavoitetila, ei tunnisteta riittävän hyvin lasten ja nuorten vähäisen fyysisen aktiivisuuden haastetta ja fyysisen aktiivisuuden merkitystä osana hyvinvoinnin edistämistä. Selonteossa ei myöskään tuoda esille konkreettisia toimenpiteitä, joilla edistetään fyysistä aktiivisuutta esimerkiksi esi- ja perusopetuksessa.

Lasten ja nuorten liikkumisen lisäämiseksi on esitetty monesti liikunnan opetuksen lisäämistä erityisesti peruskoulussa. Esimerkiksi Liikuntapolitiisessa selonteossa (2018) linjattiin, että Suomessa tulisi 2020-luvulla asteittain lisätä liikunnan määrää peruskoulussa lisäämällä liikuntatuntien määrää. Yhden viikotuntin lisäyksen vuosikustannus olisi noin 2,5 miljoona euroa/luokka-aste.⁷⁰⁹

Nykyisin yksittäisistä aineista liikuntaa on vuosiluokilla 1–9 kolmanneksi eniten. Vuosiluokilla 1–2 tulee järjestää yhteensä vähintään neljä vuosiviikkotuntia liikuntaa, vuosiluokilla 3–6 yhteensä yhdeksän vuosiviikkotuntia sekä vuosiluokilla 7–9 yhteensä seitsemän vuosiviikkotuntia. Nuorille tarkoitettuun lukiokoulutuksen oppimäärään sisältyy neljä opintopistettä (kaksi kurssia) liikuntaa ja kuusi opintopistettä valinnaista liikuntaa.

Noin puolet lapsista ja nuorista liikkui koulun liikuntatunneilla vain tuntijaon mukaisen minimimäärän (2x45 minuuttia) eli monissa kouluissa lukujärjestyksessä on liikuntaa vain yhtenä päivänä viikossa kaksotunnin verran. **Kerran viikossa toteutuva liikunnanopetus ei tue suositusten mukaisen liikuntaaktiivisuuden kehittymistä kovin hyvin,** sillä se tarjoaa vain rajallisesti mahdollisuuksia liikuntataitojen oppimiseen sekä oppilaan osaamisen ja pätevyyden kokemusten kehittymiseen. Lisäksi liikuntatuntien määrä on Suomessa esimerkiksi Norjaan verrattuna selvästi pienempi⁷¹⁰.

Suomessa toimii **reilut 30 urheiluyläkoulu ja 15 urheilulukiota,** joissa tarjotaan tavoitteellisesti urheilulle nuorelle valmiuksia ja mahdollisuuksia opintojen sekä urheilun ja valmentautumisen vaativampaan yhdistämiseen. Lisäksi Suomessa toimii **liikuntapainotteisia kouluja,** jossa korostetaan koulupäivän yhteydessä liikuntaa sekä yksittäisiä lukioita, joissa on mahdollista yhdistää joustavasti urheilu ja opiskelu.

709 Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Valtioneuvosto 2018.

710 Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Valtioneuvosto 2018.

Kehittämissuosituksen:

- Nostetaan liikunnan ja liikkumisen edistäminen voimakkaammin osaksi **esi- ja perusopetuksen sekä lukiokoulutuksen ohjaavia strategioita**. Lisäksi tunnistetaan strategioissa lasten ja nuorten vähäinen fyysinen aktiivisuus yhtenä keskeisenä toimintaympäristön muutoksena.
- Jatketaan **koululiikunnan kehittämistä**, jotta myös vähän liikkuvat oppilaat kokisivat koululiikunnan kiinnostavaksi.
- Jatketaan **peruskoulujen ja lukioiden toimintakulttuurien liikunnallistamista sekä koulumatkojen aktiivisen kulkemisen kehittämistyötä** esimerkiksi turvaamalla Liikkuva koulu- ja Liikkuva opiskelu -ohjelmien rahoitus tulevinakin vuosina. Kehittämistyössä olisi hyvä vahvistaa oppilaiden roolia toimintojen suunnittelussa ja toteutuksessa erityisesti yläkouluissa.
- Kannustetaan huomioimaan osana **kouluverkkojen kehittämistä** entistä voimakkaammin lasten ja nuorten mahdollisuudet kulkea koulu- ja opiskelumatkat aktiivisesti esimerkiksi tekeillä kouluverkkoselvitysten yhteydessä liikunta- ja liikkumisvaikutusten arviointi.
- Kehitetään **Move!-prosessia moniammatillisesti peruskouluissa, kunnissa ja hyvinvointialueilla**. Edistetään Move!-tulosten käsittelyä oppilaiden ja perheiden kanssa sekä osana 5.- ja 8.-luokkalaisten laajoja terveystarkastuksia. Tuetaan fyysistä aktiivisuutta erityisesti niillä lapsilla ja nuorilla, joilla todetaan fyysisen toimintakyvyn haasteita.
- Tuetaan **kasvatus- ja opetusalan henkilöstön osaamista fyysisen aktiivisen edistämisessä osana alojen perus- ja täydennyskoulutusta** (esimerkiksi toiminnalliset opetusmenetelmät sekä fyysisen aktiivisuuden merkitys oppimiselle ja oppilaan hyvinvoinnille).
- Nostetaan **Innovatiivisten oppimisympäristöjen edistämisen avustuksissa** esille liikunnan ja liikkumisen edistäminen osana digitalisaation ja innovatiivisten opetuskäytäntöjen kehittämistä esi- ja perusopetuksessa.

Ammatillinen koulutus

Liikunnan ammatillisen koulutuksen järjestämismalli perustuu opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämiin järjestämislupiin. Koulutuksen järjestäjien nykyinen verkosto kattaa koko Suomen. Muut toimijat ovat hakeneet liikunnan ammatillisen koulutuksen järjestämislupia, mutta lupien myöntämiselle ei ole katsottu olevan perusteita. Nykyisten koulutuksen järjestäjien muodostamaa kokonaisuutta on pidetty koulutuspolitiikan näkökulmasta riittävänä. **Tulevaisuudessa pienenevä väestöpohja, mahdollinen nuorten keskittyminen kaupunkeihin ja monimuoto- ja hybridiopetuksen mahdollinen lisääntyminen haastavat nykyisiä järjestäjiä toteuttamaan koulutuksia myös muissa toimipisteissä tai muilla paikkakunnilla kuin tällä hetkellä.**⁷¹¹

Liikunnan ammatillisen koulutuksen sisällöt ja toteutustavat näyttävät vastaavan hyvin liikunta- ja koulutuspoliittisiin tavoitteisiin ja tarpeisiin. Myös eri sidosryhmien antama palaute koulutuksesta on positiivista. Tutkintojen sisällöissä tai toteutustavoissa on vielä kehittämistä, mutta käytössä olevan seuranta- ja palautetiedon valossa sekä sidosryhmien arvioiden perusteella ammatillisen koulutuksen kautta tuotettu alan osaaminen ja sisällöt vastaavat työelämän tarpeita varsin hyvin.⁷¹²

Liikunnan ammatillinen koulutus näyttyy edelleen haluttuna ja vetovoimaisena opiskelualana.

Tosin esimerkiksi liikunnanohjauksen perustutkinnon vetovoima on laskenut viimeisen kahdeksan vuoden aikana. Liikunnanohjauksen perustutkinto on kuitenkin edelleen vetovoimaisempi kuin ammatilliset tutkinnot keskimäärin.

711 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

712 Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

Koulutuksen läpäisevyys on jonkin verran alempi kuin ammatillisissa koulutuksissa keskimäärin. Liikunnan ammatillisen koulutuksen suorittaneiden työttömyystilanne näyttyy kuitenkin varsin hyvältä. Koulutustarpeen osalta tiedot ovat osaltaan ristiriitaiset. Osa kunnista on raportoitunut, että moniin liikuntapalveluiden käytännön tehtävään on ollut kunnilla vaikea saada työntekijää. Toisaalta arvioiden mukaan urheilun ja liikunnan ammatillisen peruskoulutuksen määrä ylittää jo tällä hetkellä tulevaisuuden tarpeet.

Liikunta-alan koulutuksen lisäksi olisi tärkeää, että liikunnan ja liikkumisen edistäminen huomioitaisiin osana väestön liikkumisen edistämisen kannalta keskeisten ammatillisten koulutusten sisältöjä, kuten osana keskeisiä sosiaali- ja terveydenhuoltoalan sekä kasvatustieteiden ammattilaisten koulutuksia. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan (sote-ala) tutkintojen perusteissa, kuten lähihoitajan tutkinnoissa, liikunnan ja liikkumisen edistämisen sisällöt näkyvät huonosti. Todennäköisesti liikkumisen ja liikunnan edistäminen näkyvät todennäköisesti heikosti myös osana muiden ammatillisten koulutusten tutkintojen perusteita, joilla olisi merkitystä väestön liikkumisen edistämiseksi.

Ammatillisessa koulutuksessa on nykyisellään erittäin vähän liikunnan opetusta. Ammatillisessa koulutuksessa liikunta ja liikkuminen fyysisen toimintakyvyn ja työkyvyn elementtinä on kuitenkin erittäin tärkeä. Jatkossa olisi tärkeä selvittää mahdollisuudet lisätä liikunnanopetusta osana ammatillista koulutusta.

Kehittämissuosituks:

- Lisätään **liikuntaa ammatilliseen koulutukseen viikoittaisena oppiaineena.**
- Kehitetään **liikunnan koulutuskeskusten toimintaa ja yhteistyötä koulutuskeskusten arvioinnissa⁷¹³ nostettujen kehittämissuosituksen mukaisesti,** kuten kannustetaan koulutuskeskuksia keskinäiseen yhteistyöhön sekä yhteistyöhön muiden koulutuksen järjestäjien kanssa ammatillisen koulutuksen toteutuksessa. Liikunnan koulutuskeskusten tulee myös uudistaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien edellyttämät, henkilöstöä ja koulutuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat, mikä luo edellytyksiä myös entistä yhdenvertaisemman ja tasa-arvoisemman liikunnan ammatillisen koulutuksen järjestämiseen.
- Kirjataan liikkumisen edistäminen ja asiakasohjaus liikuntaneuvontaan osaksi keskeisiä **sosiaali- ja terveysalan koulutusten opetussuunnitelmia** sekä **sote-alan koulutusta ohjaaviin strategioihin ja suunnitelmiin.** Mahdollistetaan sote-alan opettajille ja työelämässä oleville ammattilaisille **riittävä lisäkoulutus** liikkumisen ja liikunnan edistämiseksi. (Yhteistyössä mm. STM:n kanssa)
- Selvitetään, miten väestön liikkumisen ja liikunnan edistämisen kannalta keskeisten alojen, kuten **kasvatustieteiden sekä liikenteen, rakentamisen ja yhdyskuntasuunnittelun opetussuunnitelmissa** on huomioitu liikkumisen ja liikunnan edistäminen.

Korkea-asteen koulutus, opiskelijaliikunta

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa korkeakoulu- ja tiedepolitiikan suunnittelusta ja toimeenpanosta sekä niitä koskevien säädösten, valtion talousarvioesitysten ja valtioneuvoston päätösten valmistusta. **Korkeakoulujen toiminta perustuu kuitenkin vahvalle itsehallinnolle ja tieteen vapaudelle.**

Liikkumisen ja liikunnan edistäminen liittyy korkeakouluissa erityisesti liikunnan tutkintoina ja tutkimustoimintana. Lisäksi monien muiden alojen korkea-asteen koulutuksilla on merkittävää vaikutusta ihmisten liikkumiseen ja liikuntaan. Toistaiseksi ei ole olemassa kuitenkaan kattavaa tietoa siitä, miten liikkumisen ja liikunnan kysymykset on huomioitu osana eri alojen korkeakoulutusten sisältöjä. Valtion

⁷¹³ Liikunnan koulutuskeskusten arviointi. Owl Group Oy. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2022:3. Valtion liikuntaneuvosto 2022.

liikuntaneuvoston tilaaman selvityksessä tarkasteltiin sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutusta. Selvityksen mukaan liikunnan ja liikunnan edistäminen näkyvät suoraan vain vähän sosiaali- ja terveysalan (sote-ala) korkeakoulutusten opetussuunnitelmissa, kuten terveydenhoitajan ja sairaanhoitajan tai lääketieteen tutkinnoissa.

Hallituskaudella 2019–2023 laadituissa, keskeisissä korkeakoulutusta ohjaavissa asiakirjoissa, kuten Kansallisen korkeakoulujen jatkuvan oppimisen strategiassa ja koulutuspoliittisessa selonteossa ei nouse esille liikunnan ja liikkumisen kysymykset sekä väestön liian vähäisen liikkumisen yhteiskunnallinen haaste. Myöskään OKM:n sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välisissä sopimuksissa ei nouse sopimuskaudella 2021–2024 merkittävällä tavalla esille liikunnan ja liikkumisen edistämisen teemat.

Koronapandemia vaikutti merkittävästi korkeakoulutuksen, kuten liikunta-alan koulutuksen toteuttamiseen hallituskaudella 2019–2023. Hallituskaudella tehtiin koronapandemian takia ammattikorkeakoulutuksen ja yliopistokoulutusta koskevaan lainsäädäntöön muutoksia, joilla oli vaikutuksia myös liikunnan ammatilliseen koulutukseen. Muutoksilla esimerkiksi rajoitettiin ammattikorkeakoulutuksen ja yliopistokoulutuksen järjestämisvelvollisuutta.

Hallituskauden 2019–2023 aikana niin yliopistojen kuin ammattikorkeakoulujen valtionrahoitus kasvoi. Korkeakoulut päättävät itse rahoituksen kohdentamisesta omassa toiminnassaan omien strategisten valintojensa perusteella. **Hallituskaudella opetus- ja kulttuuriministeriö tuki myös korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämistä erilaisilla rahoituksilla. Korkeakoulut ilmoittivat muutamien liikunnan korkeakoulutuksen aloituspaikkojen lisäämisestä.** Lisäksi vuonna 2020 käynnistyi myös Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa, uusi liikunnanohjaaja (AMK) -koulutus. **Urheilun ja liikunnan yliopisto sekä ammattikorkeakoulutuksen tarpeen arvioidaan tulevaisuudessa olevan nykyistä pienempi.**

Liikunnan koulutusalat ovat edelleen suosittuja korkeakouluissa. Valmistuneet ovat olleet myös valtaosin tyytyväisiä tutkintoonsa. Liikunta-alan korkeakoulutuksesta valmistuneiden työllistyminen näyttäytyy olevan hyvällä tasolla. Tosin Liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneet näyttävät olevan kuitenkin herkempiä vaihtamaan alaa kuin vastaavan tasoisen tutkinnon suorittaneet keskimäärin. Liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneiden ammatillisen vakiintumisen prosessi on ollut hitaampaa ja epävarmempaa kuin vastaavan tasoisen tutkinnon suorittaneilla keskimäärin.

OKM on kannustanut, ohjannut ja jopa edellyttänyt korkeakouluja tarjoamaan liikuntapalveluita opiskelijoilleen. Korkeakouluopiskelijoiden liikkumisen ja liikunnan edistäminen on erityisen tärkeää, sillä vain alle puolet opiskelijoista saavuttaa terveysliikuntasuositukset, korkeakouluympäristö on pääsääntöisesti suunniteltu istumiseen ja korkeakouluopiskelijat istuvat todella paljon, keskimäärin 11 tuntia vuorokaudessa⁷¹⁴.

Korkeakoulut tarjoavat opiskelijoilleen liikuntapalveluita, kuten ohjattua liikuntaa ja omatoimisen liikunnan mahdollisuuksista (esim. kuntosaliliikunta). Korkeakouluissa edistetään liikkumista myös toiminnallisilla opetusmenetelmillä sekä istumisen tauottamista mahdollistavilla tila- ja kalusteratkaisuilla. **Opiskelijoiden liikkumisen ja liikunnan edistämisessä riittää kuitenkin edelleen kehitettävää korkeakouluissa.**

714 Noora Holm ym.: Tässä istun enkä muuta voi: korkeakouluopiskelijoiden istuminen ja paikallaanolon paikat koronapandemian aikana. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL 2023. SEKÄ Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus (KOTT) 2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL.

Kehittämissuosituksen:

- Sisällytetään **liikunnan ja työhyvinvoinnin edistäminen pakollisena kurssina/pakollisina kursseina** kaikille korkeakouluopiskelijoille.
- Tuetaan **liikuntaneuvonnan ja personal trainer -tyyppisen palvelun kehittämistä korkeakouluissa** yhä systemaattisemmaksi ja toimivammaksi.
- Edellytetään nykyistä voimakkaammin **korkeakoululiikunnan järjestämistä korkeakouluilta** osana käytettävissä olevia ohjauskeinoja.

Nuorisopolitiikka ja nuorisotyö

Hallituskauden nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet määritellään **Valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa (VANUPO)**. Hallituskauden 2019–2023 VANUPOssa (*Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023: Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa*) nostettiin esille toimenpiteitä nuorten harrastamisen tukemiseksi, kuten harrastusmahdollisuuksien lisäämistä koulupäivän yhteyteen. VANUPOssa tunnistettiin myös lasten ja nuorten liian vähäisen liikkumisen haaste ja liikunnassa tapahtuva syrjintä sekä esitettiin muutamia toimenpiteitä liittyen aktiiviseen liikkumiseen ja liikuntaan. **Nuorten liian vähäisen liikkumisen yhteiskunnallisen merkityksen kannalta nuorten liikkumisen ja liikunnan edistäminen olisi hyvä olla jatkossa vielä vahvemmin esillä VANUPOssa.**

Hallituskauden 2019–2023 yksi merkittävimpiä lasten ja nuorten liikkumisen ja liikunnan harrastamisen edistämisen toimia oli **Harrastamisen Suomen malli (HSM)**. Harrastamisen Suomen mallissa tarkoituksena on ollut mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Mallia on toteutettu ministeriössä onnistuneesti eri hallinnonalojen (liikunta, nuorisotyö ja kulttuuri sekä perusopetus) yhteisenä toimena, ja mallin rahoitus on tullut OKM:n toimialan yhteisistä menoista. Mallin normiohjaus on toteutettu nuorisolaissa, johon hallituskauden 2019–2023 aikana lisättiin säännökset HSM:n mukaisesta nuorten harrastustoiminnasta.

Hallituskaudella 2019–2023 ensin pilotoitiin Harrastamisen Suomen mallia, minkä jälkeen sitä laajennettiin lähes koko Manner-Suomeen. HSM:n valtionavustuksilla järjestettiin vuonna 2023 todella suuri määrä erilaisia kerhoja (noin 11 000 kerhoa yli 2 000 koulussa), joissa oli mukana merkittävästi myös liikkumisen ja liikunnan teemat. HSM:n toteuttaminen on vielä alkuvaiheessa ja sen kehittämistä on tarkoituksenmukaista jatkaa. HSM:ta tarkemmin arvioinnin luvussa 3.1. *Liikunnallisen elämäntavan edistäminen* sekä sitä koskevassa analyysiosiossa.

Ministeriö käytti vuonna 2023 nuorisotyön edistämiseen 41,5 miljoonaa euroa sekä nuorten työpajatoimintaan ja etsivä nuorisotyöhön 22,5 milj. euroa. Lisäksi eräisiin avustuksiin ja kuntien nuorisotoimen valtionosuuksiin käytettävissä oli 13,8 milj. euroa. **Myös osana nuorisotyön määrärahoja on tuettu monella tapaa nuorten liikkumista ja liikuntaa**, kuten työpajojen liikuntakasvatusta, erilaisten myös liikkumista ja liikuntaa edistävien järjestöjen toimintaa (Suomen Parkour ry, Suomen elektronisen urheilun liitto ja Suomen Rullalautaliitto) sekä kuntien nuorisotyötä, jossa liikkuminen ja liikunta ovat olleet mukana monella tapaa. **Liikkumisen ja liikunnan edistämisen toimia osana nuorisotyötä tärkeä jatkaa ja vahvistaa, sillä nuorisotyön kautta on mahdollisuus tavoittaa moni nuoria, joita liikuntahallinnon toimilla ei tavoiteta.**

Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteydessä toimii nuorisotyön ja -politiikan asiantuntijaelin **Valtion nuorisoneuvosto**, jonka toiminnassa on hallituskaudella 2019–2023 ollut mukana myös nuorten liikkumisen ja liikunnan harrastamisen teemat. Nuorisoneuvosto on tuottanut muun muassa tietoa lasten ja nuorten liikkumisesta ja liikunnan harrastamisesta, kuten toteuttanut yhdessä liikuntaneuvoston ja Nuorisotutkimusverkoston kanssa **Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen**.

Kehittämissuosituksen:

- Tunnistetaan lasten ja nuorten vähäisen liikkumisen haaste osana uutta **Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaa (VANUPO)** sekä kirjataan ohjelmaan aiempaa voimakkaammin toimenpiteitä lasten ja nuorten liikkumisen ja liikunnan edistämiseksi.
- Edistetään nuorten elinoloihin vaikuttavien **eri sektoreiden (kuten liikunta) tiiviimpää yhteistyötä** osana nuorisopolitiikkaa.
- Kiinnitetään huomiota **liikunnan vaikutusten ymmärtämiseen** nuorten mielenterveyden tukemisessa, syrjäytymisen ehkäisemisessä ja maahanmuuttajanuorten kotoutumisen edistämisessä.
- Kehitetään ja laajennetaan **Harrastamisen Suomen mallin -mukaista maksutonta harrastustoimintaa** yhteistyössä eri hallinnonalojen ja toimijoiden kanssa. Ratkaistaan tunnistettuja käytännön haasteita (mm. koulukuljetuksiin liittyen), jotka hankaloittavat joidenkin lasten ja nuorten osallistumista.

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

LINJOJA LIIKUNTAAN VUODESTA 1920